

Magyar László
Utazásai
és Kalandjai
írta
Bánfi János

BUDAPEST
REVÁNTES TVEREK MADÁSA

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Könyvtára

9113 1362

1984

1991 -10

U 3145.

MAGYAR LÁSZLÓ

UTAZÁSAI ÉS KALANDJAI

AZ ÉRETTEBB IFJUSÁG SZÁMÁRA

IRTA

BÁNFI JÁNOS

SZÁMOS KÉPPEL

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

IV., VÁCZI-UTCZA I. SZ.

1892

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA.

ELSŐ FEJEZET.

Nagy meleg van, de a raj mégis gyűlést tart. — Keserves panaszkodik hangzanak el s a raj igen fontos határozatot hoz.

ZERNYÓECZSZÁZHARMINCZHÁROM július hó huszonnegyedikét irták. Nevezetes nap volt ez, melyre a bácskaiak még évek múlva is visszaemlékeztek. Azt mondják, olyan nagy hőség volt azon a napon, hogy buzakazlak, szénaboglyák gyuladtak ki a nap hevétől, a nyulak pedig annyira ellustultak, hogy kaszával, kapával verték őket agyon a mezei munkások.

Ez persze igaz is lehet, nem is. Régen történt, olyan régen, hogy már a legöregebb emberek sem tudnak róla. Ötven év nagy idő!

Minket nem is az égő kazlak és boglyák, de még az ellustult nyulak sem érdekelnek. Nagyon is közönséges dolgok ezek ahhoz a különös gyűléshez ké-

pest, mely Szabadka városának egyik tanyai csűrében ugyancsak azon az emlékezetes napon lefolyt.

Hogy kerültek ott össze, hogy nem — de együtt voltak. Szőke, kissé bandzsál szemű fiú az egyik; barna és valamivel nagyobbacska a többi három. Tehát négyen voltak együtt és erősen pipáztak. Községes vörös agyagpipa volt a dohányzó szerszámuk, különböző hosszúságu diófaszárral. A szőke fiú zsuppon ült, a többi három előtte nyújtózkodott a puszta földön.

Néma csend. Csak egy-egy dongó téved be néha a félig nyitva hagyott kapun, s zümmögve keres alkalmas helyet, hogy hűsülve megpihenjen. Szereti a verőfényt, mert hisz ez érleli meg a mézet, . . . de a perzselő napsúgárt, a finom porral telt izzó levegőt nem állhatja.

Künn, a tanya udvarán, lompos kuvasz nyújtózkodik a disznóól árnyékában, s türelmetlenül kergeti el az orrán alkalmatlankodó legyeket; majd meg nyafogni kezd, de csakhamar ismét abbahagyja, összekunkorodik és horkol.

A tanyát kettős akáczsor veszi körül. Fonnyadt lombjai búsan csüngnek le, s várva várják a szellőt és a harmatot, hogy a rájuk nehezedő portól megszabaduljanak, s megfürödve felüdüljenek.

Hát csakugyan legjobb most ott bent az árnyékos, hűvös csűrben.

«Ugy hiszem, este felé jár az idő»; e szavakkal szakítá meg végre egyike a hasalóknak a hosszú hallgatást.

«Csend!» parancsolá az, a ki a zsuppon ült, «előbb

a tengernagy beszél, és csak aztán a többiek. Ezt a hadnagynak tudnia kellene.»

«Tudom is,» viszonzá amaz, — «de hát a város messze van, s anyám mindig megszid, valahányszor a vacsoráról lekésem. Azt mondja, rendnek kell lennie a háznál, a ki pedig nem jön idejében, az koplaljon. Én pedig nem szeretem a koplalást ráadásúl a szidásra.»

A zsuppon trónoló szőke fiú szánakodó, szinte megvető pillantást vetett aggódó társára, s bal szeme, melylyel kissé keresztbe nézett, olyannyira zavarba hozta a koplalástól irtózó ficzkót, hogy ez fülig elpirult és abbahagyta a feleselést.

«Hát aztán ki mondta azt, hogy mi még ma haza is megyünk? Hisz én még mitsem szóltam eddig. Félre a pipákkal!»

A fiúk, szőke társuk eme parancsára félre tették pipáikat, tovább is megmaradva hasonló helyzetükben.

«A zászlós hozza rendbe a szerszámokat,» hangzott a szőkének további parancsa. Mire a hasalók egyike talpra ugrott, s a pipákat, taplót, kovát és aczélt valami ócska sálba gyöngyöltve, a kis csomagot a csűr egyik sarkába vitte, és ott, úgy látszik szokott helyén elásta. Azután visszatért, s előbbi helyét ismét elfoglalta.

«A kapitány nézzen ki, nincs-e vihar!»

A barnák közül egy másik ugrott fel, s a csűr elé lépve, figyelmesen körülnézett, majd meg visszatérve a társaságba csak annyit mondott, hogy «Szélcsend,» és megint hasra feküdt.

A három barna szempár kíváncsian tekintett föl a kis szőke parancsnokra. Kétségtelen, hogy valami

rendkívüli dolog fog ma történni, olyan, a minőt csak az «admirális» képes kigondolni. Mert a kapitányt már rég nem küldte vihart szimatolni, aztán pedig olyan kurtán beszél ma, balszeme oly vészesen tekint . . . semmi kétség, ma nagy dolog van készülőben.

«Kapitány, mint után m rangban az első, mondd el panaszodat!»

A kapitánynak szólított olajbarna, bozontos haju fiu, ki alighanem nagy fejének köszönhette ezt az ő rangját, felugrott, s katonás állásban adta meg válaszát: «Jelentem a tengernagynak, hogy Karczagi tanár a földrajzból igazságtalanul megbuktatott, s most édes apám azt mondja, hogy mesterségre ad, tanuljam meg a kötélverést.»

«Hadnagy, mint utánam rangban a második, mondd el panaszodat!»

A kis ficzkón, ki most, éppúgy mint kapitánya, katonás állásba vágta magát, ugyancsak meglátszott, hogy nem szeret koplalni. Pufóka pirosbarna arcza szinte kicsattant az egészségtől, s apró kezei oly gömbölyűek voltak, mintha csak egy-egy méhszúrástól dagadtak volna fel. Vajjon ennek mi panasza lehet? Csakhamar megszólalt: «Jelentem a tengernagynak, hogy utolsó gyűlésünk óta négyszer zárt be osztályfőnököm, mert későn jöttem az iskolába. Pedig én arról nem tehetek, ha későn fölkeltek s szakácsnénk csak nyolcz órakor adta föl a reggelit.»

«Zászlós, mint rangban az utolsó, mondd el panaszodat!»

A kis társaság leghosszabb ficzkója egyengette most gólyalábait. Csupa csont, csupa szeglet. Hatalmas te-

nyerein meglátszott, hogy jaj annak, a mit azok megmarkolnak. Az erősen kifelé görbült, vaskos hüvelykujak csakis arra valóknak látszottak, hogy gazdájuk velök holmi oldalbadöféseket osztogasson. A «zászlós» panasza ez volt: «Jelentem a tengernagynak, hogy a városbíró Pistája incselkedett velem, nyakigláb zászlósna csúfolt, s azt mondta, hogy mind a négyen, a kik a rajba tartozunk, sült bolondok vagyunk. Ezt csak nem hagyhattam magamon száradni! A Pistát földre tepertem s jól elvertem, úgy hogy az orra vére is megeredt. Ő azon véresen elment a direktorhoz és feladott. Hat órai sötét carcert kaptam, s ezen fölül még azt is mondta a direktor, hogy bicskás vagyok és hogy a bicskások előbb-utóbb akasztó fára kerülnek.»

«Azt mondta a Pista, hogy nyakigláb zászlós vagy, és hogy sült bolondok vagyunk?» kérde a szőke fiú, ki a tengernagy magas méltóságát viselte.

«Ugy mondta», felelé a zászlós határozott hangon.

«Akkor nagyobb a baj, mint a hogy gondoltam,» mondá a tengernagy, — «mert azt ugyancsak nem hittem volna, hogy köztünk áruló is akadjon!»

«Én nem vagyok az áruló,» hangzott majdnem egyszerre a hasaló fiúk torkából.

«De hát akkor honnan tudja czimeinket a városbíró Pistája, s miért nevez minket bolondoknak, a kik a rajhoz tartozunk? Ha igaz, a mit a zászlós mondott, akkor el vagyunk árulva. Pedig én senkinek sem szóltam összejöveteleinkről és czimeinkről!»

«Én sem, én sem!» erősíték a barnák.

«Ha úgy van, a hogy mondjátok, úgy akkor való-

szinüleg meglestek valahol, a mikor együtt voltunk. De akár hogy történt, nekünk most tenni kell valamit. Mindegyikteknek panasza van, elmondom az enyémet is. Az iskolában csak megvagyok, úgy a hogy, de annál több bajom van otthon. Ti tudjátok egyetlen óhajomat, hogy tengerész akarok lenni, — és az apám is tudja. S képzeljétek csak, ő erről mitsem akar hallani, hanem azt mondja, gazda legyen belőlem. Én gazda! Évről-évre nézzem, mint szántják a béresek ugyanazokat a földeket, mint aratják le ugyanazokat a szántóföldeket, s mint hordják a trágyát ugyanazokra a tarlókra. Hisz ez valóságos vakandok élet lenne. Nekem a város határa, az egész megye szűk — s én ott éljek és haljak azon a pár hold földön, a hová apám gazdálkodni küld? Soha! Tisztelem, szeretem jó apámat, de — vagy tengerész lesz belőlem, vagy pedig futó betyár. Erre magamban a mult éjjel fogadalmat tettem, és ezt meg is tartom. A tervem is kész már . . . ki tart velem?

A társak hallgattak. Nyilván nem értették meg a merész tervet. Azt ugyan hallomásból már tudták, hogy a Szeged és Szabadka között fekvő tanyákon holmi betyárnép is megfordul néha, mely a vásárosokat megdézsmálja, a legszebb csikókat a hetedik hátrába elhajtja, — de némi homályos sejtelmük lehetett, hogy azok a betyárok aligha hasonlítanak hozzájuk, a 12—15 éves tejfölös száju apró ficzkókhoz.

«Nos, nem szóltok?» mondá kevés vártatva a tengernagy, — «pedig mikor rajba álltunk s engem vezéretékké választottatok, nemde azt ígértétek, hogy a hová én megyek, oda ti is elmentek, és a mit én

teszek, abban követni fogjátok példámat. Hát el akartok hagyni? De hát akkor minek jöttetek ide? Panaszkodni? A gyáva kutya is sír, jajgat, panaszkodik, ha megkorbácsolják, — de azután megnyalja az ura és kinzója kezét. Eredjete haza s zárassátok el magatokat, talán a korbácsból is kijut még ma-holnap, ha meg nem javultok. Rajunknak ezennel vége van, czi-meink megszűntek, én Magyar László vagyok megint, szabadkai deák ti pedig, nem bánom, bármivé legyetek. Most pedig takarodjatok!»

A kapitány jobbra is balra is rövid pillantást vetve társaira, így szólt: «Laczi, neked nincsen igazad. Mert mi, már csak a pipák kedvéért is, rajban akarunk maradni. Két éve már, kogy összeálltunk, minek menénk szét most, mikor itt a vakáció és annál gyakrabban összejöhetünk? Te mondtad akkor, ezelőtt két évvel, hogy álljunk rajba, tegyünk úgy mint azok a tengerészek, kikről te nekünk annyi szépet meséltél: pipázzunk, meséljünk s védelmezzük egymást, ha bán-tanak. A mit az imént mondtál, hogy vagy tengerész, vagy pedig futó betyár akarsz lenni, és hogy veled tartunk-e, azt én nem értem. Mondd el hát tervedet úgy, a hogy kigondoltad, mi majd aztán hozzá-szólunk.»

A hadnagy és a zászlós helyben hagyták kapitányuk okos mondását, s a tengernagy is hajlott a szép szóra.

«Igazad van Miska, elhamarkodtam a dolgot. Elkergettelek, pedig még el sem mondtam tervemet. De hát el voltam keseredve, s azt hittem, ti is úgy vagytok. Bocsássatok meg!»

«Rendben vagyunk, tengernagy,» mondá a kapitány, — «most pedig halljuk a tervedet!»

«Elmondom, úgy a hogy kigondoltam. Talán mérésznek fogjátok találni, de én ragaszkodom hozzá, ha mindjárt magamra maradok is. Nekünk onnan hazulról el kell mennünk. Ez az első, a mi tervem kiviteléhez szükséges.»

«De hát hová menjünk?» kérdé a hadnagy kissé bámész arczkifejezéssel.

«Hová? azt is megmondom, mihelyest megtudom, mi a szándéktok.»

«Mi is elmegyünk!» kiáltották a társak, de valami bátortalanság is vegyült e hangba. Mert elvégre is, nem olyan csekély dolog az, hazulról elmenni, ha az ember még csak 12—15 éves, s a nagy világból még semmit sem látott.

«Jól van, tehát együtt megyünk és együtt maradunk. Megmutatjuk, hogy a magunk erejéből is megtudunk élni, s nem türjük, hogy rajtunk erőszakoskodjanak. Ti is olvastátok a Robinson történetét, tehát tudjátok, hogy az embernek azért van esze, hogy magán segítsen. Legjobban szeretném, ha mindjárt tengerre mehetnénk. A hajók szívesen befogadnának. De ez most még lehetetlen; a tenger messze van, nem érnénk oda. De hát mire való a palicsi tó? Mire való a mocsár és az ingovány? Itt van a szomszédunkban, belevetjük magunkat s szabad kalóz életet élünk. Nos hát, ez az én tervem.»

A szabad életre való kilátás tetszett volna ugyan a hadnagynak, azonban legott kételye támadt, hogy

mint és hogy lesz majd ott kint hálás és étkezés dol-
gában. Mert ez a földolog. Felvilágosítást kért tehát
ez iránt a tengernagytól.

«Te bohó!» válaszolá ez; — «hát nincs nekünk hor-
gunk, nincs-e parittyánk? Lám, a pákász csak hébe-
hóba jön be a városba, dohányt, vagy sót venni, és
mégis csak megvan. Hát mi is megélünk valahogy.
Fogunk halat, lövünk kacsát, keresünk vizi madár-
fészket és megesszük a tojását hálni pedig
meghálunk, a hol az éjszaka utólér, puha földön, sás
között, a hol senki se akad ránk. Kalácsra, párnára
nincs szükségünk. A kinek ez kell, maradjon otthon,
túrje a zsarnokságot s zárassa be magát, vagy men-
jen kötélverő inasnak.»

A puffoka képü hadnagy elszégyelte magát, s noha
még most sem értette, mint lehessen ágy és konyha
nélkül megélni, mégsem szólt semmit.

De megszólalt helyette a kapitány. Úgy látszik,
nem hiába volt az a nagy feje, észnek is kellett abban
lennie, mert igazán okosan beszélt. Hisz avval, hogy
valaki a földrajzból megbukik, még koránt sincs az
mondva, hogy az illető ostoba. Nem is kell ezt az
embernek annyira szívére venni, a hogy azt a kapi-
tány tette; légjobb hallgatni vele és — szorgalma-
sabban tanulni. «Én azt hiszem» ugymond, «hogy
már azzal is nagy hibát követnénk el, ha hazulról
szüleink tudta nélkül eltávoznánk. Mert ők e miatt
igen aggódni fognak és talán föl is kerestetnek. Mi
lesz majd akkor, ha megtalálnak és visszahoznak? A
büntetést nem kerüljük el, mert ezt meg is érdemel-
ük; azonfelül, a ki csak ismer, ki fog bennünket

nevetni, a mi még a büntetésnél is kellemetlenebb. De én mégis Laczival tartok. Mikor a rajba beléptem, megfogadtam, hogy vele tartok. Csak azt nem tudom, mit csinálunk majd a télen, a mikor nem lehet a szabadban meghálni, halászni és kacsákat elejteni. Télen a pákász is behúzódik kunyhójába. Erről nem szóltál, tengernagy.»

«Hát nem fordítottuk le csak a minap azt a latin mondatot, hogy «Qui habet tempus, habet vitam», — a kinek ideje van, annak élete is van? Télig még sok víz foly le a Tiszán, s addig megint csak gondolunk valamit, hogy megélhessünk. Különben is nem hiszem, hogy addig künn maradjunk. Mihelyest biztonságban leszünk, levelet írunk haza. Feltételeket szabunk, kiki a maga kívánsága szerint. Ha megteszik, a mit kérni fogunk, haza megyünk, ha nem, nem. Én azt hiszem, hogy megteszik. Sokkal jobban szeretnek, mintsem hogy folytonos aggodalom között sokáig nélkülözhessenek. Én a magam részéről csak azt kötöm ki magamnak, hogy nekem megengedjék, hogy tengerész legyek. Ti azt irhatjátok haza, a mi nektek tetszik. Azonban visszatérni csak akkor térünk majd vissza, ha mindannyiunk számára a bocsánat és feltételeink teljesítése biztosítva lesz. Mert hisz azért szövetkeztünk, hogy egymást segítsük. Hát ti hogy vélekedtek?»

A rajbeliek helyesléssel fogadták a tervet, mert hisz látták, hogy a dolog nem is olyan nagyon veszélyes, mint a minőnek első pillanatra hitték. Egyszerű ráíjesztés az egész, semmi egyéb. De a leghangosabb helyesléssel mégis a hadnagy járult hozzá a

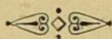
tervhez. Végtelenül tetszett az neki. Mint valami hős, úgy fog majd hazatérni, a hol mézzel, kalácscsal fogadják, s legalább egy hónapig megengedik neki, hogy addig aludhassék, a meddig neki tetszik. Milyen paradicsomi élet lesz az! Azután meg a professor urak is óvatosabbak lesznek a bezáratással, látván, hogy vele nem lehet paczkázni. Szóval, csakis jót várt a terv keresztülvitelétől, s szinte türelmetlenül kérdezte, hogy hát mikor lesz a szökés? Ő akár mindjárt onnan a csúrból indult volna neki a mocsarak és lápok általa nem ismert tömkelegének, s a tengernagy is osztotta véleményét, de a nagyfejű kapitány higgadtan ítélte meg a dolgot s ellene volt minden elhamarkodásnak.

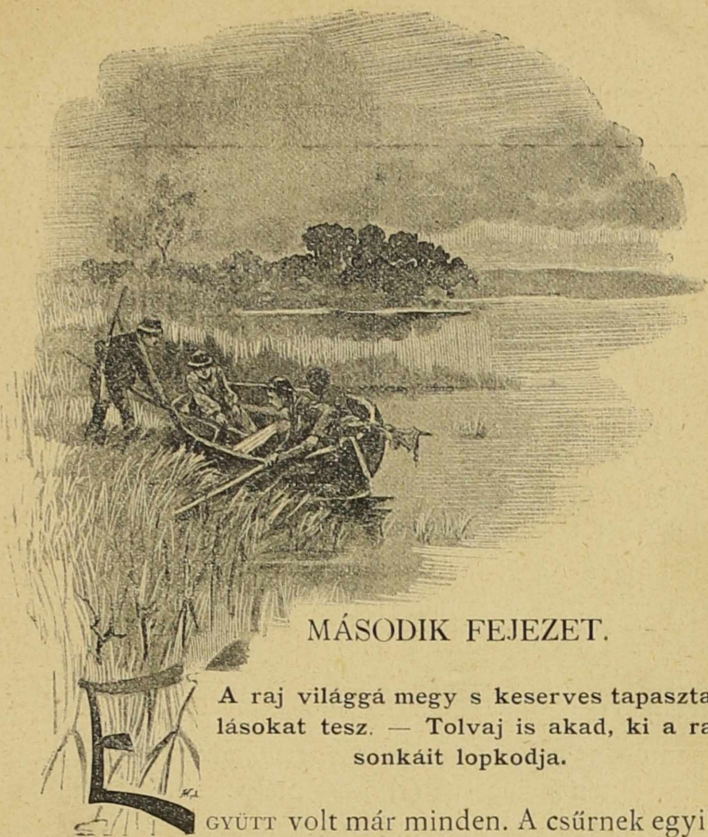
«Igy a hogy most vagyunk,» ugymond, — «nem szökhetünk; mert különben már holnap vissza kellene megint térnünk. Ez pedig egy végtelen nagy ostobaság lenne. A tengernagy horgot és parittyát említett. Horgászni és parittyázni mindnyájan tudunk, az evezővel is tudunk bánni, — de hát hol a horog, a parittyá és a ladik? És a míg egy kissé beleszokunk az új életbe, némi ételnemüekre is lesz szükségünk. Nekünk tehát előbb haza kell mennünk s a szükséges dolgokat megszerezni.»

Mindnyájan belátták, hogy a kapitánynak igaza van. Abban állapodtak meg tehát, hogy két nap alatt a szükséges szerszámokat és ételnemüeket a csúrbé összehordják. A tengernagy horgok és parittyák beszerzésére vállalkozott, sőt általános éljenzés között még azt is megígérte, hogy puskát és lőport is hoz. A kapitány és a hadnagy sonkát és oldalas szalonnát

helyeztek biztos kilátásba, a zászlósnak pedig kötelességévé tétetett, hogy kenyeret, sőt, paprikát dohányt és más efféle apróságokat hozzon. A mi pedig a ladikot illeti, erre nézve azt határozták, hogy a legelsőt, a melyre ráakadnak, leoldják a partról.

És azzal hazamentek.

MÁSODIK FEJEZET.

A raj világgá megy s keserves tapasztalásokat tesz. — Tolvaj is akad, ki a raj sonkáit lopkodja.

EGYÜTT volt már minden. A csűrnek egyik szeglete, — az, a hol a pipákat tartogatták, — egész kis raktárrá változott át. Mindenki többet hozott, mint a mennyit köteles lett volna. Két hatalmas sonka, egy óriási czipó, egy oldalas, mindenféle doboz paprikával, sóval, zsírral, töpörtővel, egy öblös bogrács, egy nyársnak a rozsdás hegye, egy gyermekfejnyi darab fehércukor (ezt a hadnagy hozta), egy csőszfegyver löporszarvval és sörétszacskóval, vagy tiz darab kova, több csomó dohány és tapló . . . s nem tudom még

mi minden. Valóságos csodának kellett esnie, hogy ezt a sok holmit észrevétlenül oly rövid idő alatt a csűrbe csempészhették. De a csoda megesett, s most már nem maradt egyéb hátra, mint — elindulni.

Az est, melyet az elindulásra választottak, kedvezett nekik. Az ég sűrű, sötét felhőkkel volt borítva, s a kavargó szélvész, mely mindjárt naplemente után keletkezett, a mezőről mindenkit haza kergetett. Így hát észrevétlenül ballaghattak a sötét ösvényeken, miket a tengernagy már nappal is több izben bejárt, hogy magát tájékozhassa és raját éj idején is biztosan vezethesse.

Minden baj nélkül, de hatalmasan izzadva a nem csekély teher alatt, a melyet magukkal czipeltek, úgy éjfél tájban a Czigány-halomhoz értek; még egy kis kapaszkodó s a felhők közül pár pillanatra előbujt hold a Ludastó fodros hajjait ezüstözte meg szemeik előtt. Csónakot is találtak, de a nagy szélben nem mertek beleülni, hanem úgy vonták magukkal a part mentén, nagy kerülővel persze, a túlnan elterülő nádasba. Ott azután a legelső érre, a melyre bukkantak, ráérttek, és — új otthonukban voltak.

De vajmi keservesek voltak azok az első órák, miket ez új otthonukban átéltek!

A szél elállott. Megtette kötelességét: összekergette a világ minden tájából a haragos felhőket, hadd öntözzék meg nagy valahára a szomjazó mezőt. S a felhők hajlottak a parancsra. Eleinte fősvénykedtek ugyan drága nedvükkel, csak egy-egy kövér cseppel küldve le a sötét magasból, de a fősvényeségből csakhamar pazarlás lett. Akkora záporosó eredt meg, hogy

a mi szegény rajunk pár percz alatt bőrig át volt ázva. A csolnak is telni kezdett, s úgy érezték, mintha sülyedne. «Ki kell szállanunk!» mondá a tengernagy, de alig hogy lábai partot értek, ismét visszaugrott a csolnakba. A nádas is víz alatt állott. «Merítsük ki a vizet!» kiáltá, «így-e», s tenyereiből lapátot csinálva, hozzáfogott a munkához. A zászlós a bográcsot használta tenyerei helyett. A záporral versenyt kellett dolgozniok, s dolgoztak is, és mégis úgy rémlett nekik, mintha a víz nemcsak hogy nem fogyna, de sőt egyre még szaporodna... A hadnagy már lankadni kezdett a hasztalannak látszó munkában.... Nagy szerencse, hogy mentül sűrűbb a zápor, annál rövidebb ideig szokott tartani. A mi rajunk is reménykedni kezdett megint, mikor a lecsapó víztömeg zaja szünni kezdett, s végre teljesen elnémult. De a vízmerítés munkáját még jó ideig folytatták, majdnem hajnalig. S ez a munka szerencséjük volt: megóvta őket a meghűléstől, a mely minden bizonynyal bekövetkezett volna, ha átázva valami zsombékon gubbasztanak.

A hajnal pirkadni kezdett s a szökevények vágyva vágytak a nap melegítő sugarai után. A vizes ruha, az álmatlan éj, a nagy fáradtság és a kiállott aggodalom miatt véghetetlenül nyomorultaknak érezték magukat. Vizesen, sárosan, piszkosan, úgy ültek ott a csolnak két padkáján, s az a kép, mit a derengő hajnal elébük tárt, épen nem volt valami vigasztaló. Megdagadt ér, melynek iszapos vize az egész nádaszt elöntötte... vajjon ki vigasztalódnék meg ezen, ha partra szállni kíván?

Hüvös szellő zörgettette meg a nádas, s kiriasztotta fészkeikből a vadruczák, kormoránok és bibiczek seregeit, melyek azután sivítva, lármázva keringtek didergő hőseink fejei fölött.

A hadnagy pityeregni kezdett, a zászlós savanyú képet vágott, a kapitány kelletlenül csóválta nagy fejét, csak a tengernagy nem vesztette el teljesen a kedvét. Szedres volt az ő képe is, s fogai mintha szintén egy keveset vaczogtak volna, de korántsem volt oly szálnalmas alak, mint az ő társai.

«Talán falatoznánk egyet?» mondá, mikor az ég karimáján a várva várt nap felbukkant, — «adsza csak elő zászlós azt a czipót meg az oldalast!»

S a mint a nap mindegyre magasbra hágott és a nádas vize apadni kezdett, a rajnak jó kedve is visszatért megint, már csak azért is, mert vezére eleget hajtogatta, hogy az efféle élmények még csak érdekesebbé teszik kirándulásukat, s büszkék lehetnek, a kik azokon keresztülmentek.

Jól esett volna most a heverés és egy kis szunyókálás, de erre most nem volt idő. Nagyon közel voltak még a tóhoz, beljebb kellett magukat fúrniok a nádasba, mert előre látható volt, hogy ha őket nem is, de a csolnakot minden bizonynyal keresni fogják.

Tolták és húzták tehát a csolnakot, be a nádas sűrűjébe, a hol a vadrucza fészkel és a bibicz gondosan örködik fürge fiai fölött. Békák és kigyók sütkéreztek az iszap naposabb helyein, s a szunyogok egész felhőkben rajoztak a szokatlan munka terhe alatt izzadó fiuk körül. Ez egyszer igazán hasznát vették annak, hogy már dohányozni tudtak, mert

csak a dohányfüst volt képes a tolakodó szűnyog-netet kissé távolabbra riasztani.

Megint a hadnagy volt az első, ki a munkában kifáradt. Álmos is volt szegény, hisz talán életében először történt most vele, hogy egy egész éjszakát átvirrasztott. Valami sajátságos bágyadtságot érzett egész testében, s szempillái, noha még mindig ébren volt, félig lecsukódtak. Úgy ült ott a kormányzó padkán, mint valami szunnyadó fülesbagoly. A súlyom bajszos szárai, a mint a vízi ebszőllő és a folyondár indáival össze-vissza kúsztálva mellette elmaradtak óriási hálónak látszottak neki, a melyből lehetetlen lesz kimenekülni; majd meg a sárga lilium egy-egy kardos levele ijesztette meg, — éles késnek nézte, a mely menten agyon fogja szúrni. Végre elaludt s lecsúszott a ladik vizes fenekére. A tengernagy mosolygott; társai utánozni akarták, de mosolyuk ez egyszer nagyon is fanyarul ütött ki. Jobb szerettek volna ők is a hadnagy mellé feküdni és kipótolni, mit az éjjel elmulasztottak. Ámde a tengenagy egyre unszolta őket, — tovább! tovább!

A nap már magasan állott, s a sűrű nádasban kiállhatatlanul meleg kezdett lenni. A tavi rózsa arany-sárga, illatos virágjai hervadtan konyultak le a békalencsére és a szmaragd színű moszatok közé... s a vízi madarak lármás népsége is elült a sás árnyékába pihenni. A tengernagy azonban még egyre unszolta társait... «tovább... tovább!»

«Nem pihennénk talán meg egy kicsit?» kezdé végre a kapitány, homlokáról a verejtéket inge ujjával törölgetve, — kabátjaikat már régen levetették.

«Nem lehet!» felelé a tengernagy, «még nagyon közel vagyunk a tóhoz, úgy hogy még a kopó is nyomunkra vezethet. Délig még haladnunk kell, aztán pihenhetünk.»

A kapitány órájára nézett: még csak tíz óra volt. Pedig egész örökkévalóságnak tetszett neki az az idő, a mióta ezt a keserves munkát végézik. S még két óra van hátra! «Nem bírom tovább!» mondá bágyadt hangon, — «okvetetlenül pihennem kell egy keveset, aztán pedig éhes is vagyok.»

Most már a zászlós is bátrabb lett, s ugyanazt a vallomást tette.

A tengernagy, egyedül nem boldogulhatván a munkával, pihenést engedett, s a pihenő alatt az oldalas és a cipő ismét jelentékenyen megfogyott. A tengernagy aggódva nézte a nagy kenyér-karajokat és szalonnaszeleteket, melyek az ő és társai kezeiből szinte bámulatos sebességgel eltűntek ... de nem szólt semmit. Elvégre is a munkás embernek jól kell laknia, s lesz majd hal, lesz vadrucza, lesz madártojás, a mivel a hiányokat helyre lehet pótolni.

Falatozás után jól esett volna egy kis szundikálás. De már ebbe, bárhogy kérlelték is társai, nem akart beleegyezni a tengernagy.

«Ha most elalusztok», úgymond, «ágyúszóval se kelthetlek föl benneteket, s ha fölkelhetnélek is, renyhék lesztek a munkára. Csak végezzük el egy huzamban a mit végeznünk kell. Akkor aztán akár három napig is aludhatunk. Óvatosaknak kell lennünk. Mert mi lenne majd, ha ránk bukkanna valaki itten? Talán lekenyerezhetjük, de a csolnakot, ha az övé, magával

viszi, e nélkül pedig veszve volnánk. És hogy elárulna, az is bizonyos. Nem, nem, kudarcot nekünk nem szabad vallanunk, azért hát fogjunk a munkához, annál jobban esik majd a zavartalan, biztos pihenés!»

És hozzáfogtak a munkához.

Déltájban a hadnagy is feltápáskodott, s hosszan dörzsölte szemeit, a míg végre eszébe jutott, hogy hol jár, s mint került a ladik fenekére. Első szava az volt, hogy enni kért. «Soh'se voltam ilyen éhes!» mondá, mi alatt a czipót és az oldalast megdézsmálta. Mikor jóllakott, ő is segített a munkában.

Nemsokára egy kis tisztáshoz értek. Nem volt nagyobb, mint egy ördögmalom udvara, de kissé magasabban feküdt, mint a nádas. Kivágott sástelep lehetett, melynek zsombékjait puha pázsit vonta be. A pázsiton meglátszott, hogy az éjjeli áradás nem érintette.

A tengernagy még tovább akart volna menni, de ezt a helyet maga is oly alkalmasnak találta a letelepedésre, hogy legott elrendelte a táborozást.

A sok holmit a csolnakon hagyván, leheveredtek a hús pázsitra, s fejeiket egy-egy zsombékhoz támasztva, csakhamar elaludtak.

Hej, minő álom lehetett az! Olyanról még talán a hadnagy se tudott addig. Mikor felébredtek, a nap már újra kezdette meg pályáját az égen . . . reggel volt. Vagy ki tudja, talán már másodszor is reggel lett azóta, hogy a tisztáson lepihentek? Korgó gyomruk legalább ilyesmire vallott, s a mint egymásután felébredtek, mindjárt a csolnakhoz lopózkodtak — dézmálni.

A tengernagy legkésőbb ébredt föl, nem csoda, a fáradsága is legnagyobb volt. A sok szalonnázást már megúnván, sonkára vágyott. De csak egyet talált, — hol lehet a másik? Úgy emlékezett, hogy mikor oda érkeztek, meg volt még mind a kettő az egyik padka alatt. Talán csak nem ették meg azok a kópék, a míg ő aludt? «Nem baj, ha megették, egészségükre válják!» gondolá magában, s a megmaradt sonkából egy jókora szeletet levágva, jóízűen falatozni kezdett. Társai szalonnáztak, még pedig oly mohó étvágygyal, mely a csak imént elfogyasztott sonka után legalább is — feltűnő volt.

«Nemde két sonkát hoztunk magunkkal?» kérdé a tengernagy a kapitányhoz fordulva, mert mégis csak bizonyosságot akart magának szerezni.

«Annyit hát!» felelé a kérdezett, — «egyet a hadnagy hozott, egyet meg én. Miért kérdezed?»

«Mert én csupán csak egyet látok,» felelé a tengernagy.

«Az lehetetlen!» vélekedék a kapitány, «hisz tegnap ott volt még mind a kettő a padka alatt.»

«Magam is úgy emlékezem, hogy itt volt», viszonzá a tengernagy.

«Most is még ott kell lennie.»

«De ha mondom, hogy nincs itt.»

A kapitány össze-vissza hányta a holmit, de biz a másik sonka csak nem került elő.

A tengernagy és a kapitány kérdő pillantást vetettek két társukra, a kik azt megértvén, váltig bizonyították, hogy ők csak szalonnát és kenyeret ettek, s a sonkát meg sem érintették.

«De hát akkor hová lett?» kérde a tengernagy, «ha tegnap még itt volt és azóta senki meg nem ette, el nem dugta, úgy akkor itt kellene lennie. De nincs itt.»

«Aligha nem ellopták», vélekedék a hadnagy, — «másképp nem képzelhetem a dolgot.»

«Ellopták? De ki lopta volna el? És ha már lopott, miért nem vitte el a másikat is, és miért nem lopott egyebet is? Itt a puska, a tarisznnya, a dobozok . . . ezekből nem hiányzik semmi. Tolvaj, ha már ide fárad, nem lesz olyan ostoba, hogy éppen csak egy sonkát lopjon, mikor más is van a keze ügyében, a mit könnyű szerrrel elemelhet Ne komédiázzatok hát», tévé hozzá összeránczolt homlokkal a tengernagy, — «hanem mondjátok meg, hogy eldugtátok, megettétek. mindegy, de nekem tudnom kell, hogy hová lett a sonka!»

Nem dugták el, nem ették meg . . . ez volt a válaszuk.

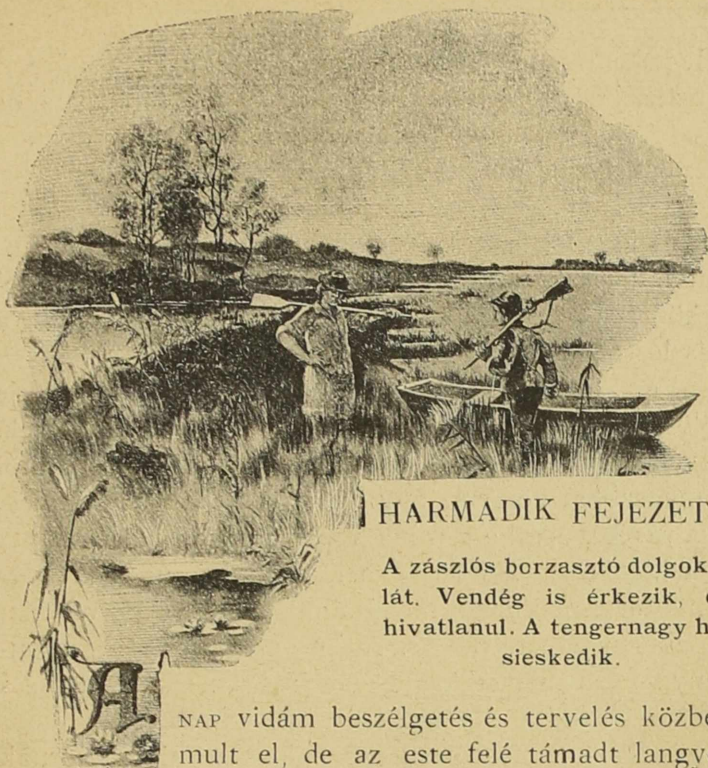
A zászlós, minden ereje mellett kissé babonás is volt. A mit meg nem tudott magának kissé gyenge eszével magyarázni, abban mindjárt babonát, varázslatot látott. S most is azt mondta, hogy a sonka eltűnését rossz előjelnak tekinti. Azért tűnt el, mert úgy lopták az éléskamarából. Bizonyosan valami manó vitte el a csolnakból, s az a manó árulójuk is lesz.

«Már azt a véleményedet, hogy a sonka eltűnése rossz előjel, én is osztom,» mondá a tengernagy gúnyos mosolylyal, «mert bizony elég kellemetlen, hogy eltűnt. Az álmoskönyv is azt tartja, hogy «libaczombot enni, jó», és «télen subát veszteni, rossz.» De mondsza

csak, Berczi, miért nem vitte el az a te manókád ezt a megmaradt sonkát is, a mely szintén csak úgy került ide, mint az a másik? Bohó vagy, Berczi, s ne félj attól a manótól, az nem fog elárulni. De mégis úgy lehet, hogy igazad van. Ekkor aztán a manó bizonyosan a másik sonkáért is eljő, nekünk pedig vigyáznunk kell, hogy el ne vigye. Nagyobb szükségünk van rá, mint ő nekie. Éjjel-nappal őrt fogunk állani, még pedig töltött puskával, s akár a manó, akár pedig más tolvaj merészel ide jönni, azt irgalom nélkül lelőjjük.»

Megtöltötték a puskát, s elhatározták, hogy egymást fölváltva a csolnak mellett őrt fognak állani. A rendre nézve sorsot húztak. A hadnagyra és kapitányra az őrség nappali, a zászlósra és tengeragyra pedig annak éjjeli része esett. A zászlóst a sorsnak eme megtisztelő bizalma nem látszott valami nagyon megörvendtetni, sőt talán szivesebben nézi vala, ha e bizalmával mást tisztel meg. Nem szerette az éjt. Csak tolvajoknak jó az és rablóknak, no meg azoknak a szemtelen manóknak és boszorkányoknak, a kik csak azon törik gonosz fejüket, mikép ronthatnák meg a jámbor emberfiakat. S mindezt ő szentül hitte. Hiába tanulta a Könyves Kálmán király történetét, a ki már régen azt mondta, hogy boszorkányságban nem szabad hinni, mert nincsen. Hiába tanulta a fizikát, a mely sok mindent megmagyaráz, a mit az együgyü, tanulatlan parasztember nem képes megérteni.

HARMADIK FEJEZET.

A zászlós borzasztó dolgokat lát. Vendég is érkezik, de hivatlanul. A tengernagy hősieskedik.

ANAP vidám beszélgetés és tervelés közben mult el, de az este felé támadt langyos szellő s az alatt úszó szürke felhők mi jót sem jósoltak éjszakára.

A zászlós már nappal is azt mondta, hogy jó lenne tüzet gyújtani . . . a sok szúnyog miatt. De nem a szúnyogok bántották, hanem úgy okoskodott, hogy ha tüzet gyujtanak, ezt majd éjjel is élesztik, s ő nem lesz kénytelen a sötétben őrt állani. Ezt azonban a tengernagy a leghatározottabban ellenezte, mert a felszálló füst bizonyosan nyomukra vezetné az őket netán kereső embereket. Így hát tűz nélkül maradtak, s ezzel a zászlósnak utolsó reménysugára is eltűnt.

Meg kellett magát adni sorsának, de már előre is érezte, hogy baj lesz abból az ő éjjeli szolgálatából.

A tengernagy kiadta az utolsó parancsokat, s azzal nyomta a töltött fegyvert zászlósunk markába, hogy időről-időre gyújtson taplót és nézze meg az órát; ha majd éjfél lesz, keltse föl, ha pedig valami gyanusat látna a csolnak mellett, löjjön rá. Ezzel ő is lefeküdt, s nemsokára hármás horkolás tudatta a zászlóssal, hogy most már magára maradt.

Egy ideig belebámult a sötét éjszakába. A feje fölött tovaszáguldó felhők borzalmas alakokat öltöttek, s valahányszor a nád egy-egy erősebb szélrohamtól hangosabbat zörrent, úgy érezte, mintha valami hideg, nedves kéz simított volna végig a hátán. Ott hagyta a neki a csolnak közelében kijelölt helyet, s közvetlenül a tengernagy mellé állt, a hol valamivel biztosabbnak érezte magát. A fegyvert görcsösen szorongatva most már csak abba az irányba nézett, a hol a csolnakot tudta, s várta, hogy mi fog történni.

Jó ideig nem történt semmi, s a mi zászlósunk már bátrabban kezdett lélekzeni. Hátha a manó beéri egy sonkával, és ma máshol vacsorál, vagy pedig a maradék csonton rágódik? Ez önbiztatás arra ösztökélte, tegye le azt a nehéz fegyvert, s ülve folytassa örködését. Kissé habozott még, azután leült. Alig hogy azonban ismét figyelni kezdett, olyas valamit látott, a mitől a vér is megfagyott ereiben. A csolnak helyén két tüzes golyót pillantott meg, melyek ide-oda mozogtak, egy pillanatra eltűntek, hogy vagy egy lépéssel tovább újból szórják irtózatossá zöld fényüket.

A szegény zászlós szeretett volna kiabálni, de nem

tudott. A rémülettől egészen megdermedt, úgy hogy e rettenetes pillanatban csak látni tudott és remegni, de egyébre nem volt képes.

Végre a tüzes golyópár eltűnt, de a zászlósnak csak nagy sokára oldódott meg a nyelve, s akkor azután torka szakadtából kiabálta: «A manó! Segítség! A manó!»

Képzeltető, vagy is jobban mondva: nem képzeltető az a zűrzavar, a mi most a kalandor fiuk kis táborában támadt! A vak sötétben alig voltak képesek egymást megismerni, úgy hogy csak félve közeledett egyik a másikhoz. A láthatatlan veszedelem kétszeres veszedelem, s ettől a bátor is fél, mivel nem talál módot a védekezésre.

«Mi történt?» kérdé végre a tengernagy oly hangon, a mely azt mutatta, hogy a raj bátor vezérét is elfogta a félelem.

«Itt van a manó, csak az imént láttam a csolnak körül járni,» felelé a zászlós, belekapaszkodva a tengernagy karjába.

«Hát miért nem lőttél rá, ha láttad? Hol a fegyver?»

«Itt hever valahol a földön.»

«Miért nem lőttél?»

«A fegyver nem volt a kezemben, s ha lett is volna, nem lőttem volna. A manót nem járja a golyó. Hiába lőttem volna. És ha lövök, bizonyosan reánk tör és megfojt.»

«Ostoba vagy! De hát hogy nézett ki az a manó? Hisz olyan sötét van, hogy még a csolnakot se látom, talán nagyobb volt a manó mint a csolnakunk?»

A zászlós most, még mindig szaggatott, remegő hangon, elmondta, hogy mit látott.

A tengernagy némán hallgatta, a többieknek pedig borsódzott a hátuk s szintén belekapaszkodtak a tengernagyba. Ugy álltak ott mind a négyen egy csomóban.

«Te Berczi», mondá végre a tengernagy, «te bizonyosan csak álmodtál!»

«Nem álmodtam. Szememet se hunytam be. Mindig csak oda néztem, a hol a csolnak van. Nem aludtam.»

«Talán csak szundikáltál egy kicsit, s ezt most már magad sem tudod.»

«Mondom, szememet se hunytam be!»

«De hát hogy kerültél te ide, és a fegyver a földre?»

A zászlósnak most be kellett vallania, hogy őrhelyét elhagyta.

«No hát most már semmi kétség, kogy elaludtál és nehéz álmod volt. Ha helyeden és állva maradtál volna, ez a komédia nem esik meg. Most pedig feküdtetek le megint, én majd reggelig öröködöm.»

A három remegő vitéz lefeküdt, de elaludni egyik sem aludt el. Hajnal felé esni kezdett az eső, s didegve simultak egymáshoz, hogy melegedjenek. A hadnagynak eszébe jutott jó, puha ágya, meleg párnája, . . . és keservesen sirni kezdett; csakhamar a zászlós is pityergett, és a kapitány követte példájukat.

Hát a tengernagy? Az rendületlenül állott a helyén s türelemmel várta a hajnal hasadását. S mikor derengeni kezdett, a csolnakhoz ment, megnézni, rendben van-e minden?

Minden rendben volt, kivéve a sonkát. A második sonka is eltűnt!

A tengernagy odaszólította társait.

«Berczi, te rossz tréfát üztél velünk az éjjel, megzavartad nyugalmunkat, ez nem szép tőled. Ne komédiázzál, s mondd el, hová tetted a sonkát?»

«A sonkát? Miféle sonkát?» kérde a zászlós álmélkodva.

«Ugyan ne tettesd magad! Azt a tüzes golyópárt, meg a manót csak azért gondoltad ki, hogy minket megijeszsz, s a két sonkát is csak ezért rejtegeted. Add elő a sonkát, parancsolom!»

«De hisz csak egy sonka veszett el, s arról se tudom, hová lett. A másik ott van a csolnakban.»

«Nincs itt, s nem is lehet, mert elrejtetted.»

«Nem rejtettem el, ott kell annak lennie.»

Most a többi három is keresett, de eredmény nélkül.

Meghökkenetek. Hátha mégis igaza volt a zászlós-nak, s a manó vitte el a sonkákat?

Hisz akkor borzasztó helyre kerültek, a honnan minél előbb menekülniök kell. S vajjon nem veszi-e őket üldözőbe a gonosz manó?

A tengernagy most már nem szólt semmit. Meg volt győződve arról, hogy senki más, mint a zászlós cseni el az élelmi szereiket, még pedig azért, hogy azokat egymaga elfogyaszthassa. Bosszankodott, de egyszersmind föltette magában, hogy a tábor környékét apróra kikutatja, s ha nem talál semmit, a jövő éjjel csellel ejti majd hurokba a kapzsi tolvajt.

Délelőtt az eső elállt, s a mi kalandoraink kimentek az érre, hogy parittyáikkal, horgaikkal szerencsét próbáljanak. A parittyák hasznavehetetlennek bizonyult,

mert lövege a leglomhább röptű madarat sem érte utól. Szerencsésebbek voltak a horoggal. Mindenféle apró halak kerültek rá, sőt egyszer majdnem a horognyelet is rántotta ki valami a kapitány kezéből . . . hatalmas békakamasz volt, melynek láttára a zászlós nagyot kurjantott, azután pedig azt mondta, le kell a békának a hátulsó czombját vágni, mert az felséges falat, a békát pedig visszaereszteni a vízbe, majd meglátják, milyen furcsán fog bukácsolni, nagyszerűen mulatnak rajta. S egyben elővette bicskáját, hogy a ficzkándozó állaton azt a kegyetlenséget elkövesse.

De a tengernagy közbelépett: «A békaczomb,» ügymond, «csak kora tavasszal jó, most már kemény és izetlen. De ha esetleg ehető volna is, még akkor sem engedném meg, hogy ez állatot oly kegyetlenül megkinozzuk, mert ez is csak úgy érzi a fájdalmat, mint mi magunk. Vedd le a horogról s ereszd vissza a vízbe, az a kis seb hamar be fog hegedni.»

A hadnagy ügyes rákász volt, a ki nem törődve a fenyegető ollókkal, tapasztalt kézzel kutatta át a lyukakat, s nem eredmény nélkül.

Mire dél lett, már akkora prédára tettek szert, hogy visszatérhettek táborukba s hozzáláttak a főzéshez. Ebben a zászlós mesterkedett. Persze a halsütés és rákfőzés nem is valami nagy mesterség.

Ebédjüket jóízűn elkölthetve, lehevertek aludni. Csak a tengernagy maradt ébren. Átkutatta a tábor környékét, de a mit keresett és találni remélt: a sonkákat nem találta meg, úgy hogy már bánni kezdte, hogy a zászlóst alaptalan gyanújával megsértette.

Mikor visszatért, egy ismeretlen embert talált a

csolnaknál. Gatyaszárai egész a tomporig fel voltak gyűrve, fejét zsiros pörge kalap takarta, szőrös melle egészen meztelen volt, balvállán evezőlapátot tartott. Ránczos képe sajátságosan vigyorgott, apró szürke szemei pedig ravaszul pillantottak az előtte álló, meghökkent fiúra.

Jó ideig szótlantul néztek egymásra. Végre a tenger-nagy, kissé kellemetlennek találva a helyzetet, így szólt az idegenhez: «Mi járatban van maga itt? Kicsoda maga?»

Az idegen elröhögte magát. Evezőjét válláról levéve s mind a két kezét annak nyelére támasztva, kárörvendve nézett a fiúra.

«Hogy ki és mi járatban vagyok? Ezt inkább én kérdezhetném tőled. De ha már kíváncsi vagy, hát csak megmondom: a hajómat keresem, s íme meg is találtam. Ihol van ni!»

«A maga ladikja ez?» kérdé a tengerszűcs, csodálkozással, mert most már tisztában lévén a helyzettel, szükségesnek találta magát és társait úgy kívágni, a hogy lehetett.

«Hát talán csak nem a tied, kis öcsém?» viszonzá az ember röhögve.

«Nem is mondtam én, hogy az enyém, de azt sem tudhattam, hogy a magáé. Ugy találtuk leoldva, gazdátlanul a Ludastón, s nehogy a vihar kárt tegyen benne, magunkkal ide hoztuk. Ha a magáé, úgy akkor vissza fogjuk adni. De most már mondja meg, kicsoda maga?»

«Hát én a ludasi pákász volnék, a ki már harmad napja hogy elveszett hajómat keresem. Ma délben füs-

töt láttam erre, hát ide jöttem megnézni, ki van itt. Így akadtam a hajómra. És te, kis öcsém?»

A tengernagyot bosszantotta ez a bizalmaskodás. E toprongyos, piszkos ember most már másodszor «kis öcsémnek» szólítja. Hogy mer ilyen sehonnai pákász egy nagyságos földesurnak a fiával szemben így viselkedni?

«Nem tartozik ugyan magára, hogy ki vagyok; de már csak megmondom, hogy szabadkai nagyságos uraknak a fiai vagyunk, s ide jöttünk halászni és rákászni. Most pedig hordja el magát!»

«Már mint hogy én, én hordjam el magamat? Tudod-e, kis öcsém, hogy én a nagyságos Vojnics úrnak a csősze is vagyok, ott künn a pusztán s itt benn a nádasban? Nos, mit szólsz erre? Mondod-e még, hogy magamat innen elhordjam? Vagy én mondjam neked és pajtásaidnak, hogy itt tilosban vagytok, és hogy vagy velem kell jönnetek, vagy pedig zálogot adtok?»

«Ez már nagy baj,» gondolá magában a tengernagy. «Ha igaz, a mit ez az ember mond, úgy akkor kelep-czében vagyunk.» — De hirtelen egy mentő gondolata támadt, épen jókor.

Kend azt mondja, hogy a nagyságos Vojnics urnak a csősze? Hát így néznek ki a csőszök? Hol a puskája és a tarisznyája?»

»Ejnye de szájas vagy, kis öcsém»

«Engem ne nevezzen kis öcscsének . . . érti? Én nagyságos urfi vagyok, így hívnak az apám cselédjei!»

A pákász nagyot röhögött, s végig nézve a vele feleselő fiun, mondá: «Hát így néznek ki a nagyságos

urfiak? Piszkosan, mocskosan, rongyosan, és a szabad ég alatt a nádasban laknak?»

A tengernagynak csak most jutott eszébe, hogy ingujban van, és hogy többi ruhája csakugyan piszkos és rongyos. De mindjárt föltalálta magát megint. «Hát kit látott kend ünneplő ruhában halászni, rákászni? Még egyszer mondom, hordja el magát!»

«Jól van jól» dörmögött az öreg magában, «el-megyek s a hajómat is elviszem, de majd visszajövök megint, s akkor puska és tarisznya is lesz velem. Majd meglátjuk, ki itt az úr!»

«Maga elmehet, de a csolnakot itt hagyja,» mondá a tengernagy határozottan.

«A hajómat itt hagyjam? Már ebből semmi sem lesz!» S ezzel megfogta a csolnak orrát s betaszította a vízbe.

A tengernagy pedig fölkapta a közelében fekvő puskát és az embert célba véve, kiáltá: «A csolnakot itt hagyja! Én nem hiszem, hogy ez a maga csolnakja. Ezt előbb be kell igazolnia. A mint belésszáll, agyonlövöm.»

«De ez az én csolnakom, a saját magam kezével faragtam.»

«Azt bárki is mondhatná. A csolnak itt marad!»

«A jószágomat szabad elvinnem, és el is viszem.»

«Próbálja meg!»

A pákász nem próbálta meg. Meggondolta magát. Így is, úgy is az övé marad s visszakerül hozzá, minek kockáztassa meg hát az agyonlövétést?

«Jól van, itt hagyom, elmegyek. De reggel visszatérek s akkor baj lesz!»

Azt a tengernagy is jól tudta, hogy akkor baj lesz, nagyobb baj, mint a pákász gondolná. Ujabb tervet forralt. Hátha ezt az embert okkal-móddal használni lehetne? Elvégre is jobb, ha szolgálatukba szegődik, mint ha árulkodik.

«Várjon! Mikor megy be a városba?»

«Hogyha majd behivatnak.»

«Előbb nem?»

«Nem!»

«Igazán nem mehetne be előbb? Teszem azt, ha levelet akarnék kenddel beküldeni apámhoz?»

«Nem vagyok póstásgyerek.»

«A fáradságát megfizetném, s portánkon is kijutna vagy egy korty.»

A pákász barátságosabb kezdett lenni.

«S mennyit adna az úrfi?»

«Tolja vissza azt a csolnakot a partra, s aztán üljön le. Felköltöm a pajtásaimat, hátha ők is írnak haza? Akkor azután majd megalkuszunk a vitelbérben. Nem lesz benne kára.»

A felköltött pajtások, mihelyest megtudták, miről van a szó, nagyon is készen mutatkoztak a levél-írásra. Rövid tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy csak a tengernagy írjon levelet, a melyben azonban a többiek szülői is értesítve legyenek a visszatérés feltételeiről.

Mert úgy volt, hogy komolyan a visszatérésre gondoltak már. Érezték, hogy ezt az életet nem bírnák ki sokáig. Hármuknak meg a sonkák rejtélyes eltűnése is szeget ütött a fejébe. Hátha mégis valami manó lakik ebben a nádasban, a ki majd őket is megrontja?

Könnyű az ilyenekkel daczolni otthon, a bezárt ajtó mögött, — de itt a szabad ég alatt megeshetik, hogy egyszer csak arra ébrednek, hogy valamelyiküknek ki van szíva a vére. Ez volt különösen a zászlósnak a véleménye, a ki váltig erősítette, hogy itt az ideje haza menni, és a ki még a feltételekről is megfeledezett volna. Szerencse, hogy a tengernagy higgadtanban gondolkozott.

A levélíráshoz nem kellett sok idő; a tengernagy a jegyzőkönyvéből kitépett egy levelet, s arra vetette írónnal kissé kúszált sorait. Azt írta apjának, hogy a kényszerűség kergette őket el a szülői háztól, a hová mint jó és engedelmes fiúk szívesen visszatérnek megint, ha nekik — de mindnyájoknak ám, mert vagy együtt térnek vissza, vagy sehogyan! — megígérik, hogy nekik szökésükért megbocsájtanak, őket a tanár urak túlkapásai ellen oltalmukba veszik, és nekik megengedik, hogy olyan pályát választhassanak, amelyre kedvük van.

Egy ezüst forintot ígértek a pákásznak, ha levelüket még ma beviszi a városba, a Magyarék portájára; de mikor az azt mondta, hogy ma már bajos lesz bemennie, azonban holnap hajnalkor már útban lesz a levéllel, ebbe is beleegyeztek, s a forintot és még valamit akkorra ígérték megadni, ha majd feleletet hoz onnan hazulról.

A pákász távozott s rajunk ismét magára maradt.

A délután új tervelgetések közt múlt el. Hogy lesz, mint lesz, ha majd megint otthon lesznek. Abban egyikük sem kételkedett, hogy szívesen fogják őket fogadni. Egy kis pirongatásra is el voltak készülve,

— érezték, hogy azt megérdemlik. De elvégre is, az ily csekély kis kellemetlenség árán talán csak helyes volt nagyobb dolgokat kockáztatni? Hát aztán a hír és a dicsőség, a mit nekik e kirándulásuk szerez, — az is csak valami!

Beesteledett s elköltötték dús ebédjük maradékait. Azután lefeküdtek. Hanyatt fekvé a harmatos fűvön, még jó ideig fölnéztek a felhőtlen égre, a honnan az ezernyi sok csillag oly titokzatosan pislogatott le rájuk Végre elaludtak. Az esti szellőben megmegzörrenő nád nem zavarta meg csendes álmukat, csak a növekvő hűvösség készítette őket, hogy kezeiket térdeik közé szorítva mind összebb és összebb húzódnak.

Csak egy nem aludt: a tengernagy, a ki föltette magában, hogy végére jár annak a titokszerű sonkalopásnak. Mihelyest a jobbról, balról felhangzó horkolásból meggyőződött, hogy társai alusznak, felkelt s vállára kapva a fegyvert, a nád árnyékába állt.

Már vagy két óráig állhatott ottan mozdulatlanul, kémlelő tekintetét egy pillanatra sem véve le a csolnak helyéről.

S ime egyszerre csak megjelent az a két tüzes golyó, melyről a zászlós regélt, de csak egy pillanatra, úgy hogy már azt hitte a tengernagy, hogy csak a szeme káprázott az erőltetett nézéstől. Kis vártatva a két golyó ismét előtűnt a homályból fegyverdurrálás valami sikolyféle s a tengernagyot reszketve vették körül társai. Mi történt? Mire, kire lőtt? Egymást érte a sok kérdés.

«Itt járt a manó, sonkát lopni, hát arra löttem,»

felelé a tengernagy erőltetett nevetéssel, mert attól a két tüzes golyótól és a sikolytól bizonyosan az ő háta is megfázott egy kissé. «Most legalább tudom, hogy nem ti vittétek el a sonkát.»

«Hát csakugyan a manóra lőttél?» kérde a zászlós fogvaczogva.

«Arra hát!»

«Borzasztó!»

«Miért volna borzasztó? Hát minek jár ide lopni? Megérdemelte az ölmet. Bár eltaláltam volna!»

«Hát nem találtad el?»

«Azt még nem tudom. Én a két tüzes szeme közé löttem, valami hangot is hallottam a lövés után, tehát meglehet, hogy eltaláltam, — különben mindjárt meg is nézzük, jertek!»

De bizony egyik sem mozdult a három közül.

«Hát nem jöttök velem? Talán csak nem félték egy kis keresésre indulni? Hisz csak a csolnakig megyünk, a nád között most a sötétben úgylis hiába keresnénk. Jertek!»

«Töltsd meg előbb a puskádat,» mondá a kapitány, — «nem lehet tudni, mi vár ott a csolnaknál.»

«Igazad van,» viszonzá a tengernagy, s megtöltötte a fegyvert.

Azután elindultak. Elöl a tengernagy, mögötte a kapitány, majd a hadnagy s legvégül a zászlós. Tehát oly rendben, mint a minőben a libák hazatérnek a mezőről.

A csolnakhoz érve és azt megkerülve, a tengernagy valamiben megbotlott. Érezte, hogy nem nádtorzs, hanem valami puhább és símább. Lehajolt s a kezével

tapogatott. De mintha valaki ráütött volna a kezére, oly hamar rántotta azt vissza a földről. Még jó, hogy társai e hirtelen mozdulatát a sötétben nem vették észre, különben ki tudja, merre szaladtak volna el, s hol állottak volna meg?! Hátha még azt is tudták volna, hogy a tengernagy keze valami szőrös, meleg tárgyhoz ért, olyanhoz, mint a minő a gonosz manók bőre szokott lenni!

Pedig úgy volt, a hogy mondom. A tengernagy tapogató keze valami puha, szőrös, meleg tárgyhoz ért. Így hát nem csuda, ha a tengernagy visszahökkent. De csakhamar megemberelte magát, már csak azok miatt is, a kik mögötte állanak, s várják, hogy mi fog történni. Csak nem mondhatja, hogy azt a szőrös, meleg micsodát nem meri megfogni? Hisz a kutya, a macska is szőrös és meleg és mégis megszoktuk simogatni. Manók pediglen, azok nincsenek. Mitől féljen hát? Elszántan lehajolt megint, s bátran belemarkolt abba a szőrös, meleg valamibe

«Ihol a manó!» monda, s visszafordult társaihoz, magasra tartva a hold világában azt a szőrös, meleg valamit, melynek hegyes volt az orra, lompos a farka és vörösbarnás a bundája, de a melynek szemei már nem forogtak úgy, mint a tüzes golyóbisok.

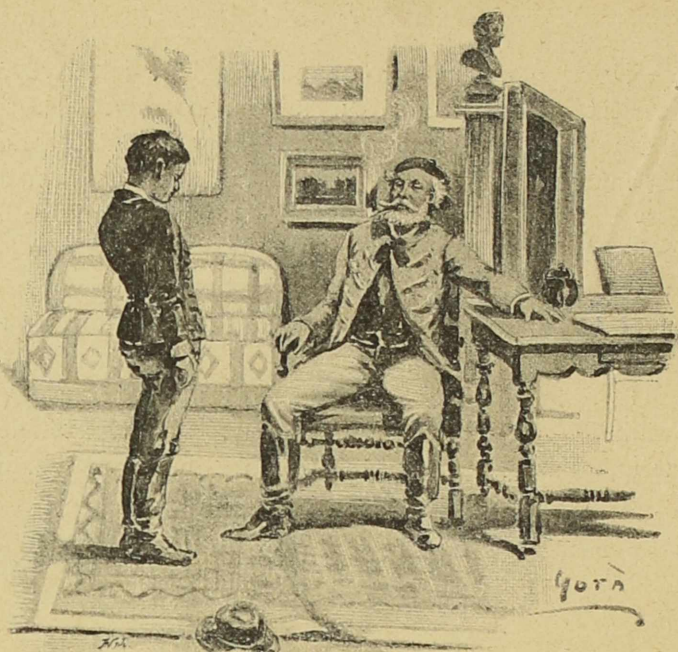
A zászlós csakhamar eltalálta, hogy a mit a tengernagy a kezében tart, nem manó, hanem csak egy szegény róka, mely két sonkáért eladta az irháját.

A rémületből persze általános hahota lett, a zászlóst jól megcsípdesték, a mit különben kapitány uram és vitézlő hadnagya is megérdemelték volna, — azután pedig hatalmas tüzet raktak, s felékesítve tengernagyuk

kalapját a róka farkkal mint a győzelem jelvényével, a vezért vállukra emelték, s úgy hordozták körül nehányszor a magasra felcsapó lángok körül. Majd meg lakomát csaptak az oldalasmaradékból, s ezt elköltve, pipára gyújtottak. A farkatlan rókakoma pedig ott hasalt előttük örökre behúnyt szemekkel, véres homlokkal. A kapitány széles kedvében a pipáját szúrta a róka fogai közé, hogy — úgymond — ne unatkozzék.

Ugy találta őket még a hajnal is pipázva, csevegve, dévajkodva. A nagy esemény miatt majdnem elfelejtették a pákászt, a ki pedig ilyen tájban már szaporán baktatott a város felé.

NEGYEDIK FEJEZET.

A pákász árulkodik s a raj ott hagyja táborát
A tengernagy feleletet kap a feltételekre.

VÁROSBAN heti vásár volt éppen, s a nép sűrűen zsibongott a nagy piacztéren, de a legsűrűbben a városháza és a gymnasiumnak már akkoriban is ósdi két szomszéd épülete előtt. A város dobosa hirdetett valamit, s illő volt, hogy azt meghallgassák. A mi pákászunk is odafurakodott a tolongó néptömeg közé; úgy értett ő ehhez, mint senki más, hisz elég sokszor nézte a nadályt, a mint a vízi lófark és a moszatok szövevényes, össze-vissza kuszált fonalai között uszkált.

«Továbbá hírül adatik mindenkinek, a kit illet, hogy nagyságos Magyar Imre úrnak László fia, tekintetes Farkas András úrnak Miska fia, tekintetes Fehér Menyhért úrnak Berczi fia és nemzetes Miksics Ágoston úrnak Peti fia hazulról szó nélkül eltávozván, most már három napja oda vannak, nem tudni hol. A ki e fiúknak valami hírét tudja, jelentse azt az említett nagyságos, tekintetes és nemzetes uraimék valamelyikénél, és fáradsága nem lesz hiábavaló, mert nagyságos Magyar Imre úr tíz pengő forintot fizet annak, a ki őt a fia nyomára vezeti.»

Lett persze sűgás-bűgás a vásáros nép között, és akadtak elegenden, a kik hangosan is adtak kifejezést az affölötti bosszankodásuknak, hogy azokat a bitangban járó ficzkókat nem ismerik.

A dobos folytatta a hirdetéseket, de a pákász ép oly ügyesen a hogy jött, ismét ki is bontakozott a tömegből, sőt még ügyesebben és gyorsabban, mert első örömét az az aggodalom zavarta meg, hátha valaki megelőzi a fiaikat kereső apáknál, s oda lesz a tíz pengő forint.

A Magyar Imréék háza legközelebb esett a piacához, s ugyanott volt az a tíz forint is szerezhető, tehát oda sietett a pákász, a hogy csak sietni tudott.

A nagyságos urat otthon találta, összeránczolt arczczal, komóran tekintő szemekkel s hatalmas füstkarikákat eregetve öblös tajtpipájából.

«No mi baj, mi járatban van kend?» kérdé a pákászt.

«Jó járatban vagyok, nagyságos uram, hirt hoztam a fiáról!»

«A fiamról?» kérdé élénken a földesúr, s már a pipáját is félre tette, — «hol van, mit csinál, miért nem hozta haza?»

A pákász most hegyirül-tövire elmondta a fiúval való találkozást, s átadta a levelet.

A földesúr ránczos homloka most már simább lett, s szemei is barátságosabban néztek a zsíros kalapját forgató pákászra.

«S ott vannak még most is a fiuk, a hol velük kend találkozott?»

«Azt hiszem, ott vannak. Mert ott várják a feleletet is, mit a nagyságos úrtól viszek.»

«A feleletet? Azt majd elviszem magam.» S ezzel kikiáltott a tornác ablakán: «Hej, Pali, fogd be a szürkéket, de tüstént! Kend pedig velem jön, s megmutatja nekem azt a fészket. Addig is menjen ki a konyhába, s mondja, hogy én küldtem egy korty pálinkára. De siessen vele, mert mire százat olvas, már kocsira ülünk!»

Hej, milyen rövid volt annak a két jó szürkének az az út a Ludastóig, melyen a mi rajunk a szökés éjjelén oly sokat izzadt és fáradott! Mintha csak tudták volna, hogy maga a gazdájuk tartja a gyeplőt, és hogy gazdájuk a fiát indult el keresni, a kit mielőbb megtalálni óhajt. Vagy tán megsúgta nekik valaki, hogy kis gazdájuk elveszett, az a kis gazdájuk, a ki nekik oly sokszor czukorral, lágykenyérrel kedveskedett, és hogy most megint hazahozzák? S mily türelmetlenül kapálták a gyepet, mikor a Ludastó partján megállították őket, s gazdájuk a pákászszal csolnakra szállt, a Pali kocsis pedig orruk előtt föl s alá sétálva

ostorát pattogtatta! Azt hiszem, inkább neki vágta volna a sűrű nádasnak, mintsem hogy ott a szélén tétlenül vesztegeljenek.

*

Tikkasztó hőség nehezedett a nádasra, és izzó fényhullámok úsztak himbálva a levegőben, olyanok, mint a minőkön a délibáb lenge tündérképei ringani szoktak; csak hogy itt oly alant jártak, hogy nemcsak a nádban megtörtek, de az ért, a tisztások gypét, a nádtorzsokat és zsombékokat is végig nyaldosták. A költő vadrucza szélesebbre lapult fészében, a golya pedig olyan mélyre gázolt, hogy a víz a hasa tollát is áztatta . . . bántotta őket a hullámozó fény, a rekkenő hőség, s hűsülést kerestek.

A mi rajunk is fölötte kényelmetlennek érezte magát, csak hogy vissza nem kívánták kóborlásuknak azt az első éjjelét, mikor fárasztó munka közben egy-egy pillanatra megpihenve, dideregve fogtak ismét a dologhoz. Akkor legalább tudtak magukon segíteni, de most tehetetlenül kellett türniök a nagy hőséget, melyet a szúnyogok érzékeny csípése még elviselhetetlenebbé tett. Azok a mihaszna szúnyogok! Mily apró kis állatocskák, s mégis hogy tudják az embert bosszantani! Tüzet raktak, hátha elfüstölik őket. De ezzel a hőséget fokozták, s nem bírták ki. A vízbe feküdtek, s ez hűsen is tartotta őket, csak hogy itt megint a szúnyogok rajai szemtelenkedtek, a hol valami meztelen testrészt találtak, — már pedig az arcot nem lehetett víz alá rejtetni. Hová meneküljenek hát?

Végre jó gondolata támadt a tengernagynak.

«Felborítjuk a csolnakot», mondá, «és alája fek-

szünk; ott aztán hűvös sötétben leszünk, s nem bánt sem a hőség, sem a szűnyog.»

Felborították hát a csolnakot és alája feküdtek. Ha valamicskével több levegőjük lett volna ottan, egészen jól érezték volna magukat, de így is — az álmatlan éjszaka után — csakhamar elaludtak.... meg sem is álmodva, hogy milyen|különös lesz az ébredésük.

Pedig igazán különös volt!

Már jó délután volt, mikor a földbirtokos az őt kalauzoló pákászszal ahhoz a tisztáshoz ért, a mely rajunknak táborozó helyül szolgált. Széjjel néztek, de a hamu mellett fetrengő farkatlan rókán, egy tepsin, különféle ruhadarabokon és más holmin kívül mitsem láttak, pedig egészen jól hallották, hogy itt többen horkolnak. A földbirtokos jóízűen elnevette magát, mikor végre az alvó kompániát a csolnak alatt fel-födözte. «No, ezeket mindenek előtt jól meg fogom tréfálni,» mondá, s a csolnak fenekére állva, hatalmasan dobolni kezdett lábjaival.

Lett persze riadalom a csolnak alatt! Eleinte nem mertek kijönni, de az ott maradást sem találták tanácsosnak. A zászlós szentül meg volt győződve, s ezt el is mondta társainak, hogy abba a rókába egy manó volt belebujva, s az jött most el, hogy rajtok bosszút álljon. És ez egyszer senki sem merte kinevetni e badar beszédjéért. Mit csináljanak? A tengernagy még egy kissé mámoros volt az álomtól, s talán ezért nem tudott ő sem mindjárt tanácsot. De csakhamar elszégyelte magát. Fényes nappal félni — ki hallott ilyent? S a mint ezt elgondolta, rögtön ki is bújt a csolnak alól . . . s ott látta — *apját*.

Nos hát manókra s más effélékre nem gondolt, mielőtt kibújt, de az apjára még kevésbé. Pedig ő volt, és senki más, a ki a csolnakon állott, s szigorú szemét reá szegezte.

Jó ideig egyik sem szólt semmit, s ez a különös csend arra birta a csolnak alatt levőket, hogy szintén előbujjanak, de egyiknek sem telt valami nagy öröme az új látványban, csak a zászlós tudott némileg megvívásztalódni, mert mégis csak inkább látta a nagyságos Magyar Imre urat, mint valami förtelmes, róka-bőrbe bújt manót.

«Szedjétek össze a holmit, aztán jertek!» Ennyit mondott a földbirtokos és nem többet. A fiúk pedig úgy cselekedtek, a hogy nekik parancsolva volt, s mire az esti csillag ragyogni kezdett, már mindegyik otthon volt az anyai ölelő karok között, lesütött szemmel hallgatva az apa korholó szavait.

Hová lettek azok a bizonyos föltételek?

Hármuknál még csak szóba se jöttek, mert Magyar úr a fia levelét senkivel sem közölte, hisz tudjuk, hogy mikor a levelet megkapta, azonnal kocsira ült, s hazahozta a fiukat. Nem volt szokása magát a mások dolgaiba ártani . . . s mivel nekünk se lesz többé alkalmunk e történet folyamában a tengernagy társaival találkozhatni, mi is búcsút veszünk tőlük, s betekintünk a Magyarék portájára, a hol a Laczi fiú még azon este meghallotta apjától a «feltételekre» adott választ.

«A mit tettél, azt helytelenül tetted,» mondá az apa, «mert a gyermeknek sohasem szabad szüleivel szemben daczoskodnia. Ohaja lehet a gyermeknek is,

s azt el is mondhatja szüleinek; de akaratja csak az lehet, a mi a szüleié. A szülők csakis jót akarhatnak gyermekeikkel, s a gyermekek ezen akarat iránt bizalommal tartoznak lenni. Így hát most is csak azt mondom: belőled gazda lesz. Ezt tartom számodra a legjobb jövőnek. Mindenekelőtt azonban folytatni fogod tanulmányaidat, hogy *értelmes* gazda váljék belőled, olyan, a ki akár mint alispán is megállja a helyét. A mi családunkban ez a rend, ez a törvény. Az Isten vagyont adott nekünk, a mely függetlenné tesz bennünket, úgy hogy hivatalra nem szorulunk. De észnek, tudománynak kell annyinak lennie bennünk, mint azokban, a kik hivataloskodnak. S neked nem lesz nehéz ezeket megszerezni. Jó fejed van s szeretsz tanulni. Ez elég, hogy az iskolákban boldogulhass. Te tengerész akarsz lenni. Jól van, azt is megengedem. De előbb elvégzed iskoláidat, s megtanulsz gazdálkodni. Tengerre még azután is mehetsz. Azonban én nem akarom, hogy, ha onnan bármely okból is visszatérnél s mesterségedet abbahagyni kényszerülnél, belőled vagyont prédáló naplopó váljék. Így hát most már tudod, hogy hányadán vagy. Akaratomat, remélem, már csak azért is tisztelni s követni fogod, mert óhajodnak útját egyengeti. Soha többé pedig ne jusson eszedbe apádnak feltételeket szabni! Mert ez romlásodat okozhatná. Most eredj aludni!»

S úgy lett, a hogy az apa akarta, a fiú pedig óhajtotta.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A tengernagyból apród lesz, ki magát kitünteti. A «Nautilius» kapitánya megszereti és magával viszi.

GARDELLI ur, a fiumei révkapitány, irodájában ült, s egy elötte kiterített nagy tengeri mappán méréseket tett körzőjével. Eme foglalkozása közt azonban néha az egyik ablak elé állt s távcsövével végig nézett az alatta elterülő Quarnero öblön, melynek hullámain a dühöngő bóra, a partvidéknek eme gyakori, zord vendége, oly magasra felkorbácsolta, hogy nemcsak az elkésett halászbárkák, de a kikötő előtt veszteglő nagyobb hajók is csak nagy ügygyel-bajjal iparkodhattak a csendes vizű ki kötőbe.

Már sötétedni kezdett, s a világító torony óriási lámpája messzire szórta ki sugarait a zajgó tengerre. Sgardelli úr órájára nézett.

«Még csak négy óra,» mormogá, «s máris ilyen

sötét van. Ha a vihar nem csillapul, gonosz éjjelünk lehet. Pedig nem csillapul, novemberben vagyunk, s ilyenkor legtartósabb, legmérgeesebb a bóra.»

Egy nyitott könyvbe pillantott bele, a mely íróasztalán feküdt. «Három hajót és nyolcz bárkát jelentettek be, hogy ma a kikötőbe érkeznek. A «Nautilus» postahajót már reggelre vártuk, — gonosz éjjelünk lehet!»

Az ajtón kopogtattak.

«Szabad!» kiáltá a révkapitány kissé roszkedvűen, s hamarosan gyertyát gyújtva az ajtó felé fordult.

Egy szőke, körülbelül huszonöt éves fiatal ember lépett be, ki a fiumei tengerészeti iskolát végzett növendékek egyenruháját viselte. Jó estét kívánt, s tiszteletteljes távolságban állva maradt.

«Ah, jó estét, kedves Magyar úr, jó estét! Hát ugyan honnan veszi magát itten? Azt hittük, Pesten kószál valahol vagy Szabadkán. Ugyancsak rövid vakációt engedett meg magának! Üljön le, gyújtson rá, s beszélje el szaporán, hogy ment dolga otthon?»

A fiatal ember — ki nem más, mint az egyszeri szabadkai rajnak a vezére és tengernagya, csakhogy azóta tiz évvel öregebb lett, — leült, s szivarkára gyújtott.

«Igaza van kapitány urnak, hogy csak rövid ideig vakációztam, de nekem az is sok volt! Igen hamar meguntam a kószálást ott a szárazon. Mindenütt marasztottak : . . sehogysem tudták megérteni, mi vonz engem arra a «nagy vízre». Elbeszéltem nekik algieri tanulmányútamot . . . nem értették meg. Nem maradt hát egyéb hátra, mint hirtelenében búcsút venni, s

most — itt vagyok. Ma érkeztem meg. Lenn a parton azt hallottam vegliai emberektől beszélni, hogy a «Nautilus» valahol a chersói part közelében zátonyra jutott. Jelentést kapott már kapitány úr erről?»

«Nem kaptam, s én az egészet mesebeszédnek tartom. Hisz tudja, hogy a vegliaiak mindenütt szeretnek rémet látni, ott is, a hol nincs. Különben miért kérdezt tőlem?»

«Csak azért kérdezem, mert ha csakugyan bajban volna a hajó, én is szeretnék azok között lenni, a kik segítségére sietnek.»

E perczben egy tengerész lépett a szobába s jelentette a kapitánynak, hogy a chersói partok felől vészlövéseket hallani.

«Tehát mégis!» mormogá a kapitány, és köpenyét magára rántva, vendégével együtt ott hagyta a szobát.

A partra érve egy csomó embert találtak, a kik egymásba fogódzva, hogy őket a bóra bele ne seperje a tengerbe, figyelmesen hallgatóztak. És csakugyan, bármily irtóztatóan bömbölt is a vihar, mégis meg lehetett a szabályos időközökben ismétlődő ágyúlövéseket is hallani.

«A hajó nem lehet messze,» mondá a kapitány vagy egy negyedórai figyelmes hallgatózás után, «sőt úgy hiszem, közeledik is, tehát nem lehet zátonyon. Egyéb baja lehet.»

«Honnan gondolja kapitány ur, hogy a hajó közeledik?» kérdé a fiatal tengerész kíváncsian.

«Honnan? Hát figyeljen még egy kissé. Hallja a lövéseket?»

«Hallom.»

«S nem veszi észre, hogy a lövések mind hangosabbak lesznek?»

«Ennek a szél is lehet az oka,» vélekedék a tengerész-apród, «nekem is úgy tetszik, mintha most hangosabbak volnának a lövések, mint mikor lejöttünk.»

«Igaza van, a szél is lehet okozója a hang változásának, de most ez egyszer épen a szél az, a mely azt az állításomat, hogy a hajó közeledő félben van, megerősíti. Nemde Cherso sziget *felé* van a vihar iránya, és ugyancsak Cherso sziget *felől* hallani a lövéseket? A vihar tehát nem *hozza*, hanem *viszi* a hangot, és így ez csakis azért erősödik, mert közeledik. Ebben nincs kétség. A kérdés csak az, vihetünk e segélyt a hajónak? Ilyen bóra mellett kevés kilátás van a sikerre, de annál több arra, hogy a segélyt vivő hajó is bajba kerülhet. A kísérletet meg kell tenni. Utnak indítjuk a «Fiumárát», jó hajó, sokat kibír. S ha önnek kedve van, vele mehet. De gondolja meg, hogy ha az Adria haragszik, nem jó vele ingerkedni. Nagyon komoly utra indul, ha a «Fiumára» fedélzetére megy!»

«Kapitány úr én tengerész vagyok! Szabad-e a tengerésznek ily alkalommal haboznia?»

«Önben igazi tengerésznek a vére pezseg,» viszonzá a kapitány, a fiatal tengerész vállát veregetve, — «de a bátorság és merészség mellett nekünk tengerésznek még más valamire is van szükségünk: a hideg vérre. Nekünk tehát nem a pillanatnyi mámor hatása alatt, hanem hideg vérrel, azaz gondolkodva kell cselekednünk. Ettől függ sokszor nemcsak a magunk, hanem a mások élete és halála is.»

A révkapitány ezután gyorsan megtette intézkedéseit. A «Fiumára» kipróbált tisztnek a vezetése alatt válogatott legénységgel neki indult a merész utnak és hajnalban a «Nautilus» már a biztos kikötőben horgonyt vetett. Kormányán esett valami komolyabb baj, mely, ha segély nem jő, a hajóra és utasaira nézve könnyen végzetessé válhatott volna.

De egy emberre amugy is végzetessé vált ez éjjeli kaland.

Aznap reggel egyébről sem beszéltek Fiumében, mint Magyar Lászlóról, a magát a mentési munkában kiválóan kitüntetett tengerészapródról.

A révkapitány még a délelőtt folyamában magához kérte.

«Ön az éjjel, noha csak önkénytes szolgálatot tett, oly derekasan viselte magát, hogy most már szívesen elhiszem, hogy a hideg vérnek sincsen hiányában. De nem azért kértem önt ide, hogy önnek olcsó bókokat mondjak; mert elvégre is tengerész dolog az egész, semmi egyéb. Valami közleni valóm is van önnel. Albigno úr, a «Nautilus» kapitánya, még reggel értesemre adta, hogy mihelyest magát egy keveset kipiheni, hozzám jön, s önnel is szeretne nálam találkozni. Minden perczben itt lehet . . . sőt talán már itt is van, tevé hozzá, mikor az ajtón kopogtattak.

S a jövevény csakugyan Albigno ur volt, a «Nautilus» kapitánya. Hatalmas, széles vállu alak, ripacsos barna arczczal, apró szürke szemekkel és a tarkóig érő homlokkal. Már járása is elárulta, hogy tengerész, nem igen különbözött az a rucza ingó-bingó járásától.

Egyszerre nyújtotta oda mind a két kezét, jobbját a révkapitánynak, balját pedig az apródnak, és csak azután kívánt jó napot. És be sem várva, hogy megkínálják székkal, jó szélesen levetette magát a kerevetre s rövidszárú pipára gyujtott.

«Nos, hogy van, kapitány?» kezdé végre, a füstöt szájából és orrból ügyesen fölfelé fújva, «rég nem látuk egymást, mi? Öregszünk, szürkülünk, hull a hajunk, mi? Egyszerre csak kikötünk s örökre behúzzuk vitorláinkat, mi? Most az éjjel is majdnem azt hittem, hogy már rajtam is a sor. Délután fölmegeyek a Tersatora s képet viszek a boldogságos szűznek. S ha visszajövök onnan, egy üveg vörös mellett önnel szeretnék egyről-másról beszélni, fiatal bajtárs. Melyik hajón van ön most alkalmazva?»

«Egyiken sem. A nyáron végeztem el az akadémiát, azután pár hétig otthon voltam, s tegnap ismét visszatértem, hogy alkalmazást keressek.»

«Hát a «Fiumarán» mi keresni valója volt önnek, ha még nincs is alkalmazása, mi?»

«A «Fiumarára» én rendeltem ki,» mondá a révkapitány, «mert maga ugy óhajtotta.»

«Ő maga ajánlkozott rá, hogy a «Fiumára» expedíciójában részt vehessen? No akkor kétszeresen megérdemli, hogy megszeressem!» S ezzel a pipát éltetve, az apródhoz lépett, és czuppanó csókot nyomott a homlokára. «Fogat fogért, szemet szemért és csókot csókért,» mondá, s a maga homlokát is oda tartotta csókra. Az apród pedig nem maradt adósa, hanem az egy csókért hármat is adott vissza.

«Ne hidd fiam, hogy a csókolódzás tengerészek

szokása,» mondá a kapitány, visszaülve a kerevetre, «de már én nem törődöm a szokásokkal, nekem megvan a magam — nem bánom jó vagy rossz — szokása. A kit megszeretek, azt megcsókolom, s az az én barátom, testvérem. És czethal legyek, ha nem viszlek magammal Rióba! Ilyen legényt nem engedek át a partokon kúfárkodó kalmároknak. Hajómon nincs ugyan üresedés, de majd csinálunk. A második hadnagy Pólában nősülni készül, szabadságra küldjük, s te leszel a helyettese. Nos, jössz velem vagy nem jössz, mi? A kezedet rá, hogy eljössz!»

Az apród szívesen adta rá a kezét, hogy vele megy, de a révkapitánynak aggályai voltak. Figyelmeztette kapitány barátját, hogy a hajóستisztek szabadságoltatása és helyettesítése a hatóság ügykörébe tartozik, és hogy ott mindig szoktak rendelkezésre álló számfölötti vagy előjegyzett tisztek és tisztjelöltek lenni...

A kapitány azonban szavába vágott. «Hatóság ide, hatóság oda . . . ha én azt akarom, — pedig igazán *akarom!* — hogy ez legyen a helyettes, hát ez lesz. Szeretném látni, ki mer velem ellenkezni!»

«Hát hiszen igaz, hogy a hajón ön a korlátlan úr, de az irodákban mások az intézők,» jegyzé meg a révkapitány.

«Csak bizza rám, majd az irodákban is úgy intézik el a dolgot, a hogy én akarom. Uj bajtársam, tekintsd magadat a «Nautilus» második hadnagya helyettesének. Ma délután megisszuk az «Európában» az áldomást, s nem bánom, ha este is lesz belőle. A révkapitány úr, remélem, velünk tart, mi?»

A révkapitány igent bólintott.

«Hajónk pedig azonnal fölszedi horgonyait, mi-helyest kijavítják. Legkésőbb három hét múlva. Ad-dig elkészülhetsz — első utadra, mely kívánom, sze-rencsés legyen. De tudod mit? Jer föl velem délután a tersatói kolostorba, s imádkozzál te is velem. Mi-előtt elindulunk, még egyszer fölmegyünk. Hisz tu-dod, hogy ez tengerész szokás. Nem babona, hanem csak jó szokás. Ha utban vagyunk, hónapokig nem látunk templomot, vagy ha látunk is, nem térünk be. Nincs rá érkezésünk; de ha volna is én sehol a világon nem tudok úgy imádkozni, mint a tersatói boldogságos szűz előtt. Pedig itt sem imádkozom sem suttogva, sem hangosan. Csak föltekintek az oltár-képre, s olyan sajátságos gondola-aim és érzelmeim támadnak, a melyek mintha közelebb hoznának Isten-hez úgy érzem, hogy a szívem imádkozott, noha ajkaim csukva maradtak. Azután könnyebbülten, nyugodtan indulok el új utamra. S viharban, veszedelemben mindenütt ott látom a tersatói szent szűzet, amint biztatóan reám tekint. És nem esem kétségbe, meg-őrzöm hideg véretem. — Ugy-e feljössz te is velem a Tersatóra?»

S úgy lett. Felmentek a Tersatóra, a hol némán, de áhitatos szívvel térdeltek a főoltár lépcsőjén; on-nan az «Európába» siettek le, s megitták az áldo-mást, — ezután pedig következett a készülődés.

Az apród aligha sejtette, hogy ez a készülődése oly útra szól, a melyről nem lesz többé visszatérendő. Nem sejtette, hogy mikor elindulás előtt még egyszer a tersatói oltár előtt leborult, utólszor bórul le édes hazája szent védasszonya előtt hazai templomban; és

mikor végre hajóra szállt, nem sejtette, hogy oly viszontagságteljes jövőnek megyen elébe, a minő csak kevés halandónak jut ki osztályrészül.

A «Nautilus» fölszedte horgonyait; még néhány üdvözlő lövés, s a hajó dagadó vitorlákkal siklott ki a kikötőből. Csakhamar éj borult a hajó alatt lo-csogó-csobogó hullámokra, s a fiumei part az ő kopasz, szürke sziklaóriásaival végkép eltűnt a sötét éjszakában. Csak egy nagy tüzes szem, a világító torony lámpása, csillogott még a távolból, míg végre ez is apró csillag nagyságára fogyott le és szintén eltűnt . . .

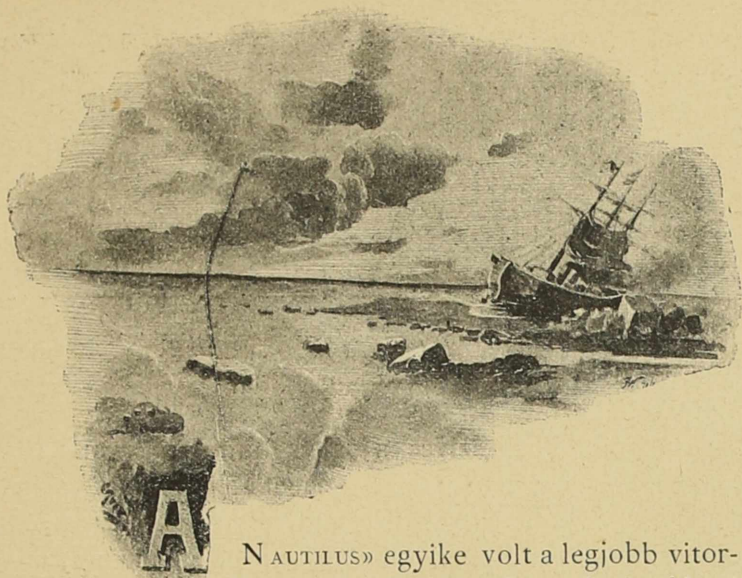
A középarboczhoz támaszkodó fiatal tengerész tiszt vajjon sejtette-e, hogy az az apró kis világosság, a mivé a világító torony sugárt szóró lámpása végtére összetörpült, utolsó, igazán legutolsó emléke marad a szeretett hazából?

Nem sejtette. Fiatal szive tele volt vágygyal, tele reménynyel. Egyik legforróbb vágya épp most volt teljesülő félben: tengeren tudta magát, hosszú uton. Idegen vidékeket fog látni, a mikről gyermekkor óta oly édesen álmodozott Mindenre gondolt, mindent remélt, csak arra nem gondolt és azt nem remélte, a mi később bekövetkezett.

HATODIK FEJEZET.

A két árny története. — A «Nautilus»-sal csoda történik

A «NAUTILUS» egyike volt a legjobb vitorlás csavargőzösöknek, melyek akkori időben a középtenger és Délamerika keleti partjai között a személy- és postaszállítást közvetítették. Nagyságra nézve közepszerű volt, körülbelül négyszáz személy szállítására berendezve. Délnyugoti iránynyal az azori és nyugotindiai szigetek, továbbá Cayenne és Bahia tengerparti városok érintésével a braziliai császárság — s most már köztársaság — fővárosa, Rio de Janeiro képezte atlanti tengeri útjának végpontját.

Ezúttal a tiszteken és a legénységen kívül mindössze kétszázhetvenhárom utas volt a hajón, jobbára horvát, krajnai és dalmát kivándorlók, a kik Brazília néptelen s gazdátlan rengetegeiben s a vasúti építésknél reméltek jobb jövőt találni. Többen feleségeiket s gyermekeiket is magukkal vitték, s így, bár csipős szél dagasztotta a vitorlákat, a fedélzeten meg lehetős tarka és mozgalmas élet volt. Az utasok leg-

többje az első napokban bágyadtan és sáppadtan lábatlankodott a dolgukat végző matrózok között. Ezek már túl voltak a tengeri betegség bajain. Másokat csak most lepett meg az inkább kellemetlen, mint veszélyes nyavalya, s szemüket lehúnyva, végig fekvüdtek a fedélzet deszkáira, míg egy pár erős matrózkar őket alkalmasabb helyre nem vitte. S ott azután elvégezték, a mi elvégezni valójuk volt. Nézőjük, az igaz, nem igen akadt, de annál több nevetőjük a — matrózok között.

A kapitánynak szives és jóakaró útmutatása mellett Magyarunk elég hamar találta magát bele új hivatalába, a mely bizony a legkevésbé sem volt kényelmes. Igaz ugyan, hogy a fiumei tengerészeti akadémia növendékei oly gondos és körültekintő nevelést kapnak, hogy egyhamar nem ijednek meg valamely fáradságtól; nagyobb kirándulásokat is tesznek, s végzik az összes munkákat, a miket csak a hajószolgálat ismer, — de hát ez mind csak szoktatás és próba. Az *igazi* szolgálat, melyet a nagy felelősség tudata még terhesebbé tesz, össze sem hasonlítható az akadémiabeli gyakorlatokkal.

A kapitány figyelemmel kísérte a helyettes hadnagy minden ténykedését, s örömmel tapasztalta, hogy nem csalódott emberében. Magyar úgy az első, valamint a reá következő napokban is jó kedvvel s buzgóan végezte kötelességét. Ha szabad órája volt s nem érezte szükségét az alvásnak, a mappákban s különféle tengerészeti művekben búvárkodott; vagy pedig fölment a kapitányi hidra, s hallgatta a kapitánynak sokszor igen érdekes és tanulságos elbeszéléseit.

Ily alkalommal történt azután egyszer, hogy a kapitányt mély gondolatokba merülve találta hidján föl s alá járni. Holdvilágos, csendes éjszaka volt, s a kéményből sűrűen kitóduló füst lomhán oszlott szét a fényes, hosszú csík fölött, melyet a hajó a kettészelt hullámokon hátrahagyott. A hajón, kivéve a szolgálatot tevő kormányost és legénységet, már mindenki aludt. Magyar is, hogy a kapitányt gondolataiban ne háborgassa, vissza akart vonulni. Most először látta ilyen hangulatban; máskor hol vigan füttörészve, vagy olasz nótát fújva, hol pedig pipája füstjébe burkolva találta.

De a kapitányt őt még jókor észrevette.

«Hallóh, bajtárs!» kiáltá, — «hová akarsz szökni? Talán csak nem ijesztett meg az árnyékom? Igaz, más árnyékok is jártak az imént itten, de azokat csak én láttam, azoktól te nem ijedhettél meg. Csak jer föl szaporán, ha egyéb dolgod nincsen, és ha netán az álom kerül. Két óra múlva felváltanak, addig majd csevegünk egyről-másról.»

Magyar szívesen engedett a meghívásnak, a mely az ő óhajának is megfelelt. A kapitány megkinálta szivarkával, azután leültek a kis padkára, s jó ideig szótalanul tekintettek le az izgó-mozgó habok csillogó síkjára.

Magyar törte meg végre a hallgatást, kérdezve a kapitányt, ha van-e valami baja, hogy oly szokatlanu hallgatag.

«Igaz, bocsánat, én csevegni hívtalak föl hozzám, s most úgy ülök itten, mint valami osztriga. Nincs semmi bajom. Csak egy pár árnyékot láttam

November huszönötödike van ma, s azok az árnyékok ilyenkor mindig fölkeresnek, ha valami baj van közel, s magam is úgy érzem magamat, mintha szintén csak árnyék volnék. Láttál-e már árnyékot test nélkül, a mely azt vesse?»

«Nem láttam,» felelé Magyar, s figyelmesen tekintett a kapitány arczába, attól tartva, hogy csakugyan valami baja van; — «mert hisz az lehetetlen!»

«Valaha én is azt hittem, hogy ez lehetetlen,» mondá a kapitány, -- «de lám, később az ellenkezőről győződtem meg. Most már hiszem és tudom, hogy oly árnyékok is vannak, melyeket nem vetnek testek. A *holtak* árnyékai azok. A holtak ott porladoznak valahol sírjaikban, vagy pedig a czethal gyomrában enyésztek el, — árnyékot tehát, emberi alakú árnyékot nem vethetnek, mert testeik nem jelenhetnek meg többé soha, a hol fény és világosság van. De árnyékaik, egykori testeik árnyékai, azok megjelennek. Én *tudom*, hogy megjelennek. Csak az imént volt itt két ilyen árnyék Kérlek, ne mondd, mint már mások is mondták, hogy ez árnyékok izgatott képzeletem szüleményei, vagy hogy talán nagyot találtam húzni a rumos üvegből! Még csak rövid idő óta ismeresz, de azt már tapasztalhattad, hogy a képzelgés nem szokásom; arról pedig tiszti szavamra biztosítlak, hogy rumos üveg ma még nem volt a kezemben. Tehát józan vagyok. És mégis láttam a két árnyékot. Azonban te sem fogsz, úgy hiszem, többé tamáskodni, ha neked a két árnyék történetét elmondom. Halljad tehát!»

A kapitány a még mindig égő pipáját zsebre dugta,

s ekképen beszélé el Magyarnak a két árnyék történetét:

«Ezelőtt huszonkilencz évvel megnősültem, s két évvel reá gyönyörű kis lányom született. Azt se tudtam örömben, melyiket szeressem jobban . . . ! lányomat-e vagy a feleségemet?! Lányom hat éves volt, mikor egy teherszállító nagy vitorlásra kineveztek kapitánynak, s Alexandriába kellett indulnom. Nőm és lányom könyörögtek, ne hagyjam őket magukra, hanem vigyem el őket is velem... Szívesen hajlottam szavukra, mert hisz a válás úgyis mindig nagy fájdalmat okozott nekem. — Alig hogy útban voltunk, borzasztó vihar támadt, hajónkon pedig a részeges szakács vigyázatlansága miatt tűz ütött ki. A képzelhető legnagyobb veszelemben forogtunk; de én azért nem hagytam föl minden reményemmel, csak nőmet és gyermekemet szerettem volna föltétlen biztonságban tudni. Leoldattam hát a mentőcsolnakot, s kis családomat négy megbízható matrózzal reászállítottam azon utasítással, hogy a még mindig látható part felé iparkodjanak, s a vihar megszűntéig ott maradjanak. Egy hatalmas hullám a csolnakot a hátára vette, a matrózok összes erejüket megfeszítve dolgoztak az evezőkkel és mégis pár percz múlva csak a fölborított, üres csolnakot láttuk, s egyebet semmit Borzasztó perczek voltak azok, a melyek ezután következtek! Körülöttem a tomboló vihar, alattam az égő hajó, s a hullámokban a halállal küzdő feleség és gyermek . . . ! S hozzá még a kegyetlen lelkiismeret, a mely azzal vádolt, hogy családomat *én* küldtem a halálba . . . !

Mindazáltal maradt még annyi hideg vérem, hogy magamat a habok közé nem vetettem; még ama borzasztó pillanatban is meg tudtam gondolni, hogy azokat ott lent nem lehet megmenteni, azért hát a még élőkről kell gondoskodni. És sikerült is a tüzet elfojtani, és a vihar is megkegyelmezett. Meg voltunk mentve. De hogy ily szerencsésen megmenekültünk, lelkiismeretem még hangosabban tett nekem szemrehányásokat, hogy miért oldattam le azt a csolnakot, miért nem tartottam meg kedveseimet magamnál. És azóta, most már huszonkét esztendő óta jelenik meg előttem az a két árnyék, nőm és gyermekem árnyéka, a szerencsétlenség évfordulóján és valahányszor valami veszély környez. Jönnek, s egy pillanat múlva el is suhannak Hát ugy-e most már te sem tamáskodol?»

«Ha őszintén szabad szólanom, hát most is csak azt mondom, hogy azok az árnyékok csak a képzelet látományai. Hisz épen az a körülmény, hogy rendszeren a szerencsétlenség évfordulóján látod őket, mellettem szól. Te ugyanis e napon élénkebben emlékezel meg róluk, mint egyébkor, s bizonyosan azokkal az alaptalan szemrehányásokkal is kinzod magadat, mintha te lettél volna oka haláluknak. Képzeleted visszavarázsolja kedves alakjaikat, s ezt oly élénken teszi, hogy még érzékeidet is befolyásolja. Csak káprázat ez, semmi egyéb.»

«Te is csak úgy beszélsz, mint a többiek, kiknek a dolgot elmondottam,» szólt a kapitány kissé kedvetlenül, s a padkáról fölkelve, járkálni kezdett. Majd meg órájára nézve mondá: «Öt percz múlva felvál-

tanak, s ha nincs ellene kifogásod, úgy akkor megiszunk egy üveg malagait a szobámban. Mintha fáznam, ki kell egy kissé melegednem.»

A kapitány azonban már az első pohárka bor kiűritése után szundikálni kezdvén, vendége sem tehetett egyebet, mint, hogy jó éjszakát kívánva, pihenni tért.

Ez kevéssel tíz óra után történt.

A hajó ingásában az a sajátságos, hogy az embert hamar álomba ringatja, de mihelyest az ingás megszűnik, az ember rendesen rögtön fel szokott ébredni.

Magyar is, alig hogy keskeny ágyára feküdt, csakhamar elaludt. Álmában már ott látta magát a pálmáknak ama bűvös-bájos hazájában, hol örökzöld bokrokban aranyos, rubintos kolibrik költenek, s tarka-barka papagályok kergetődznek hosszúkezű majmokkal és feketebőrű meztelen gyerekekkel Majd pedig a nádas, a farkatlan róka és a pákász jelentek meg álmában; a pákász azt mondta, hogy a róka az ő fia, és ő panaszt fog tenni a királynál, a miért hogy fiát meggyilkolták azonban a kis tengernagy röviden akart végezni a furfangos emberrel: lövésre emelte fegyverét, s már löni készült, mikor a pákász megörbült mutatoujját szájába dugta, s fülszaggaóan füttyenteni kezdett

Ennyire tudott Magyar visszaemlékezni, mikor később az ezen éjjel történeteket elmesélte.

A pákász füttyentésétől felébredt. De az a füttyentés most borzalmas bűgássá változott. A kazán gőzsípja bűgött — hosszasan, írtóztatón, megszakítás nélkül.

Magyar talpra ugrott s hamarosan öltözködni kezdett. Csak most vette észre, hogy a hajó áll, a csavar pedig még egyre forog.

A fedélzetre érve a hajósnépet rendkívüli izgatottságban találta. Az éjjeli szolgálatot tevő tiszt a kapitány után kiabált, mert — úgymond — rendkívüli dolog történt.

«Hát mégis, mi történt?» kérde Magyar, de feleletet nem kapott, s a tiszt is eltűnt szeme elől. A sípon és az óvszelepeken kitóduló gőz sűrű felhőbe burkolta az egész hajót, s az árboczekon függő lámpások hasztalanul iparkodtak világosságot deríteni e fejüket-vesztett emberekre.

Abból a körülményből, hogy a hajó mozdulatlanul állt, Magyar azt következtette, hogy zátonyra jutottak. «Ez bajnak elég nagy baj ugyan, de hogy rendkívüli dolog volna, azt már nem értem.»

Fölsietett a kapitányi hídra, a hol már a kapitányt is találta, heves szóváltásban a hadnagygyal.

A vészsípolás végre megszűnt, a gőz eloszlott, és csak most látták, hogy mi történt tulajdonképen a hajóval.

A hajó, mint valami hosszú barakka, szárazföldön állt, egy apró szigeten, mely vagy tíz decimetryire emelkedett ki a tengerből, s melynek területe nem volt nagyobb egy kilometer négyszögnek a harmad részénél.

Most már az utasok közül is sokan, fogyatékos öltözetben s az ijedtségtől eltorzult arczczal, feltódultak a hídra, s szinte kérdőre vonták a kapitányt, a miért hogy biztonságuk és életük fölött nem örködik.

«Örködésem ezen esetben époly keveset használt volna, mint akár a legelső angol tengernagyé,» szolt végre a kapitány; «mert itt olyan dolog történt, aminőt a tengerészet története nem igen ismer. Mielőtt azonban véleményemet elmondanám, meg kell néznem, hogy rendben van-e minden a kazán és a gépezet körül.»

«Minden rendben van,» jelenté a szolgálattevő tiszt.

«Akkor jól van. Menjünk le a terembe. Ugy sincs itt semmi dolgunk, egyhamar nem mozdulunk innen.»

A teremben már ott találták a hajó összes népességét. Halvány arczok, reszkető térdek a többségben voltak. Mert hisz legtöbbben utolsó órájukat hitték elérkezettnek.

«A hadnagy úr szíves lesz elmondani, hogy mit látott, mit érzett, mit tapasztalt, mielőtt hajónk megállt volna,» mondá a kapitány.

A hadnagy azt felelte, hogy úgy egy óra tájban kissé ködös lett a lég, anélkül, hogy az ég beborult volna. Föltétlen szélcsend uralkodott. Egyszerre csak úgy érezte, mintha a hajó megrázkódott volna, s nyomban rá megállt. Ez egy rövid pillanat alatt történt. Ő azt hitte, hogy zátonyra vagy szirtre jutottak, és sípoltatott.

A kormányos hasonlóképen nyilatkozott.

«A dolog megfejtése pedig,» úgymond a kapitány — «az, hogy hajónk megállását egyike az ezen vidéken igen gyakori földrengéseknek előzte meg, s egyúttal vulkanikus kitörés is történt, a melyből e sziget támadt. A különös véletlen úgy hozta magával, hogy a szigettel együtt hajónk is ki lett emelve a tengerből.

Az ilyen vulkanikus szigetek hirtelen képződése és eltűnése e vidéken — az azori szigetcsoport közelében vagyunk, — épen nem tartozik a nagy ritkaságok közé. Ezelőtt harminczhét évvel — 1811-ben — San Miguel sziget mellett a Sabrina nevű kis szigetcske tűnt el, még pedig ép oly hirtelen módon, mint a hogy annak idejében a tengerből fölmerült, s így meglehet — noha nem valószínű, — hogy mire Angrából vagy Ponta del Gadából segítségünkre jönnek, szigetünk ismét alámerül, s megfeneklett hajónk magától indul meg ismét.

Egy olasz kereskedő azt kérdé, hogy mi lesz most velük, az utasokkal.

— «Hát mindenesetre egy pár heti késésünk lesz,» felelé a kapitány. — «mert segítséget kell hoznunk az azori szigetek valamelyik révpartjáról. Az is meglehet, hogy hajónk sérülést szenvedett, s ez esetben még tovább is leszünk kénytelenek itten vesztegelni. Még szerencse, hogy az azori szigetekben bőven és olcsón kapunk élelmi szereket, s így legalább e tekintetben meg lehetünk nyugtatva. Ez pedig a fődolog.»

Mihelyest hajnalodni kezdett, mindjárt hozzá fogtak a hajó és a sziget tüzetes megvizsgálásához.

A hajó nem szenvedett jelentékenyebb sérüléseket, de, a mint az ács mondá, a javítások mégis legalább egy hetet fognak igénybe venni, s e végből okvetlenül hosszabb időre ki kell kötnie.

A mi pedig a szigetet illeti, hát az nem volt egyéb, mint egy hatalmas, össze-visszarepedezett szikla, a melyhez még most is odatapadtak a tenger fenekén élő mindenféle habarczok és csigák, sőt egy-egy nagyobacska hal is feküdt ott mereven, tátott szájnylással.

«Mintha csak Graciosát látnám kicsiben,» mondá a kapitány, miután a hajóra visszatértek. A kíváncsi olasz pedig azt kérdezte, hogy mi az a «Graciosa»?

«Egyikét az azori szigeteknek nevezik így,» magyarázgatá a kapitány, — «s nevét alighanem sajátos és tetszetős alakjától nyerte. A sziget ugyanis tökéletesen kerek s virágkosárhoz hasonlít. Csakhogy talán kétszázszor is nagyobb ennél a mi szigetünknel, és sokkal magasabban emelkedik ki a tengerből. Ennek és az inkább délre fekvő Szent-György sziget közelében egy év folyama alatt — 1757-ben — tizennyolcz kisebb szigetcské bukkan föl a tengerből, melyek nemsokára ismét el is tűntek.

Ezután mindjárt intézkedéseket tett a kapitány, hogy a legénység egy része egy tiszt vezénylete alatt a mentőcsolnakkal Angrába menjen és segítséget hozzon.

Magyar a hajóveszteglés idejére, miután úgy sem akadt igen dolga, szabadságot kért, s a csolnak embe-reivel együtt Angrába ment azon szándékkal, hogy a mennyire lehet, a portugál nyelvet megtanulja. Mintha csak valami sejtelve lett volna, hogy neki erre a nyelvre majdan igen nagy szüksége lesz.

Mielőtt azonban elindult volna, a kapitány szobájába hívta, s így szólt hozzá: «Hát mit mondtam tegnap? Ugy-e, hogy bekövetkezett a baj, mit nekem azok az árnyékok előre megjósolnak? Még most sem hiszed, hogy valóban itt jártak?»

«De hisz semmi szerencsétlenség sem történt,» viszonzá Magyar, — «mert ez a baleset csak nem megyszerencsétlenség számba?»

«Ugy látszik, barátom, neked sejtelmed sincsen arról

a veszélyről, a melyben az éjjel forogtunk, különben aligha kérdeznél ilyen gyerekes módon!»

«Miféle veszélyről?»

«Hát arról, hogy ha hevesebb a földindulás, levegőbe is röpíthettes aprószilánkokra törhette volna hajónkat, s hogy ez esetben velünk mi történt volna, azt már talán magyarázat nélkül is megérted. Az azóri szigetek mind úgy támadtak, mint ez a mi apró szigetünk, és tudod-e, hogy azokon az azori szigetekeken a 2000 métert meghaladó magas hegyek is vannak, — hátha ilyen hegycsúcson tolattunk volna föl a felhők közé?»

Magyarnak be kellett látnia, hogy biz az a veszély elég nagy volt; de azért az árnyékok küldetésében mégsem hitt. Jó, hogy ürügye volt a távozásra, különben talán még össze is veszett volna a kapitánynyal.

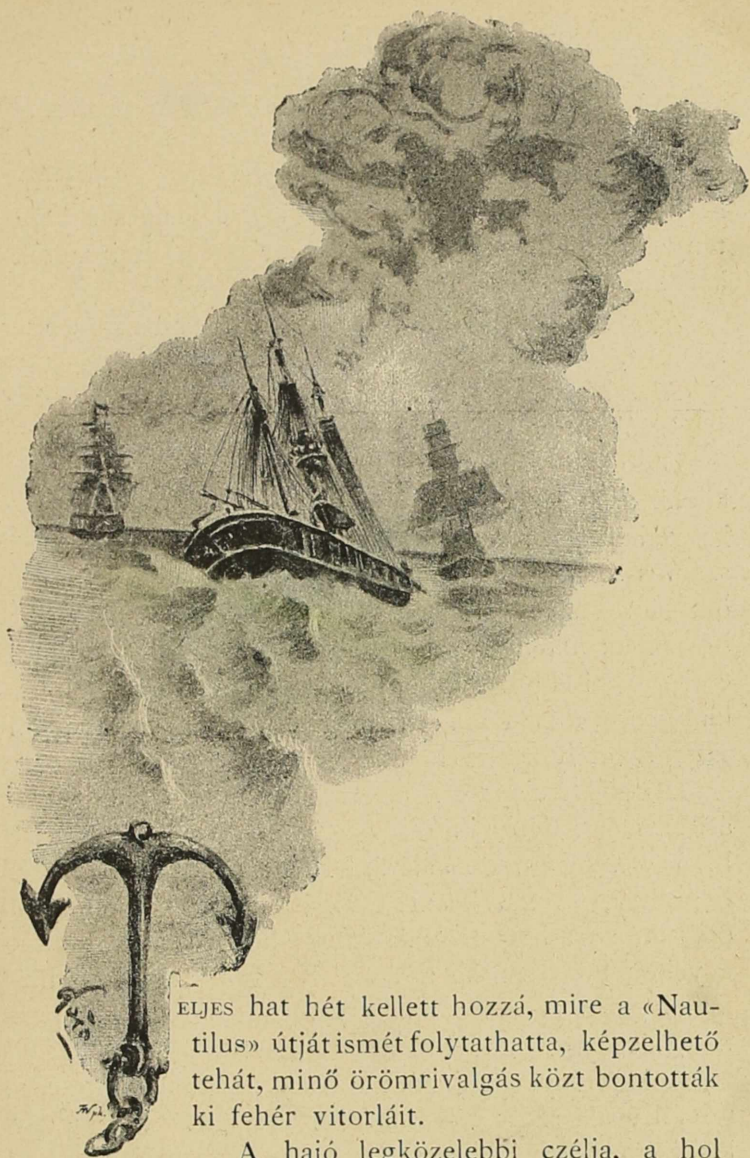
A hajó körüli munka igen lassan haladt előre. Portugalliából kellett hozzá embereket és eszközöket hozni, ez pedig időbe került. Az utasok azalatt, ha erszényük engedte, hol az egyik, hol a másik azori szigeten csatangoltak, — hajójuk és az Azorok között két révpartról rendes közlekedést létesítettek a szemes szigetlakók, s nem volt benne káruk. Leginkább unalomból verik magukat az emberek költségbe, s a «Nautilus» utasai sem cselekedtek másképen.

Magyarnak sikerült Angrában portugál nyelvmestert találni, s miután az olasz nyelvet tökéletesen bírta, s ez kissé hasonlít a portugálhoz, rövid pár hét alatt szinte feltűnő haladást tett az új nyelv elsajátításában.

HETEDIK FEJEZET.

A «Nautilus»-nak kellemetlen találkozása van, a mely
rosszul végződik.

ELJES hat hét kellett hozzá, mire a «Nau-tilus» útját ismét folytathatta, képzelhető tehát, minő örömrivalgás közt bontották ki fehér vitorláit.

A hajó legközelebbi célja, a hol megint ki kellett kötnie, Port au Prince volt, Haiti-

sziget köztársaságának fővárosa és jelentékeny kikötőhely.

Ezt az utat a hajó rendes körülmények között legfeljebb három hét alatt tehette volna meg, s a kapitány körülbelül ennyi időre látta el azt élelmi szerekkel, kőszénnel és más egyéb szükségletekkel.

Ámde ez utazás fölött valami különös balszerencse lebegett.

Alig hogy az atlanti tengernek amerikai vizeibe értek, új és nem kevésbé komoly bajba estek.

Öldöklő belháboru folyt akkoriban az argentin köztársaság egyes államai között, s Rosas diktator kegyetlensége sokakat földönfutókká tett, kik közül számosan, nem találván egyéb módot a megélhetésre, összeálltak s tengeri rablókká lettek. Egész Délamerika hosszában a tenger szinte hemzsegett e veszedelmes emberek kisebb-nagyobb hajóitól, s megtörtént, hogy kettő-három is támadott meg egy-egy kereskedelmi vagy személyszállító hajót.

Délre járt az idő. A «Nautilus» utasai unatkozva, ásítózva a fődélzetén ácsorogtak s várták az ebédre hívó harang megszólalását. Némelyek távcsöveikkel babráltak, folyton igazítva azokon, mert az annyira óhajtott part helyett csak szürke ködöt láttak, semmi egyebet, mint szürke ködöt; — a jámborok azt hitték, hogy a távcső a hibás, pedig nem volt az. A part még távol volt, nagyon távol . . . !

A kapitány, pipájából nagyokat pöfékelve, Magyar-ral föl s alá sétált; — rajtuk is meglátszott, hogy egy kis változatosságnak nem lennének ellenségei.

Hát a változatosság ez egyszer nagyon is közel volt !

«Hó, halló, hajó!» kiáltá az árboczkosárban őrködő matróz.

«Honnan?» kérdé a kapitány.

«Dél-délnyugot felől.»

A kapitány fölment a hidra, a hová őt Magyar is követte, — s felváltva néztek távcsövekkel a jelzett irányba. Jó ideig nem láttak semmit, míg végre a lát-határ ködéből egy sötét alak bontakozott ki, mely mindinkább közeledett.

«A hajó egyenesen nekünk jön,» mondá a kapitány, — «úgy látszik, találkozni akar velünk. Vajjon mi célból?»

Az idegen hajó most már annyira közel volt, hogy távcső segítségével egészen jól lehetett látni, hogy kisebbszerű vitorlás gőzös, valamint azt is, hogy lobogója nincsen.

«Az ördögbe!» kiáltá a kapitány, — «hát még azzal a csöcselékkal is kell találkozunk! ? Nem kérünk belőle! S néhány pillanat múlva a «Nautilus» teljes gőzerővel s összes vitorláinak felhasználásával siklott tova, hogy a találkozást kikerülje.

A kapitány egy perczig sem titkolta, hogy tengeri rablókkal gyült meg a baja; de intette az utasokat, hogy magukat nyugodtan viseljék, mert nincs ok a félelemre.

De e megnyugtató intés daczára általános volt a rémület az utasok között, sőt még a matrózok is, a mikor dolguk engedte, összedugták fejeiket, s a mit egymással beszéltek, az aligha volt biztatás.

A «Nautilus» örületes sebességgel szelte a hullámokat. Kedvező széllel vitorlázott, s a kazánba annyi

köszönet rakott a fűtő, a mennyit csak megbirt. De a rablóhajó mégis nemcsak hogy nyomában maradt, de sőt a távolság közte és a Nautilus között perczről-perczre kisebb lett, mit most már szabad szemmel is egészen jól lehetett látni. A rablóhajó kisebb volt és nem járt teherrel, ebben állt az előnye.

A rablóhajó végre oly közel járt már, hogy a rajta mozgó emberi alakokat is meg lehetett látni, s az utasok és a hajótisztek távcsövei mind reá irányultak.

Ekkor egy kis füstfelhő emelkedett föl a rablóhajó elő részéből, reá nyomban tompa durranás hallatszott, s a «Nautilus» mellett golyó csapott a vízbe.

Az utasok parancsszó nélkül is elbujtak, ki hová tudott, s ezt okosan tették, mert az első lövést még mások is követték, melyek némelyike az árboczokat találta s szilánkokat szórt a fedélzetre.

«Megadjuk a feleletet,» mondá a kapitány, s elrendelte, hogy a «Nautilus» ágyúival is kezdjék meg s tüzelést. «Ha ez nem használna, csak hadd jőjjenek közelünkbe, majd elbánunk velük annak rendje szerint. A tiszt urak szólítsák a legénységet fegyver alá. A puskákat töltsék meg, s keilő mennyiségű lőszer kéznél legyen.»

Alig hogy a parancs elhangzott, az őrmatróz azt jelentette, hogy előttük is van hajó, a mely teljes gőzzel feléjük tart.

«Miféle lobogó alatt?» kérdé a kapitány.

«Nincs lobogója,» volt a matróz felelete.

«Átkozott gazemberek!» kiáltá a kapitány indulatosán, most már ellenkező irányban tartva távcsövével rendszeres hajtóvadászatot tartanak rájuk!

Valószínűleg az üldöző hajó is észrevette már czinkostársát, mert az ágyúzást megszüntette, s jelt adott a «Nautilus»-nak, hogy adja meg magát.

A kapitány is beszüntette a tüzelést, de a megadással nem igen sietett. Azt ő belátta, hogy két fegyveres hajó ellen hiába kísérlené meg a védekezést, s csak sorsukat tenné vele sulyosabbá; azonban egy szikrányi kis reménnyel áltatta magát, hátha az a másik hajó, a mely velük szemben jön, nem rablóhajó, hanem

Még végig sem gondolhatta ezt a reménységet, mikor már ki is ábrándult belőle . . . Az a másik hajó is ágyúzni kezdett, s mikor a «Nautilus» nem felelt, az is kitűzte a megadásra felhívó jelt.

Semmi kétség, hogy a két hajó összejátszott, s előre megállapított terv szerint intézte a támadást.

A «Nautilus» kapitánya rövid értekezletet tartott tisztjeivel, azután pedig kitűzték a fehér lobogót . . . a megadás jelét.

Fél óra múlva a «Nautilus» idegen kapitány vezénylete alatt s megváltoztatott iránynyal folytatta útját, tisztjei pedig az egyik rablóhajón voltak, mint foglyok.

Késő éjszaka egy szigethez érkeztek, s ott mind a három hajó kikötött. Allig fölfegyverkezett zordon tekintetű emberek őrt álltak úgy a «Nautiluson», valamint a két másik hajón és a parton is . . . menekülésre tehát még csak gondolni sem lehetett. Az utasok folytonos remegés között töltötték az éjt, mert még mindig nem tudták, hogy mi lesz velük. A rablók kegyetlen szótalanságukkal a legborzasztóbb bizonytalanságban hagyták őket.

A «Nautilus» fogoly tisztjei közös zárkában voltak . . . még pedig a kőszénkamrában, s hiába találgatták, mi szándékuk lehet velük a rablóknak. A kapitány úgy vélekedett, hogy életüket nem fogják bántani, különben már kint a tengeren lőtték volna őket föbe.

A pirkadó hajnal véget vetett minden találgatásnak. Négy fegyveres ember lépett ekkor a zárkába, s felhívták a foglyokat, jöjjenek velük a kapitányhoz.

A hajó étkező szobájába érve, vagy kilencz férfit találtak ottan, szivarkázva és csevegve, a kik, ruhájuk után ítélve, a rablók tisztjei lehettek. Egyikük az asztalnál ült, s egy futó pillantást vetve a foglyokra, így szólt: «Az urak abból a bánásmódból, a melyben önöket és hajójuk utasait eddigelé részesítettük, megtudhatták, hogy mi nem vagyunk közönséges marta-lóczok, a kiknek a rablás és gyilkolás a mesterségük. Minket szerencsétlen hazánk viszonyai kényszerítenek arra, hogy a tengerünkön közlekedő összes hajóknak hadat izenve eszközöket szerezzünk, melyek segítségével annak idején más állapotokat teremtünk majd hazánkban. Felhivom önöket és önök által az összes utasokat, hogy a mi ékszerük, pénzük, fegyverük, lőszerük van, azt vonakodás nélkül adják ki. Ha ez megtörtént, úgy akkor szent a béke közöttünk, s tovább mehetnek. Az átadás reggel hét órakor lesz. Át fogom önöket kísértetni hajójukra, hogy parancsomat az utasokkal közölhessék.»

Az átadás csak kevés időt vett igénybe, — nem volt sok az átadni való. Szegény kivándorlóktól ugyan ki várhatna valami nagy pénzösszegeket vagy éksze-

reket? Még a posta is meglehetősen szegényes volt, a hajó pénztárát pedig az Azoroknál történt baleset merítette ki.

A fosztogató hazafiak nem voltak megelégedve az eredménnyel. Ők kincseket vártak, s holmi apró maradványokat találtak.

«Felhivok mindenkit», mondá kapitányuk inkább bosszúsan mint szigorúan, «hogy ha netán valamit visszatartott volna, adja azt elő; mert mindnyájokat ki fogom kutattatni, s a kinél valamit találunk, a mit eltagadott, azt felakasztatom!»

Egy összetöpreődött kis emberke reszketve nyult a bal csizmaszárába s onnan egy ócska ezüst órát húzott elő, és átadta a kapitánynak.

«Ezért ugyancsak nem lett volna érdemes magát fölakasztatni», mondá ez, csak nehezen fojthatva el nevetését, és visszaadta az órát.

A kutatás elmaradt, a kapitány meg volt győződve, hogy úgylis hiába kutatnának. «A hol nincs, ott ne keress!» — ezt Amerikában is tudják.

A rablókapitány félre hívta tisztjeit, s egy darab ideig velük értekezvén, ismét odaállt a sápadt utasok elé, s így szólt: «Nekünk hazafias céljainkra sokkal nagyobb összegre van szükségünk, mint a minőt önöknél találtunk. Választást engedünk tehát önöknek: vagy megtartjuk hajójukat, s önöket valamely lakatlan szigetre szállítjuk, vagy pedig váltságpénzt fizetnek önök, s oda vitorlázhatnak, a hová tetszik. A választás, úgy hiszem, nem lesz nehéz. Csak az a kérdés, honnan veszik önök a váltságpénzt? Hát mi erre is tudunk módot. Kapitányuk levelet ír braziliai vagy

argentini consuljokhoz, arra kérve őt, irjon valahová, teszem azt a hajójuk tulajdonosához, pénzért. Hajók megér, mondjuk: húszezer font sterlinget, inkább többet mint kevesebbet, — hát mi megelégszünk húszezer font sterlinggel, s az önök életét, a melynek úgy sem vehetjük hasznát, nem vesszük számításba. Kapitányuk levelét majd eljuttatjuk rendeltetése helyére, s mihelyest a pénzt megkapjuk, önök szabadok lesznek.»

Ezen ajánlat fölött még csak tanácskozni sem lehetett, mert nyilvánvaló, hogy foglyaink csak a második módozatot választhatták.

Albingo kapitány megírta levelét: «A cs. kir. osztrák Consulatushoz, Rio de Janeiroban. A «Nautilus» 279 utassal argentiniak fogságába került. Húszezer font váltságdíjra van szükség. Sziveskedjék ezt az összeget társaságotól sürgős levélben kérni, s levelem átadójának, vagy esetleg más, az argentiniak által megnevezendő helyen kifizetni. Tisztelettel Albingo, a «Nautilus» kapitánya Ca. 19°.»

«Miért czimezi ön levelét épen a brazíliai konsulhoz, és miért nem az argentinihez?» kérde a rablókapitány.

«Annak igen egyszerű oka van», felelé Albingo kapitány őszinte hangon, — «számításom szerint levelemet félannyi idő alatt és sokkal biztosabban vitetheti ön el Rioba, mint Buenos-Ayresbe; azután pedig tekintve az önök hazájában dúló háborút, valószínű, hogy a brazíliai consulnak előbb lesz alkalmja Európába írhatni, mint a másiknak, nekünk meg érdekünkben áll, hogy a váltságdíj mielőbb megérkezzék.»

«S mit jelentsen ez a «Ca. 19°» az ön levelében?»

«Társaságunk minden hajójának van egy külön, két betű- és három számjegyből álló titkos jegye, a «Nautilusé»: Ca. 19°. Hogy ez mire való, nem tudom; de a kapitányoknak kötelességévé van téve, hogy valahányszor rendkívül fontos jelentést tesznek, aláírásuk mellé ezt a jeget is kitegyék.»

Ezt is oly biztos és meggyőző hangon mondta el Albingo kapitány, hogy a gyanakvó rablóvezér egy perczig sem gyanakodott állítása igaz voltában.

Pedig nem volt egészen igaz, a mit Albingo mondott. «Szükség törvényt bont», gondolá ez magában, és, noha nem volt szokása a hazudás, ez egyszer mégis csak füllentett. Mert nem annyira a közelség miatt irt a braziliai consulhoz, hanem inkább azért, mert tudta, hogy Brazília ellenséges lábon áll az argentinai köztársasággal, s ha kormánya megtudja, hogy egy osztrák postahajó, mely Rióba igyekezett, argentiniai fogságába került, bizonyosan intézkedéseket fog tenni, hogy azt kiszabadítsa. A mi pedig azt a «Ca. 19°» jeget illeti, hát az sem volt a «Nautilus» titkos jegye, hanem annyit jelentett, hogy: Circa 19° (körülbelül 19 fok). A kapitány számítása szerint ugyanis a «Nautilus»-t az északi szélesség 18–19 foka között fogták el a rablók, s ezt jelezni is akarta levelében. A zérust, mely fokot is jelent, valamivel magasabban és kisebb alakban írta a 19 mögé, úgy hogy akár 190-nek, (százkilenczvennek), akár pedig 19°-nak (tizenkilencz foknak) lehetett olvasni a számot. Persze bízott a consul kíváncsiságában és leleményességében, hogy a «Ca. 19°» jelentését ki fogja találni.

És nem csalódott. Egy kis fejtörés után a consul

megértette a titkos jelt, s a húszezer font sterlingért írva, egyúttal jelentést is tett a brazíliai kormánynál, a mely, tekintve hogy a «Nautilus» utasai és postája jórészt Braziliát érdekelték, sietett is két jól felszerelt hadihajót küldeni azokra a vizekre, a hol a rablókát sejtették.

Mindez persze sokkal lassabban történt, mint a hogy azt itt elmondtam. Egy-egy intézkedés heteket is vett igénybe, s így nem csoda, ha a «Nautilus» népsége az ő kis szigetén már türelmetlenkedni kezdett. A saját élelmi szereiket elfogyasztván, a rablók vendégszeretetére szorultak, s ez nem volt valami bőkezű, de, tekintve a nagy tömeget, melyet élelmezni kellett, a fukarságig menő takarékoskodás igazán helyén való is volt. A matrózok úgy segítettek némileg a bajon, hogy egész nap halásztak, s prédájukat az utasokkal hűségesen megosztották. A sziget maga csak sziklát termett, s a rablók talán ép ezért és természetes kikötője miatt választották búvóhelyükül, — biztosak lehettek affelől, hogy ott senki sem fogja keresni őket.

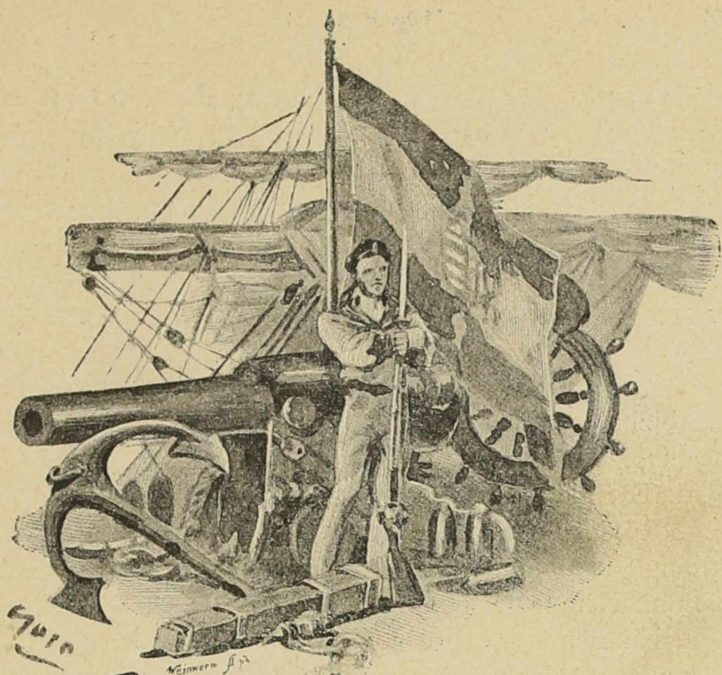
Igy mult el kilencz hét, s a váltáságdíj még mindig késett.

A rablóhajók közül azalatt hol az egyik, hol a másik gyakrabban tett kisebb-nagyobb kirándulásokat a tengerre, de, úgy látszott, eredmény nélkül, mert a kalózoknak napról-napra szemlátomást rosszabb lett a kedvük.

NYOLCZADIK FEJEZET.

Albingo és Magyar borzasztó helyzetbe jutnak. A Nautilus ott hagyja a szigetet. Magyar merész tette szánja el magát.

EGY NAPON az egyik hajó nagy sietséggel fordult be a kikötőbe, s alig hogy kikötött, a rablók között nagymérvű izgatottság volt látható.

«Valami nagy dolog történhetett!» szólt Albingo kapitány Magyarhoz, «azt hiszem hogy válság előtt állunk.»

E pillanatban a rablóvezér egy küldöttje lépett hozzájuk azzal a parancscsal, hogy kövessék őt a kapitányhoz.

Ez az úr kis hajószobájában fogadta őket s ingerülten kérde, hogy hol vannak a «Nautilus» többi tisztjei? Azonban csakhamar hozzátette, hogy nincs rájuk szükség.

«Fontos ügyek,» így szólt végre, «haza szólítanak bennünket, és csak néhány emberünket hagyhatjuk itten az önök őrizetére. Hajóink egy óra múlva hagyják el a kikötőt, s hogy mikor térünk vissza, azt még nem tudom. De önök addig itt maradnak. Váltásdíjuk még nem érkezett meg, s így hát, hogy mindenestre biztosítva legyünk, a «Nautilust» magunkkal visszük, a munkát az önök legénysége végzi rajta, kellő őrizet alatt. Ha a váltásdíjat, melynek átvételére megbízható emberünk Rióban várakozik, időközben megkapjuk — a «Nautilust» vissza fogjuk önöknek adni. Ezt akartam önökkel közölni.»

«Röviden azt mondhatta volna ön,» viszonzá Albingo kapitány, «hogy éhenhalásnak akar bennünket kitenni. Nemde igazam van?»

«Nincsen igaza. Ha az lett volna szándékom, nem élelmeztem volna önöket annyi időn át a magunk költségén. Számítsa fel, mennyibe kerülhetett háromszáz embernek a tartása öt héten át?»

«De hát mit csináljon most az a háromszáz ember élelmi szerek nélkül?» kérdé Albingo, belátva, hogy a multa nézve csakugyan nem tehet szemrehányásokat; «nem kell-e éhen halnunk, ha csak egy hétig is lesznek önök oda?»

«A mi készletünk van, azt megosztjuk önökkel, — többet nem adhatunk.»

«Az elég lesz talán két, talán három napra, — és azután?»

«Az már nem az én gondom!»

«Hát kié legyen, ha nem az öné?» kiáltá Albingo elkeseredetten; «ki állta utunkat rabló módjára a nyílt

tengeren? Ki tart minket kilencz hét óta fogva? Ön azt mondta, hogy ön hazafias célból teszi, a mit tesz, — hát ugyan mit használ vele hazájának, ha egy csapat szegény munkást, védtelen asszonyt és ártatlan gyermeket éhhalálra juttat? Ha önben szív, és szívében egy szikrányi érzés van, és ha ön nem vetkőzött ki egészen az ember, a férfiú becsületéből, úgy...»

«Hallgasson!» vágott dühösen szavába a kalóz vezér, «nem azért hívtam, hogy nekem itt erkölcsi szónoklatokat tartson; — távozzanak!»

«Nem távozunk!» felelé Albingo határozottan, — «nekem, mint a »Nautilus« kapitányának, szent kötelességem mindent elkövetni, hogy hajóm embereit megmentsem. Mint önnek foglya nem követelhetem, de kérhetem és kérem is, hagyja itt a mi hajónkat, s nyújtson nekünk módot, hogy a legközelebbi kikötőt elérhessük. Becsületszavamat adom, hogy a váltságdíj, ha az megérkezik, ki fog önnek fizettetni, mert én ezt követelni fogom.»

«A mit ön kér, azt én nem teljesíthetem, már csak embereim miatt sem, a kik azt semmi esetre sem engednék meg.»

«Akkor sem teljesítheti, ha a »Nautilus« vezényletét egyik tisztemre bizom, magam pedig az ön hajóján mint fogoly maradok?» kérdé Albingo látszólag nyugodtan, noha már alig tudta visszafojtani ki-kitörő haragját.

«Akkor sem, mert embereim ebbe sem egyeznének bele. Egy ember vajmi hitvány biztosíték!»

«Hát akkor nekem nincsen több semmi kérni és

mondani valóm, kivéve azt az egyet, hogy ön egy hitvány gazember, gonoszabb a legaljasabb rablónál. És most már távozunk!»

Mint a megsebesült tigris, oly dühvel ugrott fel a rablóvezér tábori székéről, melyen eddig ült; szikár, kis teste, mintha e pillanatban megnyúlt, megizmosodott volna...

Albingo nyugodtan várta be a támadást; Magyar figyelő állást foglalt; de azért egyetlen fegyverét: jó zsebkesét idegesen szorongatta markában.

A kalóz nem támadott; vak dühében is beláthatta, hogy Albingo őt egyetlen egy ökölcsapással leteríti, aztán meg társa is van neki. Előrántotta tehát forgópisztolyát s a kapitány fejének szegezte, — de már a lövésre nem maradt ideje; mert Magyar, ki minden mozdulatára figyelt, rávetette magát, a fegyvert kicsavarta kezéből, s a következő perczben a kalózvezér átlőtt koponyával hempergett szobája virágos szőnyegén.

A nyöszörgő, haldokló ember látása lehűtötte a két bajtárs véré, kik most tudatára eszméltek annak a borzasztó helyzetnek, a melybe az imént, hogy őket hidegvérük elhagyta, jutottak.

De a megbánásra most nem volt idő, most csak a menekülésre kellett gondolni. Ennek lehetősége attól függött, vajjon hallotta-e valaki a lövést, s keresni jönnek-e ennek az okát? Hogy magukat az első meg-rohanás ellen biztosítsák, bezárták az ajtót, s a még mindig nyöszörgő sebesültet a véres szőnyeggel betakarva, visszafojtott lélekzettel hallgatózni kezdtek.

«Nem hallották a lövést, különben már itt volná-

nak,» mondá a kapitány suttogó hangon, mialatt két forgopisztolyt akasztott le a szegről; s meggyőződven, hogy a fegyverek töltve vannak, azokat felvont ravaszszal zsebre tette, s azt suttogta: «Menjünk!» Az ajtót bezárván, két emberünk bátran szaladt föl a lépcsőn, s a földélzetre érve, merész léptekkel mentek el a lőtőfutó kalózok között... Egy negyedóra múlva már az övéik között voltak s tudatva velök a kalózok elhatározását, a végzetes esetet sem hallgatták el.

Rémület fogta el az utasokat, most már bizonyosra vették, hogy el vannak veszve. Talán a jajgatás sem maradt volna el, mert utóvégre arra is elég ok volt, ha e pillanatban két kalóz nem lép a csoporthoz azon parancscsal, hogy a matrózok haladéktalanul a «Nautilusra» siessenek, mert mindjárt indulnak; azt az izenetet is hozták a kalózok, hogy a kapitányt kivéve, a tisztek közül is jöhet valaki velük.

A mint ezt Magyar hallotta, egy merész terv villant meg agyában, s legott kérte a kapitányt, engedné meg neki, hogy a matrózokkal menjen. Sok tanakodásra nem volt idő, de meg ez gyanuba is hozhatta volna őket. A kapitány tehát csak egy átható pillantást vetett Magyarnek arczára, a ki viszont iparkodott ugyancsak egy néma, de sokatmondó pillantással a szándékát vele tudatni. S ők megértették egymást. Magyar megértette, hogy kapitánya nagy dolgot vár tőle, — a kapitány meg azt értette meg, hogy Magyar kész a nagy dolgot véghez vinni.

«Az engedélyt megadom,» mondá a kapitány, — s egy negyed óra múlva a három hajó elhagyta a

kikötőt, szinte kétségbeejtő állapotban hagyva vissza a kopár sziget lakóit, a kik között talán egy sem bizott a jövőben — a kapitányt kivéve, kinek valami sejtelve azt jósolta, hogy még minden jóra fog fordulni, s ő nem lesz kénytelen e szerencsétlen embereknek éhhalállal való pusztulását nézni.

De kövessük most a »Nautilus-t«.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Magyar keresztülviszi szándékát, — és a segítség is jókor
érkezik. — A foglyok kiszabadulnak és elérik céljukat.
Jó barátok látatlanul elválnak.

MAGYARNAK a hajón csak a néző szerepe jutott. Nem bíztak reá semmiféle munkát, tehetett a mit akart, még rendes szobáját is átengedték neki.

Vajjon mi szándékuk lehetett vele? Magyar csak egyet gondolhatott, azt, hogy a kalózok őt is s a matrózokat is a maguk mesterségének kívánják megnyerni.

Feltűnt neki, hogy a kalózok rendkívüli, szinte aggódó éberséggel figyelték ki a tengerre; valamint az is, — és ez még inkább, — hogy a hajók nem déllyugoti irányt vettek, a hogy kellett volna, ha csakugyan az argentin partok felé igyekeznek,

hanem, a szél felhasználásával, egyenesen keletnek tartottak.

Az előzmények után ítélve, Magyar arra a következtetésre jutott, hogy a kalózok nem érzik magukat biztonságban, és hogy most rendes területükről — szökésben vannak. S ezzel eltalálta az igazságot. Mert úgy volt, hogy az egyik kalózhajó, visszatérve portyázásáról, két czirkáló hadigőzöst pillantott meg, melyekkel nem kívánt találkozni. És sikerült is neki észrevétlenül elillanni s a szigetet elérni, de az ittmaradást már nem találták tanácsosnak a kalózok, azért nyakra-főre odébb iparkodtak, mert a két hadigőzös minden pillanatban jelenhetett meg búvóhelyük előtt.

Estére az idő beborult, s az éj sötét leple alatt biztonságban érezve magukat a rablók, felhagytak az éber őrködéssel. S most elérkezettnek látta Magyar az időt az elszánt, merész tetre Ma, mindent koczkára téve, mindent meg lehet nyerni, — a holnap, a mely amott annak a kalózhajónak kapitányi szobájában rejlő borzasztó titkot fölfedezi, csak veszedelmet hozhat és biztos halált.

Az alkormányost, ki most közönséges matróz-szolgálatot tett, megbízható embernek ismerte, s lát-szólag közömbös tárgyú beszélgetést kezdve vele, pár szóval elmondta neki szándékát.

«De uram, hiszen nekünk nincs fegyverünk, a pusztá körömmel pedig...»

«Van fegyverünk, a mely ma már egy ízben megtette kötelességét; több pedig nem kell, mert több — majd lesz.»

Fél óra múlva a «Nautilus» matrózai mind be voltak avatva a tervbe, melyet éjfél tájban kellett végrehajtani.

A «Nautilus» kalózái úgyszintén a matrózok is lepihentek, és csak az őrség virrasztott a fedélzeten. A fegyveres őrök föl s alá jártak, majd meg neki-támaszkodva az árbocoknak s minden más alkalmas tárgynak, egyet-egyet szundikáltak. Még a vezénylő tiszt is elaludt szobájában, boros pohara mellett. Az egész fedélzeten jóformán csak a kormányos maradt ébren... és még valaki. S ez egyszerre csak ott termett a kormányos mellett, s hideg pisztolycsövet nyomott a homlokára... «Egy szó, egy harg, s a halál fia vagy!» A kormányos néma maradt, mint a sír.

S most sötét alakok buktak föl a hajó belsejéből, s mint hiúzok, úgy lopództak közelebb és közelebb az alvó őrökhöz... egy sokszoros ölelés — és a töltött fegyverek a matrózok hatalmában voltak. A munka nehezebb része el volt végezve, a mi még hátra volt, attól Magyarnek nem fájt a feje. Az alvókra egyszerűen rázárták az ajtókat s egy-egy fegyveres őrt állítottak eléjük; a hajót pedig visszafordították, s teljes gőzerővel iparkodtak a két kalózhajó közeléből elillanni. A rendkívül sötét éj segítségükre volt ebben, s hajnal felé Magyar jókedvűen járt az összekötözött kalózok között, biztosítva őket, hogy, ha magukat csendesen viselik, nem lesz semmi bántódásuk, hanem a szigetre viszi — és ott hagyja őket.

Alighogy azonban a nap sűrű ködfátyolba burkolva a láthatáron felbukkant, nagy riadalom támadt a «Nautilus» győztesei között; mert egyszerre csak

szemben találták magukat a — két gőzössel. Magyar egy pillantást vetett az iránytűre, a «Nautilus» *nyugoti* irányban haladt; de hát hogy kerülhetett elébe a két gőzös, a melynek az éjjel a keleti, — tehát az ellenkező irányba volt?

Magyar úgy magyarázta meg magának a dolgot, hogy a kalózhajón még az éjjel találták meg a megölt vezért, első felindulásukban a «Nautiluson» levő emberek akartak boszút állani, de nem találván meg a hajót, üldözőbe vették s elébe kerültek, most pedig illő fogadásban részesítik.

«Ha már meg kell halnunk,» így szólt Magyar embereihez, «életünket legalább nem adjuk oda ingyen a gazembereknek. Fogat fogért, szemet szemért! Lőjetek, szúrjatok, vágjatok, a míg csak lehet!»

A két gőzös már csak lőtávolban volt a «Nautilus»-tól, s Magyar épen el akarta süttetni az ágyút, mikor az alkormányos élénken felkiáltott: «Azok hadihajók!»

És nem csalódott. A két braziliai hadigőzös jött velük szembe... a vélt ellenség helyett a legóhajtottabb barát.

A kellő felvilágosítások után a «Nautilus» foglyait átadta az egyik hadihajónak, azután pedig folytatta útját a sziget felé, a hol a hadihajókat be kellett várnia.

A kalózhajók még az nap el lettek fogva... négy nappal reá a «Nautilus» a «port au prince»i, s majd a havannai kikötőben vetette ki horgonyait, három héttel később pedig végcélját, Rio de Janeirót érte el.

Magyar gyermekálmainak tündérhonában látta magát. Már a nagyszerű öböl is elbűvölte, a mely egyike a világ legszebb és legnagyobb kikötőinek.

Csodás alakú hegykúpok, orgonasipokhoz hasonló meredek sziklafalak szegélyezik, s a lágyan hullámzó habokból itt is, ott is mint egy-egy óriási szmaragd, pálmás szigetek emelkednek ki, tanyái a fémek és drágakövek ezer színében csillogó bogaraknak, lepkéknek és madaraknak; megvalósult álmai a legvérmesebb képzeletnek. S ha már a partvidék ilyen, — gondolá magában Magyar, — a hol az ember tömeges jelenléte a természet zománczát sok helyütt durva kézzel letörölte, vajjon milyenek lehetnek azok a boldog vidékek, a hol csak elvétve fordul meg emberi lény? A ki ott élhet és járhat, a menyország előcsarnokában érezheti magát.

S a vágy, megismerni e bűvös-bájos vidékeket, mind erősebb és erősebb lett szívében. Nehéz küzdelmen ment keresztül; a kötelesség a hajóhoz lánczolta, szíve pedig, az a vágyaiban telhetetlen szív, máshová kívánczolt. Mit csináljon? Szegje meg a kötelességét, avagy pedig hallgattassa el a követelő szívet? Mi vár reá, ha a «Nautilusra» visszatér? Igaz, ott van jó barátja, a kapitány, a ki őt szinte bálványozásig szereti, s a kitől nehéz lenne elválnia. De elvégre is örökké nem maradhatnak együtt. S ha a «Nautilus» Triestbe visszatér, a hadnagy, a kit most helyettesít, újra szolgálatba lép — ő pedig... Azonban erre még csak gondolni is restelt, — s mégis arra határozta el magát, hogy szíve vágyait legyőzve, a «Nautiluson» marad, s mikor ez június vége felé felszedte horgonyait, Magyar rendes szolgálatát végezte rajta. Szinte örült, mikor a nyílt tengerre értek, hogy kalandos vágyainak, melyek a tengerész hivatásához

nem illenek, ellent tudott állani, és hogy Vámosy hazánkfia, kivel Rióban megismerkedett, őt a kötelességteljesítés útjára terelte.

De öröme korai volt... azok a vágyak nem tűntek el, csak s-unnyadtak!

A bahiai öbölben rövid időre ki kellett kötniök. Partra szállva Magyar bekalandozta Bahia utcáit, s este felé fáradtan, éhesen és szomjasan egy közönséges parti csapszékbe tért be. Egyik asztalnál letelepedve, bort és ételt kért, s nézte a hangosan mulató vidám matróznépet. A bor jó volt, s még egy üveggel rendelt belőle. Mohón ivott, a mi máskor nem volt szokása. Arcza kipirult, s ereiben gyorsabban, tüze-sebben lüktetett a nyugtalan vér. Valami sajátságos érzés vett rajta erőt, olyan, hogy egyik perczen végtelen boldognak érezte magát szívében, a másikban pedig akár sírhatott volna... De bármint kergették is egymást szíve érzelmei... az az egy mindig világosabb és határozottabb lett előtte, hogy a «Nautilus»-on nem maradhat. Mint valami elkárhozott lény, úgy tűnt fel maga magának, ha mint tengerész hosszú heteket és hónapokat végtelen unalomban töltve a hajón, előre meghatározott irányban lesz kénytelen utazni örökös egyformaságban. Úgy érezte, hogy ez rabszolgamunka, a mely őt megölné.

Közelebb ült az asztalánál mulató matrózokhoz. Szavukból kivette, hogy kora hajnallal Keletindiába vitorláznak. Gyorsan határozott.

«Mi a neve hajójuknak?» kérdé tőlük.

«Amazona, kapitány Webster», — felelé az egyik matróz.

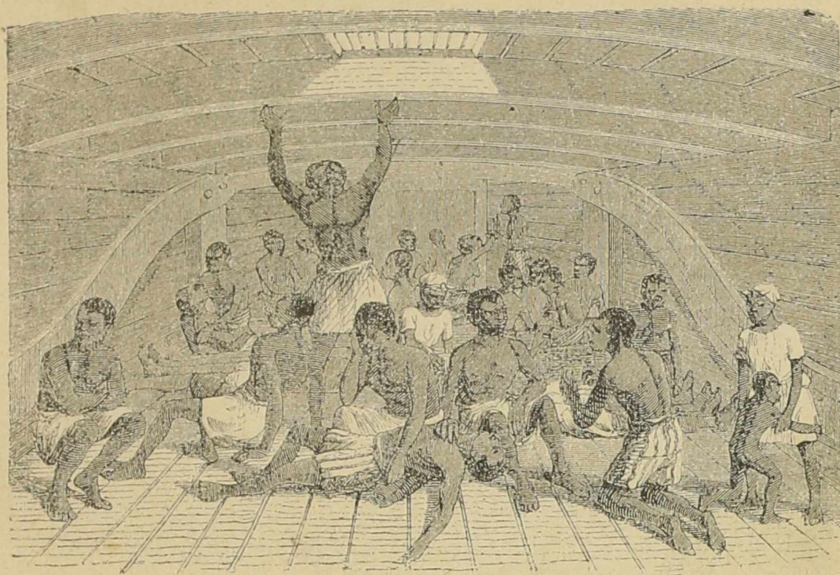
Magyar még néhány üveg bort rendelt, s tartozását kifizetve, észrevétlenül eltűnt.

Először is a «Nautilus»-ra sietett, s ott fölkereste szobáját. Hamarosan összeszedte apróságait, s azokat kabátja zsebeibe rejtve, egy ujság szélére ezt írta: «Ne várjatok, nem jövök!» Azután távozott.

Fél óra múlva az «Amazona» kapitánya mint egyszerű utast vezette őt be könyvébe ... és másnap hajnalban már útban voltak Havanna felé!

Magyarnak ez idő szerint csak *egy* célja volt: *nem* térni vissza Európába.

TIZEDIK FEJEZET.

Magyar kalandos életet folytat s három világrészben fordul meg, míg végre «tengernagy» lesz belőle.

Rio de Janeiro legszebb külvárosában, Bota Fogo-ban lakott a negyvenes éveiben Vámossy József hazánkfia, kinél a brazíliai fővárosban megforduló magyarok mindenkor szíves vendégszeretetre találtak. Kis földszinti háza, a mint a füge- és szőlőindák árnyékából, melyek körülfonták, az öbölre letekintett, már maga is azt látszott hirdetni, hogy a ki benne lakik, az jó és szíves ember, csak tessék betérni hozzá. És nehogy valaki eltéveszthesse gazdáját, homlokára aranyos betűkkel oda volt írva, hogy «José de Vámossy».

Ezt a feliratot nézte egy nyári délután egy szőke

hajú, sárgásbarna arcú férfi, ki a portugál kereskedelmi hajók kormányosi ruháját viselte. A tengerészek szokása ellenére egy bunkós botra támaszkodott, s úgy látszott, mintha haboznék a házba belépni.

De e habozás nem tartott sokáig. A férfi belépett s végig haladva a hosszú tornáczon, melyben izgatott papagájoknak egész serege üdvözölte éktelen rikácsolással, csakhamar a házi gazda szobájában állott, ki íróasztaláról föltekintve, legott eldobta tollát, s a jövővénnyel elé sietett.

«Isten hozta, kedves Magyar uram, isten hozta! Hát ugyan honnan veszi magát ebben a gunyában? No de előbb üljön le, — parancsol valami frissítőt? Átkozott meleg van, jó lesz valami hűsítőt falatozni,» — s egyben beszólította az inast.

«Nagyon bajos lesz amúgy hamarosan szíves kérésére megfelelni», mondá Magyar, az elébe tett szivarok egyikére rágyujtva, — «de ha nem untatom vele, hát csak elmondom, oly röviden, a mint csak tudom, hogy azon két év alatt, mióta mint a «Nautilus» helyettes hadnagya itt jártam, hol fordultam meg és mivel foglalkoztam. Előre is megmondhatom, hogy valami sok dicső dolgomról nem igen lesz szó; sőt egy-egy folt is akad, melyet, ha lehetne, ki szeretnék törölni multamból . . . de hát nem lehet, s így azokat sem hallgatok el. Elvégre is a kényszerűség sok mindent végeztet az emberrel, mit jó szántából aligha tenne meg. De hogy a dologra térjek, hát ott kezdem, hogy én már Bahiában a «Nautilus»-ról megszöktem. «Kérem, ne tessék szavaimban kételkedni», tévé hozzá, mikor Vámosy úr kételkedőleg rázta fejét, — «úgy

van, a hogy mondom, én a szó szoros értelmében *megszöktem*. Hogy miért? Azt hosszas volna elmondani. Bahiából Havannába, onnan pedig mint egy csempészhajó közönséges matróza a guyneai partokhoz vitorláztam és segítettem négereket fogdosni, kiket azután a különböző piaczkra szállítottunk s mint rabszolgákat jó pénzen eladtunk. E veszedelmes és átkozott kereskedésben oly szerencsés voltam, hogy öt havi csempészet után 1500 dollár készpénzzel tértem vissza Kuba szigetére. De a pénzért egészségemet is cserébe adtam, s Havannában jó ideig nyavalyáskodva, egyrészt unalomból, másrészt pedig, hogy a Fiumében tanultakat valahogy el ne feledjem, a tengerészeti iskolát látogattam, és hogy a pénztől, mely lelkemen égett, megszabaduljak, mindenféle tengerészeti műszereket vásároltam. Mihelyest egészségem helyre állott, az «Albatros» spanyol hajóra szegődtem mint alkormányos, s Madagaskar, Java és Szumatra szigetek érintésével Kelet-Indiába vitorláztam, azzal a szándékkal, hogy ott kissé tüzetesebben körülnézek. De alighogy partra szállottam, veszélyes sárgalázba estem, melytől magam sem tudom, hogyan szabadultam meg. Alig hogy lábra tudtam állani, az angol orvos, ki betegségemben egyedüli ápolóm s gondozóm volt, azt mondta nekem, hogy mentül előbb siessek elbúcsúzni. Kelet-Indiától, mert ha a malária másodszor is előfog, nincs az a chinafa, a melynek kérégyével engem meggyógyítsanak. Tanácsát megfogadva, egy francia hajón a Fokvárosba szállíttattam magamat, s két hónapig egy ottani kórházban maradtam. Felgyógyulván, mint a «Lissabon» első kormányosa,

Braziliának vettem utamat, s most — a mint láthatja — itt vagyok.»

«Hát biz az eléggé mozgalmas két év volt, melyről nekem most fukar rövidséggel beszámolt,» mondá Vámosy úr, — «és én csak annak örvendek, hogy annyi viszontagság és veszély után szerény házamban mint egészséges embert és a «Lissabon» főkormányosát üdvözölhetem, kiből kétségtelenül rövid idő múlva hajóparancsnok lesz . . .»

«Nem lesz, legalább a «Lissabon»-on nem,» vágott szavába Magyar, — «mert én a «Lissabon»-tól megváltam, és most szolgálaton kívül álló, szabad ember vagyok. Ide pedig azért jöttem, hogy tanácsot kérjek.»

«Szívesen szolgállok vele, de, már csak engedje meg, előbb tudnom kell, mi önnek az óhaja, melyek a szándékai?»

«Ohajom sok van, szándékom egy sincs. Legfőbb óhajom oly működési tért találni, a mely megfelel nyugtalan s a változatosságot kedvelő természetemnek. Nem bánom, akár a tengerészeti pályától is megválok s elmegyek, a hová küldenek, az őserdők rengetegeibe, hegyek csúcsaira, a sziklák hasadékaiba, — csak azt ne kívánják tőlem, hogy gép legyek, mely mindig egy és ugyanazt a munkát végzi, s a munkában addig ketyeg, addig zakatol, míg kerekei elkopnak, s az egész alkotmányt sutba dobják.»

«De hisz többé-kevésbbé minden hivatal, minden foglalkozás jár olyan munkával, a minőtől ön irtózni látszik; mert sem a császár, sem a csavargó nem dicsekedhetik azzal, hogy nekik minden nap más és más változatosságot hoz, és hogy a tegnap nem ha-

sonlít a mához; már pedig azt csak beismeri ön, hogy a császár hatalmánál, a csavargó pedig függetlenségénél fogva meglehetősen szabad emberek!»

Magyar nem felelt. Talán belátta, hogy a mit ő kíván, az a lehetetlenséggel határos.

«De tanácscsal azért mégis szolgálhatok», folytató Vámosy úr, — «habár megvallom, hogy *ezt* a tanácsot jobb szeretném nem adni, mert ha ön azt el találná fogadni, annak igen komoly következményei lehetnek.»

«Bárminő tanácsát is hálával fogadom!»

«Ön úgy kívánja, hát elmondom. A La Plata köztársaság diktátora, Rosas, mint megbízható forrásból értesültem, alkalmas és képzett tengerésztiszteket keres, hogy Uruguay elleni háborúját vizen is mennél hathatósabban folytathassa. Miután én a diktátornak személyes ismerőse vagyok, ajánló levelet adhatnék önnek hozzá, és én nem kételkedem, hogy ajánlatomra alkalmazni fogja önt valamelyik hajóján.»

«Az ajánló levelet kérem, és ha lehet, már holnap útban leszek Rosas diktátorhoz.»

«Voltaképen nem is tanácsot akartam adni, hanem inkább csak véleményt nyilvánítottam; azért kérem, ne hamarkodja el a dolgot. Tekintse magát nálam úgy, mintha otthon volna, sgondolja meg a dolgot jól, mielőtt határozná. Mert Rosas szolgálatába állani nagyon kényes és veszedelmes dolog. A halálbüntetés napirenden van nála, s folytonos hadakozása sok emberáldozatot kíván. Azonfölül a kényurak hatalma meglehetősen ingatag alapon szokott állani, s Rosas is bukhatik, ha ma nem, hát holnap . . .»

«Szives figyelmeztetését köszönöm, és — kérem az ajánló levelet!»

Vámosy úr megírta az ajánló levelet, és egy héttel később Magyar már a rettegett diktátor színe előtt állt.

«Önnek, így szólt a kényúr, szűrő tekintetét vetve az előtte katonásan álló Magyarra, — «önnek, mint Vámosy barátom leveléből olvasom, meglehetősen mozgalmas multja van, s eddig nem igen tudott egy helyen valami sokáig kitartani. Pedig a tengerész és a katonai hivatása kitartást követel. Mindazáltal próbát teszek önnek. Megvizsgáltatom, képes-e azon tisztségre, a melyre ajánlkozik, s ha képes lesz rá, kinevezem. Mehet!»

Három nap múlva Magyar mint a La Plata közvégtársaság új polgára letette az esküt, s ugyanazon órában egy tengeri hajóra hadnagygyá neveztetett ki.

S most ugyancsak változatos élet kezdődött Magyarra nézve, s unalomról éppen nem panaszkodhatott.

A tengeri csete-paték egymást követték. Uruguay fölkelő csapatai kisebb számban voltak ugyan, mint a la plataiak, de hasonlíthatatlanul vitézebbül harczoltak; mindazáltal döntő csatába egyik fél sem mert bocsátkozni, hanem beérték a kisebb csatározással s a bosszú aljas neveivel.

Rosas diktátor kiadta a parancsot, hogy az ellenségnek nem szabad megkegyelmezni, s ezt az elvadult katonaság szószerinti borzasztó értelmében teljesítette is.

Egy alkalommal a la plataiak elfogtak egy uruguayi kisebb ágyunaszádot, s diadallal vitték partra a

foglyokat, kiket azután a parancsnok rendeletére az utolsó emberig az erdő fái felakasztottak. Magyar borzadva nézte hajójáról ezen kegyetlen gyilkolást, melyet bajtársai a védtelen hadi foglyokon elkövettek, s szinte bánni kezdte, hogy ezen alávaló gyilkosok soraiba állott, — de változtatni nem tudott a dolgon, különben, még pedig haszon nélkül, a saját életét is kockáztatta volna.

Azonban a gyilkosság nem maradt megtorlás nélkül. Az uruguayak értesülve bajtársaik gyászos végéről, most már nem is bátran és elszántan, hanem a fenevadak dühével harczoltak Rosas csapatai ellen, s a Montevideo közelében a Plata folyón vítt heves tengeri csata a la plataiak teljes kudarczával végződött. Három hajójuk, köztük a «Paraguay» is, melyen Magyar volt, az ellenség kezébe került, a mely most iszonyú ítéletet tartott. A foglyokat hadi törvényszék elé állították, s kevés kivétellel halálra ítélték.

Magyar a halálraitéltek közé tartozott.

Az ítéletet nyomban a végrehajtás követte. Az elítélteket ötével egy fal mellé állították s hátulról agyonlőtték. A tiszteknek ezt végig kellett nézniök, rájuk legutoljára került a sor.

Mikor végre Magyar is elővezették s felhívták, mondja el utolsó imáját, az uruguayi tisztek csoportjából egy fiatal tengerésztiszt lépett a vezér elé, s arra kérte, függeszsze föl Magyar kivégeztetését, mert neki ez emberre vonatkozólag fontos jelenteni valója van.

A főhadi-törvényszék újból összeült, s az elnöklő tábornok felhívta L'Ainé hadnagyot, hogy mondja el jelentését.

«A «Corrientes» legénységével magam is fogságba kerültem, és csak tömött erszényemnek és egy jó ismerősömnek köszönhetem, hogy a la plataiak engem is fel nem akasztottak. De az akasztásnál még ott voltam, s szemlélve a hóhér munkáját ördögi kárörömmel végző elvadult csapatot, egy tiszt tűnt fel nekem, a ki, mihelyest az akasztást megkezdték, látható megbotránykozással csolnakra ült és hajójához evezett, a honnan búsan nézte embereink legyilkoltatását, sőt úgy látszott nékem, mintha egy ízben könnyeket is törölt volna le szemeiről. Miután pedig e tisztre az elítéltek között ráismertem, és arról is értesültem, hogy a főhadí törvényszék különösen azért ítélte halálra, mivel ő is egyike lett volna amaz embertelen hóhéroknek, szükségesnek találtam megtenni jelentésemet.»

Most az elnök elrendelte, hogy vezessék elő Magyar.

«Ön a kihallgatás során,» — így szólt az elnök, — «mikor megkérdeztük, vajjon ott volt-e ama gyalázatos gyilkolásnál, azt vallotta, hogy ott volt. Mondja meg nekünk, mennyi része volt önnek ama gaztettben?»

«A néző szerepét vittem», felelé Magyar, — «s ha módomban állt volna megakadályozni azt az engem is megbecstelenítő rémtettet, bizonyára megakadályoztam volna.»

S mivel Magyarnek további vallomásai is a L'Ainé hadnagy jelentésével egybetaláltak, a főhadí törvényszék nemcsak hogy feloldotta a Magyar ellenében hozott halálos ítéletet, de nyomban szabad lábra is helyezte, azon kikötéssel azonban, hogy becsületszavát adja, miszerint, a míg a háború tart, nem lép vissza a la platai köztársaság hadseregébe.

Nehogy gyáva szökevénynek tekintsék, Magyar Montevideon át Buenos-Ayresbe ment, s személyesen jelentve, hogy a hadsereg kötelékéből kilép, Rióba utazott vissza, s megint csak a jó Vámosshoz fordult tanácsért. Ez azt mondta neki, hogy maradjon Braziliában, majd csak akad valami foglalkozása.

Mindenféle tervek fogamzottak meg agyában. Legjobban szeretett volna Délamerika vidékeivel megismerkedni, s minthogy erre sokkal nagyobb pénzösszeg kellett volna, mint a minővel ő rendelkezett, egy tudós társasághoz, majd pedig a brazilai kormányhoz folyamodott segélyért, ígérve, hogy Peru régiségeit átkutatja, s kutatásai eredményét a segélyért rendelkezésre bocsátja. Azonban a segélyt nem kapta meg. Ekkor, a mi kis megtakarított pénzecskéje volt, zsebre vágta, s fegyvert, lőszert, háti tarisznnyát s más efféle apróságokat bevásárolva, útnak indult.

«Hát mégis, mondja meg, hová megy?» kérdé Vámossy úr, mikor Magyar útra készen tőle búcsúzni jött, — «mert hátha levele érkezik . . . »

«Kóborolni megyek,» felelé Magyar nevetve, — «a kóborlásnak pedig nem szokott előre kijelölt célja lenni. Ha levél jön, tegye el számomra; mert szándékom visszajönni megint, ha magamat kedvem szerint kikóboroltam. Isten áldja meg!»

E kóborlás pedig egy álló esztendeig tartott.

De Magyar e kóborlás közben többet látott, többet tanult, mint sok más ember, ha tanulmányutat tesz. Nemcsak a nagy struczmadárral ismerkedett meg, melynek tojásából oly sokszor lakmározott; nemcsak a rikító színű papagályok rikácsoló seregei vonták magukra

figyelmét, valahányszor éjjeli tanyájuk alatt megpihent; nemcsak a magas kaktuszokat bámulta, melyekből azokon a vidékeken asztalokat, tetőgerendákat, padokat és ajtókat faragnak; nemcsak a kondorkeselyű elejtésében lelte kedvét, ha az egy-egy birkát vagy borjut elrabolva, a hozzáférhetetlen sziklahasadékban éhező fiaihoz visszaigyekezett: de megnézte, megvizsgálta a kis bogarat is, mely a falevélen, a fűszálon sütkérezett; fölkereste az erdei méhet, a mely üres fatörzsökben építi ezernyi sejtjeit; megfigyelte a hosszú lábú pókot, mely egész sátrakat fon a Pampas magasra törő füvei között; kergette a lepkéket, fogdosta a gyíkokat, békákat és kígyókat; naphosszig is elnézte a hangyák elkeseredett harczait, mit egy-egy rothadt fatönkért folytattak; megfigyelte milyen hatása van az esőnek, a szélvésznek és a zivatarnak az őserdők és a végtelen puszták lakóira; különös kedvvel vizsgálta az ezerféle növényt és virágot szóval: kóborolva tanult és tanulva kóborolt, és csak azt az egyet sajnálta, hogy a természettudományban oly csekély előismeretei vannak. Mennyivel nagyobb örömmel és élvezettel járna ő most az anyatermészet eme csodákban gazdag tárházában. Itt igazán minden nap újat hozott és meglepőt, — néha persze veszedelmeket is. Mert sajátságos szeszélye ez a természetnek, hogy épen legbájosabb alkotásai közelébe odatерemti a leskelődő halált is. Gyilkos levegő, mérges rovarok és hullók, vérszomjas vadállatok, kegyetlen emberfajok együtt találhatók a legbujább növényzettel.

Magyar már Rióba való visszatértében volt, mikor

egy este, távol minden emberi tanyától, alkalmas helyet keresett, a hol éjjelre megpihenhessen. Puskája csövén valami tyúkféle lógott, mit vacsorának szánt. Egyszerre csak egy keskeny patak előtt találta magát, melynek sekély vizében apró halacskák uszkáltak. Ezt a helyet találta alkalmasnak megpihenésre, s már letelepedni készült, mikor a túlsó parton, alig húsz lépésnyire egy hatalmas macskát pillantott meg, mely farkát csóválva zöld szemeit rászegezte.

Puma volt az, Amerika forró égövének a tigrise.

Magyar meghökkent, de habár a puma is meglepettnek látszott, mégis a legelső pillanatban tisztában volt a helyzettel. Arczához kapta fegyverét, s egy szerencsés lövés kiszabadította a halálos veszedelemből.

E kaland után nagyon természetes, hogy Magyar még fokozott óvatossággal folytatta útját, míg végre rongyos ruhában bár, de annál több tapasztalattal Rióba visszaérkezett.

«De most jó lesz ám pihenni,» mondá Vámosy úr, miután Magyar kalandjait végig hallgatta, — «mert szó a mi szó, de ön rossz színben van, a hosszas kóborlás, a hogy ön kirándulását nevezi, ugyancsak megviselte. Öröömre lesz, ha önt minél tovább mint kedves vendégemet házamban láthatom, s egyébként is kezére járhatok.»

«Szíves barátságát, melylyel újra adósává akar tenni, holott még régebbi tartozásaimat sem róttam le, köszönöm, de maradni sokáig nem maradhatok itten. Testestül-lelkestül tengerész vagyok, s egy évig bolyongtam a szárazon, így hát elképzelheti ön, meny-

nyire vágyódom megint a tenger után. A legelső kínálkozó alkalommal hajóra szállok.»

«Nos, az ilyen alkalomra Rióban nem kell sokáig várakozni, s így attól tartok, hogy önnek nagyon is rövid lesz a pihenése házamban. Nem marad tehát egyéb hátra, mint hogy rövid ittlétét mennél kellemesebbé tegyem.»

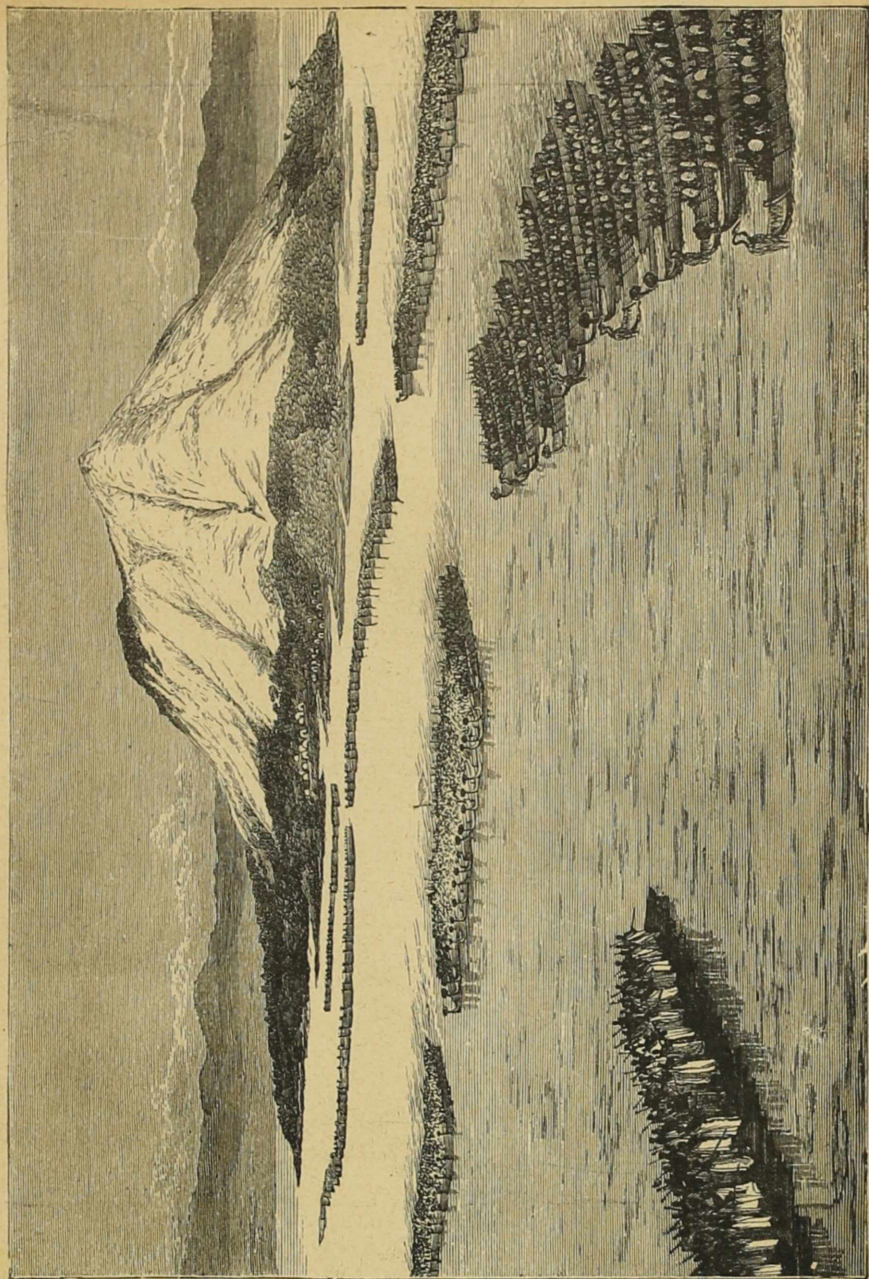
És csakugyan, a kínálkozó alkalom nem váratott sokáig magára.

Egy spanyol hajó, melynek Rióban elhalt a kormányosa, ennek helyére mást keresett, s Magyar alkalmazta.

A volt hajóhadnagynak ez alárendelt állás nem igen volt inyére, de vállalkozott rá, mert minden áron tengerre akart menni, s azt remélte, hogy előbb-utóbb vagy előléptetik, vagy pedig egyébütt talál óhajainak és készülségének megfelelő alkalmazást.

S e reményében ezuttal nem csalódott.

Alig hogy a hajó a nyugotafrikai partokhoz ért, Magyar arról értesült, hogy Trudodati Dalaber Almanzor kalabári néger király képzett tengerészt keres hajóhadához parancsnokul, s ő habozás nélkül jelentkezett a fekete felségnél. És most ifjúkori vágyainak legfőbbike is teljesedésbe ment: kineveztetett egy hajóraj parancsnokává, *tengernagy* lett! Igaz ugyan, hogy ez a hajóraj mindössze vagy százhusz meglehetősen durván faragott hosszú canoeból állott, de mégis csak hajóraj volt, melylyel folyón és tengeren egyaránt tiszteletet parancsolt a harcvágyó szomszéd törzseknek, kiket nem egy csatából véres fejjel küldött haza hírt mondani a halovány ember vezénylete alatt álló kalabáriak hadi ügyességéről.

Afrikai hajónadak.

Két évet töltött Magyar a kalabári király szolgálatában, s maga is csodálkozott, hogy ezen az európaiakra nézve oly öldöklő éghajlat alatt végezni tudta az állásával járó terhes kötelességeket, mik nagyrészt a szomszédokkal folytatott majdnem szakadatlan hadakozásban állottak. De végre egészsége annyira meglett rongálva, hogy életének komoly veszélyeztetése nélkül tovább nem maradhatott, miért is a királytól határozatlan időre szabadságot kért s a délre fekvő, valamivel egészségesebb Benguelába utazott.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Nagy terv fogamzik meg Magyar agyában, s előkészületeket tesz egy hosszú utazásra.

Magyar azon szándékkal ment Benguelába, hogy egészségét helyreállítva, ismét visszatér a kalabári király szolgálatába. De csakhamar tapasztalnia kellett, s az ott lakó portugall kereskedők is elmondták neki, hogy Benguela mindenre alkalmas, csak arra nem, hogy az ember ott felüdüljön. Két évszaka van: a nagyon forró, és a kevésbé forró. Mikor a nap függélyesen löveli égető sugarait, a hőséget európai ember egyáltalán nem bírná ki, ha a tenger felől rendszeren déltájban egy kis szellő nem fujdogálna. Azonban e szellő daczára is márczius és április hónapokban, a mikorra a nagy hőség esik, szinte kiasznak az emberek, úgy hogy ezt az évszakot közönségesen «húsnýúzó» mondják. Az ott lakó európaiak ez évszakban ki sem járnak házaikból, legfeljebb gyalog hintón

ülve hordoztatják magukat. Jaj annak az európainak, a ki ilyenkor érkezik oda először! A forró lázból, melybe csakhamar beleesik, csak elvétve gyógyul fel. Rendesen már harmad-negyed napra meghal. — A kik azt az öldöklő éghajlatot szerencsés testalkotásuknál fogva sok szenvedés után végre megszokják, azok, ha nyolcz vagy tiz esztendőig ott tartózkodtak, 35—40 éves korukban testileg és lelkileg megtört őszhaju aggastyánok.

Ily körülmények között nem lehet csodálkozni, ha Magyar egy csep kedvet sem érzett az ottmardásra. Pedig már erre is gondolt, mikor látta, mily könnyű szerrel lehet ott vagyont szerezni a bennszülöttekkel folytatott kereskedéssel, — sőt árúházat is vett. De mikor az Afrika belsejéből érkező karavánoktól és más tapasztalt emberektől arról értesült, hogy ott beljebb gyönyörű tartományok vannak egészséges éghajlattal és az európai ember iránt barátságos érzelmeket tápláló lakókkal, legott arra határozta el magát, hogy a legelső karavánnal, mely befelé indul, ő is útra kel

Útra kel, nem annyira abból a célból, hogy mint kereskedő vagyont szerezzen, hanem, a mi legfőbb vágya volt, hogy Afrika ismeretlen belsejét kikutassa, a tudománynak szolgálatot tegyen, a magyar nemzetnek, mint annak hű fia, hírt és dicsőséget szerezzen. A veszélyekkel, melyeknek személyét ez utazáson kiteszi, nem gondolt, mert hisz már sokszor csekélyebb haszonért is tette kockára életét.

Erősen el volt tökéelve, hogy Bihéországba utazik, ott letelepedik, megtanulja a feketék között uralkodó

főbb nyelveket, azután pedig arrafelé veszi útját, a merre kutatni, fölfedezni valót talál.

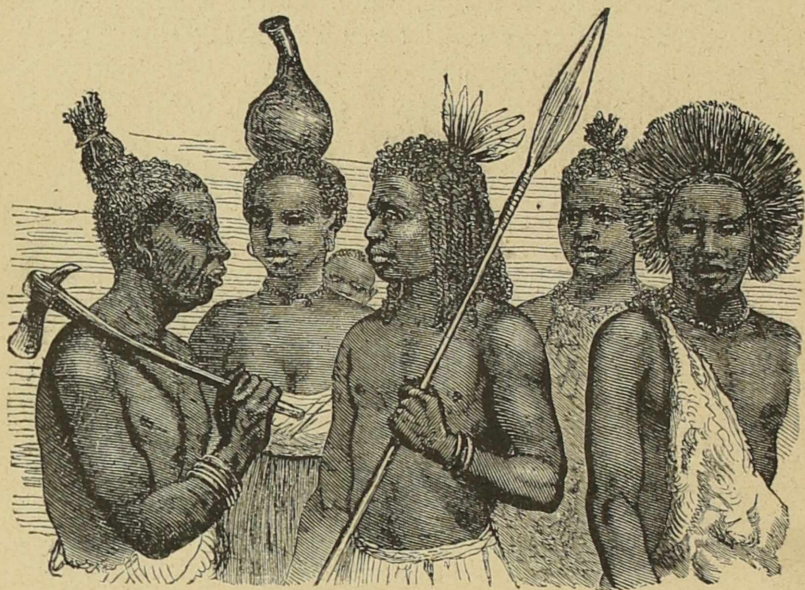
Azt az időt, míg a Bihéországból érkezendő karavánra várakozott, Benguela környékének kikutatására fordította, mert jól sejtette, hogy az itt szerzett tapasztalatok is hasznára fognak válni. Kisebb-nagyobb kirándulásokat tett, s ezzel testét előkészítette, edzette a fáradságos nagy útra.

Már maga Benguela városa is érdemes volt a behatóbb megtekintésre, noha akkor már hanyatlófélben volt, mert a rabszolgakereskedés, mely 1843-ig lakóinak főfoglalkozását képezte, akkoriban már meg volt tiltva. Több omladványt látott mint házat. Különösen szomorú emlékű látványt nyújtottak azok a magas kőfalak által bekerített helyek, a hol azelőtt a rabszolgákat tartották zárva, mielőtt azokat hajóra szállították. Napközben síri csend uralkodott a városban, s csak egy-egy vizethordó szerecsen surrant el a házak vékony árnyékában, de este, mikor sűrű sötétség borította el a várost, Magyar még inkább elszörnyűködött, mert a teljesen kihaltnak látszó város utczáin csak a prédát kereső hiénák és sakálok vad ordítása, s a tenger felől fuvó szél üvöltése hangzott el. Mit ért *ilyen* városban a folytonosan betegeskedő lakók barátságos vendégszeretete, s a dús vagyonnak szerzésére való kilátás?

És az a Nap, mely oly forrón, oly égetően, oly gyilkolón tűz le ott az égről, — az a Nap sohasem mutatja nyájas ragyogását, hanem örökös ködbe van borulva, — forró, csillogó, szemet kápráztató ködbe, melytől a ragadozó állat is irtózik, s sziklás rejtekében

marad; melyet a madár is kerül, s fölkeresi a lombot, a hol az legsűrűbb. S még ez a lomb is bágyadtan csüggeszti le leveleit

«Oh, miért hogy nem jön már az a karaván!» sóhajta fel Magvar, valahányszor egy korty ricinus

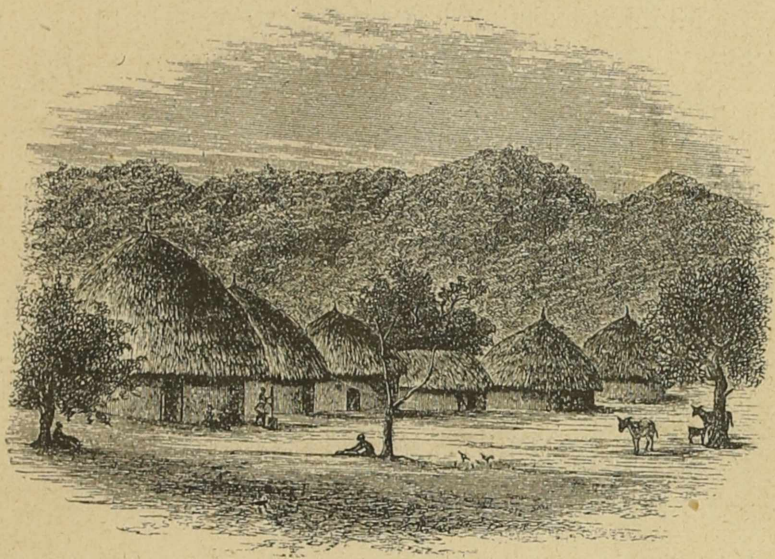
Néger-csoport.

olajt és egy adag chinaport lenyelt, hogy a jelentkező forró lázt testéből elkeresse.

De azért mégsem tudott pihenni. Fölkereste a környéken lakó népeket, s megfigyelte szokásaikat, nyelvüket, mezei és házi munkájukat.

Ott járt a mundombe nép között, és sok érdekes dolgot látott.

Ez a nép részint pásztorkodásból, részint pedig földművelésből él. A földművelők maniokgyökeret, kukoriczát és babot termesztenek, és Magyar sokszor elcsodálkozott, mint képesek ezek az — igaz, többnyire erős emberek, — a tikkasztó hőségben dolgozni. A mundombe nép a portugalloknak adózik, de

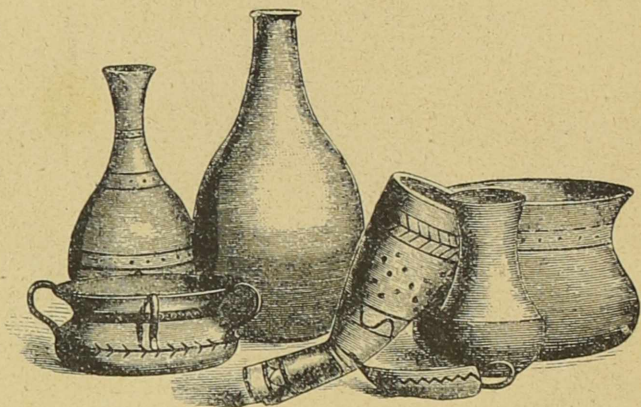

Néger-lalu.

maga által választott főnökök fenhatósága alatt áll. Sokat érintkezik a fehérekkel, de ezeknek csak hibáit sajátította el, erényeiket nem. A mundombék szerfölött szeretik a pálinkát, s ha munkára adják a fejüket, ezt többnyire csak azért teszik, hogy pálinkát szerezhessenek. Lakásaik földbe ásott, karókból csinált és sárral betapasztott kerek kunyhók, melyeken

egy kis lyuk ajtóul és kéményül szolgál. S e szűk és alacsony kunyhóban folyvást tüzelnek; képzelhetni tehát, mily iszonyú hőséget képesek ezek az emberek kiállani! Ruházatuk különféle színű európai szöveteket használnak; de az új szövetet csak akkor öltik föl, miután azt vajjal, melybe vörös festéket kevertek, jól megkenték, úgy hogy az azután a testhez tapad.

Mióta portugall fenhatóság alatt állanak, rablási

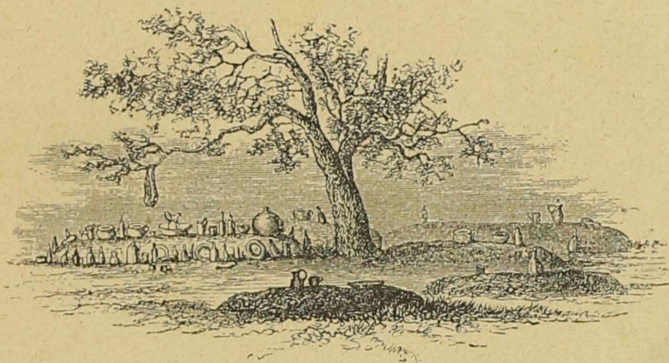
Edények.

kalandjaikkal is kezdenek felhagyni; de azért még mindig megtörténik, hogy a szomszédoktól nagyszámú szarvasmarhát elhajtának. Csaknem hihetetlen gyorsasággal teszik meg ilyenkor a nagy utat a köves és víztelen vidéken keresztül, puskával, fabuzogánnyal és hosszú dárdával fölfegyverkezve. Célhoz érve rendszeren hajnal hasadáskor előtt nagy sietséggel egy csapat szarvas-marhát magok elé vesznek, s elhajtják. Ha utólérve megtámadják őket, vitézül harcolnak

Mint vadászok is igen ügyesek; dárdájukkal sokszor még az oroszlánt is sikerrel megtámadják.

Vallásuk tele van babonasággal, és jóslóik ezt ügyesen ki tudják zsákmányolni.

Legkedvesebb eledelük a marha- és vadhús, melyet parázson sülvé esznek, de sohasem főzik. A kenyeret a maniok lisztből készült **tésztás** pótolja. A maniok gyökérhéja a mi burgonyánk hajához hasonlít; a héj alatt, melyet lehámoznak, hófehér s édes ízű hús van,

Néger temetkező hely.

mit mozsárban törve és azután serpenyőben gyenge tűzön megszáritva, a maniok-lisztet nyerik. A kukoricza és mániok-liszt keverékéből kellemes ízű és hűsítő sörféle italt is főznek, ezzel azonban csak akkor élnek, ha pálinkájuk nincs. Ha pálinkától megreszgednek, ezt úgy tekintik, mint valami dicsőséget.

Az éhséget, szomjúságot, a testi fájdalmat s egyáltalán az élet minden baját, zsenge koruktól fogva hozzá lévén szokva, könnyen eltűrik, és azért a gyil-

kos éghajlat daczára, az öreg emberek nem ritkák náluk.

A holttestet a rokonok az elhúnytnak legjobb szöveteibe burkolják, s három nap és három éjjel a házbán tartják, hol több siránkozó vén asszony siratja. Azután a szabad ég alatt halotti tort ülnek, melynek végével ismételve felhívják a halottat, hogy tudassa velök halála okát, miután ők maguk semmi rosszat sem tettek vele. Végre gyékénybe takarják s kiviszik az erdőre, — hol sirba teszik. A sirhalomra az elhúnytnak néhány házi edényét s több ökörszarvat raknak.

Teherhordó.

Végre megérkezett a várva várt, bihéi karaván.

Egy előcsapat előzte azt meg három nappal, a mely a karaván közeledéséről hírt adott a benguelai kereskedőknek, s ezek azután a vendégek fogadására készültek s beszerezték a szükséges élelmi szereket és csereárúkat.

Maga a karaván több csapatba osztott közel 3000 emberből állott, kiknek fele jól fel volt fegyverkezve.

A cserevásár hat napig tartott, s ekkor elkezdődött az árúk becsomagolása és a teherhordók közt való felosztása.

A karaván fekete főnöke igen megörült, mikor

megtudta, hogy Magyar vele akar jönni, mert a bennlakó népek az olyan karavánt, melylyel fehér ember is utazik, sokkal nagyobb tiszteletben tartják. Egyben azt is megígérte a főnök, hogy megbízható teherhordókról fog gondoskodni.

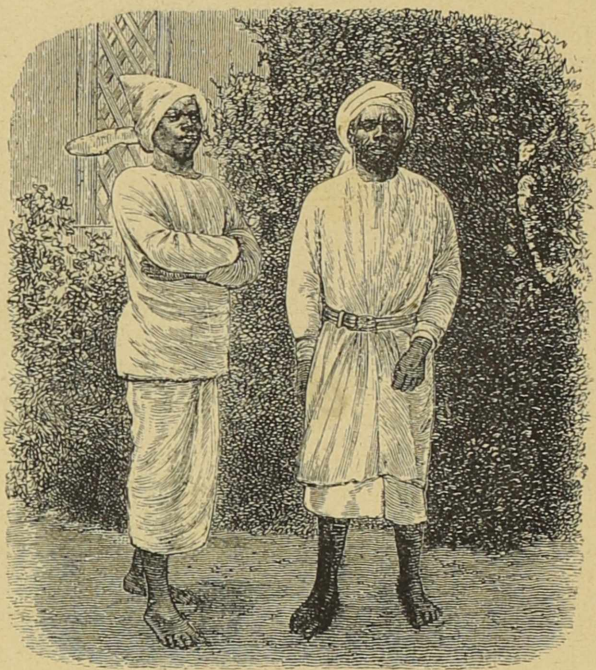
Ugyancsak a karavánfőnök utasítására mindenk előtt az ott elkerülhetlenül szükséges szolgaszemélyzetet fogadta fel Magyar. Három rabszolgát vásárolt, a kiknek cselédszolgálatokat kellett végezniök, azonfelül pedig egy udvarmestert és tolmácsot szerződtetett, a kik személye és vagyona fölött örködtek.

Különösen az udvarmester (test- és vagyonőr) hűségétől és ügyességétől függ az utazónak biztonsága, vagyona és élete, — így mondták Magyarnek, — befogadása tehát ünnepélyes szertartásokkal történik, a melyekhez Magyarnek is alkalmazkodnia kellett.

«Akarsz-e udvarmesterem lenni,» így kérde Magyar az ajánlkozó embertől, ennek számos rokona jelenlétében, — «akarsz-e engem híven szolgálni, és ha kell, életedet is értem kockára tenni?» Ezt a kérdést háromszor kellett ismételnie, s a kérdezett háromszor «igenel» felelt. Erre öt rokonai kezénél fogva Magyarhoz vezették, s e szavakkal adták át neki: «Itt van testvérünk, mostantól fogva ő a tied, s te az övé vagy, hol véred ömleni fog, ott neki is meg kell halnia; ha pedig téged a veszélyben elhagyna, ezzel fogjuk vétékét lemosni!» S itt a lábaihoz vetett töltényre mutatnak. Erre az udvarmester újra hűséget fogadott, s egy vérrel befestett töltényt adott Magyar kezébe, mondván: «Ha a veszélyben gyáván elhagylak s abban emberül veled nem osztozom, itt van a véremmel már meg-

festett töltény, ölj meg vele.» Végre Magyar és udvar-mestere megölelték egymást s pálinkát ittak egymás egészségére.

Ezek után az udvarmester — szintén a szokáshoz

Teherhordók ünnepő ruhában.

híven — új öltözetet, puskát és töltényeket kapott, rokonainak pedig Magyar különféle kelméket és három töltényt ajándékozott.

A tolmács is tett hűségi esküt, de minden szer-

tartás nélkül, mert az ő hivatala nem oly fontos mint az udvarmesteré.

Most az áruk bevásárlására és a teherhordók közt való felosztására került a sor.

Magyar a rendelkezésére álló pénzből a következő árucikkeket vásárolta: 1. Négy vég durva gyapjú posztó, fele vörös, fele kék, mindegyik vég $52\frac{1}{2}$ meter hosszú. — 2. Tíz vég fehér, vörös és kék színű, széles sávolyokkal csíkozott, fényesre mángorolt pamut szövet, mindegyik $37\frac{1}{2}$ meter hosszú. — 3. Hat vég manscheszter szövet, vörös, kék és zöld színű, mindegyik vég $23\frac{1}{2}$ meter hosszú. — 4. Husz darab élénk színű, nagy virágokkal nyomott finom pamut kendő — 5. Negyven vég kék alapon fehér virágu szövet, mindenike 30 meter hosszú. — 6. Százhusz darab vörös és fehér csíkú kendő. — 7. Háromszáz vég fehér, vörös és kék kockás ritka pamutszövet, mindenike 15 meter hosszú. — 8. Husz vég fehér szőrű pamutszövet, mindenike 33 meter hosszú. — 9. Tíz vég élénk színű finom pamut szövet mindenike 27 meter hosszú. — 10. Husz vég fehér keményített pamut szövet, mindenike $13\frac{1}{2}$ meter hosszú. — 11. Husz darab fehér színű nagy gyapjú pokrócz. — 12. Tíz vég vékony kék csíkú erős pamut szövet, mindenike 30 meter hosszú. — 13. Kétszáznegyven darab vörös gyapju sapka. — 14. Husz köteg korál, gömbölyű, hosszúkás, öreg szemű gyöngy vörös üvegből, minden köteg 4000 szemmel. — 15. Tíz köteg fehér, finom, vörös virágokkal festett, az üveggyöngyhöz hasonló porcellán gyöngy, minden köteg 4000 szemmel. — 16. Száz különféle színű és szemű üveg- és porcellán

gyöngy köteg. — 17. Tíz köteg több színű, igen apró szemű porcellángyöngy, minden köteg 15 füzérrel. — 18. Harminczkét kilogramm kaurinak nevezett apró kagyló. — 19. Százötven kilogramm fanyelű kés. — 20. Ötven kilogramm fehér csontnyelű kés. — 21. Ezer darab sárgaréz csörgő. — 22. Száz rézcsengetyű. — 23. Ötven lőfegyver. — 24. Husz hordó lőpor. — 25. Háromezer darab tűzkő. — 26. Tíz rizsma tölténynek való papir. — 27. Husz hordó rum, hordója 34 literrel. — 28. Ötven aranyos virágú üvegpohár. — 29. Kétszáz darab vörös tokba foglalt kis tükör. — 30. Ötven nyalábka varrótű. — 31. Négy ládácska közönséges porcellán edény. — 32. Háromszázhusz kilogramm só. Végre a saját maga számára kávé, teát, cukrot, kétszersültet, bort, olajt, orvosi szereket és más egyéb apróságokat.

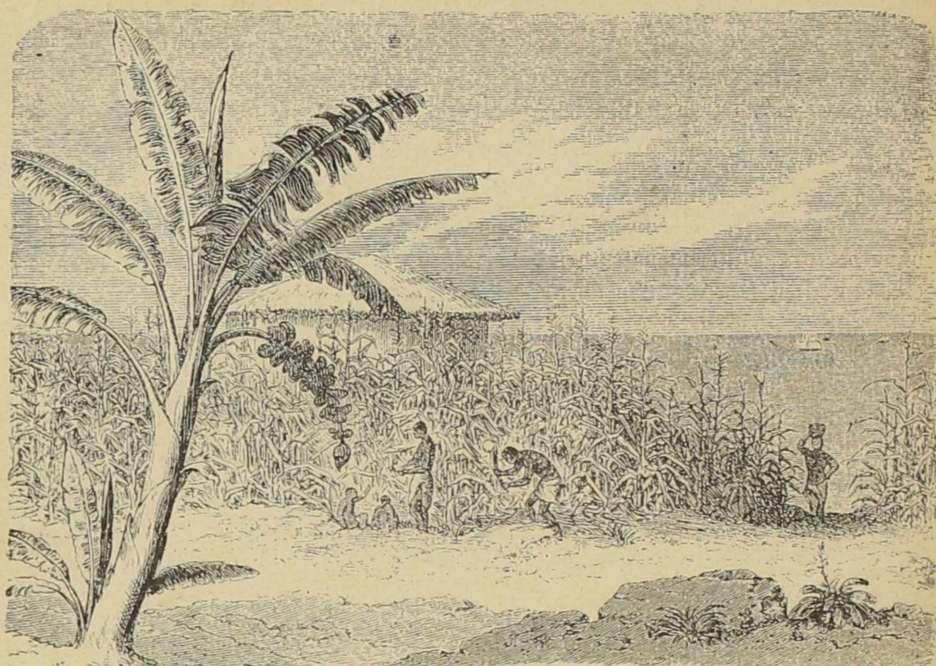
A belföldre vezető utak arrafelé nagyobbára alkalmatlanok a lovaglásra. Az ösvények keskenyek, kanyargósak, s gyakran igen meredek és köves lejtőkön hirtelen visznek föl és le. A folyókon, miután azokon hidat csak elvétve találni, csak veszedelmes gázolással lehet átmenni. A sűrű erdőségekben, a tüskés bozótban és gazon, meg a feneketlen ingoványokon még gyalog is csak nagy ügygyel-bajjal lehet átvergődni. Azért az európai ember csak gyalog vagy az úgynevezett tipoiában, hordóúgyban utazhatik.

Magyar is szerzett ilyen hordóúgyat. Erős vitorlavászomból készült, két meternél hosszabb s körülbelül egy meter széles lepedő ez, melynek két végén szélthiben vékony, de erős zsinórok vannak lyukakon áthúzva. E zsinórok négy meter hosszú, erős de könnyű farúdra vannak erősítve, úgy hogy a rúdnak két végén

elég hely marad, melylyel azt a teherhordók vállaikra vehetik. Ezek közül az egyik elől, a másik hátul halad; énekszó mellett aprókat lépve viszik az utast. Miután e hordás nagyon fárasztó, Magyarnak e célra hat teherhordót kellett fogadnia, hogy kettesével egymást főlválthassák.

Ily előkészületek után elérkezett végre az elindulás ideje.

Mundombe-négerék a kukoriczásban.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Elutazás Benguelából. Átkelés a Katumbela folyón. A karaván tábora. Találkozás veszedelmes emberekkel. A kopálmézga.

Ezernyolczszáznegyvenkilencz január hó 15-én búcsút vévén ismerőseitől, Magyar könnyű szívvel, mitsem gondolva a veszélyekkel, melyek az ismeretlen vadonban érhetik, udvarmestere, tolmácsa, három rabszolgája és hat tipoiahordója kíséretében odahagyta Benguelát, s éjszakkeleti irányban haladva a Katum-

bela folyónak tartott, hová a karaván már egy nappal előbb elutazott vala.

Útban volt tehát azon czél felé, a hová őt tudni-vágya vonzotta; útban azon ismeretlen tájak felé, a hol, élete hivatását felismerve, a «sötét világgrész» egyes vidékeire világosságot vetett és a magyar névnek dicsőséget szerzett. Kövessük őt gondolatunkban...! A mit én ezen és a következő fejezetekben róla feljegyzek, azt jobbára az ő naplói nyomán jegyzem fel, — a hol csak lehet, még kifejezéseit, leírásait is majdnem szósz szerint felhasználva. Mert noha ő maga, mikor a nagy út tervével foglalkozni kezdett, így tépelődött: «Mit használhatok ez utammal a nagy világnak? Nem bírok a kellő ismeretekkel és tudományos készséggel, hogy a tapasztalt dolgokat, kiált pedig a természettudományi tárgyakat tudományosan, alaposan leírhatnám, s így könnyen megeshetik, hogy fáradságaimnak semmi gyümölcsét sem fogom látni!» — a következmények mégis azt mutatták, hogy, a mire vállakozott, azt fényesen végre is hajtotta, — és a mit látott és tapasztalt, azt a tudomány érdekében le is tudta írni, szépen és világosan... Önfeláldozó fáradságainak gyümölcse nem maradt el!

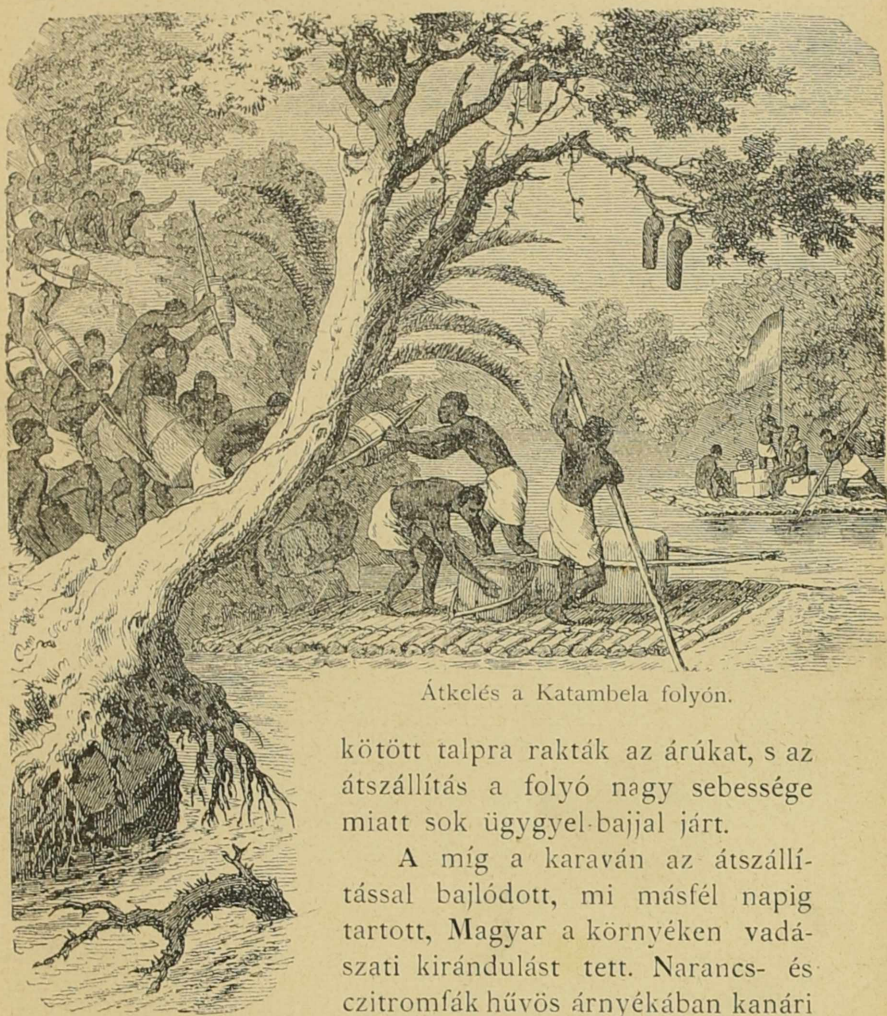
Most pedig kövessük őt!

A homokkal borított Kavako folyón átkelve, s ennek északi partján elterülő réteken végig haladva, egy homokos pusztára ért, mely reá igen szomorú benyomást tett. Balfelől a nagy tenger hullámai zúgtak, nagy erővel a kopár homokos partokon megtörve jobbra meztelen pusztaság kisebb-nagyobb homokbuczkákkal, melyeknek sárgás felületén az égető nap

sugarak visszaverődtek s a parázsködök füstként lebegtek. Csak egy-egy alacsony túskebokor s a körülötte gyéren sinylődő fűszálak tanúskodtak arról, hogy még nem pusztult el minden élet e vigasztalatlan sivatagról..., madarat vagy más állatot hiába keresett a fürkésző szem.

Végre messziről nagyobb bokrokat is pillantott meg, s remélvén, hogy azok árnyékában megpihenhet, feléjük irányozta lépéseit. Ámde keserű csalatkozás várt rá. A bokrok lombtalan száraz ágai semmi árnyékot sem nyújtottak, s köröskörül csupa tövis és túske hevert a földön. De azért mégis kénytelen volt leheveredni és megpihenni. A hőmérő 42 R. fokot mutatott, s még Magyar kísérői is, magukat a kvagga farkával legyezgetve, fel-felkiáltottak: «Bizony meleg nap van!» Mosolyogva gondolá magában Magyar, ha már ezek a feketék, kiket gyakran 30 R. foknyi melegben nyugodtan a tűz mellett kuporodva pipázni látott vala, a napot melegnek találják, mit szóljon hát ő, ki a mérsékelt égöv alatt született és nőtt fel, hol a 26—30 R. foknyi meleget is rendkívülinek s kiálthatatlannak találják? Ivóvize, melyet egyik rabszolgája cserépkorsóban vitt, a melegségtől egészen langyos volt, úgy hogy szomját nem enyhíthette vele.

Rövid pihenés után ismét hordóágyába szállt, s keletnek tartva, a tengerparttól mindinkább távozott. A homokbuczkák lassankint elmaradoztak, s a mindinkább sűrűsödő növényzet új erőt öntött szomjától és fáradságtól eltikkadt testébe. Este felé a Katumbela folyóhoz ért, hol a karavánt találta, mely az árúk átszállításán fáradozott. Könnyű bambusznádból össze-

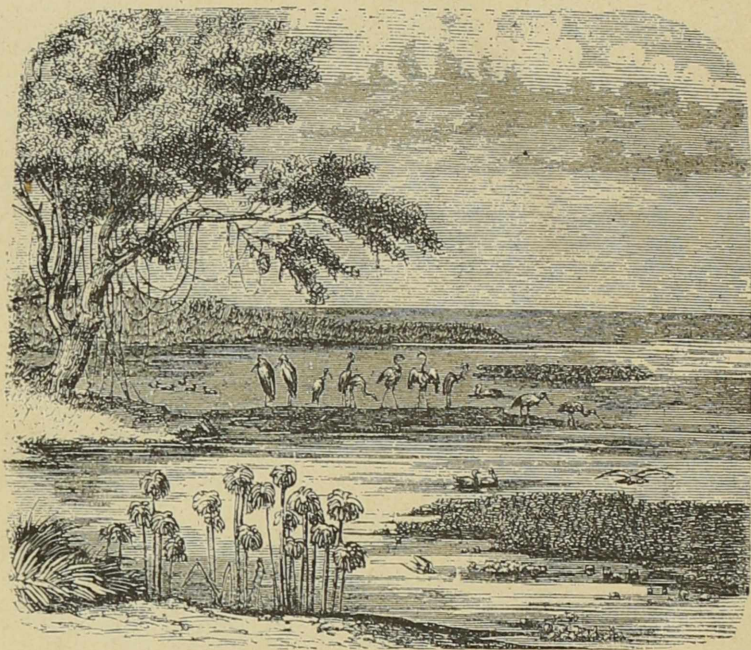
Átkelés a Katambela folyón.

kötött talpra rakták az árukat, s az átszállítás a folyó nagy sebessége miatt sok ügygyel-bajjal járt.

A míg a karaván az átszállítással bajlódott, mi másfél napig tartott, Magyar a környéken vadászati kirándulást tett. Narancs- és citromfák hűvös árnyékában kanári madarak hallatták bájos dalaikat, mit közbe-közbe a verébpapagály éles fütytye s a gyöngytyúk rekedt kiabálása szakított meg. A nádas tócsák körül

vörösorrú kalános gémek és flamingók sétálgattak, s egy-egy vadkacsacsapat rebbent föl közeledésére. Egy pár kacsát elejtve, öt órai vadászat után, visszatért a tanyára.

Következő nap délben, mikor már az egész kara-

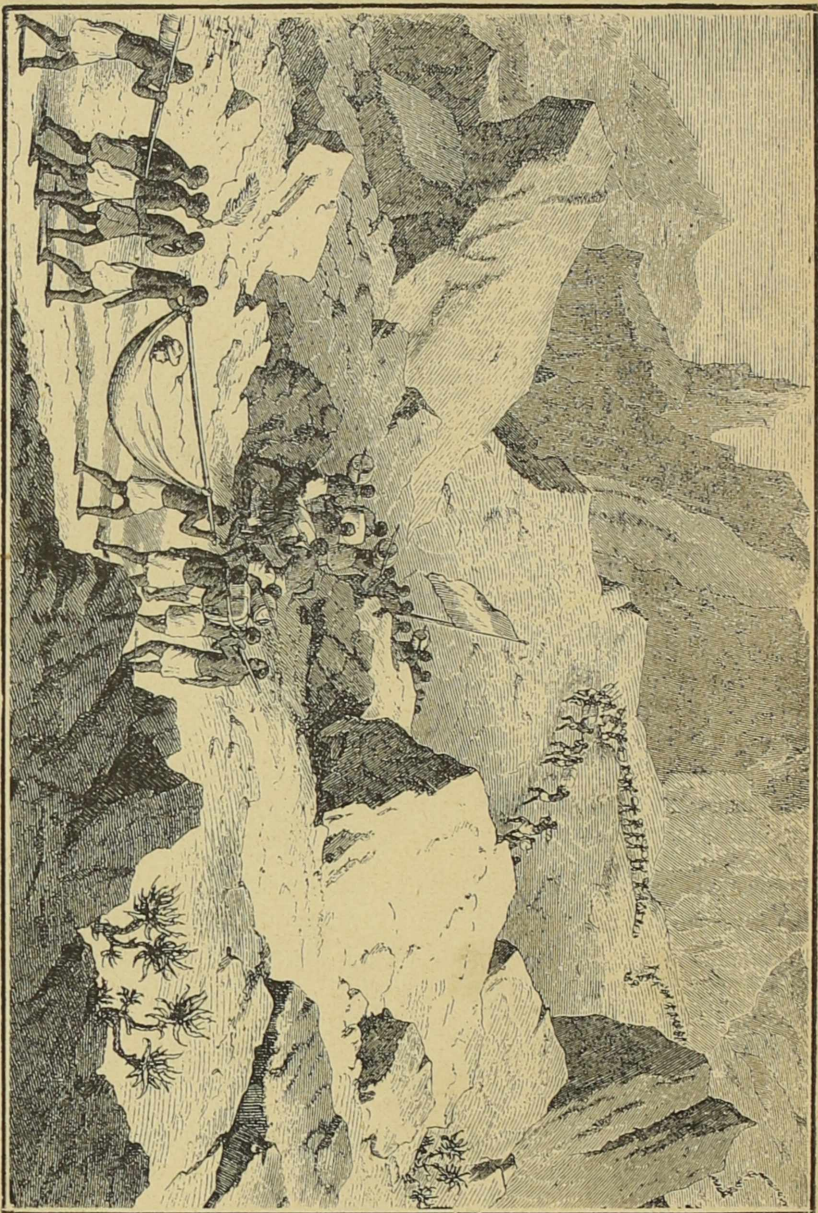
A nádas tavak között.

ván át volt szállítva, Magyar is elindult s a karavánt nemsokára vad fügefák árnyékában letelepedve találta. Most először látta ezt a sok embert így együtt. A legváltozatosabb csoportokban heverték vagy járkáltak a nagy térség fűvén. Itt rikító vörös, zöld, sárga és

más élénk színű új kelmébe öltözött, fekete s a zsirtól csillogó gyapjas hajú emberek, fehér és vörös színű üveggyöngyökkel diszített vékony hajfonadékokkal sétálnak föl s alá, s maguk bámulják meg magukat leginkább; amott csaknem egészen meztelen, vagy holmi vadállat kopott bőrébe öltözött csapatok gugognak terheik mellett, némán rágicsálva valami félig sült, szárított halfalaton. Ez utóbbiak nem tudtak a városban ruhát szerezni, azért teherhordásra szegődtek, s csak ha majd visszatérnek honukba, remélhetik, hogy a béren ruhát is szerezhetnek. Odébb mások erősen czivakodnak a földön elszórt szövetek körül, mert a közösen eladott árúcikkekért kapott portékán osztoznak; mindegyik számtalanszor megvizsgálja s megtapogatja a kapott szövetet, mígnem belenyügszik. Sokszor az osztozás jó móddal meg sem történhetik, s a heves szóváltás után verekedésre kerül a dolog annál is inkább, mert az élvezett pálinka is hevíti őket. Rövid fabuzogányukkal irgalmatlanul tapogatják meg egymásnak a gyapjas fejét, de komolyabb baj azért ritkán esik köztük. Az emberek mindezen zsi-bongásába a sertések rőfögése, a kecskék bégetése, a tyúkok kodácsolása belevegyül, melyeket mindenféle leöldösnek, s husukat a számtalan tűz mellett sütik. Magyar ezt a letelepedett karavánt egy nagy cigánytáborhoz hasonlítja.

Az este felé fölkerekedett karaván vagy két óra mulva egy kopár, sziklás hegylánczhoz ért, melynek gerinczén még az éjjel át kellett haladnia, hogy másnap délben iható vízhez érjen. A tájék vad és terméketlen, és csak a különféle alakokban feltornyosuló

A karaván átkelése a Bimba-hegyeken.

hegycsúcsok kölcsönöznek neki némi változatosságot. A meredek hegyeken és mély völgyeken fel- és levívő keskeny ösvény rakva van apró, gömbölyű s az ember lába alatt meg-megmozduló kövekkel, miért is az utazás nagyon bajos és fárasztó, gyakran pedig, kivált a lehágásokon, veszedelmes is. Azért a karaván csak lassan, egyenkint s végtelen hosszú vonalban elnyulva haladhatott előre, s minden lépten új meg új akadály hátráltatá előmenetelét. Ha valaki elől megbotlott vagy elesett, az utána következők mindjárt kénytelenek voltak megállapodni, mert a sokszor mindkét oldalról tátongó örvények lehetetlenné tettek minden kikerülést.

Magyarnak e lassu utazás kiállhatatlan volt, s a karavánnak elébe kerülni igyekezett. Ezen törekvése azonban hasztalan volt, sőt még nagyobb kellemetlenségnek is tette ki magát. Mig ugyanis szikláról sziklára mászott, hátrahagyva az ösvényen haladókat, nem ügyelt arra, vajjon rabszolgái követik-e az élelmi szerekkel és az ivó vízzel. Egy óráig mászkált a meredek sziklákon, anélkül, hogy a karavánnak elébe kerülhetett volna, így tehát ismét leszállt az ösvényen gyalogló sokaság közé, és csak most, hogy megszomjazott, vette észre, hogy rabszolgái elmaradtak tőle s nincsen ivóvize. Hiába kért azoktól, kik közelében voltak, fizetésért egy ital vizet, csak azon feleleter kapta, hogy nincs; miután pedig a nagyon hátra maradt rabszolgát nem volt türelme bevárni, tehát szomjasan előre ballagott. Hiába keresett némi kis árnyékot is, csak egyes félig elszáradt túskebokrokat és áloetőkéket talált itt-ott, az ösvény szélén pedig elszórt ember-

csontok fehérlettek, azon szerencsétlenek borzasztó sorsáról tanuskodva, kik a szomjtól és fáradságtól eltikkadva hátra maradnak.

Végre a forró nap lehanyatlott s hűvös est állt be. Az utazás most tűrhetőbb lett volna, ha a csakhamar bekövetkező sötétség a keskeny és egyenetlen uton való előrehaladást még lassubbá és bajosabbá nem teszi vala. Magyar némán és csendesen követé az előtte lépkedő teherhordókat, kik vigyázva és zajtalanul másztak előre. Az általános csendet csak olykor szakítá meg egy-egy helyéből kimozdult s a mély völgybe hömpölygő kőnek döbörgése, vagy megbotlott s elesett teherhordónak káromkodása.

Több mély és keskeny s a sötétség miatt borzasztónak látszó völgyön keresztülhaladván, éjfél tájban egy magaslatra ért, melyről az alatta szélesen elterülő Dambajal vizsongi völgyben pihenésre letelepedett karavánnak elszórt tüzeit pillantá meg. Éhségtől és szomjuságtól gyötörtetvén, a málháival előre ment udvarmestere után tudakozódott, mert nem igen remélhette, hogy az élelmi szereit vivő hátramaradt rabszolgáit megtalálja. De mindenki csak magával s a saját bajával volt elfoglalva, kérdezősködéseire senki sem válaszolt; mivel pedig vizet még most sem kaphatott, azért széttekintett, s közelében a tűz körül szunyókáló emberek mellett vízes kulacsot pillantván meg, azonnal mint a tigris prédáját, megragadá a kulacsot, s enyhítvén szomját odébb állott.

Az út melletti tüzek körül leheveredett emberektől udvarmestere hollétét kérdezve, mivel még nem tudta jól nyelvüket, hosszú válaszukat nem igen érthette

meg. Azért már szokásból is nagyon gyakran ismételteté a portugál kérdő szót: «Komo» azaz «micsoda?» s végre a feketék a tőle oly sokszor hallott szót kaczagással ismételték, s csakhamar az egész táborban általános lett a felkiáltás: «Itt megy Komo úr!» Igazi nevét még nem tudták, azért a véletlen által rá fogott nevet csakhamar általánosan elfogadták, s azután bármennyire igyekezett is igazi nevét nekik megmagyarázni és velük megszoktatni, mind hasztalan volt, a Komo név rajta maradt.

Még jó darab ideig botorkált a sötétben, míg végre több, tűz körül letelepezt csoporthoz érkezve, udvarmesterét teherhordóival együtt megtalálta, kik nem csekély bámulatra szintén mint «Komo urat» üdvözlétek.

Mursza, a karaván főnöke, ki szintén e helyen tanyázott, azonnal több falatot rakott elébe. Étvágását kielégítvén, elnyújtózkodott a földön és csakhamar mély álomba merült, melyből csak az udvarmester kiáltása: «Hajnalodik!» verte föl. Álomtól és fáradtságtól tántorogva folytatta útját; az utána jövő teherhordók, kik mentül előbb az ivó vízhez iparkodtak jutni, rúdjaikkal szüntelenül hátba ütötték s gyakran majdnem fölfordították. Végre a meghasadt hajnal eloszlatta a sötétséget, s mivel az út is kényelmesebb lett, azért hordóágyába szállt s így nyugodtan nézhette az elterülő kopár vidéket.

Most az ut mellett puskával és vasdárdával fölfegyverzett emberek voltak észrevehetőek, kik a karavánt bámulták. Azok, mint Magyar értesült, veszedelmes utonálló zsiványok, kik a karavánok által járt utak közelébe huzódnak és zsákmány után ólálkodnak.

Ha nincs módjuk, a karavánt annak fegyveres ereje miatt nyíltan megtámadni; bizonyos távolságban követik, s a gondatlanságból vagy fáradság miatt elmaradozókat összefogdossák s mint rabszolgákat elhurczolják. Ha pedig jó sikert várhatnak, az egész karavánt is megtámadják, minden oldalról körülfogják, az ellentállókat levagdadják, s ki gyors futással meg nem menekülhet, azt elfogják s összekötözve mint rabszolgát elhajtják.

Magyar utazása további folyamában még sokszor találkozott ilyen fegyveres rablócsapatokkal, s belátta, hogy csakis nagyobb tömegű, és kellő fegyveres erő fölött rendelkező karavánok képesek biztonságban e vidékeken áthaladni.

Öt órai fáradságos utazás után végre kiérték a sziklás, terméketlen vidékből, s ismét a Katambela folyóhoz érkezve, annak egy zuhatagjánál platánok árnyékában letelepedtek. Magyar egy kis erdőn át a folyóhoz sietett s a hat meter magasságból alázuhanó, tajtékozó hullámok szép látványában gyönyörködött.

Azalatt lassanként teherhordói is megérkeztek s tanyája közepén összehalmazták málhait, melyeket teljes rendben talált.

Csakhamar a lakatlan pusztaságot, melynek mély-séges csendjét csak a folyó zúgása szakítja meg kelle-mesen, a sürgő-forgó emberek zsibongása töltötte be. Tüzek lobogtak fel, s mindenfelől a pörkölődő hús csábító illatja csiklandozta meg az orrot. Magyar is derekasan falatozott, néhány pohár portói bort is hajtott fel, s ez az éjjeli utazás keserveit hamar elfeledteté vele.

Ebéd után a környéket tekintette meg. A völgyet körülvevő magaslatok kopár lejtőin csak fehérle szikla-

tömegeket látott, melyeknek gerinczein keresztül kellett majd menniök. Magyar kételkedve tapogatta lábszárait, vajjon képes lesz e majd a meredek lejtőkön felkapaszkodni. De azon gondolat, hogy a hová a 45 kilogramm súlyú áruval megrakott ember fel tud mászni, oda majd csak ő is feljut, ő, a ki könnyen van öltözve, s mindössze csak két pisztolylyal és egy vadászkéssel megterhelve, — kiveré fejéből az aggodalmat, s ismét a zuhataghoz ment, hol örömtelve legelteté szemét a felszálló vízködökben megtört napsugarak ragyogó szivárványain, melyeknek színeivel csak az ide-oda röpködő gyönyörű pillangók vetekedtek.

Másnap már korán reggel fölkerelkedett a karaván előcsapata, s utána ballagtak a teherhordók, minden rend nélkül, egymást taszigálva s megkerülve, hol előre sietve, hol hátra maradva. Magyar, hogy a keskeny hágókon egyenkint történő felkapaszkodással járó sok ácsorgást kikerülje, udvarmestere tanácsára hátra maradt tanyáján, s csak dél felé indult el számos fegyveres kíséretében, kik csekély ajándékért egész Binérszágig testőreivé szegődtek.

Három óráig tartott a szikláról sziklára föl- és levivő út, míg végre egy tágasabb hegytorkolatba utott, itt tuskés bokrok, kaktusok és agavék között elhaladva egy völgybe szállt le, hol embernyi magasságu, kétélű fűvön keresztül kellett utat törnie. E füves vidékből kiérvén, a napsugarakat egészen elfogó sűrű őserdőbe jutott. A nap már hanyatlott, az erdőben esti homály uralkodott, s a tárgyakat sötétzöld fátyol burkolta be. A levegőt az éjjeli szállásra elülő, különféle éneklő madarak zenéje töltötte el, időről-

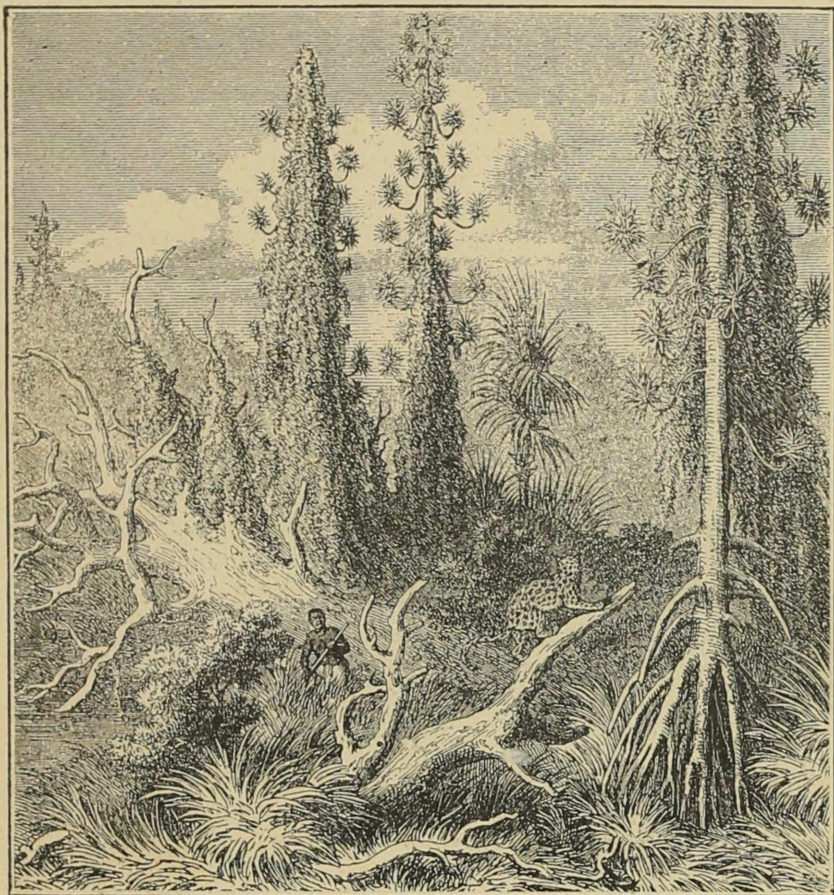
időre különösen a lappantyú egyszerű kiáltásai voltak hallhatók. Egy patak partján, ősi tölgyek körül telepedett le a karaván, s a fellobogó tüzek mellől nem-sokára a vizsángysi hangszer vaslemezeinek pengetése hallatszék, mely sajátságos zene késő éjjelig tartott.

A karaván korán reggel talpon volt s a sík földön futó keskeny úton haladt előre. Magyar vidáman követte a karaván utócsapatát, az éjjeli bő harmattól csepegő faágak alatt menve, s élvezve a sokféle virágokból áradó balzsamos illatot. Az óriási, ősi fákon kúszó növények futottak föl egészen a legfelső ágakig, azokat mintegy megkötözve; ledőlt, örök árnyékban fekvő, nedves s már félig rothadt fatuskók repedéseiben páfrányok és gombák tenyésztek, körülöttük pedig harangvirágok itatták kelyheikből a reggeli útjára indult erdei méheket. Az ágakon tarkaszínű madarak ringatóztak, kíváncsian pillantva le az alattuk elvonuló végtelen embersorra.

Déltájban kiértek a sűrű őserdőből, sík térre jutottak, melyet sok helyen roppant baobabfák árnyékoztak be. E helyen a karaván kis pihenőre letelepedett. Az e síkságot keletről határoló patak mellett fagalyakból épült és száraz fűvel fedett több kunyhót vett észre Magyar, melyek előtt emberek ácsorogtak. Ezek kopálmézga szedők voltak.

A hegyeken elterülő erdőségek bővelkednek a kopálmézgát izzadó fákkal, s minthogy e mézga, mely a mázolásnál használtatik, igen fontos kereskedelmi cikk, azért számos benszült foglalkozik gyűjtésével. Ez pedig így történik. A mézgafa törzsén és ágain kisebb-nagyobb dudorodások vannak, s ezek repedé-

sein szivárog ki a mézganedv, mely cseppekben a földre hullván, lassankint egy meternyi mélységre

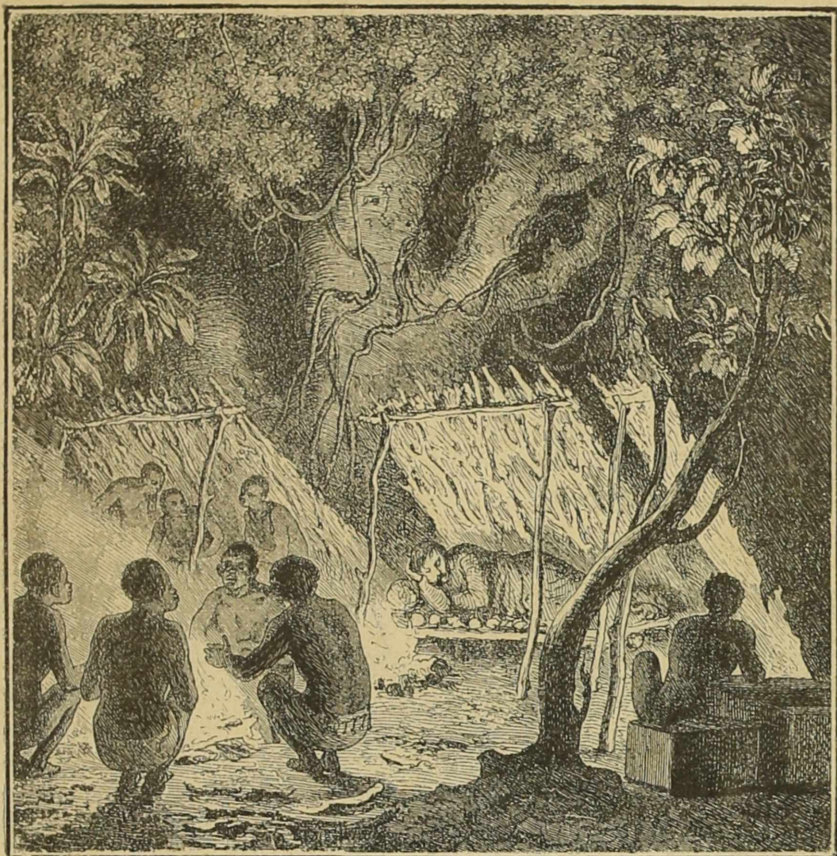

Erdőrészlet kúszó növényekkel.

behat, hol azután tökéletesen megsűrűsödik s színe pár év múlva egészen sárgává lesz. Ily állapotban ássák ki a földből, néha több kilogramm nehéz dara-

bokban. De nem mindég egészen tiszta és sárga, gyakran igen földes és átlátszatlan szürke, sőt fekete színű, kivált akkor, mikor lecsepegése után hamar ássák ki, s nem volt elég ideje a szükséges mélységre hatni s ott a földes részekről megtisztulni. Azért a kopálmézgának a kereskedésben különböző ára is van. Minthogy pedig már huzamos idő óta nagyszámu szedők foglalkoznak gyűjtésével, a magától kicsorgott nedv már nem elégséges, miért is a fa törzsén bal-tával vágásokat tesznek, melyeken a nedv csakhamar bőven kiszivárog. Ez mintegy három hónapig tart, ekkor a nyilások berekednek, s a fa egészen elszárad. A mézgafa közép nagyságu, kérge szürkés, levelei ke-rekek, simák és haragos zöldek.

A kis pihenő után a karaván útját folytatta, s Magyar is vele gyalogolt. Estefelé mély vízmosások által össze vissza barázdált síkságon éjjeli szállásra települtek, de sokan, kivált a teherhordók, előre siettek s éjjel is folytatták utazásukat, hogy mentül előbb az emberlakta vidéket elérjék, hol élelmiszereket vásárolhatnak, melyeknek már fogyatékán voltak. Mert hát úgy van, hogy a feketék nem igen előrelátók s hamar elköltik, mit több napra kellene felosztaniok, közmondásuk azt tartván, hogy: «Adj a száznak enni eleget, mert holnap azt tenni a halál megtilthatja.» Igaz, ha nincs mit enniök, könnyen beérik egy-két kanál kukoriczával vagy manioklisztrel több napra is s folytatják utjokat; de ha sokáig koplalnak, természetesen elgyöngülnek s ellankadva hátra maradoznak, s ott hálnak meg, vagy pedig a zsákmányt leső s a karavánt nyomban követő rablók kezébe esnek terheikkel együtt.

Erdei tanya.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Magyart dallal és zenével fogadják, majd pedig a karaván főnökévé választják. Látogatás Nangolo főnöknél. A mézmadár.

Már hajnal hasadta előtt talpra kelt a karaván s szapora léptekkel sietett előre a népes helyek felé.

A kopár hegycsúcsokkal szembetűnő ellentétet

képezett az a gazdag növényzet, mely a völgyben mindenfelé díszlett. Egyik erdőcske után a másik következett, míg végre egy élénk színű ruhákba öltözött embercsoportra bukkantak.

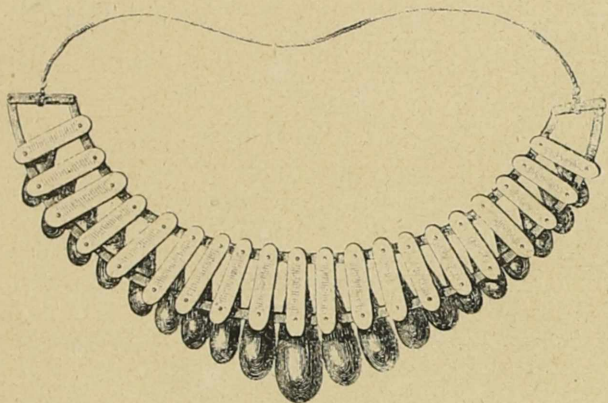
Midőn Magyar feléjük közeledett, egyszerre erős zene szólalt meg, melynek hangjai nem éppen kellemtelenül hatottak reá, Marimbaművészek voltak, akik, megérezvén a fehér vendég pálinkás hordóinak szagát, hangversenyt rögtönöztek, hogy a Komo úr kedélyét már az úton is zenéjükkel földerítsék, és őt bőkezűsége birják. A zenészek kísérői körbe állottak, s egy üdvözlő dalt énekeltek, melynek körülbelül ez volt a tartalma magyarul:

«Komo úr megérkezett most
Közénk és földünkre;
Elhagyá a várost,
Könnyen léptetve előre
Hegyen, erdön keresztül,
Hozva nekünk égett bort,
Szöveteket és lőport.
Üdvözölve legyen ő
Isten oltalmában élendő».

Hordóágyából kiszállva, Magyar a tetszés kifejezésével hallgatta a dicséretére költött afrikai dalt, s némi aggodalommal olvasta meg a zene- és énekkar tagjainak számát, mert ehhez kellett majd ezen különös megtiszteltetésének díjául a pálinkás üvegek számát mérnie.

A marimba a délafrikai népeknél nagyon divatos hangszer. Félkerek, egymástól arasznyira szétálló két

faabroncsból áll, melyekre vadállat nyers bőréből hasított két keskeny szíj van feszítve. Erre valami 30, csak arasznyi hosszú, vékony falemez van erősítve, minden lemezke közt egy-egy hüvelyknyi köz maradván. A falemezek alatt s az említett két abroncs között valami 30, fokunkint kisebb meg kisebb, hosszúkas gömbölyű kivált tök van kötve, s ezek oldalán félhüvelyknyi lyuk van, mely erős szövetű, fehér

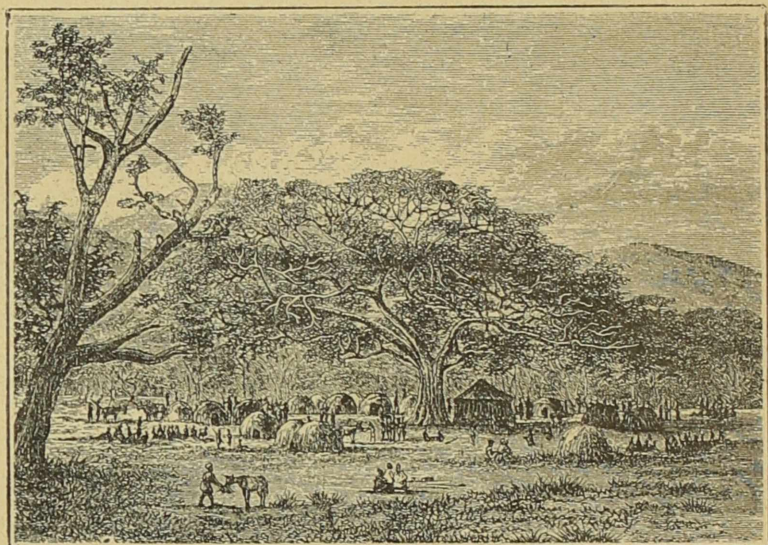
A marimba hangszer.

színű selyemhálóval van bevonva. A hangszer bőrszíjon függ a zenész válláról s elől a hasra nehezedik; ekkor a falemezek vízszintes irányban vannak, s ezeket veri a zenész dobverőkhöz hasonló két botocskával olyformán mint a czimbalom húrjait. A lemezek hangja az üres tököktől visszaveretve hat fel, s habár kissé tompa, mégsem kellemetlen, kivált ha ügyes kéz pengeti.

Jó darabig hallgatta Magyar e zenészeket, végre

hátat fordított nekik s útját folytatta. De a művészek nyomában maradtak, mert tanyájukon remélték díjukat megkapni.

Egy órai gyalogolás után meredek lejtőn leszállva egészen kiértek a hegyszorosból s tiszta vízű patakon átkelve rengeteg erdőkkel környezett síkságra jutottak,

Táborozás.

melyen szép növényzet díszlett. A síkságot környező hegyek oldalain mint sasfészkek voltak láthatók az ott épült kisebb nagyobb helységek házai, melyek a síkságból szelíden emelkedő hegyeknek regényes szint kölcsönöztek. A sűrű bambuszligeten túlról már a letelepedett karaván zajgása volt hallható, s délután

3 és 4 óra közt Magyar is megérkezett az új tanyán. Udvarmestere a teherhordók segítségével már kunyhót is készített volt a számára. Mihelyest észrevette, azonnal feléje sietett s elvezette a házához. Ez egy óriási baobab fa alatt állott, s Magyar annyival is inkább meg volt vele elégedve, mivel már ágát is ott találta, mely földbe vert alacsony ágakra keresztbe rakott galyakból, s az ezekre bőven halmozott szénából volt készítve.

A tábor többi kunyhói körül, hová e vidék lakói néhány marhát, juhokat, szárnyasokat és más egyebeket hoztak eladás vagyis becserélés végett, igen mozgalmas élet uralkodott; de Magyar most jobbnak találta leheverni s a 8 órai gyalogolás fáradalmait kipihenni.

Estefelé Mursza, a karaván főnöke, az udvarmester s néhány más előkelőbb személy kíséretében Magyar kunyhójába lépett, s tudtára adta, hogy ő a «fehér ember» társaságában többé nem jelenhet meg mint főnök a különféle, útlejtekbe eső országok fejedelmei és azok küldöttjei előtt, azért a többi vénnek közmegegyezésével reá ruházza az ő főnöki rangját, s hozzátevő, hogy szükség esetén tanácsával majd segítségére lesz. E föltétellel Magyar elfogadta a reá ruházott méltóságot.

Másnap reggel az előkelőbb utazók ünneplő ruhában s fegyveresen megjelentek a szabad téren, s körben leültek a földre, hogy Magyarra várakozzanak. Ezután Magyar is megjelent köztük, s a rabszolgája által utána hordott négy lábú alacsony széken foglalt helyet, melléje ült egyfelől az udvarmestere, másfelő

pedig tolmácsa. Most a vének egyike kétszer tapsolt s az udvarmesterhez fordulva háromszor mondá: «Békesség veled!» Ezután élénk taglejtések közt mondott beszédében előadta, mint kell a rabló népek lakta vidékeken az utazást rendezni, és a vámokat helyesen kimérni, hogy a fejedelmek és főnökök panasza ne találjanak okot, s népeik a szükséges élelmi szereket a karavántól meg ne tagadják.

Harmadik napon, mikor a karaván még mindég a szükséges élelmi szerek beszerzésével és egyéb előkészületekkel foglalatoskodott, Kiszángysi tartomány főnökének küldöttjei érkeztek a táborba a vám beszédére. Négyen voltak, jól megtermett, izmos emberek puskákkal fölfegyverkezve. A karavánhoz főnökük nevében hosszú üdvözlő beszédet intéztek, Magyarnek pedig, mint új vendégnek, ökröt hoztak ajándékol, hozzátévén, hogy urok szeretne vele megismerkedni és vele barátságot kötni, miért is kéreti, jelenne meg székhelyén. Magyar úgy vélekedvén, hogy a barátságos főnök alighanem megtudta, hogy 20 hordócska pálinkája van, megköszönte a kitüntető ajándékot, s megígérte nekik, hogy majd velük együtt elmegy főnökükhöz s személyesen megviszi neki a vámot. Miután azonban gyakran megtörténik, hogy e főnökök a hozzájuk érkezett jövevényt bármily csekély okból fogolylyá teszik, és csak nagy váltságdíj árán adják ki ismét, Magyar jónak találta 100 fegyveres embert is magával vinni.

Egy meredek hegyre fölkapaszkodva gyönyörű síkság terült el előttük. A buja növényzet között mindenfelé kígyózó patakok ezüst szalagjai csillogtak,

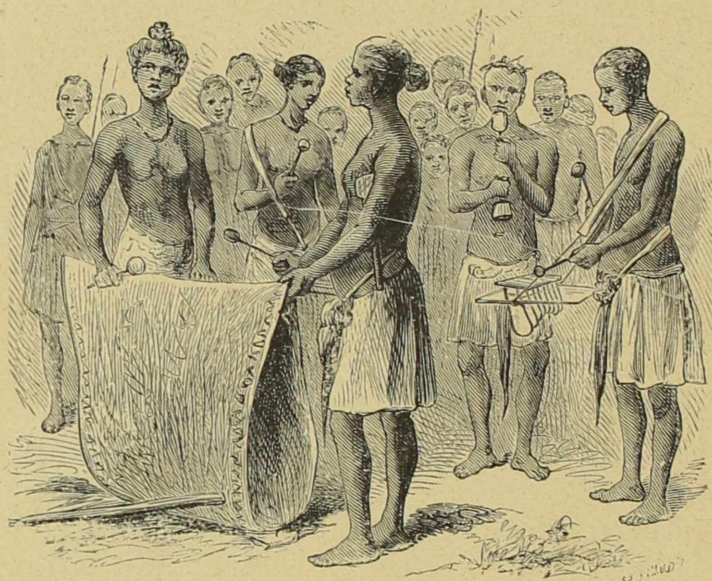
bujósdit játszva az itt is, ott is sötétlő kis berkekben.

A főnök székhelyére érve, a kíváncsi sokaság már a kunyhók előtt ácsorgott, hogy különösen Magyarat megbámulják; a fiuk és leányok pedig közeléből elfutva egyre kiáltották: «Biz ez fehér ember! Biz ez fehér ember!» A fejedelem háza valamilyen nagyobb volt a többinél, s annak udvarába érve, a fejedelem több feleségével már várakozott Magyarra; négylábú alacsony széken ült, az őt környező sokaság pedig a földön guggolt.

Nángoló, a főnök, körülbelül 45 éves, szálas, izmos ember volt, durva arczvonásokkal, de barátságosan fénylő szemekkel. Hosszú, vörös, ezüst paszomántokkal megrakott kabát volt rajta, fején kopott portugall tábornoki süveg ült, úgy hogy Magyarnek olyannak tetszett, mint egy svájci kapús, annál is inkább, mint-hogy kezében hosszú, fehér érczgombos bot is volt. Magyar közvetlen közelében foglalt helyet. A szokásos «Békesség veled!» üdvözlés után Magyar és kísérői részére számos korsóban sört hozatott, s mikor ezt elfogyasztották, hosszú beszédet intézett Magyarhoz, melyben elmondá, hogy közte és a tartományán keresztül utazó karavánok között régóta barátságos viszony áll fenn, mely soha meg nem háborítottatott, s hogy azért vele, Magyarral is barátságot óhajt kötni, és jónak találta ezt személyesen tudtára adni. Beszédjét két tapssal és e szavakkal végezte: «Nincs több mondani valóm!» A tapsokat az egész sokaság egy-egy fejhajtással ismételte.

Megköszönvén a szíves fogadtatást, Magyar enge-

delmet kért, hogy a vámot és a saját ajándékát átadhassa. A vám a következőkből állott: $7\frac{1}{2}$ méter sötétkék pamutszövet, ugyanannyi kék alapon fehér virágú kelme, ugyanannyi élénk színű virágos szövet, 23 méter fehér és kék koczkás szövet, 3 kilogramm lőpor, 40 levél papiros töltényekre, 10 üveg

pálinka. Az ajándék pedig kétannyit ért, mint a kapott ökör.

Mindezen tárgyakat kirakták a főnök előtt a földön, azután egyik tisztviselője egyenkint megvizsgálta és megméri azokat. Minden üveg pálinkából előbb Magyar udvarmestere hörpöntett egyet, s csak azután adta át a főnöknek, ki szó nélkül maga elé a földre

rakta. A főnök végre kijelentette, hogy a vámmal és az ajándékkal meg van elégedve, s ismét sört osztott ki, mire nagy dáridó, zene és táncz következett. Magyar, délafrikai szokás szerint, minden búcsúzás nélkül távozott kísérvőivel, s késő délután a táborba érkezve, már mindent késznek talált a holnapi elutazásra.

Jókor reggel fölkerekedett a karaván, s útra kelvén, éjszakkeletnek tartott. Nem messze a tanyától sírhantokra találtak, a földbe szúrt lobogó arról tanuskodott, hogy csak nem rég hanyattak. Magyar kísérvőtől megtudta, hogy a hantok alatt nyugvók a karavánhoz tartoztak, s mértékletlenségük miatt vérhasba esve haltak el.

Az elmúlt éjjel egy kis eső esett, azért a reggeli levegő igen tiszta és friss volt. A körülfekvő hegyek oldalait borító erdőből nedves ködök szálltak föl, s megmelegülve a kelő nap sugaraíttól, mint kékes-szürke felhők lebegtek a magasban.

A Lu-szol folyón átgázolva, és homokos, köves, alacsony tüskékkel benőtt vidéken mindig a folyó mellett haladva, egy hegyszorosba értek, melynek nedves, a folyótól gyakran elöntött földén igen buja és változatos növényzetet találtak, s az ember magasságát jóval meghaladó fűvön csak nagynehezen lehetett keresztül vergődni. Majd sűrű erdőbe értek, hol a mély völgyben sebesen rohanó folyó zúgása, és a vidék üde levegője annyira gyönyörködtették Magyart, hogy nemcsak hogy nem únt bele az utazásba, de sőt mindinkább élvezetesebbnek találta azt.

Magasabb fensíkra jutva, Magyar két magasra

nyuló hegyes gránit sziklát pillantott meg. A «gazella szarvai!» kiálták kísérői. E sziklacsúcsok tövében szokott a karaván éjjelre megszállni.

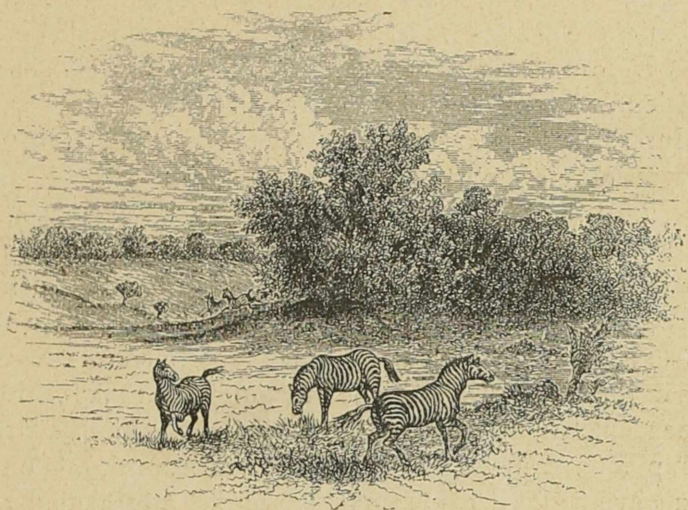

Erdőrészlet.

Este erős villámlással és mennydörgéssel nagy zápor állott be, mely azután csendesen permetező esővé változott, úgy hogy mikor útjokat másnap reggel foly-

tatták, a felázott agyagos talaj igen sikamlós volt, és csak nagy bajjal lehetett előre haladni. Itt is gyakran hallatszottak az elcsúszott és elesett teherhordók káromkodásai, miket társaik hangos tréfákkal és kacagással kísérték.

A hegyes vidékből kiérve, végtelen síkság terült el Magyar szemei előtt, gyönyörű mezőkkel, me-

Legelésző zebraák.

lyekből dalos pacsirták szálltak föl a tiszta légbe . .
s Magyarnek távol hazája, virágos rétei jutottak eszébe. Egy kis domb alatt, melyet sűrű cserjés szegélyezett, csíkos zebraák legelésztek, s a karaván zajától csakhamar felriadva, magasra nyújtott fejjel a karavánra bámultak, azután pedig hirtelen iramodással a cserésbe menekültek.

A cserjés mellett elhaladva, a karaván olyan erdőbe ért, minőt Magyar még nem látott. A magas törzsű, szép sugár fáknak csaknem vízszintesen kinyúló ágai egymásba fogództak s lombos sátort képeztek, mely alatt a föld bársonyhoz hasonló gyenge füvel volt benőve; e pázsitot pedig fehér, piros, sárga és kék virágok tarkították, illatos szőnyeggé varázsolva a talaj felületét, a minőt a paloták leggazdagabb urai sem szerezhetnek ezüstön, aranyon és drága áron.

E pompás szőnyegen haladva, egyszerre csak egy tétlenül ácsorgó embercsoportra bukkant Magyar, s Mursza, a volt karavánfőnök, elébe sietett és mosolyogva mutatott egy közel álló fára, mondván: «Komo úr, nézd a mézmadarat!» Magyar oda tekintvén, a hová Mursza mutatott, s honnan «krr, krr» hangokat hallott, verébnél valamivel nagyobb, rozsdá színű madarat pillantott meg.

«Komo úr!» mondá egyik teherhordója, — «te már többször pálinkával jól tartottál bennünket, most meg én mézzel fogok neked szolgálni. A mézmadarat én pillantottam meg először, azért a méz, a mit találunk, az enyém; ha itt meg akarsz várni, míg a madarat követve a méhesre akadunk s azt kiszedjük, a méznek egy részét neked adom.»

Magyar kíváncsi lévén megtudni, vajjon igaz-e az, mit a mézmadárról mondanak, hogy t. i. ha az erdőben utast megpillant, erős «krr» hangon magára vonja figyelmét, s ha az őt követi, előbbre repül a méhtanya irányában, s a kaptár közelében álló fára ül, — többed magával a kiáltozó madár után indult. Ez, valahányszor közelébe jöttek, még erősebben krrezett,

aztán fölröpült s odább szállt, s bizonyos távolságra ismét egy ágra ült, mintegy rájuk várakozva. Magyar már bánni kezdte, hogy a feketéknek oly könnyen hitt, s mindinkább kételkedett benne, hogy a madarat utólérhessék, vagy repülését követve mézre találhasanak. Aggódni is kezdett, hogy nagyon elmaradnak a karavántól, s könnyen valami baj érheti őket. Azért ismételve felhívta a feketéket, hagyjanak fel a kereséssel, — de hiába, azok nem hallgattak reá, s így kénytelen volt akarata ellenére is velük menni. Miután a madarat több mint félóraig követték, magas fát pillantottak meg, melyet a madár repülve többször megkerült, s azután egy ágára letelepedett. Magyar kísérői mindjárt a fa alá siettek, egyikük száraz gazzal tüzet csinált, s azután az egész fát aljától tetejéig sűrű füstfellegbe borították. Ekkép kifüstölték a méheket, azután baltáikkal levágták a fát, s ott, hol a méhek bejárása volt, felhasították azt.

Hazájában látott ugyan Magyar mézzel telt kaptárokat felbontani, de azon kaptárok tartalma annyi, mint a semmi azon méztömeghez képest, melyet itt a fa odvában találtak. Kísérői fekete kezéről csak úgy csurgott a legszebb színméz, mindnyájan jóllaktak s még nyolcz nagy korsót töltöttek tele a viaszostul kivett mézzel, pedig nagyon vigyázatlanul szedték ki, s igen sokat elpocsékoltak. A legszebb lépet, régi szokás szerint, a fa tuskójára tették a jótékony madár számára, ki őket odavezette.

Estefelé a Kalmanda folyón készített új gyaloghidon átkelve, a karavánt már letelepedve találták, s alig hogy Magyar kunyhójában elrendezkedett, sűrű

felhők tornyosultak fel, és erős villámlás és mennydörgés állott be. Csakhamar oly égiháború keletkezett, hogy Magyar minden pillanatban azt vélte, hogy a dühös szélvész és árviz házikóstul elviszi. De már egy óra mulva csak lassú cseppekben hullott az eső, mire Magyar csakhamar mély álomba merült.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Lumbo elbeszélése a szerencsétlen kirándulásról. — Bivaly-
vadászat. — Sáskaeső. — A fehér ember sirdombja. —
Istenitélet.

A reggel ködös volt és nedves, s az erdő szélén haladván, Magyar egészen átázott a lehulló cseppektől s annyira fázott, hogy a napnak melegítő sugarait nagyon is megkivánta.

A hosszan elnyúlt karaván egyes csoportokra oszlott, az ismerősök egymáshoz huzódtak, hogy beszélgetéssel és tréfákkal töltsék az időt. Magyar egy érdekes párbeszédet figyelt meg.

«Lumbo», mondá az egyik fekete, — «miféle árukat vittél magaddal ez alkalommal Benguelába?»

«Két elefántcsontot.»

«Sokat nyertél-e rajta, mikor eladtad?»

«Nagyon keveset, mert a ravasz fehér az alku előtt sok pálinkát adott, s miután már félig el voltam ázva, mikor az alku meglett, úgy hiszem, hogy megcsalt.»

«Hát hogy tudtál olyan bárgyu lenni, — nem tudod, hogy a fehérek ravaszok? S most miféle árút viszel magaddal?»

«Nyolcz vég szövetet s fél hordó lőport.»

«Annyit viszek én is, azért majd hazulról együtt mehetünk el a zambuellákhoz viaszt vásárolni.»

«Én részemről soha többé oda nem megyek,» felelé Lumbo, — «mert eliszonyodom, ha csak rágon-dolok arra a vidékre.»

«No ugyan miért?»

«Hát nem tudod, hogy tavaly az átkozott zam-buellák minden portékámat elrabolták, s hogy a ma-gam bőrét is alig tudtam megmenteni?»

«Erről valóban még semmitsem hallottam, beszél-d el hát Lumbo!»

«Az esőzések kezdetével, Kahombo sógorommal s több szomszédom társaságában, összesen vagy húszan voltunk, szövetekkel és lőporral megrakodva elindul-tunk Bihéből s tizenkét napi utazással a zambuellák földjére érkeztünk, a hol egy helység mellett tanyát ütöttünk. Lefizetvén a vámot, a főnökkel és népével legott barátságos viszonyba léptünk. Soha jobb dol-gunk nem volt, mint akkor; a vásár jól ütött be, s azonfelül még vadhúst is kaptunk naponként ajándékba. A főnök azonban meg volt babonázva, fél lába nyomorék volt s e miatt igen szenvedett. Többször be-szélgetett velünk nyavalyájáról, s jó fizetést ígért, ha valamelyikünk meg tudná gyógyítani. Egy alkalommal, mikor csak magunk voltunk bihéiek, sógorom azza-állt elő, hogy ő majd jóslónak adja ki magát, s gyó-gyítani fogja a főnököt, a miért majd viaszban busás

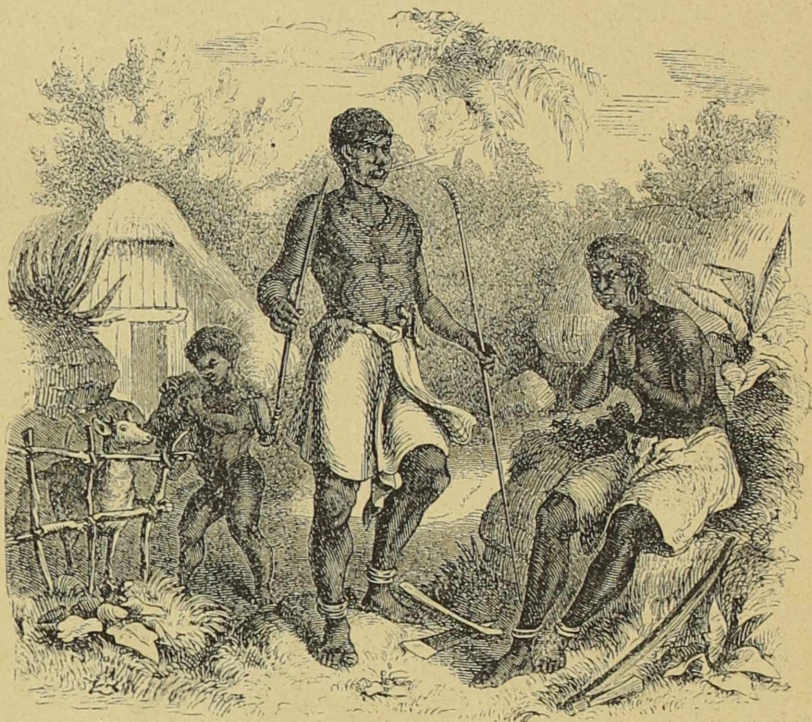
ajándékot kapunk. Nekünk tetszett a terv, és sógorom ezután vagy két hetet töltött a főnök házában, s valahányszor onnan visszajött, mindig néhány jókora darab viaszt is hozott magával.

De a zambuella alkalmasint megirigylették tőlünk a kapott ajándékot, s főnöküket újra megbabonázták, úgy hogy ez egyszerre csak ellenséges indulattal viselkedett irányunkban. Egyszer korán reggel több zambuella nyilakkal és dárdákkal fölfegyverkezve tanyánkra rontott, s bennünket megragadva és megkötözve a főnök elé hurczoltak. Ez nagy késsel kezében azzal fenyegetődött, hogy nyakunkat elmetszi, ha azonnal ki nem valljuk, melyikünk varázsló, mert nyavalyája nem hogy enyhült volna, de sőt inkább mérgesebb lett. Megrémülve és siránkozva esküdöztünk, hogy ártatlanok vagyunk, és sógorom még hozzátevén, ha orvosságai nem használnak, azt bizonyosan valamely zambuella varázsló káros befolyásának kell tulajdonítani. Alig ejté ki e szokat, dühösen ránk kiáltottak: «Hazugság! Hazugság! A bihéiek mind varázslók!» Erre a főnök így szólt hozzánk: «Mindjárt egész bizonyossággal megtudom, vajjon varázslók vagy ártatlan emberek vagytok-e? Menjünk a folyó partjára!»

Hiába kértük, ittassa meg velünk az istenitéleti italt, mely ártatlanságunkat be fogja bizonyítani; ő erre hidegen csak azt felelte, hogy az sok időbe kerül, s ő nem várhat oly sokáig. Így hát hátrakötött kezekkel, a mint voltunk, a folyóhoz vittek, s mi a legrosszabbra lehattünk elkészülve.

A folyóhoz érve, a főnök azt parancsolta, hogy gyékényt terítsenek a víz színére. Azután felénk for-

dúlva így szólt: «Most ti mindnyájan e gyékényre fogtok állani, s ha ez alattatok el nem merül, úgy ez annak lesz a jele, hogy ártatlanok vagytok; ha pedig elmerül, akkor bizonyos, hogy varázslók vagytok mind-

Neger család.

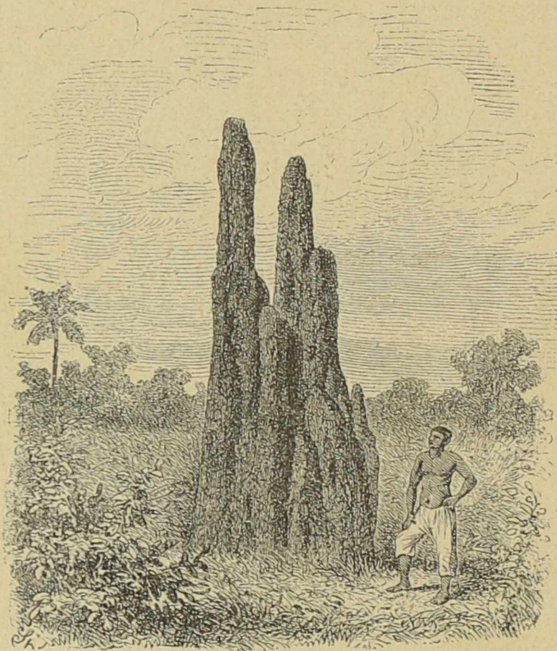
annyian.» Hiába szabadkoztunk, hogy ez nem törvényes próba; mert mikor egyikünk sem akart a gyékényre állni, a zambuellák vad kiáltások között a közel hídra hurczoltak bennünket s onnan egyenkint a mély folyóba taszítottak.

Mi lett társaimból, nem tudom, alkalmasint a krokodilusok falták fel; nekem sikerült a víz alatt kezeimet a kötelékből kiszabadítani s a túlsó partra úszni, hol a sűrű nád közé menekültem. Itt késő éjjelig elrejtve maradtam, dideregve a hidegtől s minden pillanatban attól rettegve, hogy valami éhes krokodil elkap. Végre kimásztam, s a csillagok állásából ítélve Bihének vettem utamat. Sok vesződéssel végre kimenekültem a zambuellák országából, s nyolcz napi bujdosás után hazaérkeztem. De itt semmin sem volt, mivel magamat s öt feleségemet ruházhattam volna; egy jóslót megkérdeztem, vajjon ki az oka az én sógorom s többi társaim halálának? Kisült, hogy egy szomszédom volt a varázsló, tehát birság fejében tőle egy ökröt s négy rabszolgát kaptam. Az ökröt és egy rabszolgát a jóslónak adtam, a többi 3 rabszolga árán pedig ruhát szereztem a magam és családom számára, s azonfölül a kereskedés folytatására két elefántagyarat is vettem, melyeket Benguelába vittem, hol mint tudod, a fehérek már nem akarnak rabszolgát venni hanem csak viaszt és elefántcsontot vásárolnak.»

Ez Lumbo elbeszélése, mely többi közt híven jellemzi a feketék nyereségvágyát, melynek kielégítésére mindent képesek elkövetni, az atya eladja gyermekét, a gyermek szüléit, a testvérek egymást adják el, de előbb varázslóknak ítéltetik el őket.

Magyar, figyelve a Lumbó hosszas elbeszélésére, észre sem vette, hogy az erdőt már elhagyták s nyílt gyepre értek. A térségen számtalan magas fehér-hangyaboly volt látható, mint valamely nagy kiterjedésű város omladékai.

Nemsokára mindinkább alacsonyodó mélyedésbe jutottak, hol sűrű bambusz nád között egy patak hömpölygette zavaros hullámain. E patak mellett a karaván letelepedett, mert a karaván vadászai vadbi-valy csordát találtak, s mivel a húskészlet már fogya-

Óriási hangyabolyok.

tékán volt, engedélyt kértek Magyarától a vadászatra. Eddigelé csak nagy távolról volt Magyarnek alkalmá egyes vadállatokat legelészni látni, mert a karaván utazása nagy zaj között történik, mely az állatokat már messziről elriasztja. Most maga is részt óhajtván

venni a vadászatban, a kért engedélyt megadta; Mursza és az udvarmester iparkodtak ugyan őt lebeszélni a szerintük veszedelmes vadászatról, de Magyar nem hajtott a szavukra.

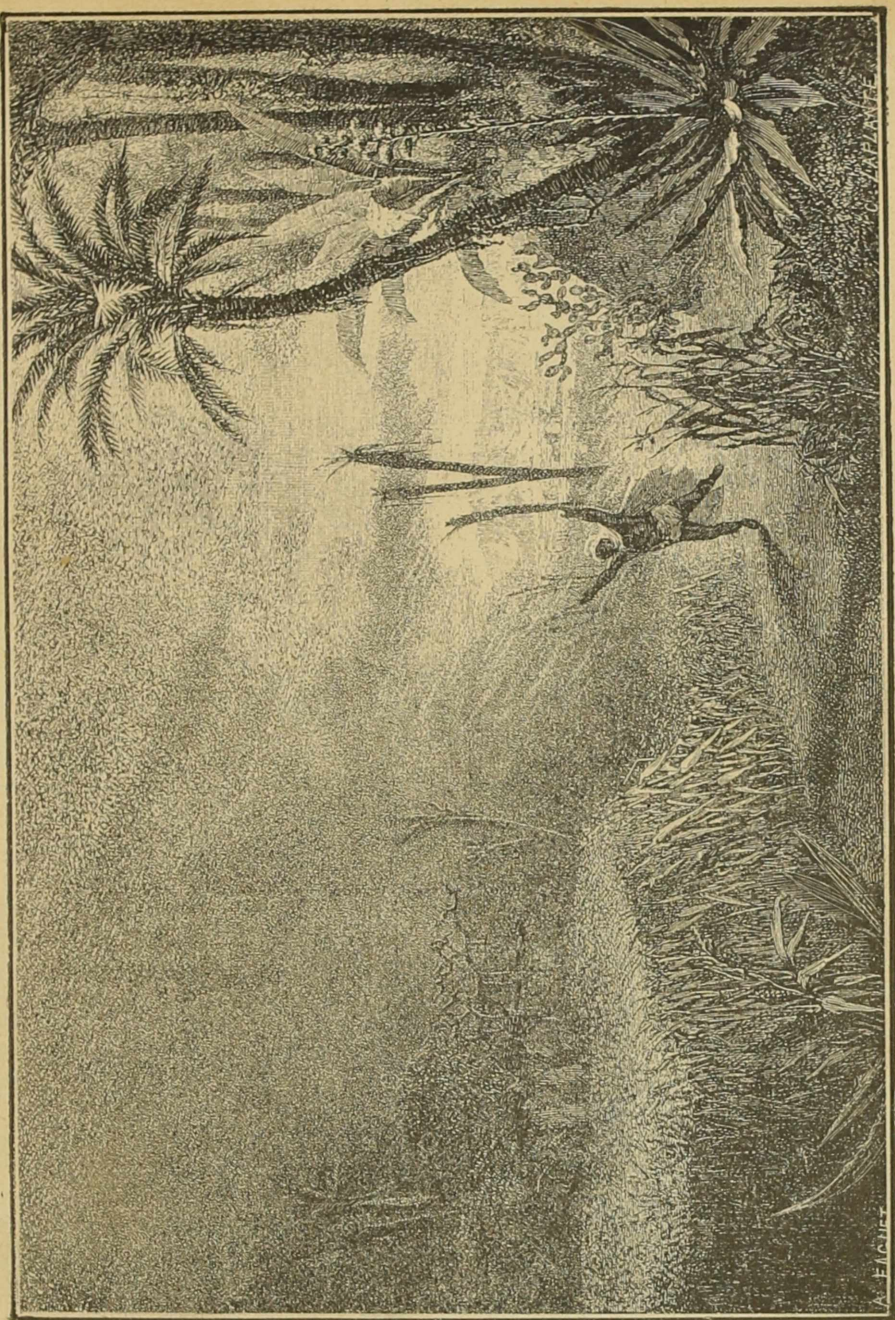
Fél órai keresés után, csakugyan egy jókora bivaly-falkára találtak, melynek állatai részint legelészték, részint a fűben heverték. A bivalyoknak igen éles szaglásuk van, azért csak szél ellenében lehet őket megközelíteni. Tehát a magas csalit között rejtőzködve, megkerülték őket, anélkül, hogy észrevétettek volna.

Magyar felütvén fejét, megpillantá az izmos, felette vad és ijesztő külsejű állatokat, s egyszerre minden vadászati kedvét elvesztette. Már csak a maga védelmére gondolt. Visszafordulni már nem lehetett, tehát a hangyabolyok egyikére menekült. Midőn vadásztársai, kik vagy negyvenen voltak, ezt észrevették, eleget intettek, menjen le onnan a domb tetejéről, mert a bivalyok már puskalövésen túl vannak, s máris meglátván őt, fejüket felütik, s ijesztően tüsszögnek. De ő nem hallgatott az intésekre. Társai tehát csakhamar elsütötték fegyvereiket, mire néhány állat összerogyott, a többiek pedig dühösen tüsszögve s farkukat magasan csóválva, villámsebességgel feléje rohantak. A vadászok kiáltoztak: «Komó úr, lödd agyon, lödd agyon!» De bizony Komó úr nem lőtt. Az ijedelem egészen megbénította, a puskát sem bírta kezébe fogni. Nem volt félénk természetű, s ezt már fiukorában is bebizonyította ott a nádasok között, — de most először látván ezeket a rettenetes állatokat, melyekhez, ha van, csak az ördög hasonlíthat, — eszméletét elvesztette. Szerencsére mellette robogtak el, s ő lassacskán ismét magá-

hoz tért. Most látta, hogy társai is a hangyadombokra felmenekültek, hogy a dühösen elrohanó bivalyoktól el ne gázoltassanak. Hetet elejtettek, a többit elszalasztották. Magyar egyetlen egy lövést sem tett, s ezen eléggé bosszánkodott; nehogy azonban szégyenben maradjon a feketék előtt, kik minden európaiat bátor és ügyes embernek tartanak, cselhez folyamodott: fegyvere sárkányából kivevén a tűzkövet, azt mondá, hogy azért nem tudott löni, mert elveszett a tűzköve, — s a magyar vitézseg meg volt mentve — A vadászok között most a préda miatt szóváltás keletkezett, mert sok lövés egyszerre esvén, kiki azt állította, hogy az ő golyója talált. Egyedül Magyarnek nem kellett vitatkoznia, mert ő biztos volt benne, hogy semmitsem lőtt.

Csakhamar sokan jöttek a karavántól, kik az elejtett bivalyok vastag bőrét lenyúzták, a húst darabokra vagdalták és a karavánhoz vitték. Szokás szerint a húst a karaván előjárói között osztották fel, s Magyar-nak is jutott egy hátulsó negyed. A bivalyhús, bár jól megfőzve is kemény s kissé kesernyés ízű, Magyar-nak, mivel jó étvágya volt, ízlett.

Másnap délben, a mint a karaván eltikkadtan gyalogolt, egyszerre sok méhraj zúgásához hasonló tompa moraj üté meg Magyar fülét, s a mint felpillantott, fejük felett egy óriási sáskasereg mint sötét felleg tünt fel. Számtalanon mint sűrű eső úgy hullottak le a földre. Azonnal nagy lármá és zűrzavar támadt a karavánban, a teherhordók letették málháikat és elszédtek. Kiki örült a váratlan szerencsének, mert a lehullott sáskákat fölszedve, jó élelmi szerhez jutottak.

Sáskafelhő.

Magyar kérdéseire a feketék azt felelték, hogy a pirított sáskának jó rákíze van. El is tettek belőle utra-valóul annyit, amennyit csak elbirtak.

A Nyánza folyóhoz érve, hogy rajta átkelhessenek, hidat kellett verni. Csakhamar számosan a túlsó partra úsztak, baltákkal kezükben, hogy a hídra szükséges fát a közel erdőben vágják. Érdekes volt látni, mily ügyesek a folyóban uszkáló feketék a hídverésben. Némelyek a sebes árral erősen küzdve az ágasokat iparkodtak felállítani, mások a keresztfákat rakták az ágasokra, s fakéregből készített kötelekkel erősítették meg. A keresztfákra vékonyabb karókat raktak pallóul, s ezeket is a keresztfákhoz kötötték. Karfául a híd jobb oldalán vastagra tekert hámkötelet feszítettek ki. A libegő és himbálózó hídon Magyar csak lassan tudott átkelni és nagy óvatossággal, holott a feketék nehéz batyúikkal még sebesebben haladtak el rajta, mint a rendes úton.

Egy erdőtisztáshoz érve, Magyar egy európai módra épült sárral betapasztott s náddal fedett házikót pillantott meg, melyet már udvarmestere s több fegyveres a karavánból körülállott, reá várakozva. Elbeszélték, hogy e házban két évvel ezelőtt útközben meghalt európai embernek a sírja van, s engedelmet kértek, hogy fehér honfitársa emlékére a szokásos lövéseket megtehessék. A házban csakugyan egy kereszttel jelölt sírdomb volt; a keresztre egy darab vászon volt kifesztve, s ezen portugál nyelven e sírirat állott: Pacheco Ferencz a moluvák országából visszajövet 1848-ban itt meghalt, emlékének barátja és úti társa Ferreira da Silva Porto Antal Ferencz állította.»

Némán, komoly gondolatokba merülve nézte Magyar az örök álmot alvó ismeretlen bajtársának sírhalmát; ki tudja, gondolá magában, ha az afrikai nagy sivatagokat és rengetegeket, hová már útban van, sok szenvedést és veszélyt kiállva bejárta s azután a viszontlátás reménye szárnyain hazája felé fordul, — nem éri-e őt is útközben utól a kérlelhetlen halál, hogy senkitől sem siratva idegen földön sírba szálljon? — Forró könnyek gördültek arczára, s fekete kísérői is el voltak érzékenyülve. Százegy történyt osztott ki köztük, hogy a halott tiszteletére kilőjjék.

Miután az öt napi utazás alatt az eleség elfogyott, a karaván kénytelen volt a legközelebbi falunál letelepedni, hogy élelmi szereket vásárolhasson össze. A falu a kiakkai fejedelem uralma alá tartozott, s Magyar itt tartózkodó helytartójának azonnal átadta a kijáró vámot, mely 31 meter különféle szövetből, 10 üveg pálinkából, 3 kilogramm lőporból, 100 tűzkőből és 30 levél papirosból állott. A lakosok sokan jöttek a tanyára, hozva kukoriczalisztet, babot, dohányt, juhot és sertést, hogy az élelmi szereket európai árúért kicseréljék.

Délután 20 idegen fegyveres ember jelent meg a tanyánál, s kis távolságra árnyékos helyen a fűbe ültek. Mindnyájan fiatal, szálás és szép termetű emberek voltak, vörös, kék és fehér csíkos szövetekbe öltözve, vállaikra kék pamut szövet volt vetve mint könnyű köpeny, olyformán, hogy izmos, mezetlen karjaik alóla kilátszottak. Fedetlen fejükön a haj a dragonyos sisakhoz hasonló taréjba volt összefonva, fülük mellett vékony fonadékok lógtak alá, melyek

vörös és fehér porcellán gyöngyökkel voltak megrakva, míg a taréj teteje apró, fényes fehér kauri kagylókkal volt diszítve. Fegyvereik: hosszú csövű puska, dárda, fabuzogány s fehér csontnyelű hosszú kés, melyet övükben hordtak.

Jó darab ideig szótalánul ültek, végre a karavánfőnök neve után tudakozódtak. Most az udvarmester, a tolmács és több előjáró hozzájuk közeledtek, s tőlük némi távolságra leguggoltak, azután kétszer tapsolván a szokott «békesség veled!» üdvözlést háromszor ismételték, de az idegenek, a karaván nagy álmélkodására a köszöntést nem viszonzózták. Fenyegető moraj futotta végig az egész tábort, mert a karaván emberei a köszöntés nem viszonzásából azt következtették, hogy az idegenek valami ellenséges indulatu fejedelemnek küldöttei, vagy pedig már utjokban álló fegyveres csapatnak hírnökei. «Tanácsra! tanácsra!» kiáltoztak sokan, mire a karaván népei fölfegyverkezve a zászló köré sereglettek, hol a földön letelepedve a tanácskozás megkezdését várták.

Magyar is helyet foglalt köztük, melléje az udvarmester és a tolmács telepedett le. Ekkor az idegenek egyike történytáskájából pecsétet levelet vett ki s azt Magyarinak átadatta. E levél, mely portugál nyelven volt írva és a bihéi karaván főnökének szólt, körülbelül így hangzott: «Mintegy három esztendeje, hogy európai árukkal terhelt több emberem egy arra járó bihéi karaván társaságában a ganguellák földjére ment elefántcsontért, de mindeddig egyikök sem jött vissza, tehát kétségkívül mindnyáját a bihéi lakosok gyilkolták meg, s az árukat is ők rabolták el. Azért

felhívom a jelen karavánt, hogy a földiei által kiontott vér, s általuk okozott egyéb károk megtérítése végett 500 vég szövetet, 10 hordó pálinkát, 10 hordó lőport, 10 puskát, 500 tűzkövet és 2 rizsma papírt haladéktalanul szolgáltatasson ki, ellenkező esetben a már készen álló fegyveres erőmmel tízszeresen veszem meg rajta, s embereinek egy részét rabszíjra fűzöm. Aláírva: Kindángysi, Kubala tartomány főnöke.

Alig hogy Magyar tolmácsa a karavánnak a levél tartalmát elmondta, az emberek fegyvereiket fölemelve, kiáltották: «Hazugság az egész! Ezek bizonyosan rablók!» Magyar a volt főnököt, Murszát, kérte föl, hogy tegye meg nevében a szükséges intézkedéseket. Ez mindenekelőtt csendre intette a népet, s aztán így kiáltott át az idegenekhez:

«Mondjátok meg, vendégek, hányan voltak azok az állítólag elveszett emberek?»

«Nyolczan voltak,» felelének azok.

«Hol és kinek adattak át az útlevéllel együtt?»

«Azt a főnökünk nekünk meg nem mondta.»

«Hát ezt ő rosszul tette, mert útlevél nélkül aligha eresztette útnak az ő rabszolgáit, de a bihéi karaván sem fogadta volna el őket útlevél nélkül uti társakul. Azért menjetek vissza uratokhoz, s kérdezzétek annak a nevét, ki a kérdéses embereket fejedelmetektől átvette.»

«Sok ideje már annak, hogy urunk az ő rabszolgáit a bihéi karavánnal elküldötte, alkalmasint már nem is emlékszik az ávtevő nevére.»

«Annál rosszabb,» folytatá Mursza, — «mindenki tudja, hogy a ganguelláktól egy év alatt vissza lehet térni ide, uratok tehát, mikor rabszolgái annyi ideig

hírt sem adtak magukról, mindjárt közölhette volna az ügyet az itt évenként kétszer átvonuló bihéi karavánnal. Akkor a bajnak híre csakhamar országunkba is elhatván, kiki igyekezett volna a vétkeseket kipuhatolni s a fejedelem elé állítani, hogy ez rajtok a váltságdíjt megvegye, vagy pedig őket családjaikkal együtt megkötözve mint rabszolgákat hozzátok küldje. Mindezekre feleljetek, vendégek, ha barátaink akartok lenni, vagy szakasszátok el a töltenyt, s aztán majd meglátjuk, ki az ember a csatatéren.»

Alig ejtette ki Mursza utolsó szavait, midőn az idegenek egyike kétfelé szakított töltenyt dobott Magyar lábaihoz. Azután fölkerekedtek, s minden szó nélkül nagy sietve eltávoztak.

A karavánnak nem igen volt oka félni, mert fegyveres embereinek száma a 2000-et meghaladta; de mivel attól lehetett tartani, hogy Kindángysi fejedelem a szomszéd népeket is fellázítja ellenük, a tábort éjszakára jól megerősítették, hajnalban pedig szigorú hadi rendben folytatták utjokat.

Az éjjel eső esett, a föld fel volt ázva, úgy hogy bokáig érő sárban gázoltak. Este felé iszonyú zivatar tört ki, mely azonban csak rövid ideig tartott, s így nyugodalmas éjszakájuk volt a tanyán, hová a vidék akói csakhamar nagymennyiségű élelmi szereket hoztak, az előljáró pedig, miután Magyartól megajándékoztatott, még azt is megízente, hogy a kubalai fejedelem nevében köztük megjelent embereket nem a főnök küldte, hanem azok ámítók voltak.

Azt a hírt is hozták az emberek, hogy déltájban istenítélet és végrehajtás lesz. Magyar, óhajtván e

dolognak szemtanúja lenni, a kijelölt helyre sietett. Ott már körben álló számos fegyverest talált. A kör közepén tűz volt, mellette fazék, melynek tartalmát furcsa öltözetű ember fakanállal keverte. Ez az ember kisebb vadállatok bőrébe volt öltözve, nyakán keskeny szíjon több apró gazellaszarv függött, keverve oroszlán és leopárd körmeivel; fejét különféle madártoll díszítette. Az udvarmester megmagyarázta Magyarnek, hogy a fazékban a bájitalt főzik, s az, a ki főzi, a jósló.

Kis vártatva egy embercsapat érkezett oda: a vádló, a vádlott és kíséretük. A jósló előszólította az előbbieket, s ezek a jósló elé léptek, ki a mérges italt tartalmazó fazekat rázta, érthetetlen szavakat mormolva.

Az eset, mit Magyar udvarmestere megtudakolt, ez volt:

Sakipera és Kimbiri szomszédok az erdőre mentek mézet keresni. Az erdőben elváltak egymástól s külön-külön irányban indultak el a méz keresésére. Sakipera tán ügyesebb volt, vagy a szerencse kedvezett neki jobban, elég a hozzá, hogy négy mézzel telt fát talált, Kimbiri pedig csak egyet. Mind a ketten haza mentek rokonaikért. Itt Kimbiri sokat panaszkodott övéi előtt, hogy oly kevés szerencséje volt. Sakipera pedig rokonaival mindjárt visszafordult, hogy a megtalált mézet kiszedjék. De éjjel oroszlán támadta meg és szétszaggatta; társai csak úgy menekültek meg, hogy egy fára felmásztak.

A gyászoló atyafiak a jóslóhoz mentek, hogy Sakipera halála okát megtudakolják. A jósló kijelentette, hogy Kimbiri, megirigyelvén szomszédjától a gazdag mézszüretet, bosszújában oroszlánná varázsolta magát

és Sakiperát széttépte. Erre a fejedelem elrendelte, hogy, miután Kimbiri e tettet tagadja, közte és a vádló között a bájital döntsön.

A jósló most két csészében nyújtotta oda főztjét, hangos szóval háromszor ismételve: «A ki vétkes, még ideje van, vallja be bűnét, mert italom mindenesetre megöli! Vegyétek, igyátok!» A két ember a folyadékot megiván, a csészét felfordítva magok elé a földre tették.

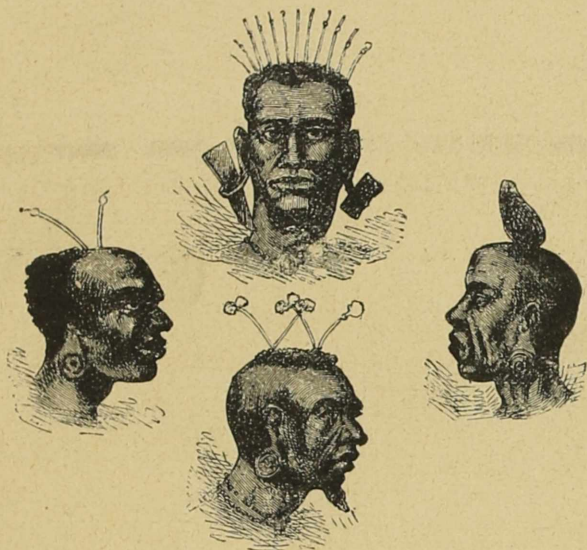
Kevés idő múlva az egyik erősen hányni kezdett, jelülül annak, hogy ártatlan, — Kimbiri ellenben izzadózva, erős vonaglások között, száján habozva, igyekezett a gyomrát égető mérges italt kiadni. Mind hiába! Végre a jósló hozzálépve, felszólította, vallja meg a bűnét, mit a vad babonának halállal küzködő áldozatja, könnyebbülést remélve, meg is tett. Erre a jósló más italt adott neki, mely Kimbirit azonnal erős hányásra ingerelte. Ekkép megmenekült ugyan a haláltól, de mit használt neki az életmentő ital, mikor reá mint varázslóra még rettenetesebb halál várakozott?

Mert alig hogy magához kezdett térni, a vad tömeg «Varázsló! Varázsló!» kiáltással Kimbirire rohant, megragadták s egy közel álló fához kötözték. S most egy borzalmas jelenet következett. A legdühösebbek egyike baltájával Kimbiri nyakán erős vágást tett, a többiek pedig, mint egy dühös farkascapat, mindent elkövettek rajta, a mit csak vad, kegyetlen, felbőszült nép rosszat elkövethet. Fabuzogányokkal a fejét ütötték, vérző sebeibe tüzes üszköt szúrtak, testét összevissza metélték.

Tovább nem nézhette Magyar a vérengző fenevadak iszonyatos munkáját, borzadva hagyta el az

ártatlan vérrel bemocskolt helyet, sajnálva, hogy kíváncsisága őt odavitte.

Ez a Kiakka országban történt, melynek 75—80,000 lakója mind utálatos emberevő. A hadifoglyokat marha- és ebhussal keverve falják fel; megeszik az öregeket és a gyermekeket is, az előbbieket, mikor betegségbe

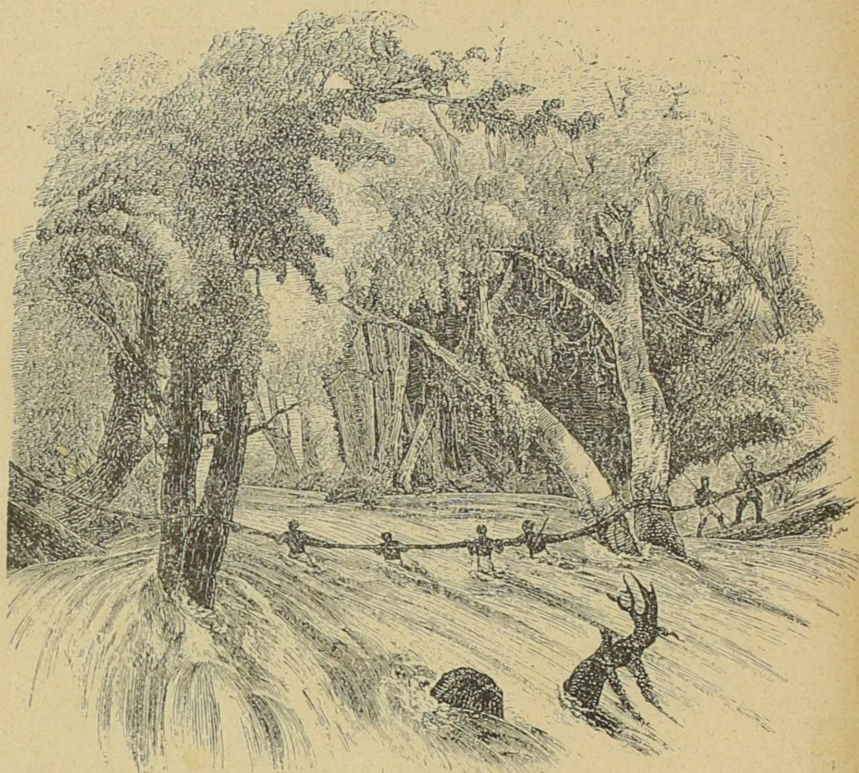

Néger bennszülöttek fejei.

esnek, ölik le, mielőtt — mint mondják — megsoványodnának, a gyermekeket pedig szomszédjaiktól rabolják el és megsütik.

Hát ilyenek a belföld lakói, kiket a tengerpartiak szelid és barátságos embereknek dicsértek!?

Ezzel a bús gondolattal tért vissza Magyar a táborba, hol általános vígalmat és meglelégedést talált.

Atkelés a megáradt folyón.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A karaván különös vendégeket kap. — Magyar látogatást tesz Donna Izabelnél. — Kellemetlen ébredés. — Czivakodás egy ökör miatt. — Hamboország lakosai.

Gyönyörű és változatos vidékeken áthaladva, több napi utazás után a karaván ismét nagyobb pihenőt tartott. Erős mennydörgés közt csak úgy szakadt az eső, s Magyar fáradtan dőlt le a kunyhóban készített ágyára. Éjfél tájban azonban szokatlan zaj és futkosás

verte föl mély álmából. Mikor a kunyhóból kilépett megnézni, mi baj van, égő forgácsokkal ide-oda futkosó embereket pillantott meg, kik a legfurcsább ugrások közben kezökkel testüket csapdosva fájdalmasan kiáltották: «Hangyák! Hangyák!». E szónak értelmét Magyar még nem ismerte akkor, s nagy nehezen csak annyit vehetett ki beszédjükből, hogy a hangyák okozták a zavart. Felkaczagott, mikor látta, hogy az emberek kezökben égő forgácsokkal a sátrakból kiszöknek, ruhájokat testükről letépi s meztelenül ide s tőve futkosnak. Végre megúnta a mulatságot s ismét lefeküdt, hogy megzavart álmát folytassa. De kevés várta, hogy a mulatság után tüszúráshoz hasonló éles fájdalmat érzett, az első szúrászt követte a második, harmadik, — s egyszerre oly fájdalom lepte meg, hogy feljajdúlva mint eszeveszett kirohant. De a fájdalom nem csökkent, s majdnem elkábította, úgy, hogy azt sem tudta, mihez fogjon, s csak a sok kiáltás: «Vesd le a ruhádat!» emlékeztette arra, hogy őt is a hangyák lepték el s kényszerítik a tánczra, melyen csak az imént kaczagott. Ruháját levetvén, látta, hogy testébe számtalan vörös hangya oly erősen befúrta magát, hogy midőn ki akarta húzni, inkább ketté szakadtak, mintsem hogy a megharapott bőrt kieresztették volna. S a testben maradt darabot csak a köröm segítségével ehetett kivenni, s azután a sebből egy csepp vér szivárgott ki.

El lévén a tanya az alkalmatlan vendégektől foglaltva, Magyar, miután ruháit előbb a tűznél megtisztította, a többiek példáját követte, kik az erdőben menekvést keresve, ott jó tüzet raktak. Mursza, a volt

főnök, sokat mesélt most Magyarnek azokról a mérges hangyákról, melyek az esős évszakokban milliárdnyi seregekben költöznek egyik helyről a másikra. Egyenes irányban haladva semminek sem térnek ki, a mi utjukba kerül. Csapatostul rontanak be a házakba, s az emberek csak futással menekülhetnek előlük.

Még az elefánt is nagyon fél tőlük, mert ha ormányába férkőznek, akkor fájdalomában neki rohan a fáknak, s azokat csapdosva, szétroncsolja ormányát s így nyomorúltan elvész. De minden gonoszságuk mellett hasznosak is, mert szeretvén a húst, minden döglött állatot csakhamar fölfalnak, s a fehér hangyát is elpusztítják, mely azon vidék házainak egyik legveszedelmesebb ellensége.

Másnap délután Magyar a kies vidéken kirándulást tett, s egy czédrusliget szélén az árnyékos gyepre dőlve egy átellenben magasan fekvő helység gyönyörű fekvésén legelteté szemét. Egyszerre valaki portugál nyelven megszólította. Félig európai, félig afrikai módra csinosan öltözött két fiatal fekete lány állott mellette, kik azt mondták, hogy úrnőjük, Donna Izabel, ki a szemben fekvő helységben lakik, meghallotta, hogy a bihei karavánnal fehér ember van; ezt váratlan szerencsének tartja, s egy kis ajándékot küld. Erre az egyik lány fehér hímzett kendővel betakart tálczát nyújtott át neki, mely különféle édes gyümölcscsel volt megrakva.

Magyar meg volt lepetve, s megköszönvén az ajándékot, a lányok úrnője felől kérdezősködött, ki és mi egyen . . . de azok azt felelték, hogy úrnőjük majd személyesen is eljön Magyarhoz, s engedelnyt kér erre.

Magyar természetesen mindjárt megadta az engedélyt és tanyájára sietve, ünnepi ruhát öltött, s így várta a vendéget, a ki nemsokára meg is érkezett.

A számos rabnőtől kísért hordóágyból egy körülbelől 22 éves, sárgás-barna nő szállott ki, s a Magyar kunyhója előtti gyepen telepedett le kiterített szép gyékényeken. Magyar európai módra üdvözölte s kis székén mellette foglalt helyet.

«Oly ritkán,» így szólt a nő portugál nyelven, — «láthatni e vidéken európai embert, hogy az, ha néha megtörténik, reám nézve mindig valóságos örömmel. Azért uram, ne vedd rossz néven, hogy látogatásommal alkalmatlankodom. Én Benguelában születtem és Brazília fővárosában nevelkedtem föl, a hol kilencz évet töltöttem s ezelőtt mintegy öt évvel férjemmel együtt, ki belföldi kereskedő volt, előbb Benguelába, majd pedig ide költöztem. Férjem nemsokára meghalt, de minthogy e helyet már megszoktam volt, az itteni egészséges levegőt és jó vizet sehogy sem tudtam a benguelai éghajlattal fölcserélni. Tehát itt maradtam és a benszülöttekkel kereskedem. Rabszolgáim által a földet is műveltetem, s a termékeny földön könnyen megszerzem a házam eltartására szükséges élelmi szereket.»

Mig Donna Izabel élete történetét elbeszélte, Magyarnek alkalma volt külsejét jobban szemügyre venni. Sötét színével még csak megbarátkozott volna, de már feldudorodott vastag ajkai s lapos orra kissé kellemetlen benyomást tettek reá. Azonban e kis hibákat, melyek afrikai felfogás szerint úgylis csak előnyök, eltüntették a nagy, barna tüzes szemek, az apró, hó-

fehér, keleti gyöngyhöz hasonló fogak ... Oltözete inkább afrikai volt, mint európai. Élénk színű, finom szövetből készült lobogó ruháját hosszan lelógó, fehér selyem öv szorította karcsú derekához, vállára világos kék sál volt vetve, fejét virágos selyem kendő fedte, mely turbán módjára volt felkötve; nyakán s fülében drága ékszerek ragyogtak.

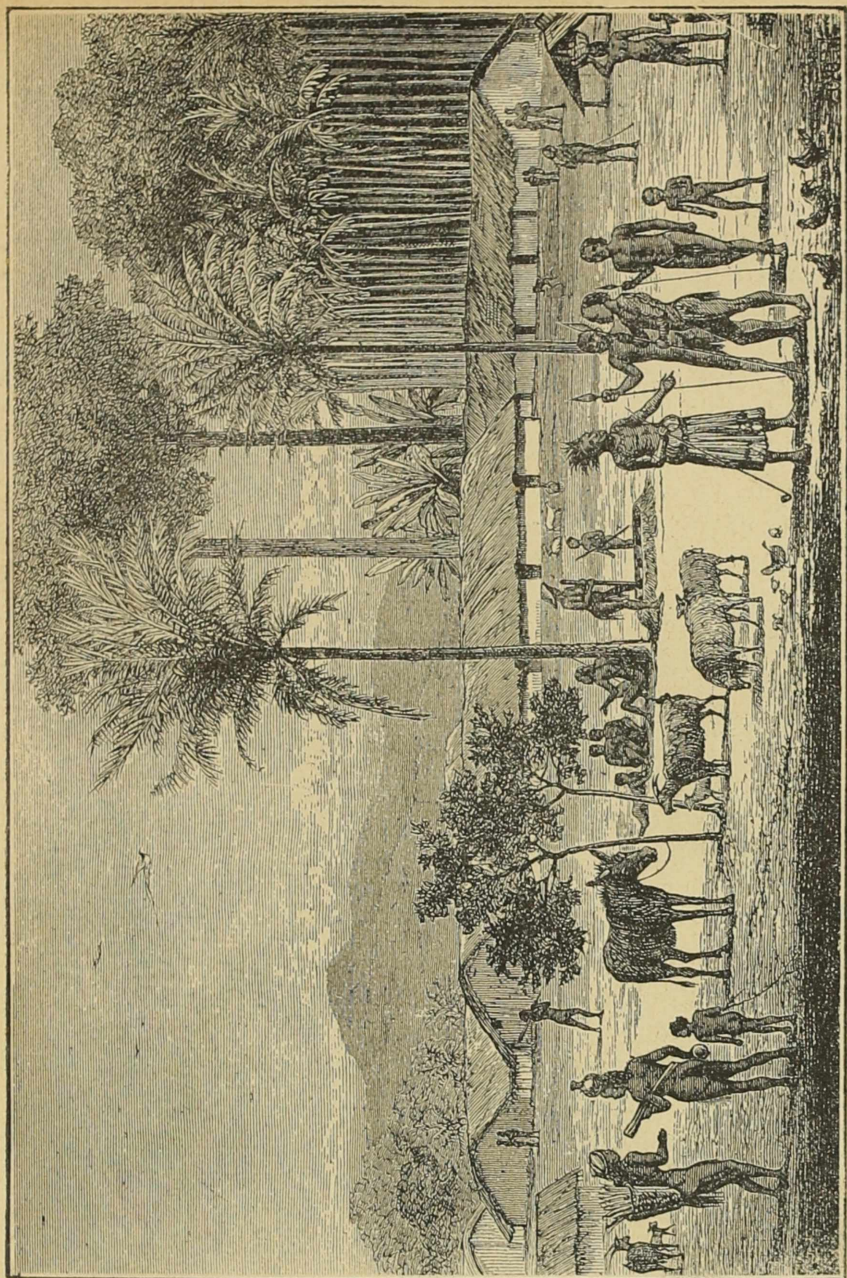
Miután beszédjét bevégezte, Magyar is elmondta nevét és utazása célját. Estefelé pedig viszonzta a látogatást. A nő egyszerűen, de csinosan bútorozott házában szívesen fogadta vendégét. Miután az európai módon készült vacsorát elköltötték, Magyar búcsút vett Donna Izabeltől. Nem gondolta volna akkor, hogy két év múlva ismét meg fogja látni, s neki, mint védőangyalának, élete megmentését is fogja köszönni.

E kellemes találkozást nemsokára kevésbbé kellemes kalandok követték.

Egy reggel Magyarat jajgató panaszok és vad káromkodások ébresztették föl. Mikor kunyhójából kilépett, udvarmesterét levert, szomorú állapotban találta. Elbeszélte, hogy a múlt éjjel két hordó pálinkát és három hordó lőport loptak el a Magyar készletéből, és hogy másokat is megloptak az ismeretlen tolvajok, a kiket még csak nyomozni sem lehetett, mert a karaván máris fölszedte volt sátorfáit, s követni kellett.

Pár nap múlva Hámbo ország fejedelme, hogy a neki küldött busás vámmal való megelégedésének kifejezést adjon, a karaván számára egy ökröt, Magyar számára pedig egy sertést és két kosár kukoriczalisztet küldött.

A leölt ökör húsának elosztásakor czivakodásra

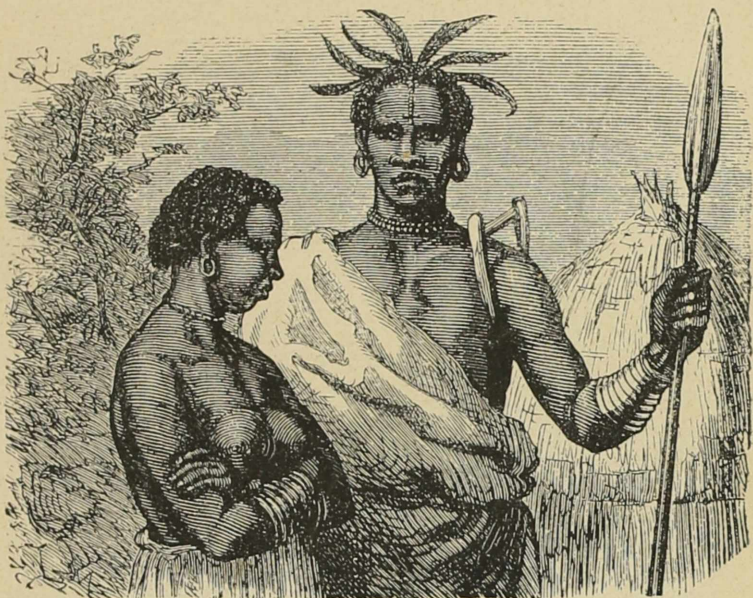
Falu.

került a dolog, mert bizony nehéz feladat volt az ökröt a közel 3000 emberből álló karaván tagjai között úgy felosztani, hogy mindegyiknek jusson belőle. Már a fabuzogányok is szerepeltek, mikor Magyar, hogy nagyobb bajnak elejét vegye, kivont karddal közékük rohant. De nem oly könnyen sikerült a többnyire ittas verekedőket megbékíteni, sőt akadtak, kik azzal fenyegették Magyart, hogy ha el nem lódul, neki is betörik fejét buzogányaikkal. Azonban a józa nabbak, látván jó szándékát, segítségére siettek, s Magyar rendre megkardlapozta a verekedők meztelen hátait, kivált pedig a saját teherhordóiét, és így sikerült a verekedésnek véget vetni, a nélkül, hogy az valakinek életébe került volna.

Az erdőből, melyben tanyáztak, kijutván, nemso-kára ingoványos rétekre érkeztek, és sokszor térdig érő mocsárban és vízben kellett gázolniok, míg a Keve folyó hidjához értek, melyet a megáradt víztől egészen elborítva találtak, úgy hogy csak térdig a vízben gázolva, lehetett rajta átkelni. Magyar nem győzte csodálni a bátorságot és könnyűséget, melylyel a súlyos teher alatt nyögő emberek minden habozás nélkül a hidon átkeltek, holott ő, a mikor a sor reá került, a legnagyobb félelemmel lépett a hidra, s ha nem segítik, szédülve s az egyensúlyt veszítve, bizonyosan a sebes folyóba zuhan. Mint tengerész a legnagyobb viharban is fel tudott mászni az erősen ingó árboczfákra, s hideg vérrel tekintett le onnan a tátongó hullámokba. Hiába, sok mindenre csak a megszokás képesíti az embert!

Hámboország harczias lakóiról híres, kik a Dél-Afrika nagy részén lakó kimbunda néptörzsökhez tar-

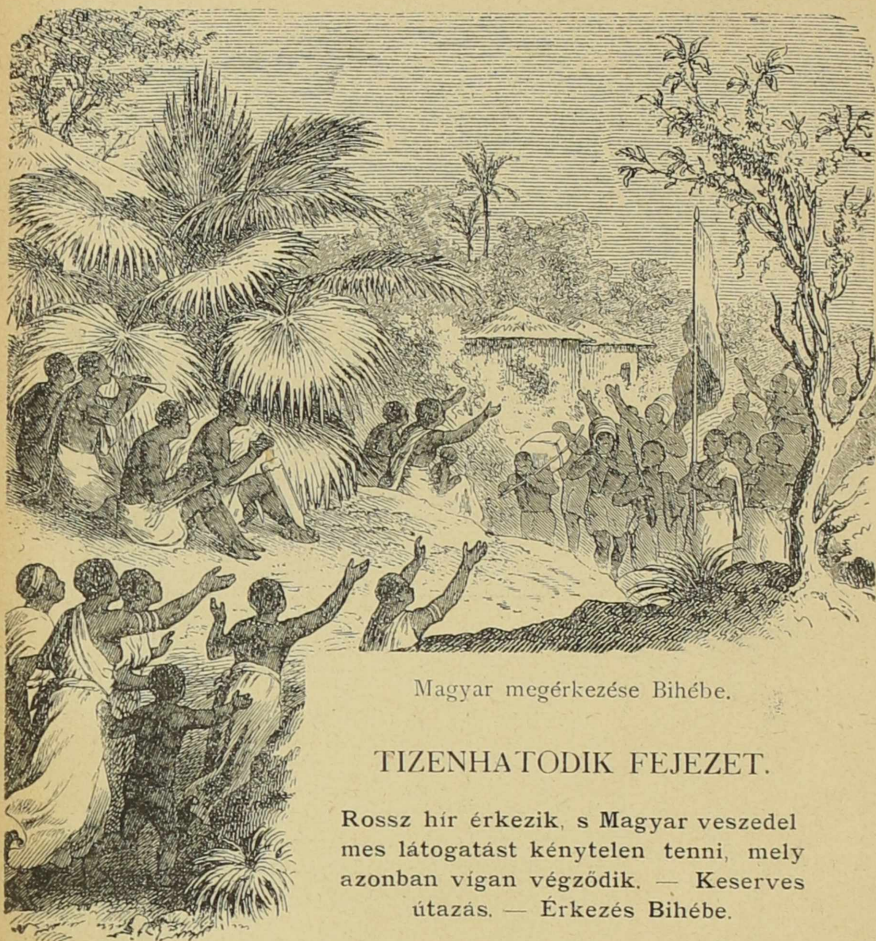
toznak, s szép, magas termetű emberek. Örökös háborúskodásban élnek a távolabb déli vidékeken lakó népekkel. De ez csak kisebbik hibájok ; nagyobb hiba az, hogy emberhúst esznek, mit több kerületben nyilvánosan árulnak, ép úgy, mint nálunk a disznó- és marhahúst. Leginkább betegeket, rablókat, kisdedeket, öregeket és

Néger férfi és nő.

rabszolgákat szoktak leölni, mint azt Magyar több ízben látta. A férfitől a fejet, a nőtől a czombot nem eszik meg, hogy miért? azt Magyar nem tudhatta meg.

Az emberhúsevés undok szokását, úgy látszik, ők maguk is vétekné tekintik, mert idegenek előtt erősen tagadják.

Magyar megérkezése Bihébe.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Rossz hír érkezik, s Magyar veszedelmes látogatást kénytelen tenni, mely azonban vígan végződik. — Keserves utazás. — Érkezés Bihébe.

Az esős idő még folyvást tartott, azért a karaván csak lassan mozoghatott előre. Némelykor lakatlan vidéken is kellett tanyát ütnie, mert a sok hegyi patak kiáradván, egész völgyeket elöntöttek. Magyar, ki majdnem mindennap csontig átázott és meghűlt, lázba esett s ágyban kellett maradnia. Már félt, hogy

nagyobb baja lesz; de jól fedett kunyhójában hatalmas tűz mellett álló ágyában jókorákat izzadván, láza csakhamar elmúlt és csak nagyon bágyadtnak érezte magát.

Tanyájuk ezúttal Dsámbe helység közelében volt, melynek lakói hirhedt rablók, s egy külön választott főnök alatt állanak, kinek Magyar különféle ajándékokat küldött, melyeket az egy kecskével s egy kosár kukoriczaliszttal viszonzott, megüzenve egyuttal Magyarinak, hogy hallgassa ki követeit, mert fontos hirt fognak vele közölni.

A követek a karaván egybegyűlt előjáróihoz, kik között Magyar rendes székén ült, ily beszédet intéztek: «Urunk, Kaindangongo, a területén átutazó bihéi karavánnak igaz barátja, azért benneteket általunk arra figyelmeztet, hogy a Kutátu folyó mellett elterülő síkságokon bailundo fegyveresekből álló hadi tábor tanyázik, kik, mint tudva van, a délre fekvő Humbe tartományokba szándékoznak rontani; de hihető, hogy ha az árúkkal megrakott karaván érkezését megtudják, bizva fegyveres embereik számában, a karavánt bevárják és megtámadják. Mindezekre urunk figyelmeztet benneteket, mint jó barátotok. Nincs több mondani valónk!»

Magyar megköszöné a jó tanácsot, s megajándékozva őket elbocsájtá. A gyűlés erre elhatározta, hogy reggel hajnal hasadta előtt induljon el tiz könnyű fegyveres s mentül gyorsabban siessen a Kutátu folyóhoz kémlelés végett, s hozzanak onnan hirt a dimbai tanyára, hol a karaván következő nap megtelepedni készült.

A követek másnap késő éjjel tértek vissza azzal a hírrel, hogy a jelzett helyen csakugyan több hadi tanyát találtak, s úgy látszik, hogy azok nem szándékoznak onnan egynamar kimozdulni, igen valószínű tehát, hogy a karavánra leskelődnek. Nagy izgalom támadt erre a táborban, s hosszas tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy követeket küldenek a bailundo sereg vezéréhez, bizonyos vámot felajánlva, ha a karavánt békességben átereszti. Ha pedig ez nem sikerülne, vagy a hadvezér tulságos követeléseket támasztana, akkor megrohanják az utjokat álló táborn.

A követek másnap délután tértek vissza, s a karaván népei azonnal körülfozták őket, megtudni, mi hirt hoztak. Ez pedig így szólt: «A bailundák hadvezére háromszoros békeüdvözlését küldi s azt izeni, hogy népét nem a karavánok ellen vezeti, hanem a muhumbék országába viszi szarvasmarháért; tehát a bihéi karavánt sem fogja bántani, de a szíves ajánlatot, mivel némi árukra szüksége van, elfogadja. Kér tehát 6 hordó pálinkát, 6 hordó lőport, 6 puskát, 500 tűzkövet, 500 levélpapírost, 450 méter szövetet. Egyszersmind barátságot ajánl a karaván főnökének, s kéri, hogy az említett árukat személyesen hozza el táborába.» — S hogy Magyar a vezér szavainak igazságában ne kételkedjék, legközelebbi tanyájára két feleségét fogja kezesül küldeni.

A kívánt árukat, noha tekintélyes értéket képviseltek, csakhamar összerakták, de hogy azokat személyesen vigye el, ez nem volt inyére Magyarnek, mert annyit már tudott, hogy a feketék közt a haszonlesés sokkal nagyobb mint adott szavuk szentsége. Mursza

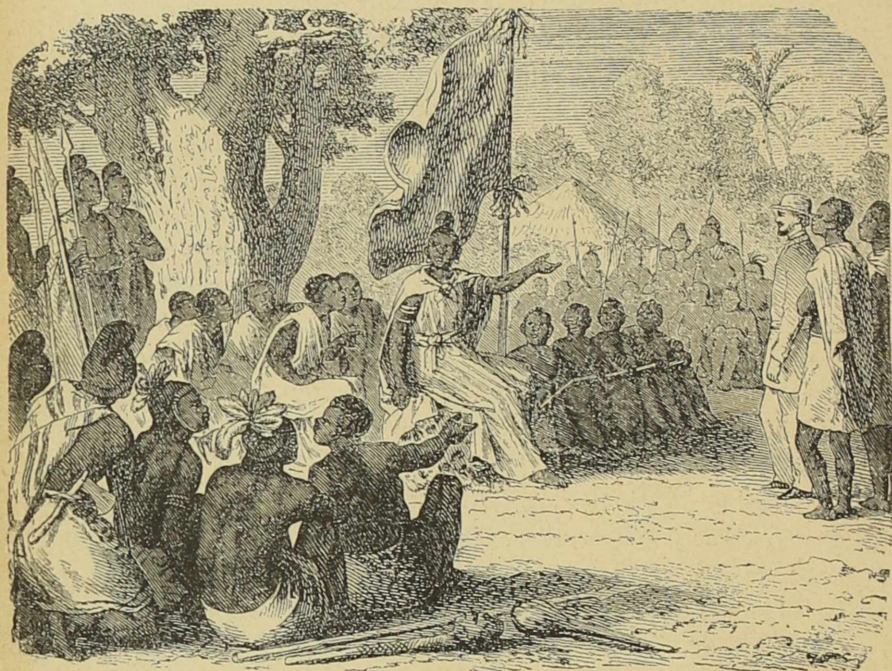
azonban társul ajánlkozott, udvarmestere pedig a nyakán függő gazellaszarvakra esküdözve erősítgeté, hogy a bailundo vezér szava szent. Tehát részint a szükségnek, részint barátai biztatásának engedve, eltökélte magát, hogy a meghívást elfogadja.

Még hajnali szürkületben fölkerelkedve, szaporán haladtak előre a gyér erdőkkel borított sík vidéken, s délután, a nélkül, hogy a kezeseket bevárták volna, a bailundók táborába siettek. Meglehetősen számosan voltak, a kik Magyar és két társát elkísérték. Négy tanyát találtak a Kutátu mentén, s egyiknek közepén magas póznán vörös zászló lobogott, jelezve a vezér szállását. Ennek közelébe érkezvén, letelepedtek s várták, míg valaki feléjük jön s őket megszólítja. Számos, vad külsejű ember mutatkozott ugyan, de ezek csak egymásnak integetve hangosan felkaczagtak s velük szóba se álltak. Így már jó félóráig várakoztak, s Magyar már aggódni kezdett, hogy valami baj lesz, mikor a vezér egyik tisztviselője jött hozzájuk, s urától üdvözetet hozva, őket a gyülekező térre vezette, melynek egyik sarkában letelepedtek. A tér már egészen el volt lepve fegyveresekkel, kiknek bőre a zsírtól feketén csillogott. Fiatal s jól termett emberek voltak, fejeiket szép színű tollak díszítették.

A vezér egy hatalmas fa alatt feltűzött zászló mellett párduczbőrrel bevont négylábú, alacsony széken ült, közelében jobbfelől néhány nőszemély, balfelől pedig négy viszángysi zenész foglaltak helyet. A zenészek kellemes halk zenével kísérték az embereihez erős hangon beszélő vezér szavait, a ki azonban vendégeit egy pillantásra sem méltatta. Hátrább a tisztviselői

ültek: az udvarmester, a tolmács, a kulcsár, a székhordó és a tárnokmester.

Kanduko vezér, a bailundo fejedelem veje, mintegy 30 éves, vagy két meter magas, izmos ember volt; hosszúkás ragyás arcza nem tett rossz benyomást.

Magyar fogadtatása Kanduko bailundo vezér táborában.

Fején dragonyos sisakhoz hasonló hajfonatot viselt, mely a tetején bőven meg volt rakva fényes kauri kagylókkal. Széles, fehér és vörös csíkú szövetből készült bő, lobogó ruháját fehér gyapotöv szorította derekához; vállát mente módjára kék színű szövet

takarta. Karjait egészen a könyökökig fényes rézkarikák borították.

Kis vártatva felhívta Magyarat, hogy közelében foglaljon helyet, s mikor ez megtörtént, a zene is elhallgatott, s a népes gyülekezetben mély csend állott be.

Ekkor a vezér Magyar felé fordulva, kétszer tapsolt, s háromszor mondá: «Békesség veled!» — a mit Magyar azonnal viszonzott, csak most győződven meg, hogy a hadvezér barátságos indulattal van irántuk. A vezér több kérdést intézett hozzá, neve, hazája és utazásának célja felől, azután pedig elbeszélé, hogy seregének egy része csakugyan óhajtotta a karavánt megtámadni, de ő ezt nem engedte meg, mert egy fehér testi-lelki barátja van, s így a karavánt is, melyet fehér ember vezet, meg akarja kimélni. Az ajándékokat szívesen fogadta s mindjárt el is vitette. Azután méhsert hozatott és az egész gyülekezet iváshoz fogott. A harczfiak nemsokára tánczra perdültek, maga a vezér is közéjük keveredett fölpipezett hölgyeivel, Magyarat is fölhívá, hogy vegyen ő is részt ez általános mulatságban, de már ezt szépen megköszönte, mert el volt fáradva, s aztán meg kedvet sem érzett az ugrálásra.

A nap már hanyatló félben volt, mikor Magyar a vigalomba egészen elmerült főnöktől kérdezé, vajjon van-e még valami mondani valója? A főnök ott akarta őt éjszákára is marasztani, s mikor ez nem sikerült, friss vadhúst és mézet adatott neki és kíséroeinek, s útnak ereszté őket.

Nemsokára tanyájukra értek, s tudva azt, hogy a vezér biztatásai daczára a karaván még mindig nincsen teljes biztonságban, elhatározták, hogy éjjel után csendben felszedik sátorfaikat, s odébb állnak.

De a bailundok bántatlanul hagyták a karavánt, s így ez a — képzelt — veszély is szerencsésen elmúlt.

Két nappal később Magyarhoz betoppant az udvarmester, s azt mondta, hogy a teherhordói beszélni akarnak vele. Magyar valami rosszat sejtve, meghökken, s azonnal kiment hozzájuk. Nem csekély bámulatára az eddig kopott bőrmezbe öltözött teherhordókat új szövetekkel és gyöngyökkel felpiperézve találta. Azt mondták, hogy közel lévén hazájokhoz, kiki a legrövidebb úton haza akar sietni, de azért gondoskodtak emberekről, a kik őket felváltják, ezeknek a bérét kifoghatja az ő fizetésükből. Ugyanaz nap Mursza is elbucsúzott Magyartól, azon ígérettel, hogy mihelyest lehet, meg fogja őt látogatni.

Magyar úgy érezte, hogy a hiányt, mit az emberek távozása környezetében okozott, semmisem fogja pótolhatni, s komor gondolatokba merülve ballagott emberei után, a kik minél előbb haza óhajtván jutni, gyors léptekkel haladtak előre a 2000 meter magas pusztasík gyepén, annál is inkább, minthogy a keleten tornyosuló felhők és távolról hallható döngés zivatar közeledését hirdették. Komor gondolatait csakhamar bizonyos fájó érzés váltotta fel, mit az elhagyatottság tudata okozni szokott a kebelben. Míg kísérei a vizionlátás örömétől lelkesítve gyorsítják lépteiket, s minden lépéssel közelebb és közelebb jutnak rájuk várakozó családjaikhoz, addig ő bujdosásában mindig távolabb esik édes hazájától, és csak idegenek között látja magát, csupa idegenek között... Merengéséből csattogó mennydörgés rázta fel; aggódva látta, hogy még keserves utat fognak tenni a nagy síkság köze-

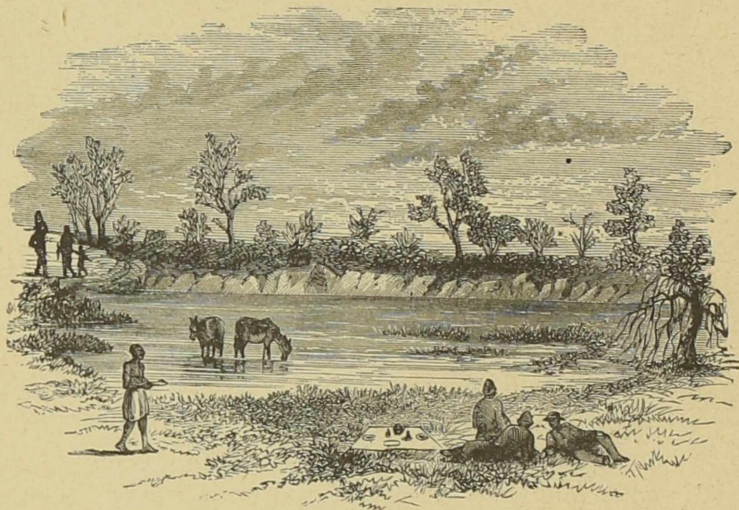
pett, mert a zúgó keleti szélről kergetett terhes felhők már az egész láthatárt elborították, s csakhamar mogyorónyi jégeső hullott alá, melyet az ellenökbe futó szél arczukba hajtott, s mely néhány percz múlva a zöld mezőséget egészen fehér lepellel takarta be. Ezen alkalmatlan jégeső nem tartott ugyan sokáig, de a rá bekövetkező záporosó semmivel sem volt kellemesebb. A levegő annyira lehült, hogy Magyar átázott ruhája alatt dideregni kezdett, s folytonos mozgással sem melegedhetett meg. A patakokban omló záportól nemsokára az egész síkság el volt öntve. Folyvást vízben kellett gázolnia, mire czipője csakhamar elszakadt, úgy, hogy mezítláb kellett járnia, folytonosan megbotolva holmi görcsös gyökerekben. Szívesen beült volna hordóágyába — de ennek vívői is elhagyták volt.

Az eső még mindig hullott, mikor végre délután 3 óra tájban magas facsoportokat pillantott meg a távolban. Kisérői azt mondták, hogy e csoportok között a magányos Tumba helység van. A szomjas vándor az égető homokpuszták közepett szemébe ötlő oázist, melynek zöldellő széle üdítő forrásvízzel kecsegtet, nem pillanthatja meg nagyobb örömmel, mint a milyennel Magyar a végtelen füves mezőségen szigetként álló magányos helységet pillantá meg, mert remélheté, hogy ott végre alkalmatlan, nedves és hideg ruhájától megszabadul. De a síkságon oly közelnek látszott helység, mintha valami varázslat következtében mind hátrább vonulna, mindig egyenlő távolságban maradt tőlük. Már sötétedni kezdett, mikor végre elérték. Magyar a helység előljárójánál szállott meg, ki szí-

vesen fogadta s több kunyhót rendelt a számára. Ruhát váltván, a kunyhó közepén vígan lobogó tűz mellett csakhamar elfeledte kiállott bajait.

Utitársai megizenték, hogy mihelyt kiderül, még éjjel szándékoznak útjokat folytatni; de Magyar azt üzente vissza nekik, hogy ha tetszik, menjenek, de ő napkelte előtt ki nem mozdul helyéből. Ki akarta magát egyszer derekasan pihenni.

Gazdáját busásan megajándékozván, kísérői sürge-

Falu a mezőségen.

tésére napkeltével útnak eredtek. A Koanza folyón, melyben vizilovak és krokodilok uszkáltak ide s tova, jó hídon átkelve, legott szemébe ötlöttek Magyarnak a dombokon épült helységek. Ezek lakosai élelmi szereket hoztak, az egyik előljáró pedig, kinek Ma-

gyar a rendes révvámon kívül még egy kis ajándékot is adott, több korsó sörrel kedveskedett nekik.

Tovább menve írtott erdön mívelt földekre talál-
tak, melyeken többnyire kukoricza volt vetve; a domb-
oldalokon juh- és kecskenyájak, nagyszámú disznó-
csordák legeltek, s minden arra vallott, hogy ezen or-
szág — most már Bihében jártak, — sokkal népesebb
és haladottabb mint azok, melyeken Magyar eddigelé
átutazott.

Végre Masisi Kuitu faluhoz értek, az udvarmes-
ter falujához, a hol Magyarnak szándéka volt letele-
pedni.

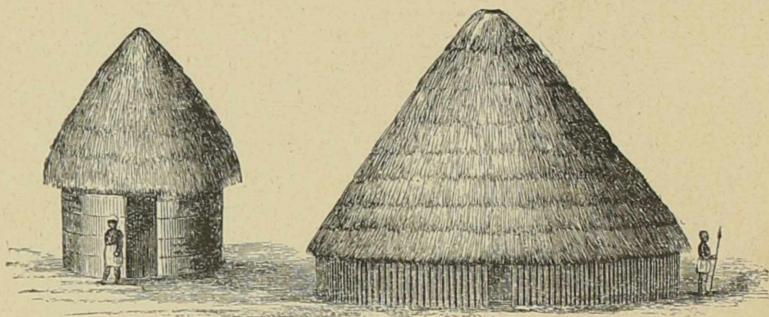
«A karaván megjött!» — «Pakaszéro — ez volt
az udvarmester neve — itt van!» — «Az emberek
megjöttek!» — «A fehér megjött!» kiabálták a sere-
gestül elébük tóduló férfiak, nők és gyermekek. Majd
a gyülekező térre kísérték őket, s Magyar egy tere-
bélyes fa árnyékában egyedül ülve nézte, mint üdvöz-
lik egymást a rokonok és ismerősök. Mennyi jó és
rossz érzelem lakozik abban a kis emberi szívben! Ezek
a feketék örömkönnyeket hullatnak most, hogy egy-
mást viszontláthatják, máskor pedig apáikat, gyerme-
keiket, nejeiket képesek eladni bármely idegennek
silány árért.

A kölcsönös üdvözlések után a sörös kancsó járt
körül, s Magyarról sem feledkeztek meg. Pakaszéro
deli fiatal leánya csinosan festett korsóban térdén állva
nyújtotta neki a frissítő italt. Darab ideig csak ivással
töltötte idejét a társaság, míg végre általános tapsra
a karaván egyik tagja, ki Magyar teherhordója volt,
bámulatra méltó emlékező tehetséggel beszélt el

az egész utazás lefolyását a legcsekélyebb kalandokkal.

Mikor az elbeszélés véget ért, Pakaszéró és rokonai Magyart a számára kijelölt négy kunyhóhoz vezették. Ezek földbe ásott karókból voltak készítve, sárral betapasztva, kimeszelve és szalmával fedve. A kunyhókat terebélyes fák árnyékolták.

Másnap a család feje — Pakaszéró apja — ökörrrel ajándékozta meg Magyart, mások pedig sertvéseket

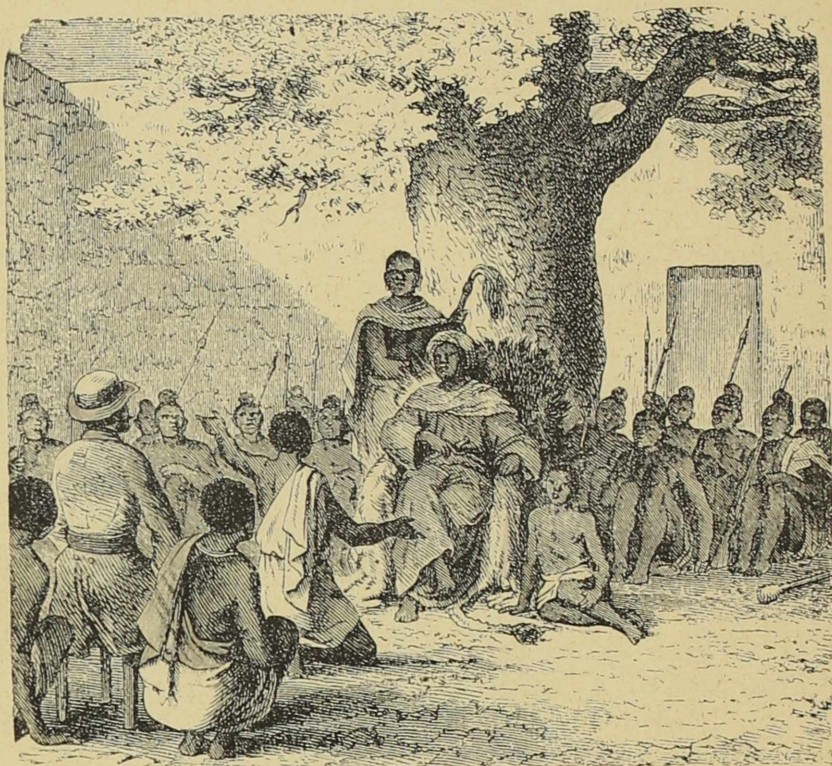
Kunyhók.

és tyúkokat hoztak neki; mindnyájan vetekedtek barátságáért, még a gyermekek is egy-egy kosárka kukoriczalisztet vagy egy korsó sört hordtak kunyhójába.

Magyar iparkodott e gyengéd szeretetet tőle telhezőleg meghálálni, s holmi ajándékokat osztogatott ki köztük. El volt tökélve, hogy e tájékon épít magának házat, s e szándékáról Pakaszérót is értesítette, a ki igen megörült ennek, de egyszersmind arra figyelmeztette, hogy előbb a fejedelemnek az őt megillető adót kell megadni, s az építésre tőle engedély kérnie, mert,

úgy mond: «Csak akkor lehetsz házadnak ura, s birtokodban senki sem fog háborítani. Bántótásod nem lesz köztünk, mert mi jól tudjuk, hogy ti fehérek uraknak születtetek, mi feketék pedig rabszolgáknak születtünk; ti urai vagytok a szöveteknek, melyeket mi csak a nektek való engedelmeskedés és szolgálat által szerezhettünk meg magunknak.»

Magyar látogatása a «Dühös oroszlán»-nál.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Magyar követséget küld a bihéi fejedelemhez, házat épít, látogatást tesz a «Dühös oroszlánnál» és házasságra lép Ozoro hercegnővel.

Magyar bízott a jövőben.

Nyolcz napi pihenés után Pakaszérót és néhány rokonát a kijáró adóval a fejedelemhez küldé, arra kérvén őt, engedje meg neki, hogy országában letelepedhessék, s vegye őt oltalmába; megigértte egyszer-

smind, hogy az ország törvényeit és szokásait tisztelve békességben fog élni.

Emberei már ötödnapra visszatértek a fejedelem követével együtt, kik ezt az üzenetet hozták: «Kája-Kajángula, a vitéz bihéi népek fejedelme, neked, fehér ember, üdvözlét küldi, s általunk tudtadra adja, hogy adódat megelégedéssel fogadta; de még nagyobb megelégedéssel vette annak hírét, hogy az ő országában, az ő népei között szándékozol állandóan megtelepedni; ezt neked nemcsak megengedi, de egyszersmind teljes védelmét, pártfogását és barátságát is igéri. Tetszésed szerint választhatsz magadnak vidéket, a hol házadat bátran felépítheted, s mindazon földek, melyek lakóhelyed körül még nincsenek lefoglalva, s melyeket te fogsz lefoglalni, magad és utódaid tulajdona maradnak. Csak ha majd házad föl lesz építve, s egyéb sürgős dolgaid el lesznek intézve, akkor kötelességed a fejedelemnél hódoló látogatásodat megtenni. Nincs több mondani valóm!»

Magyar a fejedelmi követeket étellel és itallal bőven megvendégelte, s különféle ajándékokkal elbocsátá.

Másnap Pakaszéro és néhány más ember kíséretében a vidéken kirándulást tett, hogy alkalmas helyet keressen a házépítésre. A kristálytiszta Kuitu folyó mentén elvonuló lejtőkön több apró helységet talált, melyek mögött magas erdő terült el. Az erdőben írtások s megmivelt földek voltak, melyeken kukoricza, maniok, dohány és bab buján tenyészett. Ezeket gyönyörű rétek váltották fel szóval, a vidék oly elragadóan szép volt, hogy Magyarnak nehezeire esett a választás. Végre egy sebesen lejtő kis patakhoz ért, s ott, hol ez a

Kuitu folyóba ömlik, megállott s azt mondta udvarmesterének, hogy ezen a helyen fog megtelepedni, itt építi föl a házat. De Pakaszéro meghökkenve azt felelé, hogy e helyen nem építhet, mert néhány év előtt itt egy varázsló végeztetett ki, s ezért a gonosz lelkek nemcsak nyugalmit zavarhatnák meg, de könnyen reá és családjára halálos veszedelmet is hozhatnak.

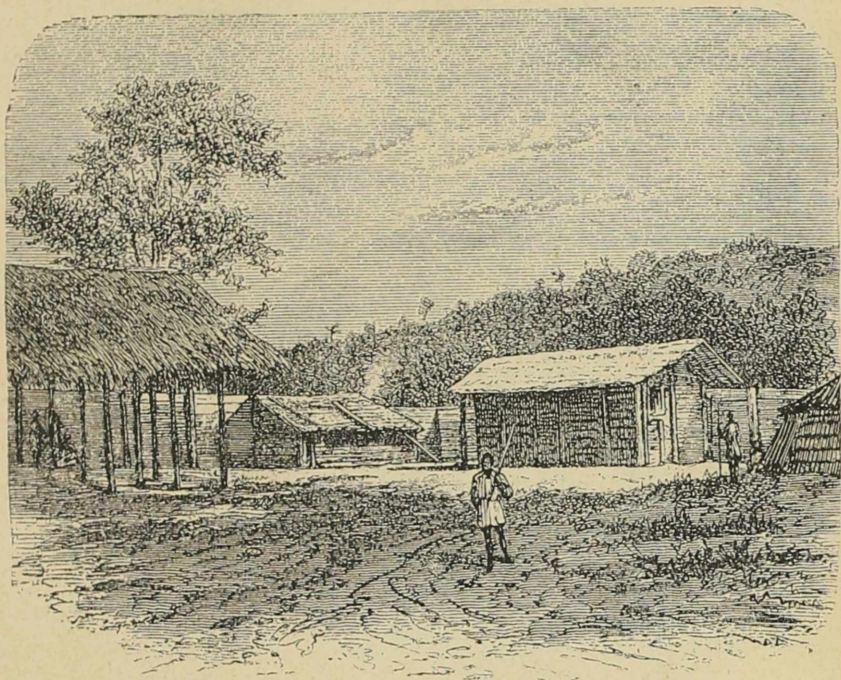
Bosszúsan kérde Magyar kíséraitől, vajjon nincsenek-e a jóslóknak eszközeik, melyekkel a gonosz szellemeket megfékezhetnék? Erre mindnyájan azt felelték, hogy igenis vannak, s hozzátevék, hogy ha magát Magyar a jóslók által előszabott áldozási szertartásoknak aláveti, a rossz lelkek örökre ei lesznek úzve innen.

Hogy tehát e gyönyörű helyet megszállhassa, s a babonás emberek istentelennek ne kiáltsák ki, Magyar-nak el kellett a jósló nevetséges szertartásait túrnie. A jósló egy kecske vérével bekené Magyar homlokát és mellét, karjaira pedig a váltságjeleket mázoló, s e működés alatt antilop szarvával többször kürtölt, s végre ugyancsak e szarvval az égnek négy tája felé két-két vágást tett a levegőben. Ezek után kijelenté, hogy a gonosz lelkek most már meg lévén általa kötözve, Magyarhoz és építendő tanyájához nem közeledhetnek többé. A jóslónak e hókusz-pókuszért Magyar egy sertyést és néhány meter szövetet adott.

Az így választott helyet, mely a Pakaszéro falújához vagy félórányira feküdt, Magyar szintén Masisi-Kuitunak nevezte el, s a következő napon már hozzá is fogott az építéshez.

Azon a vidéken úgy építkeznek, hogy egy kisebb-

nagyobb területet földbe vert karókból álló kerek kerítéssel fognak be, e kerítésen belül több vagy kevesebb kunyhót építenek csekély távolságra egymástól. A kunyhókat 5 földbe vert karóból készítik, sárral

Részlet a Magyar házából.

betapasztják s náddal vagy szalmával befödik. A külső kerítés mentében rakott ezen kunyhók előtt kisebb-nagyobb közt hagynak, melyen túl ismét kerítést raknak; ez utóbbi kerítésen belül a családfej és feleségeinek lakásai és a gazdasági épületek rakatnak.

Magyar is ilyen módon építette föl házát, csak hogy a kerítéseket nem körben, hanem négyszögletre csináltatta. A külső udvaron cselédjei számára kis négyszögletes viskókat rakatott; a második kerítésen belül európai módra, saját lakóházát építteté, melyet öt szobára osztott, — azonfölül még konyhát, éléskamrát, ólakat is építtetett. Nagy gondot fordított a kerítésekre, melyeket magas, emberderéknyi vastagságú s földbe mélyen beásott vasfa-karókból készíttetett. A karókat sűrűn egymás mellé helyeztette, s belül hosszú, erősen összekötött s a karófalhoz támasztott vesszőkévékkel béleltette ki. Tanyája tehát egy erős favárhoz hasonlított. A karófalon át kívülről nem lehetett az udvarra benézni, a bentlevők tehát biztosítva voltak az alattomban kilőtt nyíl vagy golyó veszélye ellen; belülről ellenben a karók közötti nyílásokat eltakaró rőzséket félre lehetett tolni, tehát a bentlevők biztos helyről czélozhattak s lödözhettek a ház megtámadóira.

Az építés gyorsan folyt; az egész környékről sok nép gyült össze s állott Magyar szolgálatába csekély bérért. Mindenütt élénk sürgés-forgás, vigadás és munka folyt; vetélkedni látszottak egymással, hogy az idegen jövevény tanyája mentül előbb elkészüljön, nehogy türelmét vesztve, szándékával, köztük letelepedni, felhagyjon. Egy hónap alatt a ház, az erős kerítéssel és vagy 50 kisebb kunyhóval kész volt, s Magyar mindjárt bele is költözködött, udvarmesterét, tolmácsát és ezek családjait is magával hozván.

Most még számos cselédet kellett fogadnia, mert ezek adják meg az embernek a tekintélyt, a méltósá-

got és a köztiszteletet. Különben is a cselédszerzés és tartás itt igen kevés utánjárásba s még kevesebb költségbe kerül. Lehet a cselédek felfogadni, zálogba venni avagy pedig örökáron megvásárolni.

Magyar összesen 30 jól megtermett legényt és leányt vett zálogba, s mindegyikért vagy 25 méter szövetet adott; ezekhez járultak az udvarmester és a tolmács családjai, s így mindössze vagy 50 emberrel népesítette be házát. Ezeknek tartása nem került sokba, mert a csekély ruházatot kivéve mitsem kaptak gazdájuktól. Élelmezésükről maguk gondoskodtak, sőt minden ujholdkor kötelesek voltak Magyarnek bizonyos mennyiségű élelmiszereket beszolgáltatni.

Harczos.

Miután e házi dolgait elintézte, a fejedelemnél hódoló látogatását tette meg. Több ajándékul szánt áruval megrakott ember kíséretében április hó 4-én indult útnak.

Azon helységek lakói, melyeken áthaladt, szívesen üdvözölték, s megígérték, hogy mint jó szomszédok, mindenben segítségére lesznek.

De mentül inkább közeledett a fejedelem székvárosához, a vidék annál kietlenebb és néptelenebb lett, csak hébe-korba találkozott egy-egy jövő-menő emberrel. Hónapokkal később Magyar könnyen meg-

fejthette magának, miért oly pusztá a főváros környéke. Mentül távolabb vannak a lakosok az önkényes hatalmu fejedelemtől, annál nagyobb biztonságban van életük és vagyonuk. Mert e népek fejedelmei a helyett, hogy hatalmukkal az alattvalókat mególtalmaznák, inkább eltiporni szokták őket, s kapzsiságuktól semmi vagyon sincs biztonságban, melyet kezeikkel elérhetnek.

Az egyik falu előljárója, mint a fejedelem tárnokmestere, kötelességének tartotta Magyar személyesen elkísérni a fővárosba, melynek árkához érkezve, Magyarnek és kíséretének várakoznia kellett, míg őket a tárnokmester és Pakaszéró a fejedelemnél bejelentik.

Egy órai várakozás után az udvarmester két fejedelmi tisztviselő kíséretében megjött. Ez utóbbiak a fejedelem üdvözlését hozták, s felszólították Magyar, menjen be kíséretével a városba. A kapun belül hatalmas fáktól árnyékolt gyepes térre jutott, s ezen átmenvén, ronda, szemetes, keskeny és tekervényes utcákba ért, hol az apró, szalmafedeles házak sűrűn egymás mellé épülve, minden rend nélkül elszórva állottak; némelyek hitvány sövénykerítéssel voltak befogva, mások minden kerítés nélkül.

Az utjába tóduló, zajongó nép egészen ellepte az utcákat, úgy hogy csak lassan nyomulhattak előre. Végre a várost hasító vizérnek mocsáros partjaihoz jutott, hol semmi hid nem lévén, térden fölül a sárban kellett gázolni. Hogy magát be ne piszkítsa, udvarmestere hátára mászott fel s így kelt át a posványon. E látványra a körüle ácsorgó nép hangos kacajra fakadt, a miért Magyar bosszankodva oda-

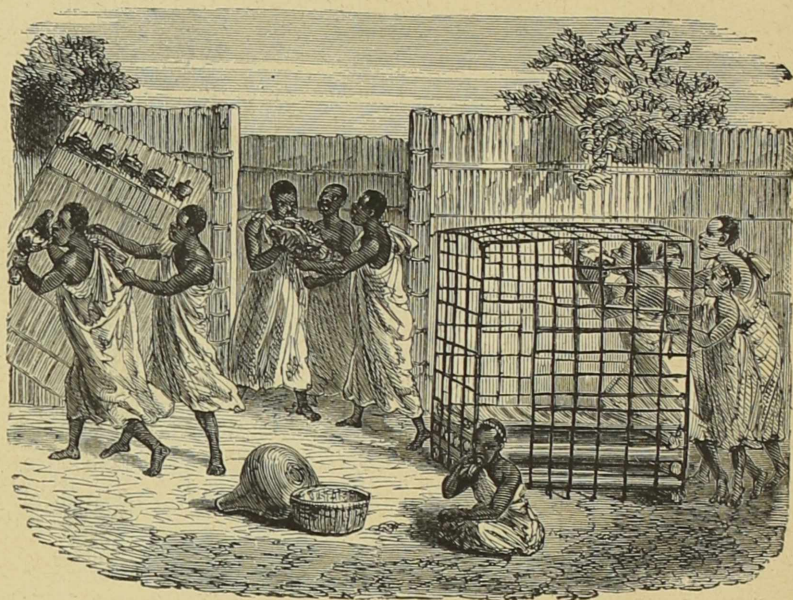
kiáltott nekik, hogy miért nem hidalják át a posványos vizet? Mire ők nyugodtan ezt válaszolták: «A száraz hónapokban az ér tökéletesen kiszárad, tehát hidra nincs szükség, az a kis sár pedig, mely most van, csak neked lehet alkalmatlan, mert csizmát viselsz!»

Odébb menvén, egy terjedelmes térre érkezett, melynek fapadjai azt mutatták, hogy ez a főváros tanácskozó helye. Itt a fejedelem küldöttjei azt mondták neki, hogy foglaljon helyet. Nemsokára a fejedelemnek egy más küldöttje jelent meg azon hirrel, hogy ő felségének ma igen sok dolga van s azért csak holnap fogja vendégét saját lakásában fogadni, addig is pihenje ki az út fátadalmait. Erre a tisztviselő egy közeli házhoz vezette, hol számára egészen új, s meg lehetőszen tiszta szobát rendelt.

Azonban pihenésről jó sokáig nem igen lehetett szó, mert most számos látogatót kellett fogadnia, a kik, úgy látszott, örvendtek jelenlétén; némelyek tyúkot, kukoriczalisztet vagy sört hoztak ajándékul, de szívesen fogadták azokat az apróságokat is, melyekkel Magyar ajándékaikat viszonzta.

Másnap egész kíséretével a fejedelem lakásába vezettetett. A tanácstéren keresztül az eddig látottaknál szélesebb utczába jutott, s ezen végig menvén, egy másik, szintén fapadokkal körülvett kisebb térre érkezett, melynek egyik részét földbe ástott vastag karókból készült kerítés szegélyezte. A kerítés közepén széles kapu tűnt szemébe, s a kapu mellett több fegyveres résztint a földön heverészett, résztint pedig föl-s alá sétálgatott. Mikor a bejáráshoz érkezett, borzalommal pillantotta meg azokat az ágasokra arányosan

felaggatott ember fejeket, melyek részint kiaszva, részint pedig csak nem rég levágatva undorító látványt nyújtottak; s miként az oroszlán barlangja körül elszórt csontok a vándort intik, hogy onnan elsiessen, úgy e látvány is azt a vágyat ébreszté Magyarban,

A fejedelmi palota előcsarnoka.

bárcsak e rettenetes fejedelmi lakást mentül előbb ott-hagyhatná.

A kapun bemenvén, fölötte keskeny s tekervényes, részint házak, részint pedig fakerítések által képezett utcán vezetettet végig, hol valami tompa zajon kívül mitsem hallott. A házak körül itt-ott mutatkozó néhány ember teljes közönnyel tekintett reá. Végre

egy ajtóhoz ért, a mely egy jelre kinyílván, magas kerítéssel befogott négyszegletes udvarra vezetett. Ezen udvar egyik sarkában csinosan épült ház állott, a fejedelem kápolnája. Ennek közelében, az udvar közepén árnyékos fa alatt, egy oroszlánbőrrel borított karszéket pillantott meg; szemben az említett ajtóval, a melyen bejöttek, más ajtó volt látható. Magyar a karszékek közelében a saját kis székére leült, kísérei pedig a földre telepedtek.

Jó félórai várakozás után csengők csörgése a fejedelem érkezését hirdeté. A fejedelem mintegy 20 ember kíséretében az utóbb említett ajtón jelent meg, s azonnal a karszékben foglalt helyet, kísérei pedig a földre ültek. Az alatt néma csend uralkodott. Most a fejedelem Magyarat a szokásos módon üdvözölte, mit Magyar «Neked is nagyságos atya!» szavakkal viszonozott. A gyülekezet pedig tapsolva így üdvözlé fejedelmét: «Üdvöz légy, Urunk! Hatalmas oroszlán! Dühös oroszlán!» — A külső kapura szegezett borzasztó jelekből ítélve, meg is érdemelte e czímet, s még kérdés, vajjon ő tett-e nagyobb kárt, vagy a négylábú oroszlán. Ezen a fejedelem a közte és Magyar közt térdelő udvarmestert felhívá a beszédre. Ez hosszadalmasan elmondta, mint indultak el hazájukból Benguelába, s onnan mint tértek vissza. Ezalatt Magyarnek elég alkalma volt ő felsége külsejét szemügyre venni.

Kája-Kajángula fejedelem magas, sovány, mintegy ötven éves ember lehetett; rendes és nyílt arcvonásai kellemes benyomást tettek, de apró, szüntelen villogó szeme nyugtalan és álnok lelket árult el. Fején színes,

turbán módjára felkötött kendő volt, testét sötétkék, bő, lobogó tunika takarta, mely derekán fehér rojtos öv által volt összeszorítva; vállairól fehér, vörös és sárga csíkos sál függött. Díszül! nyakán fekete zsinóron függő s aranyozott tokba foglalt oroszláncöröm volt látható, kezében pedig szépen készített rövid tört tartott, melylyel szüintelen játszadozott. — Kisérete, a lábánál ülő fiatal rabszolgát kivéve, mind izmos, válogatott, magas természetű, fiatal fegyveresekből állott.

A hosszú beszédet végig hallgatván, a fejedelem így szólt Magyarhoz: «Igen megtiszteltél, fehér ember, az irántam mutatott bizalmaddal, hogy odahagyva a kényelmet, melyet hazádban élveztél, közénk jöttél s részt akarsz venni ügyeinkben. Isten hozott! Ótalmamba fogadlak, s jaj annak, ki téged személyedben vagy birtokodban bántani mer!»

Ezek után a fejedelem több kérdést intézett Magyarhoz ennek hazája és nemzete felől, — s a gyárakra és hajókra is kerülván a szó, sajnálattal említé, hogy a feketék oly gyengefejűek, hogy csak néhány hitvány mesterséget képesek úgy a hogy megtanulni. Magyar erre azt a nézetét fejezte ki, hogy a feketék is tanulhatnak Benguelában vagy Loandában mindenféle mesterségeket, és sorsukat ezáltal megjavíthatnák, — csak akarniok kellene. Gyapotot természetstetnének, melyből saját hazájukban szöveteket lehetne készíteni, s ezeket honi növényekből nyert anyagokkal tetszésük szerint meg is festhetnék.

A fejedelem igazat adott Magyarnek, de hozzá tévé, hogy az itt uralkodó szokások miatt semmit sem lehet ez irányban tenni. «Mert ezek a gazemberek,»

úgy mond, környezetére mutatva, — «a fejedelmet, ki ilyesmit tervezne, varázslónak kiáltanák ki, s vassal vagy méreggel véget vetnének életének. Hidd el barátom, az Isten a fehéreket a gazdagság és szövetek uraivá, a feketéket pedig szegény ördögöknek teremtette!

Miután így jó darab ideig beszélgettek, a fejedelem végre azt mondta Magyarnek, hogy a szállására mehet, a hová majd megüzeni, ha valami közölni valója lesz.

Alighogy odaért, udvara zenészekkel és tánczó néppel telt meg, s a pajkos nők őt is nógatták tánczra, ő azonban kényelmesebbnek találta kis székén ülve csak nézni a mulatságot. Végre megunván a zajt, kiment a tanácstérre, s ott a hűvös árnyékban leült.

A mint így gondolataiba elmerülve üldögélt, valaki hátulról a vállát érintette. Hátratekintett, — hát a fejedelem volt, ki mosolyogva kérdé: «Mit csinálsz Komo úr?» Azután mellé ült s azt mondta, hogy azért kereste föl, mert fontos közleni valója van. Ez pedig abban állott, hogy néhány hónap múlva a Koanza folyamon túl lakó gangueilákat meg akarja támadni, s Magyarat fölhívja, hogy mint barátja segítségére legyen a harczban. Magyar meghökkent. Ő mint békés utazó szándékozott e népeket fölkeresni, most meg azt kívánják tőle, hogy ellenük harczoljon. Nem, ezt nem teheti. Azért megköszönte ugyan a hozzá való bizalmat, de egyszersem kijelentette, hogy mint idegen jövevény már azért sem harczolhat a fejedelemhez hasonló emberek ellen, mert ezt neki hazája törvényei nem engedik meg.

«Hitvány kifogás!» volt a fejedelem gyors vála-

sza, — «a fehérek királya itt nem parancsol, a ganguellák pedig nem hozzám hasonló népek, hanem valóságos kutyák, a kik parancsaimat megvetik s a belföldre menő bihéi karavánokat mint útonálló rablók megtámadják; azért el vagyok tökéelve őket tűzzel-vassal kiírtani, mint a hogy néhány éve a Kazsungó népeivel tettem. Ne aggódjál, Komo, a harczot el nem kerülöd!»

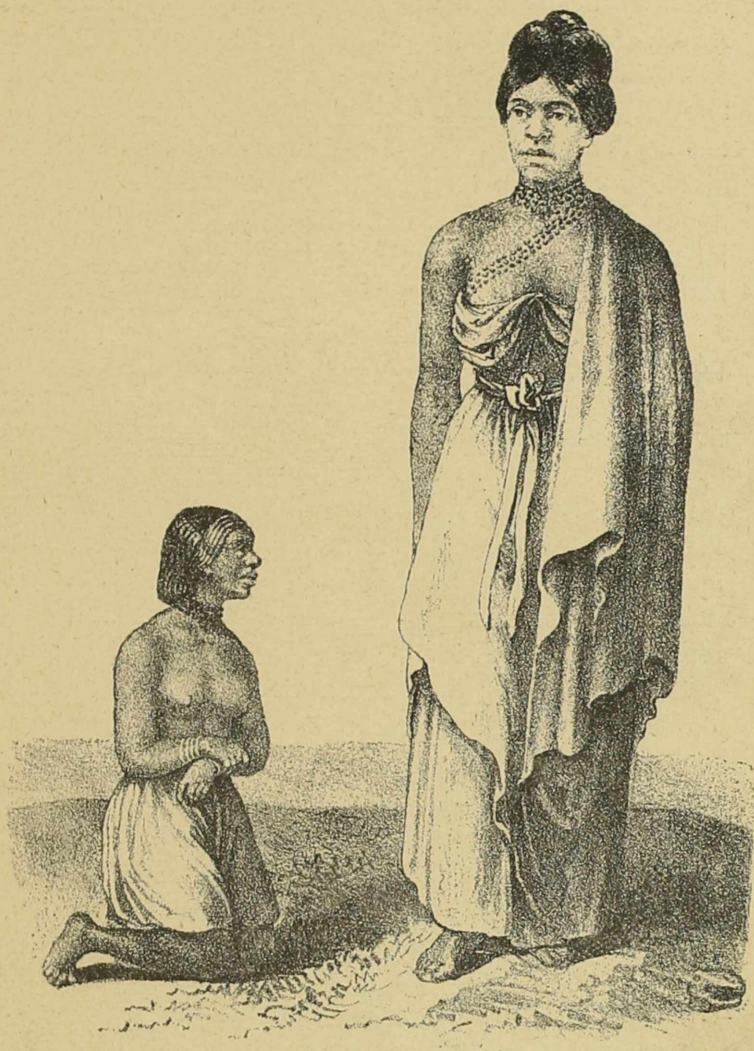
Magyar, legalább e pillanatban, nem mert ellenkezni az indulatos fejedelemmel, hanem mindent helybenhagyva az időtől remélt alkalmat, hogy a harczban való részvételt elkerülhesse.

Ezután a fehér emberek vitézségére sok hízelgést halmozva, a fejedelem szállására kísérte Magyarat. A mint oda érkezett, mindjárt elnémult a zene, a tánczosok pedig elszéledtek.

Másnap már korán reggel Magyar szállása előtt egy jól megnyergelt, szép öszvér állott, melyet a fejedelem odarendelt Magyar számára, — s este felé utasaink haza érkeztek.

Magyar ezután hónapokon át földművelési s egyéb munkákkal foglalkozott, s a feketék nagy ámulatára maga is úgy dolgozott, mint utolsó rabszolgája, vagy még jobban.

Egyszerre csak híre járt, hogy a tervezett hadjárat meg fog indíttatni s Magyar azon törte a fejét, mit tevé legyen, hogy otthon maradhasson. Végre a feketék babonáját választotta eszközül. Arról panaszkodott udvarmesterének, hogy nagy hascsikorgásai és ijesztő álmai vannak, s ezt alighanem a gonosz lelkek okozzák, mert hazája törvényei ellenére megígérte, hogy a fejedelemmel harczba fog menni; — egyszer-

Magyar neje s ennek rabszolgálója

smind kérdé, nem lehetne-e ezen valamiképen segíteni? Az udvarmester azt mondta, hogy a jósló segíthet e bajon.

A jósló, kinek elmondta baját, úgy vélekedett, hogy a gonosz lelkeket ökördózzattal meg kell engesztelni. «Vérével — úgymond — be foglak kenni, s ezzel kiszabadulsz körmeik közül, és bizonyosan meg fogsz gyógyulni. Csak azután valamely váltsággal iparkodjál a fejedelemnek adott szavadtól megszabadulni, s a hadjáratban részt ne végy!»

Hát hiszen csak ez kellett Magyarnek. A hókuszpókusz után udvarmesterét az áldozat tanujelével: vérbe mártott szövettel, egy hordó löporral s néhány üveg pálinkával útnak indítá a fejedelemhez.

Az udvarmester mindent elmondott a fejedelemnek, a mit kellett, s néhány nap múlva azon hírral tért vissza, hogy a fejedelem fölmenti Magyar adott szava alól, s értesülvén, hogy még nőtelen, feleségül adja neki egyik leányát, kinek anyja a fehérek között született és nevelkedett.

Magyart e hírnek ezen második része épen nem örvendeztette meg valami különös módon, mert tudta, hogy az ilyen felajánlott feleségnek nagy ára szokott lenni. Mindamellett a fejedelem jóakarátát köszönettel kellett fogadni, s mikor a mennyasszony két testvérbátyja és számos rabszolga kíséretében néhány nap múlva megérkezett, annál is szívesebben ment bele a házasságba, mert Ozoro herczegasszony karcsú, magas és szép termetű tizennégy éves leány volt, fényes sötét arcczal, ragyogó nagy szemekkel s gyönyörű fehér fogakkal; nyakán pedig egy kis arany kereszt függött . . . Magyarra nézve a remény, a bizalom jelképe.

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET. I

Éjféli élet a tó mellett. Oroszlánvadászat. Ozoro hercegnő elbeszélése. A törpék között.

A következő — 1850. — év február 20-án indult el Magyar új hazájából elefántokat vadászni, ismeretlen vidékeket látni. Nején s ennek néhány rabszolgáján kívül 285 fegyveres ember kísérte őt ezen úton.

«Nos, Pakaszéró,» kérde Magyar egy heti utazás után a volt udvarmestert, ki most, tapasztalt ember léte, mint vezető és másodparancsnok szerepelt, — «hol van az a sok elefánt, mikről nekem otthon regéltél? Talán bizony megizentek nekik, hogy látogatást kívánunk náluk tenni, s ideje korán megszöktek: hisz még csak egy árva nyomot sem találtunk!»

«Türelem, Komo úr, türelem!» felelé a vezető, — «mielőtt a nap a nagy víz alá merül, a széles folyónál leszünk, és ha azon átkeltünk, annyi elefántot fogsz látni, hogy majd elbámulsz.»

S úgy lett. Este a Koanza folyóhoz értek, s azon átkelve végtelen kiterjedésű mezőségre jutottak, melyből helyenkint hol kopár, hol pedig sűrű erdővel fedett

kisebb dombok kiemelkedtek. A dombok oldalából friss vízű források bugyogtak ki, a síkokon pedig egész csordái a különféle legelésző vadaknak voltak láthatók. Zebrák, gazellák, bivalyok, elefántok és struczmadarak százával barangoltak a füves térségen, de mihelyest az utazókat észrevették, villámsebességgel tűntek el a messze távolban.

«Azokat ugyan nem érjük utól!» szolt Magyar boszankodva, hogy vadászni való kedvét ki nem elégíthette.

«Az oroszlán sem vadászik rájuk a legelőn,» jegyzé meg a vezető, kihez Magyar szavait szemrehányáskép intézte, — «haszon nélkül fárasztaná magát, mert egyiket sem érné utól. Az erdőben, az itatónál lesi meg őket . . . s mi is tőle tanulhatunk vadászni. Türelem, Komo úr, az oroszlán ügyes vadász!»

«Azt meghiszem,» felelé Magyar, — «utóbb majd reánk is fájdul meg a foga!»

«Nem fé'ünk tőle, de azért nyitva kell a szemet tartani. Nagyon goromba legény!»

Egy domb aljában ütötték fel éjjeli tanyájukat, közel az őserdő széléhez. Lejebb vagy félóránnyira egy kis tó vize csillogott a hold szelíd fényében.

Pakaszéro nem engedett tüzet rakni, mert, úgy mond, mutatni akar valamit Komo urnak az éjjel.

Már jóval éjfélén túl lehetett, mikor a vezető Magyar felköltötte.

«Mi baj?» kérdé ez, álmából felriadva.

«Semmi baj,» felelé halkan a vezető, — «csak meg akarom neked mutatni, hogy hogyan vadászik az oroszlán. Eljössz velem a tóhoz?»

Magyar talpra ugrott, s vállára vetve puskáját, követte Pakaszérót.

Néma csend uralkodott az egész tájon, s csak nagy néha hallatszott ki az ős rengetegből valami dörgő moraj: az oroszlán ordítása.

Csakhamar a tó szélén voltak, hol a sűrű bozótban és a kövek között már több vadász lesben feküdt. Ők is lefeküdtek egymás mellett, s még lélegzetüket is visszafojtva lesték a bekövetkezendőket.

Gyors rohamban egy antilopcsorda érkezik a vízhez, s alig hogy szomját mohón eloltotta, már reng a föld az elefántok dübörgésétől, melyeket az orrszarvúak otromba alakjai követnek. Szilaj vágatásban zebrák és quaggák rohannak elő, s közbe egy-egy hyena sompolyog el mellettük, s mohón kezd a szerteszéjjel heverő állathullákon rágicsálni. Amonnan túlról zsiráfok igyekeznek a tóhoz, de egyszerre csak megállnak s magasra emelik fejeiket. Velőtrázó morgás hangzik fel, a zsiráfok, az elefántok, hynáék, zebrák, vad futásnak erednek . . . de az egyik zsiráfnak már nyakába mártogatja a himoroszlán borzasztó körmeit, s a nöstény és a kölykök sietve jönnek, hogy a lakomában vele osztozkodjanak.

«Lőjjünk!» suttogá a vezető, s egy pillanat múlva a nöstény oroszlán és egyik kölyke holtan terült el, az özszemarczangolt zsiráf mellett, a többi megugrott.

«Jobb lett volna ugyan, ha nem lövünk az oroszlánokra,» mondá Pakaszéró, mikor a tanyára visszatértek, — «mert most napokig sem látunk elefántot, ha itt maradunk, ha pedig keresésükre indulunk, ugyanannyi időbe kerül. De nem akartam a Komo úr vadász-

kedvét elrontani, s aztán oroszlánvadászatra ritkán kínálkozik ilyen alkalom.»

Magyar teljesen meg volt elégedve ez éjjeli kirándulás eredményével. Még az éjjel elhatározták, hogy az elefántok nyomát követve, behatolnak a rengeteg erdőségbe, s korán reggel már útban voltak az utolsó helység, Kariongo felé, hol a szükséges élelmi szereket bevásárolni szándékoztak. Ott épen nagy ünnepélyek folytak: az új fejedelmet iktatták be, s Magyar, mivel utazásának úgy is az volt egyik célja, hogy a népekkel és szokásaikkal megismerkedjék, legott azt mondta nejének és Pakaszérónak, hogy a beiktatási szertartásokat megtekinti.

«Azt ne kívánd, Uram,» mondá Pakaszéro, «mert ez az óhajod nem teljesíthető!»

«Ugyan miért?» kérdé Magyar kíváncsian.

Pakaszeró egy különös pillantást vetett Magyar nejére, azután pedig így szólt:

«Idegennek nem szabad a szertartásokon jelen lenni, úgy szintén nőknek sem. Így hát a legnagyobb bajba keveredhetünk, ha te erővel is jelen akarnál lenni. Kérlek, folytassuk mielőbb utunkat! Veszedelmes helyen vagyunk!»

Pakaszerót komoly és szavahihető embernek ismerte Magyar; mihelyest tehát a legszükségesebbeket összevásárolta, haladéktalanul útnak indult.

A legközelebbi tanyán, mit az erdőben egy nagy kiterjedésű tisztáson ütöttek, Magyar kérdezte a vezetőt, hogy hát miért nem engedik meg az idegennek, hogy a szertartásokon jelen legyen?»

«Uram,» felelé a kérdezett, «nyelvem meg van

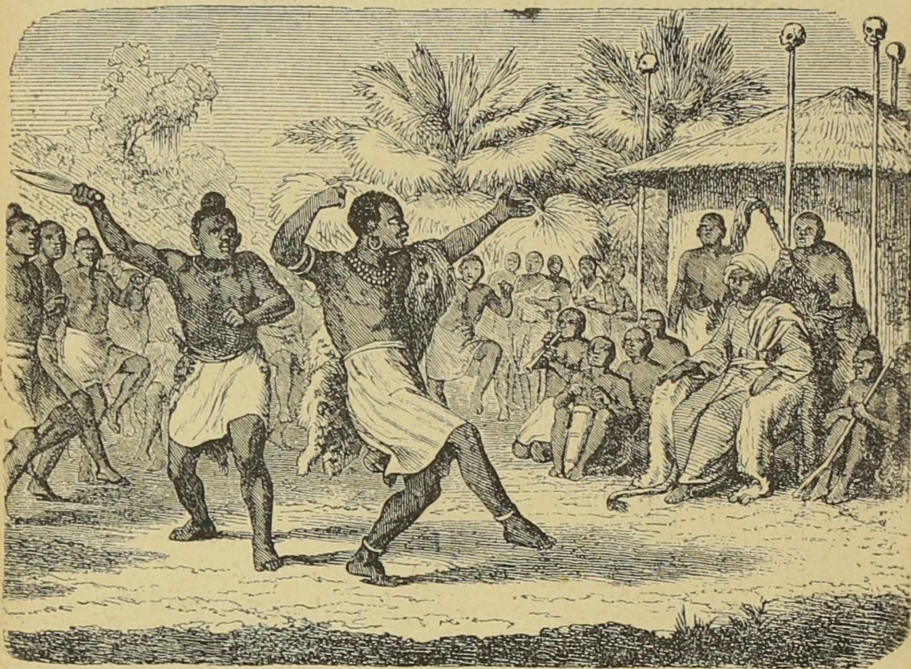
kötve, nem szólhatok, ha mindjárt agyon is ütsz. De nőnek, ha tud róla, szabad szólnia.»

Magyar megértette a célzást, s nem faggatta tovább Pakaszérót, hanem nejéhez fordult kérdésével.

«Csak kevés nő tud arról a dologról, s nekem az anyám mondta el,» így kezdé Ozoro herczegné elbeszélését, de szinte meglátszott rajta, hogy inkább hallgatna, mintsem hogy beszéljen; azonban férjének, kit őszintén szeretett, semmi kérés teljesítését sem tagadhatta volna meg, így hát ezen kíváncsiságát is ki akarta elégíteni; — «népeinknél olyan szokások vannak még, a miket ti fehérek bűnnek tartotok, — ilyen az emberáldozat szokása is. Hogy a fejedelem uralkodása szerencsés legyen, embereink azt hiszik, hogy a gonosz szellemeknek embereket kell áldozni. Ezen célra hadi foglyokat és rabszolgákat szoktak használni. A legvitézebb hadi foglyokat szabadon engedik járni-kelni és csak titkon őrzik, mert ennek, hogy az áldozatnak foganatja legyen, nem szabad tudnia, hogy meg fog öletni, s azt az embert sem szabad látnia, a ki őt megöli. Barátságos vendégszeretet környezi mindenütt, a hol megfordúl, s így könnyen felejt fogását, s kedvére eszik és iszik. A szertartásra kitűzött napon nagy vígság van; a férfiak körbe állanak s tánczra kerekednek. Most a jóllakott s ünnepi mezbe öltözött foglyot felhívják, hogy a fejedelem tiszteletére ő is a körbe álljon, s tánczoljon. Ez azután, mi rosszát sem sejtve, buzgón járja a tánczot; a közben egyik harczos rövid de széles késsel az áldozathoz közeledik, s villámsebesen szeli le a fejét.

Ekkor elnémul a zene, s kezdődik a jósló borzasztó

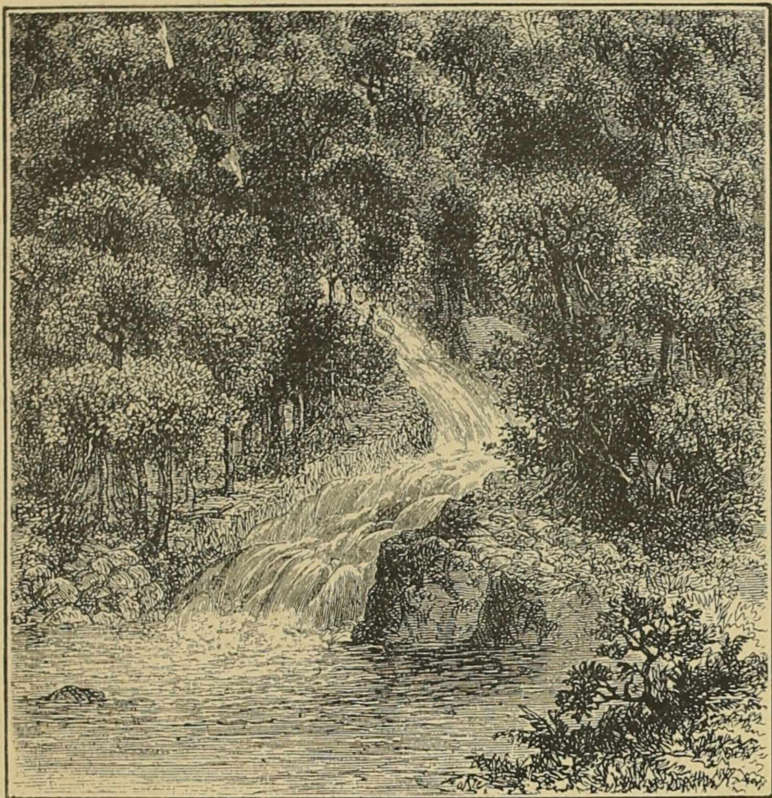
munkája. Ez a megcsontkított testet, melynek fejét dár-
dára tűzik, felbontja, a beleket egyenkint kiszaggatja,
s ezekből jóvendölést mond. Ezután a húst össze-
aprítják s eb- és marhahússal keverve megeszik.

A haláltáncz.

A lakoma után a többi áldozatokat vezetik elő, s
lefejezik. Ezeknek fejeit a fejedelem házában temetik
el, a testeket pedig a városon kívül helyezik sírba.
Szokás ilyenkor minden foglalkozásból egy-egy embert,
továbbá két asszonyt és két leányt is megölni, s ezek-

nek fejeit a fejedelmi hálószerobában takarítják el. Mikor mindez megtörtént, az új fejedeleml hordóágyába ül, s a városba vonul, hol egész családjával a fejedelmi

Hegyi folyó.

palotába száll. — Ilyen a beiktatási szertartás, s most beláthatod, hogy azon nem tûrhetnek meg idegen ernbert.»

«S te ezeket nem tartod bűnnek?» kérde Magyar eliszonyodva a hallottakon.

«Annak tartom és mások is annak tartják, de nálunk az ősi szokás szent, ellene mitsem lehet tenni.»

«Úgy-úgy,» gondoló magában Magyar, — «az ősi butaság ellen mitsem lehet tenni.»

Hegyes-völgyes erdőn folytatták útjokat, s hol a lejtőkről lerohanó patakok a szűk völgyek talaját mocsárossá teszik, mindenütt ott találták az orrszarvúak széles és mély csapásait, de állatot e fajtából jó sokáig nem láttak.

Az állatóriások helyett azonban egy napon törpe emberekre akadtak. Egy kis tó partján vagy kétszáz lépésnyi széles rétság terült el, melynek szélén néhány nyomorúságos viskó állott. A réten marhák legelésztek, s a rajta keresztül vezető füves ösvényen valami emberforma lény haladt, vizes korsót hordva a fején. A viskók előtt még több ilyen embert találtak, kik alig haladták meg az 1 meternyi magasságot, s valószínűs nyomorékok voltak, minőket Magyar eddigelé még nem látott. Hústalan lábszáraik valószínű csoda, hogy azt az iszonytatón felpuffadt nagy hasat elbírták; mint a mákfej vékony száron, nagy buksi fejük úgy ült a száraz, aszott nyakon; sárgásfekete ábrázatokon orr helyett két kerek lyuk, széles száj, apró szemek voltak láthatók. Nagy fülük Magyarat a denevérekre emlékeztette.

S e csúf teremtetések mégis jóra való embereknek bizonyultak. Szívesen, sőt majdnem udvariasan fogadták a jövevényeket, s a mi kis elefántcsont, méz-, viasz- és szárított vadhúskészletük volt, azt készséggel

odaadták egy pár csomó dohány- s néhány üveggyöngyért. Lopni nem szoktak. Szegények elbeszélték Magyarnek, hogy azért kénytelenek az erdő mélyén lakni, mert a szomszéd népek rendes vadászatokat tartanak rájuk, hogy őket elfogják, s rabszolgácul eladhassák. Pár héttel később Magyar is vett e törzsből egy fiút és két kis lányt, a kik hű, ragaszkodó és engedelmes szolgálói lettek, és soha sem szöktek meg tőle, noha erre igen sokszor lett volna alkalmuk.

TIZENKILENCZEDIK FEJEZET.

Az elefántok nyomában. Az első zsákmány. Harcz a benzülöttekkel. A Dilolo-tó kigyói. Magyarnek fia születik a legnagyobb gazemberek hazájában. A százéves okoskodó király.

Hat napig tartott már az erdei utazás, s még mindig csak az elefánt nyomaival kellett megelégedniök, úgy hogy Magyar már türelmetlenkedni kezdett. Pedig ő maga legjobban tudta, hogy a türelmetlenkedés ilyenkor semmit sem használ, s hogy itt igazán csak a türelem az, a mi — elefántot terem.

Hetedik napon a csapat már hajnali szürkületben botorkált a járatlan erdei ösvényeken, oly nesztelenül, hogy a sűrű lombok halk suttogását is lehetett hallani. Mert hát a vezető kipuhatolta, hogy az elefántok közei vannak. S mentül tovább haladtak, annál több akadálylyal kellett megküzdenniök. Magyarnek különösen az a sok kidőlt és letördelt fa tűnt fel, a mely szerte-szét hevert. Lehetetlen, hogy a szélvész egy helyen ekkora pusztítást vihessen véghez. Hát nem is a szélvész, hanem pajkos elefántok garázdálkodtak ott; mert nekik az a szokásuk, hogy, ha már jól laktak, csupa kedvtöltésből fákat tördelnek, s egész torlaszokat csinálnak.

Délben a csapat lehevert pihenni. Magyar, ki az útnak egy részét hordóágyában tette meg, nem érzett valami nagy fáradtságot, s mivel meglehetősen izgatott volt, két rabszolgájával elindult, hogy a környéken kissé széjjel nézzen. Alig hogy a tanyától vagy ezer lépésnyire távozott, a föld rengeni kezdett lábai alatt, s a domb mögül, a hol épen állott, egy nagy elefántcsorda törtetett elő mérsékelt ügetésben. Magyarat e váratlan látvány annyira meglepte, hogy az első pillanatban épen csak mereven bámulni tudott, és semmi egyebet. De a rabszolgák lövéseitől csakhamar magához tért, és csak most jutott észébe, hogy puskája nincsen megtöltve. Hamarosan tölteni kezdett, s egy szerencsés lövéssel sikerült neki egy megsebesült elefántot végképen leteríteni.

Hát ez bizony szerencsés véletlen volt, s a lövésekre csakhamar az egész tábor fölkerékedett, s üldözni kezdte a körülbelül hatvan darabból álló elefántcsordát.

A távoli dübörgés még mindég érezhető volt ugyan, de az egész csordából csak két elefántot érhettek utól, egy nőtényt, a mely megsebesült fiával elmaradt, s ennek sebeit nyalogatta. A feketék legott megtámadták dárdáikkal, s igazán megható látvány volt, a mint az anya mindenképen azon iparkodott, hogy fiát a gyilkos fegyverek ellen megvédje. Előbb testével fedte, azután ismételve a támadókat megrohanta, s nem tágított, míg csak számtalan sebből vérezve, fia mellett össze nem rogyott.

Vadászcsapatunk Magyar tiszteletére, ki ez alkalommal először ejtett el elefántot, három napi pihenőt tartott, mely egész ünnepélylyé alakult. Hogyne, hiszen

három elefántot kellett kizsigerelni, három elefántnak a zsirját és húsát kellett biztonságba hozni, a mi nem csekély feladat!

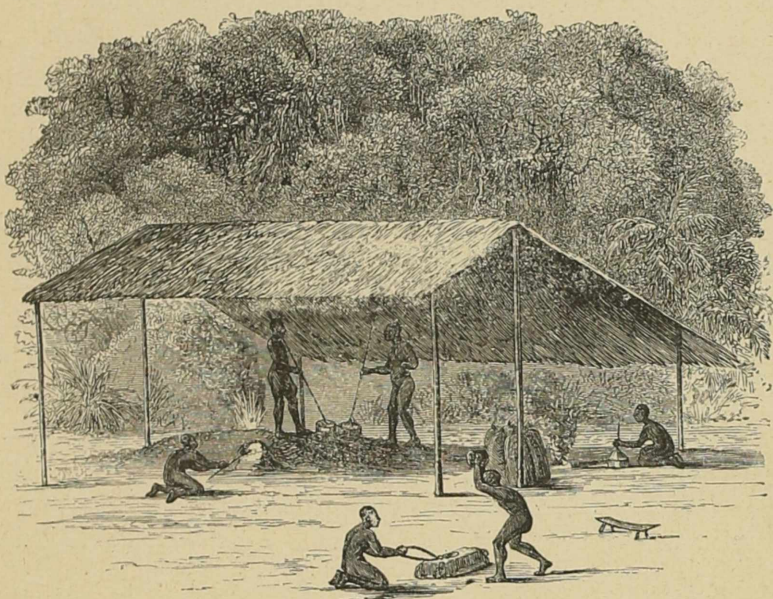
Magyar nagy érdeklődéssel nézte ezt az igazán «véres» munkát. A hatalmas testek üregében akár bányászok a köszenet, úgy fejtették a hatalmas szallonnatömböket; óriási húsdarabokat vermekbe tettek, ezekre rözsét és száraz fát raktak, s az egészet meggyújtották. Az így süttött húst aztán nagy zajjal osztották és költötték el. Magyarnek és legközelebbi hozzátartozóinak a legjobb falatok: az orrmányok és talpak jutottak osztályrészül, miknek olyan ízük volt, mint egy jóféle marhanyelvnek. A mi húst nem tudtak ott a színhelyen elfogyasztani, azt hosszú, vékony darabokra vágták és a napon megszáritották, s szinte hihetetlennek látszott, hogy az a tömördek sok hús három állattól származott légyen.

Kiérve az erdőből, Magyar csapata lakottabb területeken folytatta útját vadászgatva és a benszülöttekkel kereskedési folytatva.

Utazónknak sokszor volt alkalma igazán ügyes feketékkel megismerkedhetni. Egyszer egy falusi kovácsnak egyik elromlott puskáját adta oda megigazítás végett, s mivel a lobbantyuja elveszett volt, egy francia puskalobbantyút adott oda mintául, melyre e szó «Laport» volt bevésve. A kovács pár nap alatt nemcsak hogy megcsinálta a puskát, de még azt a francia szót is belevészte az új lobbantyúba.

De a jó tulajdonságok mellett a rosszak sem hiányoznak e népeknél. A legnagyobb mérvben babonások és kapzsiak. Vendégszeretetről fogalmuk sincsen.

Az idegent bizalmatlanul, gyanakodva fogadják, s minden lépésére ügyelnek. Mihelyest valamit észrevesznek, a mit korlátolt eszükkel fel nem foghatnak, legott ellenségeskednek s az országot ért kárért kárpótlást követelnek, és ha ezt valaki megtagadja tőlük, azonnal meg is támadják és kirabolják.

Kovács-műtely és olvasztó kemencze.

Magyarnak is meggyült a baja velük.

Egyszer későn este, mikor már nyugvágyán feküdt s a napi eseményeket jegyezte, egy öreg aszszony tolakodott be hozzá, s pálinkát kért, mert — úgymond — kecskét hozott, s ennek árát a vezető nem fizette meg. Magyar, bosszankodva ez alkalmat-

lan látogatás miatt, mely őt munkájában megzavarta, kiutasította az asszonyt, s azt mondta neki, hogy jöjjön el reggel, akkor majd eligazítja vele az ügyet. De az asszony nem akart távozni. A hangos szóváltásra két őr is jött a sátorba, a kik az asszonyt Magyar parancsára erőszakkal kivezették.

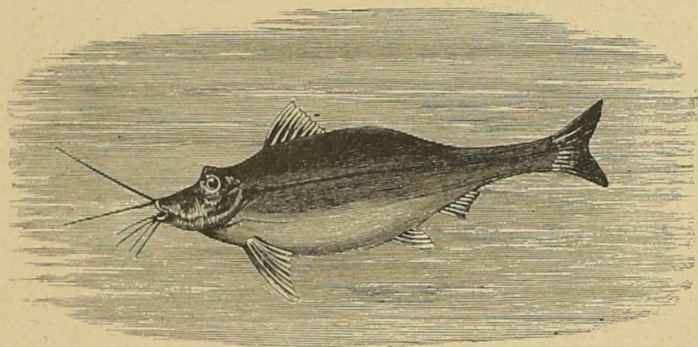
Mikor a vadászcsapat korán reggel indulásra készült, az egész falu férfinépe fegyveresen és lármás fenyegetések közt útjába állott. Az öreg asszony kecskéjeért a vadászcsapat összes árúkészletét követelték, a mit Magyar kereken megtagadott. A dolog ütközetre került, s mindkét részről többen megsebesültek és megölettek, — és Magyart is egy nyíl veszélyesen megsebesítette. De a győzelem az ő részén volt.

Pakaszéró tanácsára, mihelyest az ellenség visszavonult, a legnagyobb sietséggel hagyták oda a falut, még annyi időt sem engedve maguknak, hogy halottaikat eltemessék; mert a vezető bizonyosnak mondta, hogy az ellenfél megerősödve, a támadást majd ismétli, ha még egy pár óráig ott időznének.

Két heti kalandozás után a Morupu birodalomba jutottak, a hol egy folyó mellett letelepedve, dohányt és burgonyát vetettek, miben őket a vidék lakói, a kik addig többnyire csak kenderleveleket szívtak, csakhamar utánózták; de a burgonyával sehogy sem tudtak megbarátkozni, s ennek természetével az első kísérlet után teljesen felhagytak.

Ezen birodalom fővárosa, Kabebe, nagy kiterjedésű lapályon fekszik, barátságos utcái vannak árnyékos fasorokkal és nagy piaczterekkel. Magyarnek ottléte alkalmával 50,000 lakója lehetett. Az elhunyt királyo-

kat egy külön városban temetik el, tágas, a földbe vájt kriptákba. Köröskörül hevernek azon rabszolgák csontjai, a kiket temetésekor feláldoznak. Az ezen célra kiszemelt számos rabszolga közül csak kettőt hagynak meg életben, a kiknek azután az a kötelességük, hogy a kriptát őrizzék és jó karban tartsák. A kriptá falai mindenféle szövetekkel és szőnyegekkel vannak tele aggatva; bejárata pedig mindaddig, a míg a közvetlen utód él, nyitva marad, de ennek halálakor örökre bezárják.

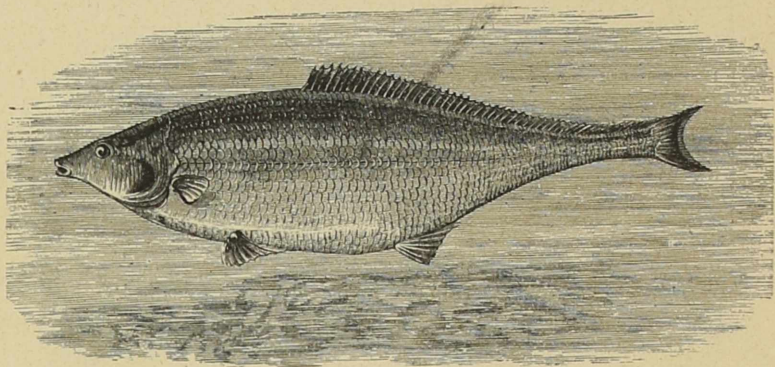

Ngogo-hal.

Számos kirándulása alkalmával Magyarának alkalma volt ezen ország legtöbb vidékét alaposan átkutatni. A folyók és vizek bővelkedtek mindenféle halakban, s a benszülöttek elég ügyes halászok voltak, de a halakat sótalanul szárították, miért is ezek megbűdösödtek s keserű ízt kaptak, úgy hogy Magyar egy falatot sem volt képes belőlük enni.

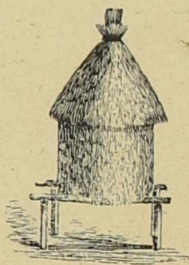
A Dilolo-tó mocsaraiban feltűnő sok és nagy kigyókat látott, melyek tízével is sütkéreztek egy-egy rakás-

ban a napon; de kísérői habozás nélkül czélba vették őket, s az elejtetteket megsütötték és mint különös nyálánkságot a legjobb étvágygyal megették.

Tavi hal.

Ez országban érte Magyarat az a nagy öröm, hogy első gyermeke fia született. A csapat nagy vígsággal

1. és 2. Halászhalók. 3. Szék. 4. Raktár.

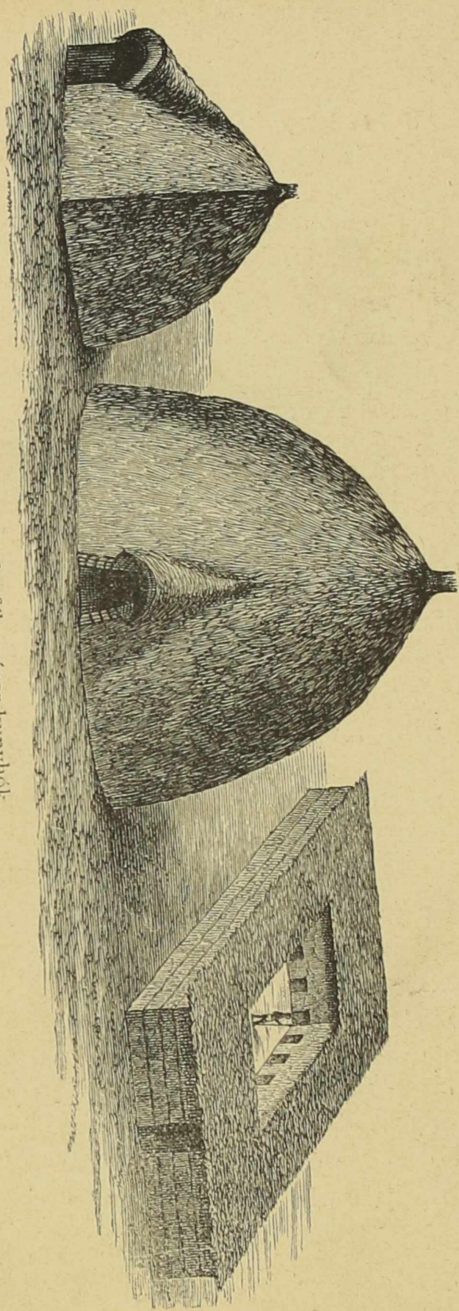
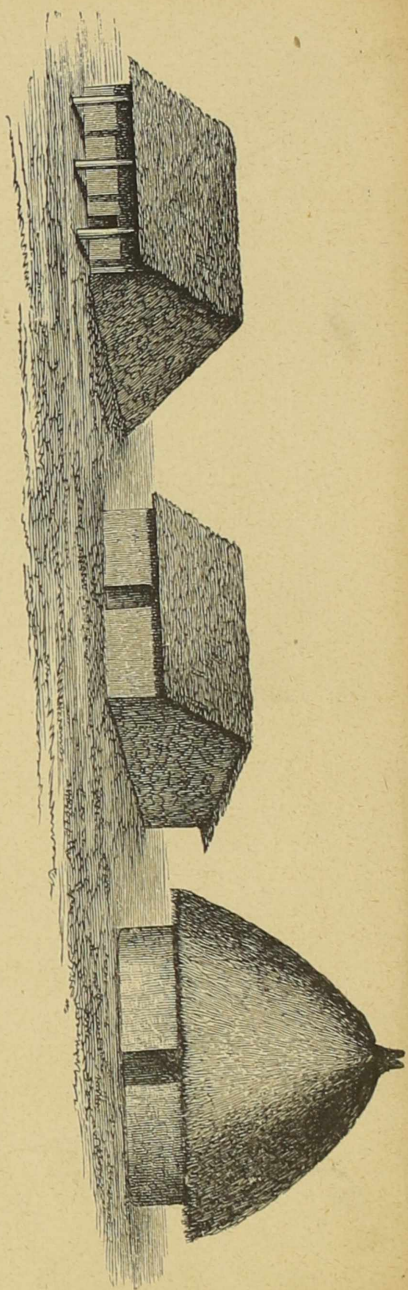
ülte meg ezt az ünnepet, s a fiu a Sah-Kilombe-Gonga nevet kapta.

És ez az ünnep egyszersmind búcsúünnep is volt,

mert a csapat néhány nap múlva fölkerekedett, hogy elefántcsonttál megrakodva visszatérjen hazájába.

Hej, nem olyan vadászkirándulás volt ez, mint itt mifelénk, mert a mi kis mulatság volt benne, arra ugyan keservesen rá kellett szolgálni még hazamenet is.

A legközelebbi ország, a hová érkeztek, Lobal volt, Magyar szerint a legnagyobb gazemberek hazája, a kik ma édeskés nyájassággal fogadják a vendéget, holnap pedig, mikor az mi rosszat sem sejtve, gondtalanul odébb áll, kegyetlenül kifosztják. Magyar csak úgy tudott ellenük és kapzsiságuk ellen védekezni, hogy folyton résen volt, s csapatában szigorú fegyelmet tartott, s még így is csaknem pórul járt egy ízben. Ugyanis egy este egy nagyobb helység mellett letelepedve, a jó falusiak mindjárt feltűnő nagy számban tódultak ki hozzájuk, a szokásos étel és ital-neműeket hozva, miket ingyen osztogattak ki a vadászok között, hogy azután együttesen elköltsék. Gazdák és vendégek csakhamar benső barátságot kötöttek, s miután egy pár marimbazenész is akadt, tánczra kerekedtek, s a lobogó tüzek körül fáradhatatlanul folytatták eme kedvtelésüket. Magyar már lepihent, és csak Pakaszéró örködött a rend és biztonság felett mert még a kirendelt örök is ott forogtak a kedves lobali nőkkel. Egyszerre csak feltűnt Pakaszérónak, hogy a lobaliak, különösen pedig a férfiak, mindegyre kevesebben és kevesebben lesznek, holott még volt a pálinkából, mit Magyar a szíves vendéglátás viszonzásául a mulatóknak ajándékozott. Eleinte azt hitte hogy talán elfáradtak s az álmoság kergette őket aza, de hát ez esetben a nőket is vitték volna el

Különféle néger-kunyhók.

magukkal. Mint elővigyázó ember legott utána járt a dolognak, de alig hogy a lobogó tüzek fényköréből kissé távozott, egy sötét tömeget látott a helység felől közeledni, s azonnal tisztában volt a helyzettel: a vendégszerető gazdák vagy lopni jönnek vagy pedig támadni. Haladék nélkül megadta a riadó jelt, s pár pillanat múlva az előbb oly kedélyesen mulató emberek élet-halál harczot vívtak egymással. Magyar is felriadt, s csapata élére állva intézte a védelmi harczot, a melynek kimenetele jó ideig fölötte kétséges volt; mert a támadók túlsúlyban voltak, a vadász-csapat pedig jobb fegyverekkel harczolt. Egyszerre csak váratlan fordulat állt be, a mennyiben a lobaliak hátul is meg lettek támadva, s így két ellenség közé kerültek. De ki volt az a *másik* ellenség?

A lobaliak számos kisebb törzsre szakadva, külön-külön főnökök és főnöknők ura'ma alatt állanak; ezek egymással folytonos harczban élnek, hogy rabszolgákat szerezhessenek, a kik egyedüli kereskedelmi cikkeit képezik.

Hát ezúttal is ilyen támadás történt, önkénytelenül segélyt hozva egyúttal Magyar megszorúlt csapatának, a mely hamarosan holmiját összeszedve, az éj leple alatt tovább állott, ott hagyva a verekedő szomszédokat.

Kivételképen azonban egy tisztességes törzsre is akadt Magyar, melynek főnöke az «oroszlán» czimet viselte ugyan, de olyan szelíd volt, mint a bárány, persze valószínűleg inkább szükségből, mint a veleszületett hajlamból, mert a jó öreg már tul volt a százon. Olyan barátságosan fogadta Magyart, s szőke haját annyit símogatta, hogy utazónk már attól kez-

dett félni, hogy ez a fekete fölség is atyafiságra óhajtván vele lépni, egy pár leányát feleségül fogja hozzá adni. De félelme alaptalan volt, mert noha egy egész hetet töltött e vendégszerető fejedelemnél, az efféle szándék még csak szóba sem jött! Alkalmasint azért, mert a jó Kinjámának már nem volt férjhez adó leánya.

A fejedelem már számos bihéi karavánnal és több fehér emberrel is érintkezett. Sokat beszélt azokról a boldog időről, mikor még a rabszolgakereskedés virágzott országában, s népe jólétben úszott. «Mond-sza csak, Komo úr,» így szólt, — «mért kívánjátok ti azt, hogy ne legyenek rabszolgák? Annyi sokat hallottam én már erről, hogy azt sem tudom, kinek és mit higgyek.»

«Mi azt hisszük,» felelé Magyar, — «hogy az emberek egyenlők, és így nem tartjuk megengedhetőnek, hogy az egyik úr legyen, a másik pedig megkínzott barom. Ezért vagyunk mi ellenségei a rabszolgakereskedésnek.»

«S a te hazádban mind egyenlők az emberek?» kérde a fejedelem élénken, — «nincs ott olyan, a ki parancsol, és olyan, a ki engedelmeskedik és szolgál? mindenkinek egyenlő jó dolga van ottan?»

Magyarnak be kellett vállania, hogy bizony az ő hazájában is van különbség ember és ember között; hogy ott is van úr és szolga, és hogy ott is vannak, a kik mindenben, a mit csak kívánnak, bővelkednek, valamint olyanok is, a kiknek betevő falatjuk sincsen. «De nálunk» tevé hozzá a fölény és a büszkeség érzetével, nem árulják az embereket nyilvános

piaczokon; nálunk nem fűzik őket a rabszíjra, hogy mint valami marhacsordát országról-országra hajtsák.»

«De ugy-e, a ti szolgálítok sem szolgálnak szabad akaratból, hanem szintén kényszerűségből?»

Magyar erre azt felelte, hogy a fehér emberek szolgálí annak szolgálnak, a kinek akarnak, és senki sem kényszerítheti őket valamely munkára, melyre ők maguk nem vállalkoznak.

Az öreg mosolygott, s azután így szólt: «A ti szolgálítok és a mi rabszolgáink között nem látok különbséget. Kényszerűségből végzik azok is, ezek is munkájukat. A mi rabszolgánk, ha vagyona van, megválthatja magát, a ti szolgálítok, ha vagyont szerezt, úrrá lehet. Különben dolgoznia kell mind a kettőnek, a mit ráparancsolnak. Ha nem dolgozik, nincs mit ennie. Azt mondod, a ti szolgálítokat nem árulják nyilvános piacon, — de ugy-e, a ti szolgálítok annak szolgálnak, a ki nekik többet ad? Nem mindegy az? Igaz, nálatok a szolga kapja a bért, itt pedig a rabszolga tulajdonosának fizetik ki az árt; de viszont talán azt is tudod, hogy a mi rabszolgáinknak gazdája szívesen adja oda leányát feleségül, s gyermekei szabad emberek; és ha a mi rabszolgáink megbetegsznek, megvénülnek és munkaképtelenné válnak, mi nem kergetjük el őket, hanem továbbra is gondoskodunk róluk; — holott ti, a mint nekem már többen elbeszélték, szolgálítokat nem tartjátok arra méltónak, hogy családotokba befogadjátok, és ha megbetegszik, elgyengül s nem képes dolgozni, akkor túladtok rajta. Igaz-e ez?»

Magyar nem mondhatott «nemet». Sőt úgy érezte, hogy ez a fekete okoskodó kelepczébe kerítette.

«Ti okos emberek, ti urak vagytok», folytatá az öreg hévvel, — «hát miért nem gondoskodtok inkább a ti fehér testvéreitekről, a kik szolgaságban élnek és talán épp annyit szenvednek, mint a mi rabszolgáink? Ti gazdagok vagytok, — mert azt mondták nekem, hogy némelyiktek számát se tudja hajóinak és szöveteinek, — hát miért nem adtok azoknak is valamit a sokból, a kiknek semmijük sincsen?»

Erre Magyar már éppen nem tudott felelni. Ez a fekete ember oly kérdést vetett föl, melylyel a «fehérek hazájában» a legkiválóbb emberek is foglalkoztak — eredmény nélkül.

«Te ellenzed a rabszolgakereskedést, s a mint látom, neked is vannak rabszolgáid. Mennyi bért adsz nekik?»

«Én csak ruházom őket,» felelé Magyar, — «a többi az ő gondjuk.»

«Azt mondd, hogy te csak ruhát adsz rabszolgáidnak, s bizonyosan azt is beismered, hogy az a ruha sem sok költségedbe került. Hány rabszolgád szökött meg már tőled?»

«Eddig egy sem.»

«Pedig, ugy-e, megszökhettek volna? S ők mégsem szöktek meg. Ha pedig eikergetnéd őket, szerencsétleneknek éreznék magukat, s visszatérnének hozzád. Ilyen a legtöbb rabszolgánk Talán jobban cselekednétek, ha otthon kezdenétek a szabadítás és boldogítás munkáját!»

Magyar vallást és műveltséget emlegetett, miket

ezen elmaradt vidékeken terjeszteni kell, hogy a népek boldoguljanak.

De már ekkor türelmetlenkedni kezdett az öreg. «Meg tudod nekem mutatni a fehérek Istenét? Ugy-e nem tudod? Annyit mi is tudunk. De hinni, mi is hiszünk Istenben, és ez elég. Tanulni, igaz, sokat tanulhatnánk tőletek, mert hisz ti mindent tudtok; és mi fogunk is tanulni, csak időt engedjete!»

«No, neked ugyan hiába engednénk időt!» gondoló magában Magyar, — «téged már nem térít meg senki.» De azért a rabszolgakérdéssel mégis szerencsét akart próbálni. Azt mondta, hogy a mi törvényeink halálbüntetés terhe alatt tiltják az emberölést, itt pedig úton útfélén gyilkolják a szegény rabszolgákat.

«Ezt nem jól mondtad,» viszonzá az öreg, — «a lobal népek nem gyilkolják a rabszolgákat, mert áldozatra is csak állatokat használnak. De van egy eset, a mikor a rabszolgát megölik, ez pedig akkor történik, ha valamelyik rabszolga útközben megbetegszik és kidől. Kegyelemből ölik meg, nehogy sokáig szenvedjen, mert a lakatlan vadonban mindenesetre meg kell halnia. Az arabsok azt mondták nekem, hogy vannak nálatok nagy városok, melyekben a szegény emberek sokszor azért halnak meg, mert nincs lakásuk és nincs mit enniök. Igaz-e ez?»

Magyar bevallotta, hogy néha biz ez is megtörténik nálunk.

«Hát akkor nem ti vagytok-e a kegyetlenebbek, a kik testvértetek egy kis házikóval, egy pár falattal megmenthetnétek, de veszni hagyjátok?»

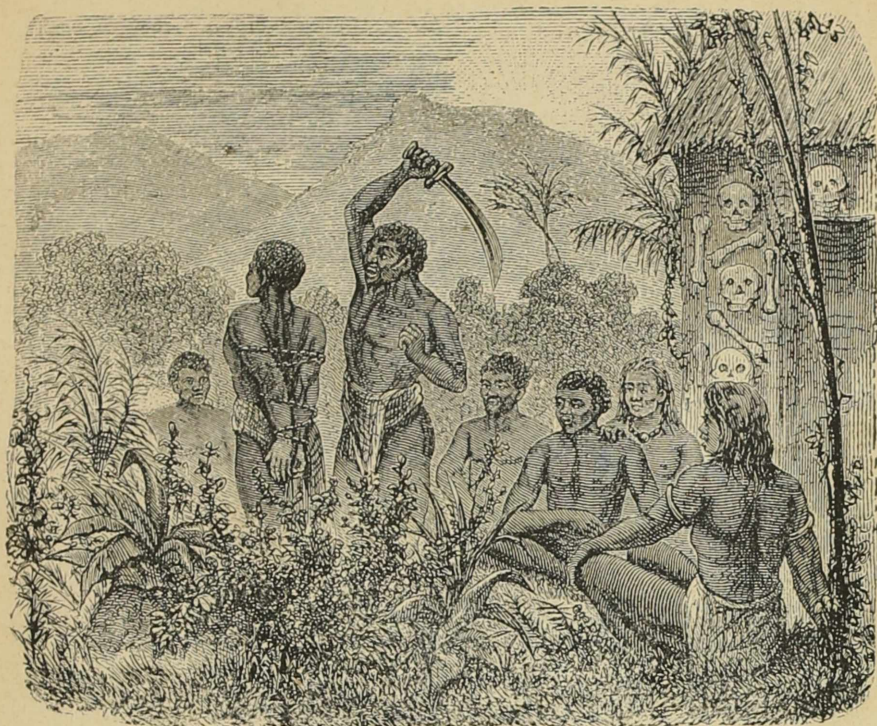
Magyar más dolgokra terelte a beszédet; az agg

király oly igazságokat mondott itten, melyeket csak szépitő hazugságokkal lehetett volna megczáfolni, erre pedig Magyar nem érzett hivatást magában.

Öt nap múlva elérték Kariongo helységét, mely a lobaliak és kimbundák közötti határon fekszik; s ugyanazon uton haladva, a melyen jöttek, nemsokára a Koanza folyón is átkelvén, gazdag prédával és nyeregséggel megrakva haza érkeztek, a hol őket a szokásos lármás módon fogadták, s Kája-Kajangula király teljes meglegedésének és örömének adott kifejezést nemcsak az őt megillető busás szerzeményrészt fölött, hanem különösen a fölött, hogy vejének ez első kirándulás oly fényesen sikerült, s még unokát is hozott haza a nagy útról.

De az ipa, a rokonok és a nép örömdvözlétén kívül Bihében még egy levél is várt Magyarra, melyet számára a csak nem rég Benguelából érkezett karaván hozott. E levélben az angolai főkormányzóság arra kérte fel Magyart a portugall kormány nevében, szervezne ennek költségére, mely a legközelebbi karavánnal fog küldetni, ha a megbízást elfogadja, egy karavánt, s kutatná át ezzel a Kunene («Nagy folyó») vidékeit.

Ez oly megtisztelés volt, melynek jobban megörült, mint ha valamely kimbunda ország királyává választották volna; s miután ura és ipája, kinek e megbízásról kötelességszerűen jelentést tett, beleegyezését adta, mindjárt hozzá is fogott az előkészületekhez.

Kivégzés.

HUSZADIK FEJEZET.

A kámbai tónál. A részeg király haragja és halála. Haimbiri királynál.

Jól felszerelt csapatával Magyar már 1853 július havában a Bihétől délre fekvő Kamba országba érkezett, hol a lakosság egyik helységben úgy mint a másikon örömkialtásokkal fogadta, s mihelyest valahol tanyát ütött, az asszonyok és lányok friss tejet, tyúkokat és lisztet, a férfiak pedig szárított elefánt- és viziló húst hordtak össze a számára s nagy lármá-

val kérdezték nevét és hazáját. Mint mindenütt a világon, úgy itt is különösen a nők tüntek ki kíváncsiságukkal; haját, szakálát, arcát tapogatták és símogatták, s össze-vissza kérdezték, hogy a bőre miért olyan fehér, a haja miért olyan sárga, síma és hosszúkás? — Nem csoda, hiszen ő volt az első fehér ember, ki e pásztornépek között megfordult.

Egyik este egy helytartó jött tanyájára, ki őt az ország fejedelme nevében üdvözölte. Magyar azt felelte neki, hogy óhajtana a fejedelemmel megismerkedni s neki ajándékokat átadni, mire a helytartó értésére adta, hogy a fejedelem küldöttei két-három nap múlva hozzá fognak érkezni a meghívással.

Másnap reggel, a nagy láрма miatt, mit sátra előtt ütöttek, korán kelt s több fegyveres emberrel és néhány benszülött vezetővel elindult, hogy a kámbai tavat fölkeresse. Csaknem egész nap sűrű erdő árnyékában haladva, s annak buja növényzetében gyönyörködve, estefelé egy magaslatra érkezett, a melyről felséges kilátás nyílt a tóra. Magyar nem tudott eltelni a gyönyörű vidék nézésében, és csak késő éjjel pihent le sátrában, még álmában is élvezve, a mihez hasonlót szemei még nem láttak.

Reggel a nap forrón kelt s a tavat környező sűrű erdő oly sajátos életre ébredett, minőtől csak a tündérregék olvasása közben szoktunk álmodozni. Bibor-
arany- és zafírszínű apró tollasok reggeli hangversenyétől fölébredtek a hosszúnyakú flamingók, s szárnyra kelve ragyogtatták skarlátszín tollazatukat a tónak gyengéden fodrozott hajjai fölött rezgő napsugárban; alattuk surrant el a sokféle kacsa népség között a

kalános gém, reggelire való halacskát keresve a fészükben türelmetlenül hápogó fiainak; a fák lombozatában egész serege a kékszárnyú, sárga bóbítás kolibriknak kezdte a veszekedést, a min egy aranyszínű majom látszott a legjobban mulatni, ki egy alsó ág végében himbálózott. S a legcsodálatosabb az volt a dologban, hogy ez állatok egy cseppet sem látszottak félni a lent álló emberektől. Még a sok tarka lepke is bizalmasan szállt az emberek kezeire és ruhájára, egy-egy pillanatra megpihenni.

De a mi a habokban mozgott, az már kevésbé megigéző volt. Vizi lovak otromba fejei buktak fel helyenkint, hatalmas vízsugarakat freccscentve ki orrlyikaikból; különféle nagyságú krokodilok pedig nagyokat ásítózva mutogatták azt a rettenetes fogazatukat, melylyel az ember czombját egyetlenegy harapással úgy szelik ketté, mintha soha sem tartozott volna a két rész össze.

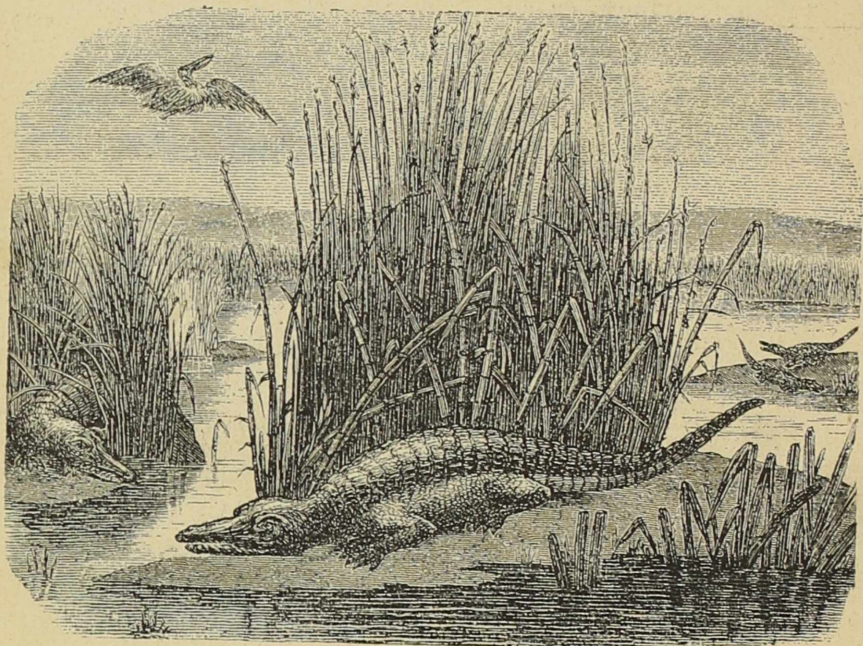
Magyar szeretett volna e kies vidéken tovább is időzni, de mivel tudta, hogy az ország fejedelmének követei már útban vannak tanyája felé, vissza kellett sietnie.

Tanyáján már ott találta a fejedelem küldötteit, a kik őt urok nevében üdvözltek, s azt az izenerét hozták, hogy Magyar látogatását szívesen fogadja.

A helytartó szívessége és a vett izenet után, Magyar a fejedelemnél is kedvező, barátságos látogatásban remélt részesülni, de ebben, a mint mindjárt látni fogjuk, csalódott.

Két nap múlva a karaván már ott volt Kombálában, a néger király székhelyén. Miután magát Magyar

a fejedelemnél bejelenttette, félórai várakozás után egy nagyobb udvarba vezették, melynek közepén faoszlopokon álló szalmafödél alatt Ő Felsége egy oroszlánbőrön végig nyújtózkodott, körülötte pedig feleségei és udvarmesterei foglaltak helyet.

Kikundesu, a fejedelem, mintegy 40 esztendő, magas és erős termetű ember volt s első tekintetre meglátszott rajta, hogy egész udvarával együtt ittas volt. Magyar engedélyt kért, hogy másnap tisztelegessen, mibe a fejedelem beleegyezett.

Már korán reggel jöttek a király szolgái, hogy Magyarától az ajándékokat, — egy hordócska pálinkát, különféle üveggyöngyöket, egy görbe kardot, néhány meter posztót és egy pár sárgaréz karpereczet, — átvegyék. Magyar azután elkíserte őket a fejedelemhez.

«Mi czélból utazol te erre?» kérdé a király.

Király.

«Hogy veled és népeddel megismerkedjem és elefántokra vadászszak.»

«Mi módon öled az elefántokat?»

«Puskával.»

«Rossz vadász vagy, mert a puska nagy lármát üt, az elefántok megijednek s átúsznak a folyó túlsó partjára. Különben honnan kerültél ide?»

«Bihéből jövök az affei pusztákon keresztül. Szándé-

kom a Kunenén átkeelni s az oukanyamák országába eljutni, s azért jöttem hozzád, hogy erre engedélyedet kikérjem »

«A folyamom még soha fehér ember át nem lépett; ki tudja, ha te azt tennéd, mily veszedelem érhetné országomat? Az engedélyt nem adom meg.»

Magyar természetesen erre mitsem felelhetett, de

érezte, hogy a fekete fölség azután a két hordócska pálinka után óhajtozik, melyet még birtokában tudott s melyet Magyar Haimbirinak, az oukonyamák királyának szánt.

Miután a sok kérés hiába valónak bizonyult, Magyar kereken kijelentette, hogy a folyót, akár engedélylyel, akár pedig anélkül, okvetlenül át fogja lépni, — mire a most is részeg király oly dühös lett, hogy dárdáját kezébe kapva vendégét rögtön keresztül szúrja, ha őt ebben feleségei meg nem akadályozzák. «Ez az ember a fehér király szolgája,» mondták a nők, — «azért te őt meg nem ölheted, mert mi drágán meg fogjuk fizetni halálát; s ki tudja minő büvszert hord magával, melylyel bennünket egészen elpusztíthat!»

«Lódulj, lódulj innen, hitvány fehér gazember!» kiáltá a dühös ember, s Magyar e parancs teljesítésével egy perczig sem késve, visszament embereihez. Eltökélt szándéka volt kerülővel a folyamhoz eljutni, s azon a király tudta és beleegyezése nélkül átkelni.

De közben olyas valami történt, a mi a kerülőt szükségtelenné tette.

Hogy az eseményt megérthessük, szükséges tudnunk, hogy Délafrikában nem a király, hanem ennek nővérenek gyermekei örököik a trónt, s ezek birják a főhatalmat is.

Kikundesu és Bitepa testvérek voltak, a kik megúnván nagybátyjuk, Karihova király hosszas uralkodását, abban egyeztek meg, hogy ennek véget vetnek, s azután közösen felosztják az uralmat. Mivel a nép között csak kevés támogatójuk volt, a fiatalabb Bitepa a szomszéd Haimbiri király segélyéért folyamodott

De míg ez oda járt, Kikundesunak sikerült az öreg uralkodót kézhez keríteni és megfojtani, mire azonnal Kamba fejedelmének kiáltatta ki magát. Mikor ezt Bitepa megtudta, legott haza sietett, s bátyjával osztozkodni akart. De Kikundesu erről mitsem akarván tudni öcsce élete ellen tört, kinek azonban sikerült ideje korán elmenekülni. Nyolcz évig bujdosott idegen földön, a míg sikerült kellő számú fegyveres népet összegyűjteni, melylyel azután bátyját megtámadta.

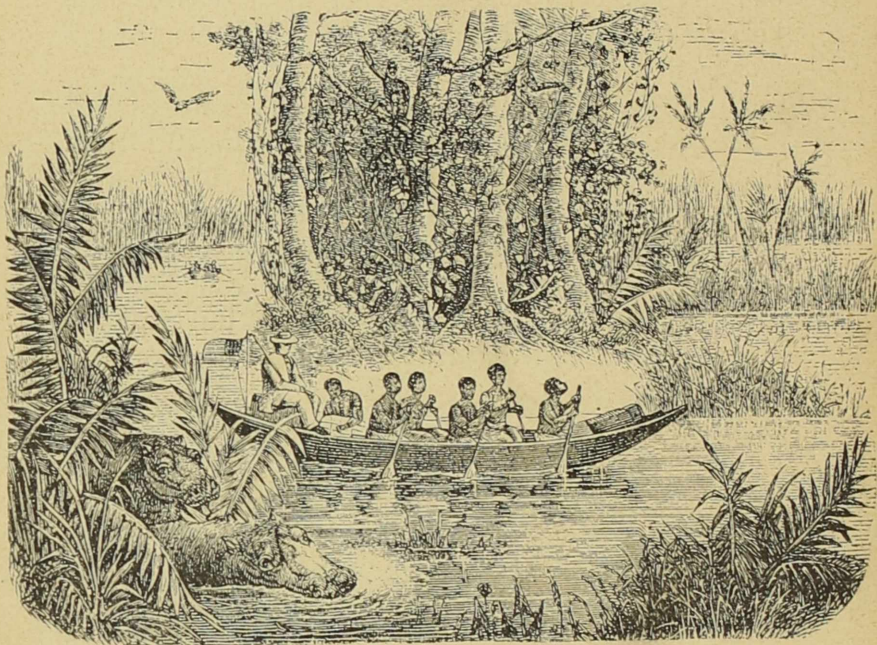
Magyarnak ott időzése negyedik napján történt hogy őt reggel 3 és 4 óra között iszonyú láрма és ordítás felverte álmából. Emberei sátrába nyomulva egyre kiabáltak: «Urunk! Itt az ellenség, itt az ellenség!» A legrosszabbra elkészülve, puskájával kiment az utcára, hol nők és gyermekek jajgatva futkostak ide s tova, de ellenséget nem lehetett látni. Az egész nap csendben múlt el, s Magyar semmiképen sem tudta magának a hajnalban történeteket megmagyarázni. Csak az tűnt fel neki, hogy fölötte kevés férfi volt a helységben látható.

Késő este egy vezetője jött hozzá, s így szólt: «Fehér ember, a minek meg kellett történnie, az már megtörtént; de azért ne félj, nem lesz semmi bajod. Bitepa megölte Kikundesut, s mint az ország ura pár nap mulva magához fog rendelni, — reméld a legjobbat!»

Két nap mulva több fegyveres ember lépett a sátrába azon parancscsal, hogy őket azonnal Bitepa táborába elkísérje.

Ott órai gyaloglás után a tábor közelébe értek, s legott be is jelentették érkezésüket Bitepának, ki

Magyart nyájasan fogadta, s neki a Kunene folyón való átkelést annál is szívesebben megengedte, mert Haimbirinak le volt kötelezve. E szivességért csak egy hordócska pálinkát kért, s ezt is egy ökörrel s liszttel viszonozta.

Átkelés a Kunene folyón.

Nehogy az új fejedelemnek ideje legyen ez engedékenységet megbánni és visszavonni, Magyar haladéktalanul intézkedéseket tett az elutazásra, s csapatával már öt nap múlva két durván készült csolnokon átszállt a Kunene folyón, s túl lévén a veszedelmes

ország határán, mindjárt tanyát is ütött s még ugyanaz éjjel vadászatot is tartott vizilovakra. A vadászat így történt: késő éjjel nagy tüzet raktak, mire a folyó partján legelésző vizilovak a tűz köré sereglettek, s a sötétben leskelődő vadász fegyverének alkalmas célpontul szolgáltak. Magyarnek sikerült egy állatot el ejteni. A viziló husát a benschülöttek nagyon szeretik, és zsírját is úgy becsülik meg, mint nálunk a sertését. Súlya sokszor az ötven métermázsát is meghaladja, s vagy háromszáz kilogramm zsírt olvasztanak belőle.

Vadászat után jól esett volna Magyarnek egy keveset aludni, de a töméntelen sok szúnyogtól nem lehetett.

Két napra való szükséges ivóvízzel ellátva, reggel útnak indultak délkeleti irányban. Néhány óra múlva elhagyván a folyó áradásaitól termékenyített vidéket, egy kopár, szinte terméketlen pusztára jutottak, hol csak nagy ritkán vetett egy-egy nyárfacsoport egy kis árnyékot az izzó homokra. Zebrák, antilopok, struczmadarak és zsiráfok csordái száguldoztak egyik csoporttól a másikhoz, s nyomukban sűrű porfelhők támadtak, miket egy-egy szélférges szárnyára kapva, mint mozgó tornyokat röpített ide s tova.

S a míg Magyar a pusztá ezen mozgalmas élete szemlélésében elmerült, egyszerre csak a fölötte rezgő felhőtelen lég is megnépesült. Sziklás partok által szegélyezett öbölben vitorlás hajók raja ringott a gyengén hullámzó vizen, egy közeli szigeten pedig izgó-mozgó néptömeg látszott valami nagy dologban lenni. S mintha fátyolt borítottak volna mindenre, az öböl, a hajóraj, a sziget eltűnt, s azokból az átlátszó fényes-szürke, határozatlan alakú légpárákból egy nagy város

bontakozott ki lapos tetejű házakkal, ablaktalan utcákkal, népes terekkel.

A délibáb tündérképei voltak ezek, ama bűvös-bájos tündérképek, mikben Magyar gyermekkorában ott künn a szabadkai tanyákon oly sokszor és oly édesen gyönyörködött. És a délibáb ilyen tündérképe volt az, a mi a határtalan tengert és távol vidékeket varázsolva szeme elé, — benne azt a vágyat keltette föl egykor, elmenni messze, messze . . .

Vágya teljesült. Itt áll most, igazán távol és ismeretlen vidéken, s ismét gyönyörködik a délibáb tündérképeiben, és vissza ábrándozik szeretett hazájába, vissza a boldog gyermekkorba . . . ; egy könny lopózik szemébe, s mikor az utolsó kép is elmosódik, tovább halad.

Egy kis tó mellett két napi pihenőt tartva, alkalmá volt egy egész elefántcsordát látni, a mint a tó felé ballagtak, hogy szomjukat oltsák. Érdekes látványt nyújtottak ez óriási állatok, a mint orrmányaikba vizet szívva azt magasan a levegőbe fecskendezték, az anyaelefántok pedig bornyaikat mosogatták, gyöngéden, gondosan, mint jó anya a gyermekét.

Ismét tovább haladva végtelen legelőkre értek, hol számos marhacsorda legelészett, a pásztorok pedig, mihelyest a «halvány képű» embert meglátták, futásnak eredtek, a kiket pedig sikerült visszatartani, azok félénken s reszkető térdekkel álltak Magyar előtt. Csak mikor őket dohánynyal megajándékozta, kezdtek valamivel bizalmasabbak lenni, s végre gúlaalaku sódarábokat is hoztak ajándéku.

Másnap már néhány falun is átutaztak, hol az előjárók a legnagyobb előzékenységgel fogadták Magyart

s Haimbiri fejedelemtől való félelmükben még ajándékokat sem mertek elfogadni tőle, noha ők maguk vendégeiket ugyancsak jól tartották hússal és üdítő itallal. Azt mondták, hogy Haimbiri őket és családjaikat bizonyosan megöletné, ha megtudná, hogy a vendégeket nem jól fogadták, s ajándékokat fogadtak el tőlük.

Utazó hazánkfiának jól esett ezt hallania, mert eddig bizony inkább kapzsiaknak mint vendégszeretőknek ismerte a feketéket.

A kerületi főnök valóságos favárban lakott, olyanban, mint a minőt Magyar is építtetett magának Bihében. Oda érve a főnök szolgálói felszólították utazónkat, hogy vesse le saruit, mert a főnök elé csakis meztelen lábbal járulhat. De Magyar megtagadta e kívánságot. «Én Bihében szintén főnök vagyok s több király barátja» — úgymond, «tehát nem tartozom senki elé meztelen lábbal járulni!»

A főnök egy tágas udvaron fogadta, hol több rab-szolgájától körülvéve ökörbőrön heverészett. Vagy 60 éves, kövér ember volt; nyakán egy sor fehér üveggyöngyöt, csipőjén széles bőrvet viselt, testének többi része egészen meztelen volt, de vajjal oly fényesre volt kenve, hogy bátran tükörül szolgálhatott volna.

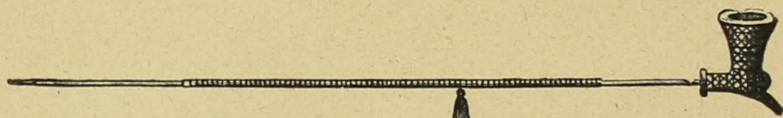
Néhány kérdést intézett Magyarhoz ennek hazája és küldetése felől, de az ezekre nyert feleletet nem igen látszott megérteni, s így Magyar nem is szaporította valami nagyon a szót, hanem a főnök engedelmével csakhamar visszatért sátrába, hogy az út fáradsalmait kipihenje.

Két nap múlva Haimbiri király követei érkeztek

Magyarhoz azon ízenettel, hogy fejedelmük üdvözlö-teti, s rabszolgákat is küld, hogy podgyászát annál könnyebben szállíthassa.

Így azutan gyorsan haladhattak, s három nap mulva már Nambambi, a nagy Oukanyama királyság fővárosába érkeztek. E város halmon épülve, már messziről kellemes benyomást tett utazónkra.

Az élénk utczákon végig haladva, csakhamar a királyi lakhoz jutottak utasaink s magukat legott bejelentették. Kevés vártatva vagy harmincz fatálban

Haimbiri király pipája.

főtt marhahúst raktak elibük kenyérrel és a szokásos itallal, s miután ezt elfogyasztották, Magyar, tolmácsa kíséretében, Haimbiri királyhoz bement tisztelegni.

Ő Felségét egy fa árnyékában, oroszlanbőrrel be-terített karszékben ülve s hosszúszárú pipából dohá-nyozva találta. Közelében két fiatal leány térden állva várta parancsait, míg vele szemközt egy nagy termetű, izmos szerezsen guggolt: a főhóhérmester, mint Ma-gyarnak utóbb megmondták.

A szokásos üdvözlések után a király kérdezé, honnan jó, hogy hívják, s vannak-e feleségei és gyer-mekei.

«Sok ideje már,» kérdé tovább. — «hogya szülő-földedet elhagytad?»

«Körülbelül tizenkét esztendeje.»

«S ismerik-e nevemet a te országodban?»

«Hogyne, hiszen te hatalmas király vagy, s alig van nemzet e földön, a mely tégedet legalább nevedről ne ismerne.»

Ezt a kis hízelgést a jó ügy érdekében kockáztatta meg Magyar.

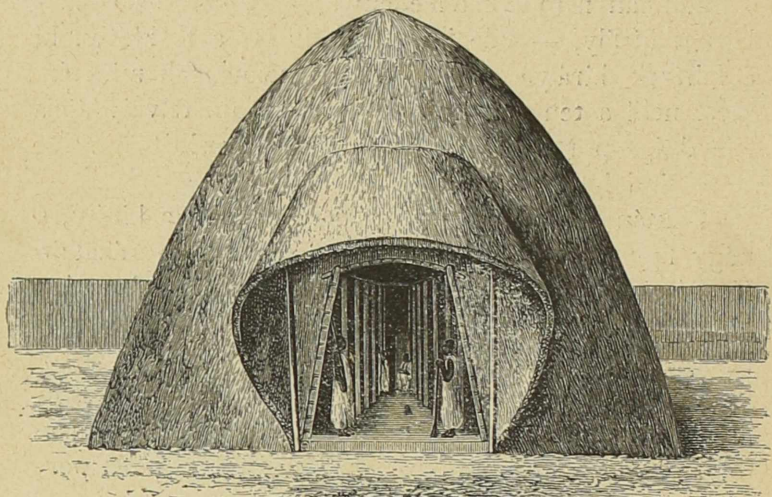
«Abban nem is kételkedem,» jegyzé meg az elbizakodott király, — «de hallottam, hogy a ti királytok, a fehérek királya, még sokkal hatalmasabb mint én mert neki a tengeren sok nagy háza van, telve különféle drága portékákkal; mondd, igaz-e ez?»

«Mind igaz!»

Ezután a fehérek szokásait tudakolta a király, s nagy figyelemmel hallgatta meg utazónk magyarázatait. Kérdései és megjegyzései jó eszéről tanuskodtak, s így Magyarnek éppen nem volt nehezére a vele való beszélgetés.

Végre az ajándékok kicserélésére került a sor. Magyar ajándékai: egy hordócska pálinka, két pisztoly, ezekhez való puskaapor és golyók, üveg- és porcellángyöngyök és egy esernyő, — igen megtetszettek a fekete fölségnek, s értesülvén a pisztolyok nagy erejéről, örömeiben megígérte, hogy ezentúl minden fehér embert, ki hozzá érkezik, tőle telhető módon pártolni és segíteni fog. A becses ajándékok viszonzásául Magyarnek néhány szarvasmarhát és egy szelíd struczmadarat adott. Haimbiri király, körülbelül hatvanöt esztendősen, sovány és már meglehetősen töredezett ember volt. Durva arczvonásai és vérbe borult apró szemei kegyetlensége világos jeleit mutatták s valóban, népei inkább vérengző tigrishez mint em-

berhez hasonlónak mondták. Magyar azon negyven nap alatt, mit ez emberbőrbe bújtatott fenevad közepében töltött, borzadva nézte azt a sok kegyetlenséget, mit szeme láttára naponként elkövetett. A király csak egy büntetésnemet ismert: a halált. Egy ízben egy porcellán edényét törte el valamelyik rabszolgája,

Királyi palota főcsarnoka.

s mivel a bűnöst nem lehetett kitudni, vad haragjában husznál több fiatal leányt végeztetett ki. Csakis Magyarral bánt úgy mint emberrel.

Külsejére nézve, az övébe hímzett fehér csigahéjakat kivéve, melyeket csak királynak szabad viselnie, — nem különbözött alattvalóitól. Fején szalmából font, csinos kerek sapkát viselt; nyakát több sor fehér gyöngy ékesíté; széles övéről vörös bőrkötény lógott

le; — ebben állott egész ruházata; különben pedig egész teste meztelen volt s vörösre festett vajjal busásan bemázolva.

Az első látogatás után néhány nappal ismét magághoz hivatta Magyar a király. Ezúttal egy nagy teremben feküdt oroszlánbőrön elnyújtózva, s valami betegségről panaszkodott. Szerencsére Magyar nemcsak jó tanácscsal, hanem hatásos orvosságokkal is tudott neki szolgálni, miáltal határtalan bizalmát nyerte meg a fekete zsarnoknak.

Elérkezett végre az idő, hogy Magyar folytatni kívánta útját. A király szívesen adott neki kísérőket, de csak Oukongári országig, a meddig t. i. az ő hatalma terjedt. Azontúl, mint mondá, nem állhat jó semmiről. «Barátom,» így szólt Magyarhoz, — «te nem tudod, hogy a kafferek milyen rossz népek; vigyázz magadra, hogy azok meg ne lopjanak és meg ne öljenek. Részemről jobbnak vélném, ha te sohasem mennél azok közé. Mert, míg fiatal voltam, minden reszketett előttem, s így a kit szerettem, azt meg is védelmezhettem, de már most a vén oroszlán aluszik, s nem is félnek tőle úgy a népek.»

De Magyar mindazonáltal megtette előkészületeit a továbbutazásra, s szeptember közepe táján útnak indult.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Harcz a rengetegben. Magyar megbetegszik, de csakhamar felépül, s nagy diadallal vonúl be Bihé fővárosába.

Ismét azon vidékek egyike következett, a melyek az utazót a végtelen egyhangúságukkal kétségbe ejthetik. A fehér, mély homokban, melyen persze, mivel a szél a rajta hagyott nyomokat csakhamar ismét betemeti, szó sem lehetett útról vagy ösvényről, csak igen lassan haladhattak, s nagy szerencse volt, hogy a benszülött vezetők a szó szoros értelmében véve minden bokrot ismertek e pusztában, különben vajmi könnyen eltévedhettek s víznek hiányában elpusztulhattak volna.

És ez a természetlen sík sincsen egészen híjával az állati és emberi életnek. Bölények, antilopok és struczmadarak keresik föl gyér fűvel borított oázisait, s ahol a bokor valamivel árnyékosabb, ott a busmanok egy-egy nyomorult tanyájára akadtak. Az emberi nemnek legnyomorultabb faja ez, melyet még a vele rokon

hottentotta is nemcsak lenéz és megvet, de mint a vadat, úgy üldözi. Nem csoda, ha Délafrikának legkietlenebb vidékeit keresik föl, hogy mentül távolabb legyenek a «testvérektől».

A busmanok, kikre Magyar akadt, apró száraz emberkéek voltak, fényes fekete bőrrel s átlukasztott orral és füllel, melyekben apró csontdarabocskákat viseltek — ékszerül. Egész ruházatuk egy bőrkötényből állott. Fris és rothadt vad- és marhahúsból, hagymából, sáskákból és hernyókból éltek, s a mi a lakást illeti, tulajdonképen sehol sem laktak, mert hogyha kóborlásuk közben sátrakat nem rakhattak, egy-egy bokorral, sziklahasadékkal vagy hangyabolylyal is beérték.

Csak nagy nehezen sikerült Magyarnek két busmant vezetőkül megnyerni, a kik azután elmondták, hogy napkelet felé egy nagy tó van, az Ngami, melyet három nap alatt sem lehet egészen megkerülni.

«S mennyi idő alatt lehetne oda érni?» kérde Magyar, kit e fölfedezés annál is inkább érdekelt, miután ama tónak még hírért sem hallotta addig.

«A Biribe folyó mentén haladva a legrövidebb út lenne a tóhoz,» viszonzák azok, — «de a tsetse-légy miatt nagy kerüléseket kell tenned, különben marhád mind elhullana. Így is 7—8 hét alatt odaérhetsz.»

Magyar gyorsan határozott. Neki ugyan eredeti terve az volt, hogy az ovampók és damarák országain keresztül a Czethalöbölbe utazik, s onnan visszatérve a tengerparti vidékeket kutatja át; de az a kilátás, hogy esetleg egészen ismeretlen tavat fölfedezhet, sokkal csábítóbb volt, semhogy kedvéért első tervétől el ne térjen.

A karaván jó távol tartotta magát a Biribe folyótól, melynek nádas partjain a tsetse-légy tenyészik, de mégsem kerülhette el a veszedelmet. Öt napig haladt az új irányban, mikor a vezető busmanok Magyarnek jelentették, hogy a marhákat és lovakat tsetse-legyek szállták meg és hogy e jószágok menthetetlenül veszve vannak.

E hír annál kellemetlenebb volt, mert ha a lábas jószág csakugyan elpusztul, a karavánnak vissza kell térnie, mivel meglehetősen fogytán volt már minden készletének.

S Magyar nem is hitt egészen a vezetők szavának. Hisz az a kis légy, mely aligha volt nagyobb közönséges szobalegyüknél, és az ő kezét és arcát is megcsípte, éppen nem látszott olyan veszedelmesnek. Pedig az volt. Egy-egy ökörnek, lónak három-négy szúrás is véget vetett. Az így megszárt állatok kimulásuk előtt megvakultak és iszonyúan feldagadtak.

A tsetse-légy színére nézve a mi méhünkhöz hasonlít s potrohán négy sárga harántcsíkja van. Fulánkja nincsen, hanem szívójával oltja be a mérget, a melynek hatása némely állatra a legmérgesebb kigyóét is fölülhaladja, noha a csípés semmivel sem fájdalmasabb, mint a szúnyog- vagy a bolháé. És sajátságos, hogy míg a ló, marha, juh és kutya néhány csípéstől is halálosan megsebesül, addig az emberek, borjúk, öszvérek, szamarak és kecskék, valamint a vadállatok is semmi hatását sem érzik a mérgezésnek.

A karaván, mely meg volt ugyan rakodva elefántcsonttal, de szöveteiből majdnem egészen kifogyott, marhái pedig elhullottak, kénytelen volt most sietve

visszafordulni, hogy még ideje korán hazaérkez-hessék.

Jobbára ugyanazon úton haladva, a melyen jöttek s a bennlakóktól most már jó ismerősök gyanánt üdvözlötve, azon reménynyel kecsegtették magukat, hogy utazásukat minden baj nélkül fogják bevégezhetni.

De máskép történt.

A lussekei lakatlan erdőrengetegbe érve, napokig sem találtak falura vagy kunyhóra. Ember helyett egy-egy nagyobb majom vigyorgott le rájuk sűrű lombházából, a csendes éjszakákön pedig az oroszlánok bőgése és hyenák rekedt ugatása jelezte, mily veszedelmes szomszédságban tanyázik a karaván. Ámde a magasan lobogó őrtüzek illő távolságban tartották az éhes fenevadakat, s Magyar édesen álmodva pihenhet-e ki a nap fáradalmaikat szellős sátorában.

Már negyedik napja volt, hogy a vad rengetegben haladtak; a vezetők azt mondták, hogy másnap estére kiérnek belőle s helységekre találnak. Ennek megörülve Magyar a szokottnál korábban üttetett tanyát s a karaván egy részével vadászni ment. A vadászat várakozáson fölül jól ütött be s a zsákmány pompás vacsorát szolgáltatott a karavánnak. Igen természetes hát, hogy a szokottnál tovább maradtak a tüzek körül és csak nagy későn keresték föl nyugvó helyeiket...

A déli ég pompás csillagsoportjai halaványodni s tűnedezni kezdtek, csak egy-egy fényesebb csillag küzdött még a hasadó hajnal szürkületével; a nagy rengetegből mind ritkábban hangzott fel a himoroslán zsörtölő morgása s a sakálok üvöltése rekedt csaholásba fojtotta el utolsó mérgét. Az őrtüzek paraszából

csak néha-néha lobogott fel egy kis láng; a vékony füstoszlopokat pajkosan ragadta magával az ébredő hajnali szellő s oda vitte azokat a lombokban szunyókáló szárnyasok és majmok közé.

Ijász.

Az örök, kik az éjjeli szolgálót végezték, nagyokat ásítva törülgették szemeiket s egyikük éppen lehajolt, hogy egy nagy levélről a harmatot letörölve, vele nehéz szemhéjait üdítse . . . mikor egyszerre szűrő fájdalmat érzett bal vállában. Oda kapott s nyilat talált a fájó helyen. A nyilat sebéből kitépni és fegyverét elsütni egy pillanat műve volt s a

karaván csakhamar talpon állott. De ekkor már, mint valami pokoli fajzatok, minden oldalról rohantak elő meztelen, fegyveres alakok és irtóztató lárma közben támadták meg dárdáikkal és buzogányaikkal a karaván mámoros embereit, a kik

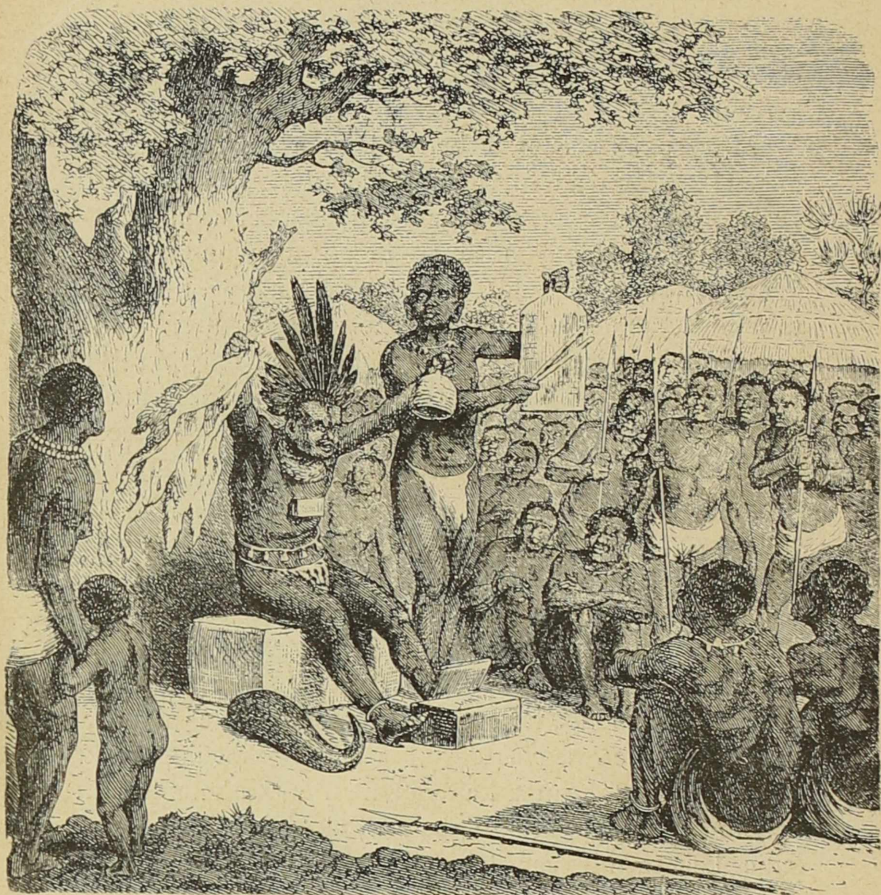
első meglepetésükben futásban akartak menekülést keresni.

Magyar az első perczen átlátta a nagy veszedelmet. Ha a karaván futásnak ered, minden bizonynnyal veszve van. Itt csak a bátor szembeszállás segíthet.

«Vissza!» kiáltá harsány hangon, a menekülőknél útjába állva, «a ki szökik, azt én lövöm agyon. Szégyen és gyalázat, hogy ekkora fegyveres csapat, mint a mi karavánunk, egy pár nyomorult útonálló előtt meghátrál!» E szavak hatottak, s rövid harcz után az ellenség megfutamodott, három sebesültet hagyva hátra a harczytéren. Ezek azt mondták, hogy Kakondából valók, hogy a rablók nem tudták, hogy a megtámadott karavánt fehér ember vezeti és hogy az annyi jól fölfegyverzett emberből áll.

Még egy megpróbáltatás várakozott Magyarra. Pár nap múlva, hogy a lussekei rengetegből kiértek, különös égetést és káprázatot érzett szemeiben, s e baj annyira fokozódott, hogy két hétig semmit sem látott, sőt már a teljes megvakulástól is félt. Ily körülmények között természetesen a karaván nem folytathatta útját, hanem az ohilai királyságban néhány hétig veszteglenie kellett. Magyar követeket küldött Kakondába, mely a portugallok birtokát képezi, segílyt kérve küldöitől szorult helyzetében. S mire e segíly megérkezett, szembaja is elmúlt, s a karaván még 1853 végén nagy diadallal vonult be Bihéország fővárosába.

Varázló.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

A kimbunda nép szokásai. Magyar fia nagy kitüntetésben.
részesül. Újabb kirándulás Lobal országba. Rablótámadás.

Az 1854-iki év a pihenésnek volt szentelve. Már
a mennyire Magyar az ő nyugtalan vérével pihenni
tudott. Kis telepét rendbehozva, bebarangoita az or-

szágot, új hazáját, hogy annak minden zegét-zugát át kutassa s lakóinak életmódjával és szokásaival tüzetesen megismerkedjék. Ez volt neki pihenése s ennek az ő pihenésének köszönhetjük azokat a nagybecsű tudósításokat, miket tapasztalatairól időszakonként hazánkba eljuttatott.

A kimbunda népek, melyekhez a bihéiek is tartoznak, Magyar följegyzései szerint, úgy értelmiségük-nél, valamint harcias szellemük-nél fogva a délafrikai négertörzsek között igen előkelő helyet foglalnak el, de azért mégis csak a kényszerítő szükség bírhatja őket vadászatra, halászatra, háborura vagy kereskedelmi utazásra; mert különben, mint egész fajuk, inkább a henyélésnek, evésnek és ivásnak s más többé-kevésbé durva kedvteléseknek barátai.

Általánosan a férfiaknak több feleségük van, sőt ezek számától függ az ő tekintélyük. Magyar is kénytelen volt e szokásnak hódolni, hogy «úrnak» elismerjék. Még a rabszolgák is legalább két nőt vesznek el. Hiszen egy-egy nőnek rendszeren csak 10 meter szövet az ára s a feleségnek kötelessége azután férje urát, ki a munkát magára nézve megbecstelenítőnek nézi, a szükséges eleséggel ellátni.

Szolgaik, a kik bért kapnának, nincsenek, ezeket a rabszolgák pótolják, kiknek száma igen nagy. Jól bannak velök, sőt rendszeren családtagokul tekintik. Ha a rabszolga urával nincsen megelégedve, egyszerűen megszökik s más gazdát választ. Egy rabszolgának ára igen csekély, annyi mint egy ököré: 25—30 meter különféle európai szövet.

Földműveléssel s marhatenyéztéssel, mi különben

is a nők és rabszolgák kötelessége, csak csekély mértékben foglalkoznak, jobbra vadászat és külkereskedés után élnek. Főbb árucikkeik az elefántcsont, rhinoceros szarv, viasz és szarvasmarha.

Izlésük éppen nem valami finnyás, a legundokabb dolgokat is megeszik. Az oroszán, tigris, hyena húsból csak úgy lakmároznak, mint a különféle bogarak-, a lótetű-, hernyó-, sáska-, gyík-, kígyó-, béka-, krokodil- és más csuszó-mászó állatokból. De legjobban szeretik az ebhust ember- és marhahússal keverve. Az előkelőbbek rendszeren marhahússal és különféle vaddal táplálkoznak. Napjában kétszer szoktak enni: reggel és este. Italul a vízen kívül a kukoricza- és manioklisztből főzött ser szolgál, melynek igen részegítő hatása van.

Egész törvénykezésük ősi szokásokon alapul. Háromféle büntetés van: megváltás, testcsonkítás és halál. A megváltás 10—300 meter európai szövetek vagy bizonyos állatok által történik. A szemkiverésért például vagy 150 meter szövetet és egy ökröt kell adni, de valahányszor a szemétől megfosztott ember szerencsétlensége okozójának lakásán megjelen, ez mindannyiszor köteles a már megfizetett váltságdíjnak egy részét újra megadni, s ez így tart mindaddig, mígnem a kárvallott meghal. Azért a szemkiütés esete ritkán fordul elő, mert ha történetesen valaki másnak a szemét kiverte, már inkább agyon is üti, mert noha a gyilkosságért nagyobb díjat kell fizetnie, legalább több zaklatása nem lesz, ha egyszer a díjat lefizette. A ki nem tud fizetni, az «zálogba» megy s egész családjával rabszolgának tekintetik mindaddig, a még tartozását le nem rótta.

Vallásuk igen fogyatékos. Az úgynevezett fetisimadás hívei. Bizonyos ünnepeken a kígyókat, békákat, krokodilokat, hyénákat stb. mint a «jó és a rossz lélek» képmásait tisztelik s azután megeszik. Egy főistenük is van, de ez, véleményük szerint, nem gondol a világ és az emberek sorsával. Hiszik, hogy a lélek halhatatlan s hogy a másvilágon tovább él, de e «földalatti» más világ csak az itteni világnak hasonmása, csak hogy ott mindig elég ételük s italuk lesz s idejüket minden gond és munka nélkül csak tánczvigalmakkal fogják tölteni, mert elég feleségük lesz szolgálatukra. A jó vagy rossz tettekért a másvilágon sem jutalmat, sem büntetést nem várnak s azt hiszik, hogy csak a «lelkek» szeszélyétől függ, hogy haláluk után minő sorsban fognak részesülni. Így hát nagyon természetes, hogy mindenki e «lelkek» jóindulatát igyekezik megnyerni.

A mesteremberek közül különösen a kovácsok, ácsok, takácsok, fazekasok és törvadászok örvendenek bizonyos tekintélynek. A mesterségre készülő 10—12 éves fiú rokonai rendesen 15 meter szövetet és egy kecskét adnak az illető mesternek foglalóul. A fiú megfogadja, hogy a mestert tanulása ideje alatt híven fogja szolgálni, parancsainak engedelmeskedni fog s mindenben segítségére lesz jutalom nélkül, s hogyha majd felszabadul, tanítómesterének leányát veszi feleségül, ha pedig eladó leánya nem volna, közel rokonát veszi el, hogy a nála tanult mesterség idegen család körébe ne kerüljön.

A kimbundák általában szép és magas termetű emberek. Szemük hol apró és csillogó, hol pedig — különösen a nőknél — nagy, kerek és szelíd fényű;

Bihéi harcos. — Előkelő bihéi ember.

vannak köztük néha egészen kék szeműek is, de a kék szem nem illik a fekete arcához s ők maguk is feltűnő hibának tekintik, — Magyarat leginkább ezért és sárgás haja miatt szolták meg a bihéi nők. Orruk rövid, ajkaik vastagok, homlokuk magas és keskeny. Ez alól persze kivételek is vannak, mert nem igaz az, hogy a néger arcok mind egyenlők. Arcszínük fényes fekete, de némelyeknél csak kormos, sőt egészen sárga. Szakálluk, bajszuk ritka, s nem is szeretik, azért rendszeren leborotválják. Hajuk göndör, gyapjas s különböző formában viselik.

A barátságban állhatatlanok, kapzsiak, bosszúforralók, de másrészt megint vendégszeretők, vallás dolgában türelmesek, az öregek iránt tisztelettel viseltetnek s ellenvetés nélkül követik tanácsaikat.

Öltözetükre, melyről már más helyen volt szó, nagy gondot fordítanak s fölötte szeretik a csecsebecséket.

Az időt napokra, hónapokra és évekre osztják fel, a hetet nem ismerik, úgyszintén az órákat sem. Az egyes napokat így sorolják el: ma, holnap, holnapután, tegnap és tegnapelőtt. A hónapot egyik újholdtól a másikig számítják, tizenkét ily hónap egy esztendőt képez. Az éveket valamely nevezetesebb eseményről említik, pl. «a nagy éhség esztendeje», «Komo érkezésének esztendeje» stb. Az életkort már 7 éves gyermeknél sem jelölik meg az évek számával, hanem csak általában az emberi élet szakai szerint határozzák meg.

A mi számtalan betegségeink jobbára ismeretlenek náluk. Már gyermekkoruktól fogva az élet minden

sanyarúságához hozzátörődve s többnyire a szabadban időzve, rendkívül jó egészségnek örvendenek. Csak a himlő tesz köztük néha iszonyú pusztításokat. Ezen kívül a hideglelés, vérhas, rüh, giliszta és némely szem-bajok alkalmatlankodnak nekik s ezekből azután a «jószok» húzzák hasznukat, a kik a legképtelenebb kuruzslásokkal ámtíják a hozzájuk forduló betegeket.

Halottaikat rendesen az út szélén temetik el s a magas sírdombra mindenféle edényeket és szarvakat raknak és hosszú póznára erősített fehér lobogót tűznek ki rajta. A temetési hosszas szertartások alatt folyton dorbézolnak s az elhunytnak vagyonát vagy egészen vagy nagyrészen elköltik, sőt néha még az elhunytnak gyermekeit is eladják, ha másképp a halotti torra nem telik.

Ugyanezen — 1854 — év július havában nagy megtiszteltetés érte a Magyar házát. Ekkor érkezett ugyanis oda Galangue és Sambos országok királyainak egy küldöttsége, a mely Magyar elsőszülött fiának, a kis Kilambe-Gonga sahnak, mint az említett fejedelmek kedves rokonának, üdvözlétet és főrangú czímet hozott. Az ezen czímmel járó jogoknál fogva Magyarnek reménye lehetett fiát egykor valamely afrikai királyi trónon láthatni.

Beh másképen történt minden, — egészen másképen!

No de ne előzzük meg az eseményeket, melyekről úgy sincs már sok mondani való.

A következő évben háromszáz embernyi fegyveres vadászcsoporttal ismét azon az úton látjuk Magyar, melyen már 1851-ben elkísértük; célja most is Lobal-

ország volt. Ezúttal másfél évet töltött különböző vidékeken figyelve, tanulva, vadászgatva és kereskedve, s szinte lázas tevékenységet fejtett ki, mert most rendkívül nagy dolgokon járt az esze. Hazájából levelet kapott, melyben felszólították, írna egy könyvet s beszélné el abban utazásait, élményeit. Erre azután Licirából levelet intézett Hunfalvy János tudósunkhoz, ígérve, hogy a könyvet meg fogja írni.

De még más szándéka is volt, melyről ekképen írt atyjához intézett levelében:

«Vissza szeretnék menni hazámba, hogy ott egészséget helyreállítsam s egyszersmind azon munkát befejezhessem, melyet Közép-Afrikáról itt megkezdtem. E célra szükségem volna annyi pénzre, mennyi hazaútazásomra elég lenne. Mivel az itteni törvények megengedik egyik fiamnak kivitelét, tehát a legnagyobbikát magammal vinném, hogy szárnyaid alatt fölneveltessem.»

Utolsónak tekintette tehát ezt a kirándulását, s mivel ennek sikerétől függött messzemenő szándékainak megvalósulása, nem csuda, ha lázas izgatottsággal iparkodott minden percet, minden alkalmat kiaknázni, hogy a szükséges eszközöket megszerezze. S a szerencse eléggé kedvezett neki. Rendkívül nagy mennyiségű elefántcsontot gyűjtött össze, úgy, hogy mikor hazatérni készült, még teherhordókat is kellett fogadnia, mert emberei nem bírták el a nagy terhet. Már útközben is kiszámította, hogy a reá eső részből, ha majd Benguelában eladja, busásan kitelik az ő és a fia számára az utazási költség egészen hazáig, annál is inkább, mivel nem volt szándéka az időt mint utas

tétlenül tölteni a hajón, hanem szolgálatba akart állani s munkájával megfizetni a személyéért járó vitelbért.

Ily tervelgetések között érkezett a karaván Lutsaszi tartomány határára, s Pakaszéró, ki Magyarat most is mint rendesen kísérte, úgy vélekedett, hogy jó volna talán, ha délnek tartva, ez országot elkerülnék.

«Hová gondolsz», veté ellene Magyar, «hisz akkor nagy kerülőt kellene tennünk s még azt sem lehet tudni, hogy milyenek arra az utak.»

«Igaz, kerülőt kellene tennünk s az utak sem olyan jók, mint Lutsasziban, de legalább biztonságban haladhatnánk. A ganguellák veszedelmes rablók s azonfölül még haragusznak is reánk, mivel őket az utolsó háboruban — épp akkor, mikor te közénk jöttél — derekasán megvertük.»

«De hisz nem bántottak, mikor országukon keresztülutaztunk, sőt igen barátságosak voltak hozzánk.»

«Éppen az a nagy barátság nem tetszett nekem; attól tartok, hogy valami csel lappang alatta. Hátha talán csak azt várták, hogy jól megrakodjunk s így könnyebben elbánhassanak velünk s többet rabolhasanak? Én jól ismerem őket, ők a legnagyobb gazemberek!»

«Ha azt hiszed, hogy már várnak reánk, hát annál is inkább az egyenes utat kell folytatnunk, mert a határon éppúgy támadhatnak ránk, mint az ország belsejében, még pedig sokkal bátrabban, mert azt ők is hamar eltalálnák, hogy csupa félelemből nem merünk országukba jönni.»

Az egyenes utat választották, de valahányszor éjjeli tanyát ütöttek, ezt, a mint csak lehetett, megerősítet-

ték s Magyar hármás őrséget állított fel, hogy minden meglepetést meghiusítson.

S a meglepetés mégsem maradt el s Magyarinak — későn bár! — be kellett látnia, hogy nagy hiba volt tőle nem követni a Pakaszéro tanácsát!

Már csaknem a határon voltak s még csak egyszer kellett az országban éjjelezni. A ganguellák, a kikkel érintkezésbe jöttek, most is szinte tolakodó nyájassággal viseltettek irántuk, úgy, hogy Magyar az utolsó éjjel, mit országukban töltenie kellett, fölöslegeseeknek tartotta az eddigi tulságos óvintézkedéseket. A tábornok most is körülsánczoltatta, de csak egyszerű őrség virrasztott s ez is csak félszemmel, mert az a sűrű zápor, mely esttől fogva alázuhogott, a megtámadás veszélyének lehetőségét teljesen kizárta. Csak nem bolondok a ganguellák, hogy olyan időben támadjanak, mikor a puskaapor még csak egy pillanatig sem marad szárazon a serpenyőn!

Pedig azok ilyen bolondok voltak, s a karavánt megtámadták. Reggelig tartott a dühös harc s azzal végződött, hogy a ganguellák hátrálni kényszerültek. De ekkorra a karaván összes löporkészlete is elfogyott s most már ő rajta volt a sor, hogy szintén — noha előre, haza felé — hátráljon, még pedig a legnagyobb sietséggel. Ám ekkor kitűnt, hogy a fogadott teherhordók elillantak s útravalórói is gondoskodtak, mert az elefántcsontkészletnek is, mit eddig hordtak, szintén csak hült helye maradt.

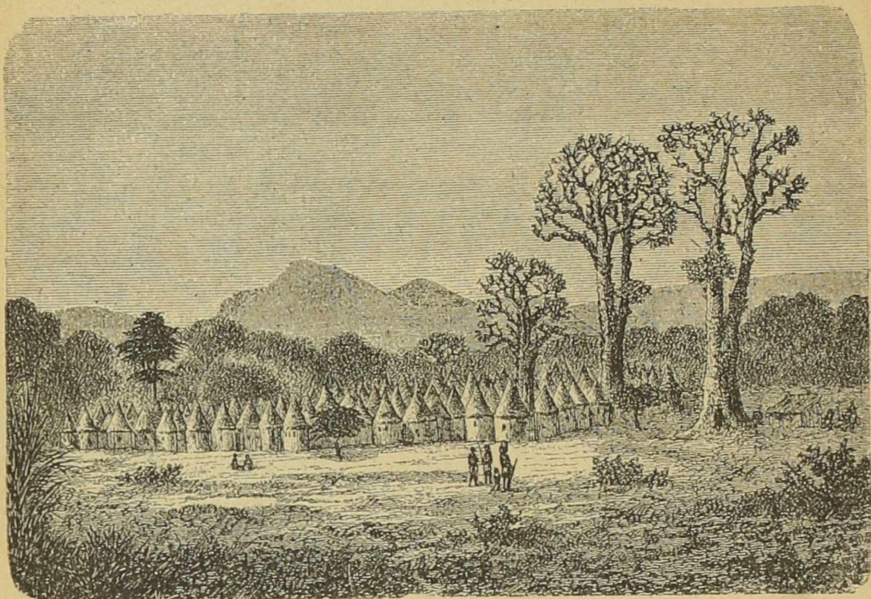
Ez a készlet pedig a Magyar része volt a zsákmányból és nyereségből, — másfél évi keserves fáradozásnak a szerzeménye! Vele együtt egy édes remény is eltűnt: a szeretett haza viszontlátásának reménye!

De bármily érzékeny és szinte pótolhatatlan volt is a veszteség, Magyar egy perczig sem feledkezett meg emberei iránti kötelességéről. Sajgó szívvel, de szilárd elhatározással tette meg az intézkedéseket, hogy a karaván megmeneküljön s szerzeménye épségben maradjon.

Mikor a bihéi király a hazaérkezett karaván embereitől és Magyarnek kötelességszerű jelentéséből megtudta, hogy az álnok lelkű ganguellák mit műveltek, szinte magánkívül lett dühében s erős esküvel megfogadta, hogy bosszút fog állani rajtuk, kegyetlen bosszút. Hiába csitította Magyar, hogy azért a pár elefántagyarért nem érdemes háborút kezdeni és embervért ontani, talán elég lesz, ha követséget küld a ganguellák fejedelméhez s kárpótlást és elégtételt kér tőle, — Kaja-Kajangula hallani sem akart az efféle békés megoldásról, neki vér kellett, sok vér, az összes ganguellák vére . . .

Magyar aggódni kezdett apósának eme hangulata miatt, mert tudta, hogy mily borzalmakkal járnak az ezen népek közötti háborúk s hogy sokszor egy-egy népnek a léte vagy nemléte függ e háborúk kimenetelétől. De azután azzal a reménynyel iparkodott aggályait eloszlatni, hogy ha apósának a haragja kissé lecsillapul, okosabban és nyugodtabban is lehet majd vele beszélni s őt arra bírni, hogy a háboru eszméjével felhagyjon.

Pedig e remény, mint látni fogjuk, igazán csak önámítás volt Magyar részéről, a ki, úgy látszik, még mindig nem ismerte eléggé eme kegyetlen emberek bosszuvágyát, melyet semmi sem elégíthet ki, mint a párolgó embervér.

Város.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

A felér ember hire. Utazás a makololók földjére. Szekeletu király barátsága. Észak felé. A rémhír.

Ez időben érkezett vissza a Csobe folyó vidékeiről egy karaván, mely azt a hírt hozta, hogy ott egy fehér ember tartózkodik családjával s a makololo népekkel nagy barátságban él.

«Az nem lehet más, mint az angol Livingstone, a híres hittérítő és Afrikautazó!» mondá Magyar, «azzal pedig nekem találkoznom kell!»

Ámde ezen találkozáshoz apósának, a bihéi királynak is volt szava, mert akkora nagy utra csak nagyobb számu emberből álló karavánnal lehetett indulni s az utazás hónapokig is eltarthatott.

Mihelyest a lobali kirándulás fáradalmaait kissé kipihente s háza táját rendbe hozta, azonnal a székvárosba utazott, hogy a királytól az új utazásra engedélyt kérjen.

«Hát aztán mi célból akarod te azt a fehér testvéredet fölkeresni?» kérde a király gyanakvó pillantást vetve Magyarra, «talán bizony meguntad országunkat s most már másfelé akarsz szerencsét próbálni?»

«Országodat, melyet második hazámnak tekintek és szeretek, s a hol nőm és gyermekeim vannak, nem untam meg s nem szándékozom elhagyni. Én csak azért óhajtanék fehér testvéremmel találkozni, hogy tapasztalatainkat összevetve, hazámba lehetőleg hű és teljes leírását küldhessem el ezen országoknak. Ama fehér testvérem sokkal nagyobb utazásokat tett mint én, s tanácsokat adhatna nekem, melyeknek alkalmilag jó hasznát vehetném.»

«És ha ő neked azt fogja tanácsolni, hogy vele maradj, mit fogsz te akkor tenni?»

«Nem fogok vele maradni. Ha kívánod, családomat is magammal viszem.»

«Az nem megy, apró gyerekekkel nem lehet utazni, és ha te hűtelen akarsz lenni, családotod idegen földön is elhagyhatod.»

«Szavamat adom, hogy a milyen hamar csak lehet, vissza fogok térni, s a fehér ember állni szokott szavának.»

«De a fehér embernek azt is tudnia kellene, hogy a mikor királya ő miatta háborúra készül, neki itthon a helye és a seregben. Vagy talán azért iparkodol el annyira innen hazulról, mert félsz a ganguellák-

tól? Hát téged még csak nélkülözhetnélek, de neked emberekre is van szükséged, kik téged elkísérjenek, ezeket pedig nem nélkülözhetem s így az engedélyt sem adhatom meg.»

Magyar most már bosszankodni kezdett, s alig tudott magán uralkodni, hogy a gyávaság vádját keményebb szavakkal vissza ne utasítsa. «Én a ganguellaiktól nem félek» mondá lehető nyugodtan, — «de az ellenük való háborút fölöslegesnek, áldatlannak tartom. *Én miattam* tehát nem lehet háború. De ha egyszer csakugyan szükségét látnám a harcznak, ha valaki téged, hazánkat, családomat fenyegetné vagy megtámadná, akkor azután tudni fogom, mi a kötelességem; és a mennyire irtózom az ok nélkül való vérontástól, éppoly irgalmatlanul támadom és ölöm meg az *igazi* ellenséget, a ki arra rászolgált.»

«Hát a ganguellaik nem támadták meg karavánodat, s nem miattuk vesztetted-e el részedet?»

«Azt nem a ganguellaik tették, hanem ganguella rablók. Minden országban, Bihében is, vannak gonosz emberek, de ezért a népet és fejedelmét nem lehet okozni vagy büntetni. Ha a *ganguella nép*, királya parancsára, támadott volna meg minket, magam is azt mondanám, hogy álljunk bosszut rajtuk, támadjuk és büntessük meg őket; de mivel nem a nép, hanem rablók követték el a bűnt, a háborút nem helyeselhetem s benne részt nem vehetek.»

«E szerint azt akarod, hogy annyiban hagyjam a dolgot?»

«Azt nem akarom. Most is csak azt mondom, hogy legjobb lesz követeket küldeni a ganguella feje-

delemhez s tőle elégtételt és kártérítést kérni. Ha ő ezt megtagadja, ha a rablókat büntetlenül hagyja, akkor azután még mindig izenhetsz neki hadat, s ez esetben én is ott leszek a harcosok között.»

A király hajlani látszott a tanácsra, s megadta az engedélyt, de egyszersmind kikötötte, hogy csakis r bszolgákkal indulhat el Magyar új útjára s legkésőbb fél év alatt vissza kell térnie.

Ezen kirándulásra Magyar már csak azért sem tett valami nagy előkészületeket, mert tudta, hogy apósa kémei figyelemmel kísérik készülődését s nem akart ürügyet adni a gyanura. Vagy hatvan rabszolgáját jól fölfegyverezte, néhány vezetőt fogadott s akkor azután elbúcsúzott övéitől.

Isten tudja miért, de ez egyszer nehezebben vált meg családjától, mint egyébkor, valami aggodalom fogta el szívét, mintha nagy veszedelemnek menne elébe, vagy pedig házáat és családját fenyegetné veszély. Hú Pakaszerójának vele kellett volna jönnie, de az utolsó órában másképp határozott: otthon hagyta a család oltalmára.

A csapat négy heti menetelés után a Csobe mellékre ért s miután útközben egy pár érdekesebb vadászaton kívül semmi különös sem adta magát elő, kísérjük el egészen Linyantiba, a hol a fehér embernek, hír szerint, tartózkodnia kellett.

A 7—8000 lakossal bíró székváros semmiben sem különbözött más fekete fölségek városaitól.

Szekeletu, a makololo népek alig húsz éves királya, barátságosan fogadta Magyart, s első pillanatra meglátszott rajta, hogy a fehér ember már nem újság

előtte. Mert hiszen portugall katonatiszti egyenruhát viselt ő felsége! Magyar elbeszélte neki, hogy mi járatban van, de hogy legnagyobb sajnálatára már útközben megtudta, hogy fehér testvére már! nem időzik Li-nyantiban, hanem tovább utazott.

«Ugy van, a mint neked mondták,» viszonzá Szekeletu, «az én fehér barátom jó ideig lakott nálam, de most már nincs itt. Elutazott a Zambezi felé, onnan pedig hazájába. Miért nem jöttél előbb? Ugy tudom, neki is tettek rólad említést, de ő nem hitte el, hogy Bihében fehér ember lakhassék, s ime mégis igaz. Kár, hogy előbb nem jöttél!»

Magyar bizonyára jobban fájlalta, hogy későn jött, mint ez a fiatal király, de hát ezen már nem lehetett változtatni.

«S meg tudnád-e nekem mondani,» kérde végre, «hogy merre vette utját a te fehér barátod, mikor napnyugot felé utazott? Mert azt tudom, hogy ez-előtt vagy két évvel Loandában járt.»

«Már hogyne tudnám,» felelelé a király élénken, «hiszen Nariete barotsze fővárosomig én magam is elkísértem a doktort, azontúl pedig embereimet adtam vele egész Loandáig. Onnan azután megint erre tért vissza. Ugy tudom, hogy Alunda és Lobal országokon utazott keresztül menet és jövet.»

Magyar terve hamar készen volt. Ha már magát Livingstonet nem találhatta meg, legalább annak az útnak egy részét fogja bejárni, hol a híres angol az emberiség szelídebb szokásainak magvát hintegette. S ez nem is járhat valami nagy nehézségekkel. Szekeletu népei hozzászoktak már a fehér emberek látásához s

maga a király is barátja látszik lenni az idegeneknek, tehát remélhető, hogy nem fognak akadályokat gördíteni útjába. Végig haladva a makololók és barotszék országain, fölkerékül Lobalig, onnan pedig haza Bi-hébe. Meglehet ugyan, hogy ez az út hat hónapnál többet fog igénybe venni, de hisz azt apósa is tudja, hogy az ilyen utazások idejét nem lehet pontosan kiszámkalmazni, tehát nem lesz baj, ha esetleg tovább is marad el hazulról a kikötött határidőnél.

S e tervét legott a királylyal is közölte, a ki szívesen megadta az engedélyt a tartományain való átutazásra, sőt vezetőket és fegyveres kísérőket is ígért Magyarinak. «De,» tevő hozzá nevetve, «holnap még nem indulhatsz el, sem ho'napután, mert a makololok fejedelme nem engedheti meg, hogy vendége pihenés nélkül odébb álljon. Elindulásod idejét tehát én fogom meghatározni, addig pedig úgy érezd magad, mintha otthon volnál.»

Teljes két hétig tartott a fejedelemnek igazán ritka vendégszeretete, s Magyar ismételve fejezte ki sajnálatát előtte, hogy ezt a barátságot háláján kívül nem képes semmivel sem viszonzni.

«Akkor rosszul ismered szokásainkat, ha azt hiszed, hogy mi a vendéget csak azért látjuk szívesen, mivel ajándékokat vagy fizetést várunk tőle,» viszonzá a fiatal király, «mi a vendégszeretetet kötelességnek nézzük, mert hát mit csinálna az idegen, ha hozzánk jönne s mi őt magára hagynánk? A doktortól sem kértem semmit, azaz hogy mégis valamit, azt, a mivel már apámat is megajándékozta: a barátságát. S ezzel te is fizethetsz nekem, ha nem akarsz adósom maradni»

Persze Magyar szívesen fizetett e különben csak ritkán megbecsült pénzzel, annál szívesebben, mert ez a derék fejedelem valóban megérdemelte őszinte barátságát.

A tizennégy nap leteltével nem is Szekeletu, hanem Magyar volt az, ki az elútazás szükségességét előhozta.

«Ha menni akarsz, mehetsz, de még nem kell menned. Az emberek rendelkezésedre állanak, s egy darabig magam is elkísérlek.»

Magyar már a következő napra tűzte ki az elindulás idejét s Szekeletutól, kinek egy puskát adott emlékül, a legszívesebben elbúcsúzva, már kora hajnalban útra kelt. A király déltájban vált meg tőle, miután ígéretét vette, hogy neki barátja marad és még más-kor is meglátogatja.

Magyar ezt az ígéretét nem pusztá udvariasságból adta, hanem el volt tökéelve, hogy azt alkalmilag be is fogja váltani. Mert a mit Szekeletu országában látott és tapasztalt, csakis kíváncsiságra tette reá nézve az újabbi látogatást. A sárgásbarna makololok, noha feltűnő kisebbségben voltak a nagykiterjedésű ország népei között, mégis az uralkodó szerepét játszották, mert szellemi tekintetben jóval felülmúlták a többieket. A marhatenyésztést és földművelést oly állapotban találta náluk, mint eddig egy fekete népnél sem; a rabszolgakereskedéssel pedig egészen felhagytak, a mi — mint maga Szekeletu is mondta — Livingstone érdeme volt, ki arra tanította meg őket, hogy az emberek egyenlők Isten előtt s nagy bünt követnek el, a kik az emberrel úgy bánnak, mint a barommal.

Kereskedelmi összeköttetésre nagyon alkalmasnak látszott Magyarnek ez az ország, mely a különböző vadakban is bővelkedett. Azért egy-egy vidéken pár napra megállapodott s mindent figyelmesen megtekintett. A bennlakók némely szokását elég különösnek találta. A holdtöltét bizonyos feszült vágyakozással lesték és ha az megjelent, ünnepies tánczot rendeztek s nagy lármával adták elő óhajaikat és kéréseiket. Némely falvakban a házak előtt hosszú póznákra tűzött emberi koponyákat látott, melyek ama borzasztó időkre emlékeztettek, a mikor itt is emberáldozatokat hoztak a haragvó isteneknek s a hadi foglyokat rendszeren lemészárolták, a mi nem is olyan régen volt. Bőrüket vajjal kenték s ez nemcsak a túlságos izzadás megakadályozására szolgál, hanem egyúttal egész ruházatukat is képezi. Folyamaikban csak úgy hemzseg a sok víziló és krokodilus, de ezektől nem igen félnek, mert minden valamire való barotsze férfi még akkor is tud magán segíteni, ha már a borzasztó fogorok közé és a víz alá került: rövid dárdáját, melyet mindig magával hord, torkába döfi a szörnynek, s rendszeren meg is szabadul. A lúdtojás nagyságú krokodil-tojások sárgáját igen kedvelik.

De mentül északabbra jutott Magyar, annál ritkábban talált szíves fogadtatásra, úgy hogy végre egy falun való átvonulásaért meg akarták adóztatni. A lakosok eme kapzsiságának oka pedig abban rejlik, hogy a portugall rabszolgakereskedők, a kik fekete «árúikat» azokon a vidékeken keresztülvezetik, jószántukból is tetemes vámot fizetnek, csakhogy zsákmányukkal annál biztosabban haladhassanak. Azt beszélték

Magyarnak, hogy azok a kereskedők némelykor még a vízért, fáért és fűért is kénytelenek a benlakóknak fizetni.

Ily körülmények között lehetetlen volt tovább a Livingstone nyomában haladni s így tehát a Loeti folyóhoz érve, Magyar elbocsátotta makololo kíséreit és egy puska árán néhány csolnakot bérelve a Loetin akarta egy darabig folytatni útját, most már hazafelé.

A csolnakokon némi javítani való volt, a miért is egy éjszakát a parti kis faluban kellett tölteniök.

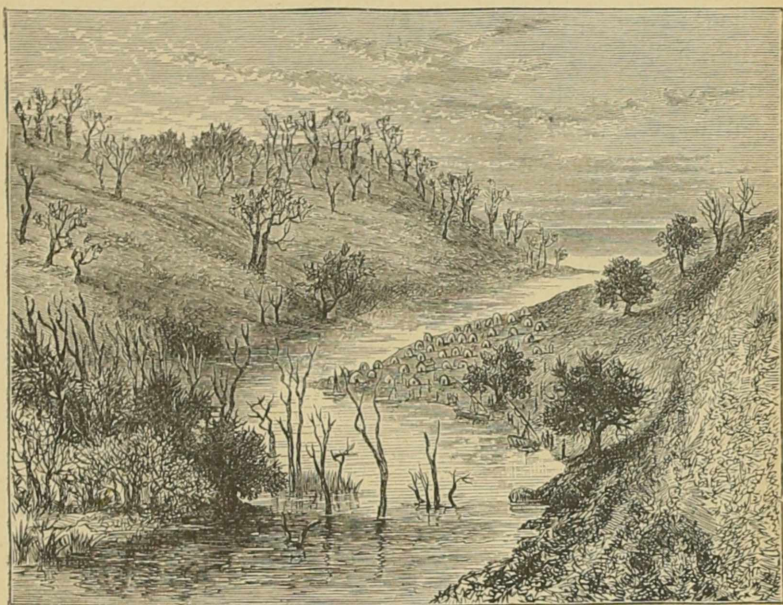
Csendes, holdvilágos éj volt ez, azon éjszakák egyike, minőket a melegebb égöv alatt is csak keveset élveznek az emberek.

Magyar sátra előtt egy kiterített hatalmas oroszlán-bőrön heverészett, s mélázva tekintett ki a néma éjszakába. A hold szelíd fénye mint valami bűvös lepel borította be a folyó pálmás partjait, melyek alatt víg csobogással siettek tova a csacska habok. Mély nyugalom uralkodott mindenfelé. De ez a némaság nem volt az enyészet, a halál némasága. Nem, mert hisz itt minden csak életet, folyton változó és mégis örök életet lehelt.

Azt mondják, hogy vannak hangok, a melyeket csak érezni lehet, de hallani nem. Hát ilyen hang volt e némaság is: a pihenő és amellett mégis szünet nélkül alkotó természet álmodozó, lágy zsongása.

Magyart e bűvös-bájos zsongás félálomba ringatta, abba a sajátszerű állapotba, mikor az ember érzékileg ébren van ugyan s mindenről tud, a mi körötte történik, lelke azonban, mintegy megszabadulva hüvelyétől, a képzeletet karba ölti s mitsem törődve idővel és térrel, merészen csatangol ki a mindenségbe. S

Magyar lelke vajjon hát hová szállt volna el, ha nem egy messze-messze szép országba és ez országnak egy végtelen nagy rónájára, hol a búzavetések úgy hullámzanak, mint a tenger, és a hol e tenger kellő közepén egy nagy város terül el, a városban pedig egy

Kikötő.

sokablakú ház áll, s a házban ismerős emberek laknak, a kik örömtől ragyogó arczczal tárják ki ölelő karjaikat... «Csakhogy itt vagy, csakhogy megjöttél, már réges-régen várakoztunk reád!» Ám az arczok mintha megbarnultak volna egy kicsikét vagy tán az olajos lámpa srófját nem igazították meg rendesen, hogy

olyan sötéten és feketén lát. De ni ni, hisz itt valóban egészen fekete arcok is vannak jelen, egy fiatal, nagyszemű nő és három apró gyereké, — ugyan-ugyan ki kormozta be ezeket olyan fényesre? «Komo», így szól a fekete nő, «hát már sohasem jössz haza?» — «Haza? Hisz én itthon vagyok, de hát te honnan szedted magad itten s miért szólítasz Komónak? Nem udod, hogy nekem Laczi a nevem? Eredj, mosdjal meg s ne bolondozzál velem...!» — «De Komo, Komo!» hangzik egyre a nő ajkairól és — — — Magyar felébred s menten talpra is ugrik, mert egy fekete alak áll előtte.

«Ki vagy? Mit akarsz?»

«Én vagyok, Pakaszéró, s én keltettelek föl, igen jól aludtál!»

«Te vagy, Pakaszéró? De hát az Istenért, hogy kerülsz te ide?»

«Halkabban beszéljünk, Komo úr, vagy menjünk tán be sátradba, mert nem jó azt másnak is hallania a mit neked most el fogok mondani.»

Bementek a sátorba.

«Most pedig szólj, beszélj,» sürgeté Magyar a jövevényt izgatottan, — «mert érzem, hogy valami bajnak kellett történnie otthon, és hogy te rossz hírrel jöttél hozzám».

«Eltaláltad, Komo úr, igen rossz hírrel jövök, de azért ne essél kétségbe. Családod él, egészséges és biztonságban van.»

«Él és biztonságban van? De hát miért ne élne, s miért ne legyen biztonságban? Hisz azért hagytalak otthon, hogy fölötte őrködjél!»

«Azt parancsoltad, hogy beszéljek, engedd hát, hogy mindent elmondjak, a mi történt.»

«Beszélj!»

«Alig hogy körünkből eltávoztál, apósod, a király, összegyűjtötte hadait, s a ganguellák ellen indult. Seregünk eleinte szerencsével harczolt . . .

«Hagyd el, kérlek, a részleteket, ezeket majd holnap vagy máskor elmondhatod!»

«Hát hogy röviden szóljak, a hadjárat balul ütött ki, seregünk kénytelen volt meghátrálni, az ellenség pedig nyomunkban maradt, s iszonyú pusztításokat tett országunkban. E miatt azután összeesküvés és forradalom támadt, a királyt megölték, családját pedig száműzték.»

«No ezt ugyan borzasztó rövidséggel mondtad el, Pakaszéró,» szólt Magyar keserűen, — «ennyi kevés szóval aligha lehet nagyobb szerencsétlenségről hírt adni!»

«Úgy beszéltem, a hogy nekem megparancsoltad, — de most halljad a többit is, mert még nem tudsz mindent. Nőd és gyermekeid Kuituban vannak, s ott is maradhatnak. Velük kivételt tettem, mert törvényeink szerint a te nőd, mint *idegennek* a neje, úgy sem lehet király. De reád, a ki Kaja-Kajangula jó barátja voltál, kimondták, hogy Bihébe nem szabad visszatérned, ha pedig mégis visszatérnél, akkor majd úgy bánnak el veled is mint apósoddal. Most hát tudod, miért jöttem utánad, s miért vagyok itt.»

Mily borzasztó ébredés volt ez a boldog álomból! Magát hontalannak, kitaszítottnak tudni idegen

népek között, melyek az emberhez csak oly közel állanak mint a ragadozó fenevadhoz; — magát megfosztottnak tudni mindazon eszközöktől, melyek segítségével a menekülést legalább megkísérteni lehetne férfi legyen az, aki ilyenkor kétségbe nem esik, s inkább a halált ne kívánja, mint az életet!

Magyar nem esett kétségbe, bár a halál jótékony angyalát ő is szivesebben üdvözölte volna e pillanatban, mint az életben maradás szükségességét.

Sokáig tartott, mire meg tudott szólalni, — majdnem hajnalig; mert künn a folyónál már folyt a munka a csolnakok körül, mikor e kérdést intézte Pakaszéróhoz: «Hát téged voltaképen ki küldött utánam?»

«Hát ki küldött volna? a nőd küldött s arra kéret, hogy vele s gyermekeivel ne törődj, ők majd csak meglesznek valahogy; csak a magad biztonságáról gondoskodjál s ne térj vissza többé Bihébe!»

«S ezt a nőm üzente volna?»

«Ő üzente, és ha hű Pakaszéródra is hallgatsz, úgy akkor megteszed a mire nőd kér!»

«Azt hiszed? No hát akkor tudd meg, hogy becsületes fehér ember ilyent nem tehet. Egy óra múlva útban leszünk Bihé felé, s a többit majd meglátod. Hány emberrel jöttél ide, vagy csak magadban vagy?»

«Hatan vagyunk.»

«Nos, akkor még elfértek valahogyan a csolnakokon.»

Mire a kelő nap első sugarai a folyó habjaival összecsókolódtak, a csolnakokat vízre bocsájtották és Magyar csapata útra kelt haza, Bihé felé.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

A menekülés. Ismét Donna Izabelnál. Karácsony a vadonban.

Csak egy túlnyomó számú ellenség által szorongatott menekülő csapat vetekedhetett volna gyorsaságban a Magyar csapatával, mely szinte rohamban és csekély pihenőkkel alig két hét alatt tette meg a hosszú utat, melyhez egyébkor egy hónap sem lett volna elég. — s mint verőfényes égből lecsapó villám, oly váratlanul jelent meg Magyar Kombalában, a bihéi fejedelem székvárosában.

«Az okos vadász nem megy be az oroszlán barlangjába!» mondá Pakaszéró, mikor a városba értek, — s ezzel jelezni akarta, hogy bizony nagy merészség volt Magyartól ez a lépés.

«A vadásznak nemcsak okosnak, hanem bátornak is kell lennie,» felelé Magyar, — «s ha a szükség magával hozza, odujában is felkeresi az oroszlánt. Menj be a fejedelem házába, s jelentsd meg ottan, hogy eljöttem.»

«S ha majd kérdik, hogy miért jöttél el, mit akarsz — vajjon mit feleljek?»

«Semmit. Ezt majd én magam mondom el a királynak és embereinek.»

Azonban Pakaszéró követségére nem volt szükség, mert csakhamar két tisztviselő jelent meg Magyaránál, a királynak azon izenetével, hogy a városból embe-
reivel együtt tüstént távozzék, a további parancsokat pedig várja be otthon Kuituban.

«És ha nem távoznám?» kérde Magyar ingerülten.

«A fejedelemnek engedelmeskedni kell,» viszonzá az egyik tisztviselő.

«Azt én is tudom; de nekem sürgős beszélni vá-
lóm van vele, kérlek hát, menjetek vissza hozzá, s mondjátok el neki óhajomat.»

A tisztviselők vagy félóra mulva azon izenettel tértek vissza, hogy a király nem hajlandó Magyar magá elé bocsájtani, s újra felszólítja, hogy távozzék, mert különben úgy fog vele elbánni, mint ellenséggel.

Az ismételt parancscsal nem lehetett dacolni, ezt Magyar is belátta, azért tehát csapatával hátat fordí-
tott a városnak s Kuitu felé vette útját.

«Az oroszlán barlangjából szerencsésen kimenekül-
tünk», mondá Pakaszéró, — «de az oroszlán harag-
szik, jó lesz résen lenni!»

«Résen leszünk!»

Kuituban is élénk meglepetést okozott Magyar megérkezése, de különösen neje nem tudta hová legyen örömében és — aggodalmában. Örült, hogy szeretett férjét, gyermekei atyját viszontláthatta, holott erről már lemondott volt; de épp ez öröme aggodal-
mát is növelte, hogy mi lesz — ezután? Férjét halá-
los fenyegetések között az országból száműzték, s ő

nagyon jól tudta, hogy a bihéiek ereiben bosszúvágó, heves vér forr, mely a legnagyobb kegyetlenségre is serkenti őket . . . Nem, nem, férjének nem lehet Bihében maradása, hacsak életét nem akarja könnyelműen kockára tenni.

«Menekülj, mielőbb menekülj!» rimáncodott a hű asszony, — «vidd magaddal megbízható rabszolgáinkat, a kik megvédelmeznek s rólad egyébként is gondoskodni fognak!»

«És te?»

«Én? Én nem követhetlek, mert én és a gyermekek csak terhedre lennénk menekülésedben, és ha te visszatérsz hazádba fehér testvéreidhez, oda úgysem vihetnél magaddal, oda mi szegény feketék nem illünk, s ha illenénk is, oly távol a mi hazánktól nem tudnánk élni, — a te hazád nem a mi hazánk. De azért, ha nem is leszel többé köztünk, szeretettel fogok reád gondolni mindig, még akkor is — tevé hozzá szomorúan, — ha te már régen elfelejtettél!»

«Ha egyedül akartam volna menekülni és titeket itt hagyni,» viszonzá Magyar, — «úgy akkor nem jöttem volna többé vissza Bihébe. De látod, kedvesem a becsületes fehér ember magát és nejét egynek tekinti, mit csak a halál választhat ketté. És a becsületes fehér ember szent kötelességének ismeri, ha gyermekei vannak, azokról gondoskodni, azokat fölnevelni. Én pedig teljes életemben becsületes ember iparkodtam lenni, s te sem kívánhatod, hogy ne legyek az. Igaz ugyan, hogy apád gyilkosai csak engem száműztek, neked pedig megkegyelmeztek s megengedik, hogy élj és az országban maradj. De vajjon ki tudhatja, mi fog a

jövőben történni? A fehér ember emléke e babonás népet még késő évek múlva is felizgathatja ellened és gyermekeink ellen, és akkor nem lesz senki, a ki megvédelmezzén. S e lehetőség tudata sohasem hagyta nyugtot, s mindenütt azt a szemrehányást kellene magamnak tennem, hogy a veszély pillanatában gyáván megszöktem, családomat pedig bizonytalan sorsára hagytam. Elhatározásom tehát ez: vagy itt maradok veletek, vagy pedig együtt hagyjuk el az országot. De azt az egyet ígérem neked, hogy ha csakugyan menekülnünk kell, én csak azon esetre viszlek el benneteket hazámba, ha te azt kívánni fogod, — különben veletek maradok, a hol majd letelepednünk sikerül.»

Ebbe azután az aggodó asszony is beleegyezett, még pedig örömmel, mert hisz neki is az volt a legfőbb vágya, hogy férjével együtt maradhasson.

Az oroszán haragudott, igen nagyon haragudott, s a menekülés szükségessége oly hamar beállott, hogy Magyarának még csak annyi ideje sem maradt, hogy magát otthon kipihenje.

Még szerencse, hogy a hű Pakaszéró résen volt s a nagy veszélyről, mely Magyarat és családját fenyegette, jókor értesült.

Késő éjszaka volt, mikor Pakaszéró a Magyar szobájába rontott be . . . «Ébredj, Komo úr, kelj föl, Komo úr — még mielőtt hajnalodni fog, már itt lesznek a király fegyveres emberei, kik azt a parancsot kapták, hogy házadat fölperzseljék, téged pedig összes háznépoddal együtt megöljenek. Siess, Komo úr . . .!»

«Bizonyosan rossz álmaid voltak, Pakaszéró,» felelé Magyar szemeit dörzsölgetve, «mert az csak nem

lehet, hogy a király fegyveres csapatot küldjön ellenem! Eredj, feküdj le s álmodjál szebbeket...!»

«Nem álmodtam én, Komo úr, még a szememet sem hunytam be ez éjjel. Úgy volt, hogy a rabszolgára vártam, kinek már este kellett volna visszatérnie Kombatából, de a ki csak az imént jött meg azzal a hírrel, hogy a király csapata útban van s hajnal előtt már itt lesz a kapunk előtt. Pedig a hajnal nincsen messze, a csillagok már halványulnak!»

«S hány emberből áll az a csapat?» kérde Magyar mialatt hamarosan felöltözködött, mert most már elhitte, hogy Pakaszéro nem álmodott.

«A rabszolga ötszáz emberre becsüli, de inkább többre, mint kevesebbre.»

«Mi pedig alig vagyunk félszázan, tehát nem is védekezhetünk. Menekülnünk kell. A mire szükségünk van, azt már mind előkészítettem, te csak keltsd föl a szolgákat s a hajnal ott fog majd reánk hasadni, a hol többé nincs mit tartanunk a király haragjától.»

Fél óra múlva az egész telep talpon volt s mikor a király fegyveres csapata a tanyához ért, a házat üresen találta. De azért szorosan a parancshoz tartotta magát: fölperzselte, a mit előtalált, azután pedig üldözőbe vette a menekülőket.

S ez az üldözés teljes két hétig tartott, mert a király porkolábjai nem mertek előbb visszatérni, míg a parancsot végre nem hajtották. Az üldözötteknek eleinte csak az volt a szerencsájök, hogy élelmi szerekkel s minden más egyébbel, mi az utazáshoz kellett, dúsan el voltak látva, elleneik pedig a legszüksé-

gesebbeket is nélkülözték s csak huzamosb megszakításokkal folytathatták az üldözést.

De a helyzet a második hét vége felé megváltozott. Az üldözött csapat kifogyott készletéből, néhány nő és gyermek kimerülve a nagy út fáradalmaitól, képtelen volt a gyaloglásra s úgy kellett őket vinni, mint a podgyászt. Ezért csak lassabban haladhattak s gyakori pihenésre volt szükségük. Így azután megtörtént, hogy Hamboor-zág Kandala nevű helysége közelében csaknem utolértek s csak nagy bajjal menekülhettek be a helységbe és Donna Izabel házába.

«Szegény üldözöttek vagyunk,» mondá Magyar, és oltalmát kérjük. Ha csak férfiak volnánk, röviden végeznénk az ellenséggel, de mint láthatja, nők és gyermekek is vannak velünk...»

«Magam is csak gyenge nő vagyok,» viszonzá Donna Izabel, «de a mit az önök érdekében tehetek, azt megteszem s oltalmamba fogadom önöket. Szolgáimban feltétlenül megbízhatom s szükség esetén a helység népe is mellénk fog állni.»

Nagy sebtiben a férfi cselédeket fölfegyverezték s a falusiakat is értesítették a közeledő veszélyről.

Alig hogy ezen intézkedéseket megtették, négy küldött jelentkezett Donna Izabelnál az üldöző csapatból s parancsnokuk nevében felszólították az úrnőt, hogy a hozzámenekült bihéi embereket haladék nélkül szolgáltassa ki.

«Mondjátok meg a parancsnoknak,» így válaszolt Donna Izabel, «hogy Hambóban sem ő, sem pedig királya nem parancsol és hogy a hozzám menekült

bihéi emberek addig fognak nálam maradni, a míg nekik és nekem tetszik.»

Pár óra mulva a követség ismét megjelent, azon izenettel, hogy ha a bihéi emberek nem lesznek kiszolgáltatva, a királyi csapat fegyverrel fog értük eljönni.

«Nekünk is vannak fegyvereink,» felelé Donna Izabel, «s a fehér ember, ha eljöttök, majd szóba fog veletek állani. Jobb lesz azonban, ha visszatértek hazátokba s megmondjátok a királynak, hogy a kiket meg kellett volna ölnötök, azok ideje korán elmene-kültek s nem fogják hazátokat bántani, tehát hagyja őket ő is békében.»

De a jó tanács nem használt. A bihéi király porkolábjai ostrom alá vették Donna Izabel házát s a támadók alighanem célzt érték volna, ha Kandala férfi népsége az ostromlókat széjjel nem veri. Az üldözőkből most már üldözöttek lettek, kik közül vajmi kevesen, s azok is csak véres fejjel térhettek vissza hírmondókul hazájukba.

Hálálkodva búcsúzott el Magyar Donna Izabeltől, a kinek ezúttal a saját és emberei életének megmen-tését köszönhette s a derék nő csaknem sajnálkozott, hogy a hontalanoknak maradandó hajlékot nem ad-hatott, de azért az útra jól ellátta, sőt egy darabig néhány szolgáljával el is kísérte őket.

A kis portugál naptár, melyet Magyar magával hordott, 1857 december 25-ikét mutatta, mikor a csapat kimerülten, elcsigázottan a Katumbela folyó-hoz érkezett; még csak két napi járás kellett Benguelába, — de előbb kénytelen volt a folyó partján hosszabb pihenőt tartani.

Magyar búsan ült a számára összetákolt kunyhóban, hol neje és gyermekei egy rakás szénán heverték és nyögtek. Testeik ki voltak aszva, lábaik feltörve és tele sebekkel. Magyart a gyilkos éghajlaton kívül még a bú és gond is emésztette, s a harminczkilencz éves férfiú egy görnyedt aggastyán képét mutatta. Arczát két tenyerébe temette s elmerült gondolataiba. Ma karácsony van. Karácsony, az az édes-kedves örömnép, a mikor az öregek szíve is a multak emlékétől fölmelegszik, megifjodik. . . Rég eltűnt idők varázsképei vonúlnak el lelki szemünk előtt, s mi szívesen engedjük át magunkat annak a boldog álomnak, mibe azok minket ringatnak. Hisz ez az álom, mely az egykori boldog valót képviseli, úgyis olyan nagyon rövid! — Jól esett Magyarnek is az a rövid merengés, melynek szárnyain néhány pillanatra más időbe és más vidékre szállott . . . abba az időbe, midőn gyermekes türelmetlenséggel várta azt az időt, a mikor majd férfi lesz és mehet, a hová szíve vágya vonzza, el messze országokba, el idegen földrészek ismeretlen vidékeire. Pedig mily jó volt otthon, s mily kevéssé tudta ezt az otthont megbecsülni . . . ! S itt merengéséből a szomorú valóra ébred. Itt ül java férfikorában, egy roncs, mely féllábbal már a sírban áll, — de ezt a sírt is még csak keresni kell. Itt van mellette a nyomorúlt beteg család, melynek holnap-holnapután már nem lesz betevő falatja. Ott künn egy csomó ember, kik tőle várják boldogulásukat, tőle, a megtört és kifosztott, hontalan földönfutótól. S itt vannak ők mindnyájan idegen földön, a hol őket csak ideig-óráig megtűrik, addig, míg némi vámot csi-

karhat ki tőlük a vidék ura . . . Ezt hozott Magyarnek az 1857. évi karácsony.

Kishitű ember röviden végzett volna: egy lövés s vége lett volna minden nyomorúságnak. Hisz kisebb bajok miatt is dobja el már sok gyáva ember az ő életét, s hozzá még azt hiszi, hogy bátran viseli magát, ha önkényt meghal. Pedig nem úgy van. A halállal való küzdelem csak pillanatnyi, vagy legrosszabb esetben eltarthat órákig, napokig. Nem nagy dicsőség magát erre a rövid küzdelemre elszánni. De az élet bajaival megküzdeni, a mely küzdelem sokszor évekig is tart és mégsem vezet győzelemre, – ez az igazi bátorság, és ez egyszersmind kötelessége is az embernek.

Magyart ez a sok csapás sem tette kishitűvé, sőt nyomorult helyzetében is hálát adott Istennek, hogy őt ennyire segítette.

Odahajol feleségéhez, apró gyermekeihez, s mindegyik számára talál egy-egy vigasztaló szót. Sebeiket kötözgetve, mégannyi jókedve is van, hogy nekik a karácsonyi szent ünnepekről, ennek jelentőségéről és a hazai szokásokról is mesél. A legnagyobb fiu nagy szemeket mereszt apjára s lázas figyelemmel lesi ajkairól a szót. Mikor pedig vége szakad a regének, hevesen kérdi: «Ugy-e, papa, ha otthon leszünk, nekünk is hoz a Jézuska karácsonyfát sok-sok aranyos almával és szép játékokkal? mert mi jók akarunk lenni s imádkozni is fogunk!»

«Ha otthon leszünk!» Ezt mondá a fiu s a szülők akaratlanul összenéztek. «O.thon!» De hát hol az az otthon? Volna egy otthonuk, de oda az anya nem

akar elmenni, mert, úgymond, ő oda nem illik és az olyan messze van hazájától, hogy bizonyosan meghalna, ha oda vinnék. Ha pedig oda nem mennek el, hát még csak keresni kell az új «otthont».

«Ugy ugy, a Jézuska nektek is fog hozni karácsonyfát, ha jók lesztek,» felelé Magyar, — «és ha kedves anyátok is úgy akarja, nemsokára ott leszünk, a hol a Jézuska igen sokszor jön el a jó gyermekekhez.»

«Ha megint egészséges és erősebb leszek,» mondá az anya mosolyogva, — «úgy akkor majd oda is elmegyünk.»

Mint örült Magyar e pár szónak! Hisz ez ígéret, biztatás volt, hogy követni fogja férjét abba a távoli országba, a hová elmenni eddig vonakodott. Most már oly hontalannak sem érezte magát többé; hiszen csak idő, talán rövid idő kérdése, s ő szeretteivel ott lesz, a hol már régóta tárt karokkal várják; és akkor azután vége lesz minden szenvedésnek, sőt talán megtört testében is az erő és a kedv új életre fakad....

Lám, lám, hát a karácsony még sem múlt el a nélkül, hogy örömet ne hozott volna!

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Érkezés Benguelába. Letelepedés Cujuban. Lassu halál.

Három napi pihenés után ismét fölkerekedtek s új év napján este Benguelába bevonultak.

Magyar már következő nap látogatást tett a portugall kormányzónál s előadta neki a vele történeteket.

«Biz az baj, igen nagy baj,» mondá a kormányzó sajnálkozva, de igen könnyen észrevehető szórakozottsággal, — «s mit szándékozik ön most tenni?»

«Épp ezzel a kérdéssel jöttem a kormányzó úrhoz,» viszonzá Magyar, — «mindenből ki vagyok fosztva s e pillanatban segélyre szorulok.»

«S mennyiben lehetnék önnek segítségére?»

«Kormányzó úr előtt, noha még csak újabb időben érkezett ide, bizonyosan nem lesz ismeretlen, hogy én a portugall kormánynak, a míg Bihében voltam, bizonyos szolgálatokat tettem. Ez a körülmény bátorított mostani lépésemre. De ezt sem tettem volna meg, hogyha csak magamról volna szó . . .»

«Hát ön nincsen egyedül?»

«Nőm, három gyermekem és ötvennégy rabszolgám van velem.»

«Az Isten szerelméért,» kiáltá ingerülten az epés kormányzó, — «hát miért nem hagyta azokat Bihében, minek czipeli őket magával?»

«Én azt hiszem, hogy kormányzó úr természetesnek fogja találni, hogy a családomat magammal hoztam; a mi pedig a szolgaszemélyzetet illeti, hát azt méltóztatik tudni, hogy inkább segítségemre lehet, mintsem terhemre, s nélküle nem is menekülhettem volna meg.»

«De hát miben álljon az a segély, a mit ön tőlem kér?»

«Egyelőre csak valami módot kérek a megélhetésre. Mihelyest nőm annyira felépül, hogy hajóra szállhatunk, Afrikát családommal együtt elhagyom.»

«S van már valami terve?»

«Van, s csak a kormányzó úr engedélyétől függ, hogy azt keresztül vihessem.»

«Az engedélyt, ha csak lehet, megadom; de már előre is figyelmeztetem, hogy valami nagyot ne kérjen, mert nekem a királyi kormánytól szoros utasításaim vannak, s azokhoz ragaszkodnom kell.»

«Kettő az, a mit kérek,» mondá Magyar, — «először is a kormányzó urnak az oltalmát a magam, családom és személyzetem számára.»

«Azt szívesen megígérem, portugall alattvalóknak fogom önöket tekinteni.»

«Köszönöm. A második, a mit kérek, nem egyéb, mint hogy engedjék meg nekem valahol a ben-

guelai kerületben ideiglenesen letelepedni, kopálmézgát gyűjteni és vadászni.»

A kormányzó szívéről láthatólag nehéz kő esett le, mikor a második kérelmet meghallotta. Mert hisz voltaképen Magyar tesz szívességet a kormánynak, ha a kerületben letelepszik, s nem a kormány Magyarinak, ha neki a letelepedést megengedi.

«S a kerület melyik vidékén szándékozik ön letelepedni?» kérdé bizonyos fontoskodással, mintha némi nehézségekkel járna az engedély megadása s ez csak a vidék megnevezésétől függne.

«Ugy tudom, hogy Domio Grande vidékén a kopálmézgával való kereskedés legtöbb kilátást nyújtana a megélhetésre, azért hát Ponte de Cujuban óhajtanék egy pár kunyhót építeni.»

«Ponte de Cujuban?» kérdé a kormányzó csodálkozva, — «hát nem tudja ön, hogy az a leggyilkosabb hely az egész kerületben, ahol tíz európai telepítvényes közül kilencz hal meg, még mielőtt egy kicsit körülnézhetett volna?»

«Nem marad egyéb választásom, mert nekem oda kell mennem, a hol megélhetek. Aztán én már megszoktam ezt az éghajlatot, rajtam már nincs mit rontania, a bennszülötteknek pedig kevésbbé ártalmas. S mint már említém, e területen való tartózkodásom úgyis csak ideig-óráig tart, addig, míg nőm felépül. Majd csak kibírjuk valahogyan.»

«Az engedélyt, hogy ott letelepedhessék, megadom, bár nem szívesen, mert igazán sajnálnám, ha önt valami baj érné ottan. De ha ön úgy kívánja, hát a szükséges iratokat akár holnapig is kiállíttathatom.»

«Nemcsak kívánom, hanem kérem is, szívességét pedig köszönöm.»

Hét évről kell még beszámolnom a Magyar életéből, azon hét évről, mit Cujuban töltött, mézgát gyűjtve, vadásztatva és — betegágyához szegezve; azon hét évről, melyekben egyik reményét a másik után sirba temette, míg aztán végre maga is utánuk ment.

Nagy és hosszú idő az a hét év, leghosszabb pedig annak, a ki azokat *átszenvedte*. Mert hisz a fájdalom, a szenvedés, ha még oly rövidek is, egy-egy örökkévalóságnak látszanak, míg ellenben a legtartósabb öröm is oly tűnékeny, mint az álom; jóformán még élvezni sem kezdtük, mikor már vége is van.

És Magyar nem is átélte, — mert hisz az ő élete inkább lassú halál volt, — hanem valósággal átszenvedte azt a hét csztendő.

S hogy mit és mennyit szenvedett, az legjobban ki fog tűnni, ha röviden elmondom a történeteket.

Neje nemcsak hogy fel nem épült, hanem egészsége szemlátomást hanyatlott. Voltak ugyan napok, a mikor jobban érezte magát s férjét biztatta, hogy most már nemsokára útra kelhetnek . . . s talán tartós is lett volna a javulás, ha az ég irgalmasabb lett volna hozzájuk. De olyankor mindig valami megrendítő csapás érte őket, s a javulást rohamos hanyatlás követte. Három év alatt két gyermekük halt el. A legnagyobb fiú, ki, ha neki a szerencse kedvez, hivatva lett volna népének vezére, esetleg fejedelme lenni, egy benguelai lakatosnál mesterséget tanult, hogy egyáltalában valamit

tanuljon. Egyszerre csak híre jött, hogy nehéz beteg, s nyomban reá, hogy meghalt.

Maradtak hát ketten.

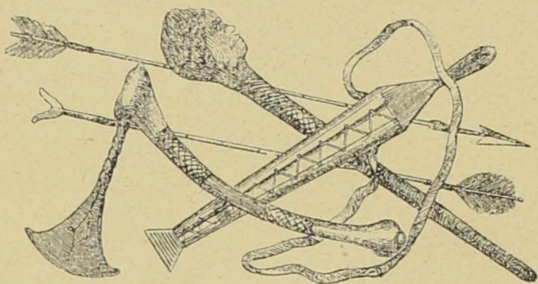
Kis házikójuk egyetlen szobájában két ágy állott, s ezt a két ágyat csak nagy ritkán hagyhatták el vagy egy órára. És a melyik fel tudott kelni, az a világeért el nem mulasztotta volna, hogy a másikat ne vigasztalja, neki valamivel ne kedveskedjék. Összeszedve minden erejét, vagyis, a mennyire lehetett, számúzve s eltitkolva a gyengeséget, tántorgásra hajló lábaival szilárdan iparkodott lépni, s virágot, mézet vitt a «betegnek», de aztán csakhamar maga is kénytelen volt ismét ledőlni. Tudni mindegyik tudta, hogy állapota reménytelen, s hogy annak csak halál lehet a vége csak a másik ne tudjon róla!

De egy reggelen már csak egyikük ébredt föl: Magyar. A hasadó hajnal szürkülete belopódzott a kis ablakon s kikergette a sötétséget a kis szobácskából. Magyar oda szólt nejének, jó reggelt kívánva neki. Semmi válasz, semmi nesz. «Alszik», gondolá magában, s elhallgatott. De az ébredő nap daczára oly különös csend uralkodott a szobácskában . . . Magyar visszafojtott lélekzettel hallgatózni kezdett, — a neje lélekzetét leste. És mikor a borzasztó csendet még a legkisebbke lehelet sem zavarta meg, odavánszorgott neje ágyához, — de már csak hült tetemét találta.

«Nem búcsúztál el tőlem,» zokogta Magyar, élettelen nejére borúlva, — «mert tudtad, hogy úgyis nemsokára követni foglak. Úgy van, nemsokára együtt leszünk!»

Sokáig, igen sokáig nem érkezett ezután Magyarról

levél Európába. Végre kérdést intéztek hazánkból a portugall kormányhoz Magyarnek holléte iránt, mire az a válasz érkezett, hogy Magyar 1864 november 19-én Cujuban a legnagyobb szegénységben és elhagyatottságban meghalt.

A hét utolsó évről im csak ily borzasztó rövidséggel tudtam beszámolni; de úgyhiszem nem fog akadni olvasó, ki e könyvet letehetné anélkül, hogy dicső hazánkfíának a kegyelet és részvét egy könyvével ne adózzék!

UTÓSZÓ.

Jelen könyvem némi magyarázatra szorul, s azt e sörökben adom meg.

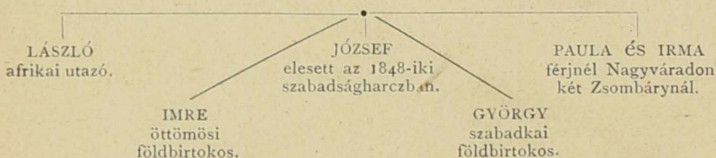
Megírására különösen két körülmény indított: az az érdeklődés, melylyel most Európa-szerte a «sötét világ-rész» iránt viseltetnek, és azon óhaj, hogy Magyar Lászlót, kit már-már feledni kezdünk, az ifjúsággal megismertessem. A Magyar Lászlóra vonatkozó könyvek és egyéb nyomtatványok ugyanis hova-tovább hozzáférhetetlenekké lesznek, hisz «Délafrikai utazásait» magam is csak hosszú utánjárással szerezhettem meg, s nem igen valószínű, hogy a Magy. tud. akadémia ezen, úgyszólva csonka műnek új kiadására vállalkozzék, annál kevésbé pedig adhatja ki újra a leveleket és naplókivonatokat, melyek szintén csak hézagos és rövid adatokat tartalmaznak.

Az ifjúság számára írva nem szorítkozhattam száraz útleírásokra, hanem az elbeszélő alakot használva jeles hazánkfiát már mint gyermeket kellett bemutatnom, másrészt azonban olyan «Gróf Benyovszky»-féle regényt sem akartam írni, a mi talán háladosabb lett volna, de hasznosabb nem.

A Magyar László gyermek- és ifjúkorára vonatkozó adatok, miket megszerezni sikerült, fölötte hézagosak. Nyilvános könyvtárainkban csak egy pár folyóirat («Vasárnapi Ujság» 1873, — «Budapesti Hírlap» 1857, — «Athenaeum» 1874, — «Pesti Napló» 1854) foglalkozik vele kissé behatóbban, de ifjúkori éveire vonatkozólag ezekben sem találunk többet, mint egyik-másik középiskolai olvasókönyvben. A család megfoghatatlan idegenkedéssel fordul el a tőle adatokat kérő embertől, más meg ki emlékezzék vissza az ezelőtt 50—60 év előtti időkre, a mikor Magyar László gyermek- és ifjúkorát élte? Szabadkán Peacsek nyugalmazott tanítót kerestem fel, a ki Magyar Lászlónak tanulótársa volt a szabadkai gymnasiumban Furdek Kelemen igazgató idejében, de az öreg úr már csak arra tudott emlékezni, hogy a Laczi fiú szökés volt és egy kicsikét bancesal; a földrajzot s történelmet nagyon szerette, s ha társaival összejött, rendszeren a tengerről beszélt. Ezen kívül a Magyar L. családfáját is állította nekem össze az öreg úr, még pedig ekképpen:

MAGYAR IMRE

főinspector báró Orcznál és szabadkai földbirtokos.

Fiumében, hol a tengerészeti iskolát végezte, szintén hiába való a kutatás. Pedig igazán kár, hogy ifjúkora homályban maradt, mert sokat tanulhatnánk belőle!

A szüksézzavú adatokat azután úgy használtam fel, a mint azt könyvem céljának legjobban megfelelőnek találtam; afrikai utazásainak leírásánál pedig jobbára az ő feljegyzései nyomán indultam, és sok helyütt majdnem szóról-szóra az ő saját kifejezéseivel is éltem. Némely dolgokat részint természetüknel, részint pedig technikai okoknál fogva mellőznöm kellett, valamint hogy a lehetőségig mindazt is mellőztem, a mit részint már Hunfalvy János, részint pedig az újabb kutatások tévesnek ismertek föl. — A Livingstone felkeresését célzó utazást, melyről «naplókivonataiban» a Hunfalvyhoz intézett levélben (1856. aug. 20.) szó van, s melyet «Utazásaiban» már nem említ, úgy beszéltem el, a hogy valószínűbbnek tartom. Magyar ugyanis azt mondja, hogy Livingstonet a Zsenzse (?) kaffer országokban felkeresendő, Sikeretu városába érkezett, de a hittérítőt már nem találta ottan. A «Naplókivonatokhoz» mellékelt térképen meg a Csobe (Tsobi) folyó mellett egy Sekeletu nevű város van feltüntetve. Nyilvánvaló, hogy ezek tévedések. Sekeletu (vagy, mint Magyar írja: Sikeretu) nem egy városnak, hanem a betsuanok egy törzse, a makololok fejedelmének a neve, ki, éppúgy mint apja Sebituane, Livingstonnal szoros barátságban élt, s kinek fővárosa a Csobe mellett nem Sekeletu, hanem Linyanti. Itt tehát minden közelebbi megbízható forrás hiányában egy kis «licentiával» kellett élnem, a mely, úgy hiszem, könyvemnek nem lesz ártalmára.

Forrásaim voltak: 1. «Magyar László délafrikai levelei és naplókivonatai, — kiadta Hunfalvy János. Egy abroszszal. A magyar akadémia költségein Pes-

ten, Eggenberger Ferdinánd m. akad. könyvtárosnál 1857.» — 2. «Magyar László délafrikai utazásai 1849—57. években. A magyar tudom. akadémia megbízásából sajtó alá egyengette és jegyzetekkel ellátta Hunfalvy János, m. t. ak. 1. tag. Első kötet. Egy földképpel s 8 köriratú táblával. Pest, 1859.» — 3. «Westafrika vom Senegal bis Benguela. Herausgegeben von Richard Oberländer. Leipzig. Verlag von Otto Spamer 1878.» — 4. «Livingstone, der Missionär. I—II. Leipzig. Verlag von Otto Spamer. 1868 und 1869.» — 5. «Vasárnapi ujság 1873.» — 6. «Athenaeum 1874.»

A szerző.

TARTALOM.

ELSŐ FEJEZET.

	Oldal.
Nagy meleg van, de a raj mégis gyűlést tart. — Keserves panaszok hangzanak el s a raj igen fontos határozatot hoz	3

MÁSODIK FEJEZET.

A raj világgá megy s keserves tapasztalásokat tesz. — Tolvaj is akad, ki a raj sonkáit lopkodja	15
---	----

HARMADIK FEJEZET.

A zászlós borzasztó dolgokat lát. — Vendég is érkezik, de hivatlanul. — A tengernagy hősiekedik	25
---	----

NEGYEDIK FEJEZET.

A pákász árulkodik s a raj ott hagyja táborát. — A tengernagy feleletet kap a feltételekre	40
--	----

ÖTÖDIK FEJEZET.

A tengernagyból apród lesz, ki magát kitünteti. A «Nautilus» kapitánya megszereti és magával viszi	48
--	----

HATODIK FEJEZET.

A két árny története. — A «Nautilus»-sal csoda történik	59
---	----

HETEDIK FEJEZET.

A «Nautilus»-nak kellemetlen találkozása van, a mely rosszul végződik	Oldal. 73
--	--------------

NYOLCZADIK FEJEZET.

Albingo és Magyar borzasztó helyzetbe jutnak. — A «Nautilus» ott hagyja a szigetet. — Magyar merész tette szánja el magát	85
--	----

KILENCZEDIK FEJEZET.

Magyar keresztül viszi szándékát, — és a segítség is jókor érkezik. — A foglyok kiszabadulnak és elérik céljukat. — Jó barátok látatlanul elválnak	93
---	----

TIZEDIK FEJEZET.

Magyar kalandos életet folytat s három világrészben fordul meg, míg végre «tengernagy» lesz belőle	103
---	-----

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Nagy terv fogamzik meg Magyar agyában s előkészületeket tesz egy hosszú utazásra	117
---	-----

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Elutazás Benguelából. — Átkelés a Katumbela folyón. — A karaván tábora. — Találkozás veszedelmes emberekkel. — A kopálmérga	130
--	-----

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Magyart dallal és zenével fogadják, majd pedig a karaván főnökévé választják. — Látogatás Nangoló főnöknél. — A mézmadár	145
---	-----

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Lumbo elbeszélése a szerencsétlen kirándulásról. — Bivaly-vadászat. — Sáskaeső. — A fehér ember sirdombja. — Istenítélet	159
---	-----

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A karaván különös vendégeket kap. — Magyar látogatást tesz Donna Izabelnél. — Kellemetlen ébredés. — Czivakodás egy ökör miatt. — Hamboország lakosai	Oldal. 176
---	---------------

TIZENHATODIK FEJEZET.

Rossz hír érkezik s Magyar veszedelmes látogatást kénytelen tenni, mely azonban vigan végződik. — Keserves utazás. — Érkezés Bihébe	184
---	-----

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Magyar követséget küld a bihéi fejedelemhez, házat épít, látogatást tesz a «Dühös oroszlánál» és házasságra lép Ozoro hercegnővel	196
---	-----

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET.

Éjféli élet a tó mellett. — Oroszlánvadászat. — Ozoro hercegnő elbeszélése. — A törpék között	211
---	-----

TIZENKILENCZEDIK FEJEZET.

Az elefántok nyomában. — Az első zsákmány. — Harcz a benszülöttekkel. A Dilolo-tó kigyói. — Magyaroknak születik a legnagyobb gazembernek házában. — A százéves okoskodó király	220
---	-----

HUSZADIK FEJEZET.

A Kámbai tónál. — A részeg király haragja és halála. — Haimbíri királynál	235
---	-----

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Harcz a rengetegben. — Magyar megbetegszik, de csakhamar felépül s nagy diadallal vonul be Bihé fővárosába	250
--	-----

HUSZONKETEDIK FEJEZET.

A kimbunda nép szokásai. — Magyar fia nagy kitüntetésben részesül. Ujabb kirándulás Lobalországba. — Rablótámadás	256
---	-----

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

	Oldal.
A fehér ember hire. — Utazás a makalolók földjére. — Szekeletu király barátsága. — Észak felé. — A rémhír	268

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

A menekülés. — Ismét Donna Izabelnál. — Karácsony a vadonban	281
--	-----

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Érkezés Benguelába. — Letelepedés Cujuban. — Lassu halál	291
--	-----

